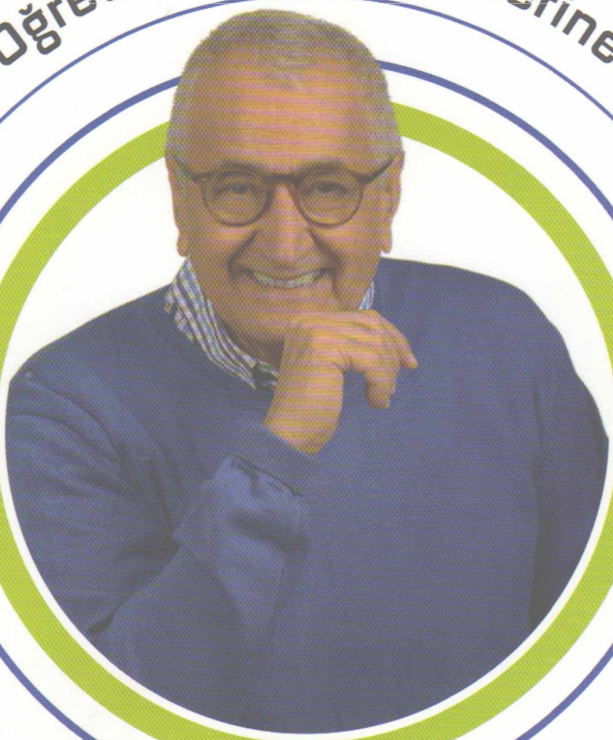
ÖĞRETMENİM BİR BAKAR MISIN?

Öğretmen'in Gücü Üzerine

DOĞAN CÜCELOĞLU

2. Baskı

FİNAL KÜLTÜR SANAT YAYINLARI

DOĞAN CÜCELOĞLU

ÖĞRETMENİM
BİR BAKAR MISIN?

Öğretmen'in Gücü Üzerine

ÖĞRETMENİM BİR BAKAR MISIN?
Öğretmen'in Gücü Üzerine
Doğan Cüceloğlu

Kapak tasarım: Zaide Eda Yıldız

Bu kitabın yayın hakları
© Final Yayıncılık Rek. San. Tic. Ltd Şti'ye aittir.

Sertifika No: 10876
ISBN: 978-605-374-883-0

2. Baskı: Kasım 2018

Türü: Rehber Kitaplar 14

Bu kitabın tüm yayın hakları Final Yayıncılık'a aittir.
Yayıncıdan önceden alınmış izin olmadan kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Baskı ve Cilt:
WPC Matbaacılık / 2018
WPC Matbaacılık San. ve Tic. AŞ
Osmangazi Mah. Mehmet Deniz Kopuz Cad.
No: 17/1 Esenyurt/İstanbul
Sertifika No: 35428
Tel: 0 212 886 83 30

Final Kültür Sanat Yayınları
Büyükdere Cad. Cem İş Merkezi No:23 Kat:6 Şişli / İstanbul
Tel: 0212 343 76 00

www.finalkultursanat.com
kultursanat@final.com.tr

DOĞAN CÜCELOĞLU

ÖĞRETMENİM BİR BAKAR MISIN?

Öğretmen'in Gücü Üzerine

DOĞAN CÜCELOĞLU, on bir çocuklu bir ailenin, on birinci çocuğu olarak Silifke'de dünyaya geldi. On yaşındayken annesini kaybeden Cüceloğlu, ortaokulu Silifke'de bitirdikten sonra, subay ağabeylerinin desteğiyle, önce Ankara Atatürk Lisesi'nde ve ardından Kırklareli Lisesi'nde lise öğrenimini tamamladı. Ankara Atatürk Lisesi'ndeki edebiyat öğretmeni Cahit Okurer'in teşvikiyle mühendislikten vazgeçip bilime yöneldi ve psikoloji okumaya karar verdi. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra ABD'de, Illinois Üniversitesi'nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında çalışan Cüceloğlu, Profesör Charles E. Osgood'un denetiminde doktorasını yaptı. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul, Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde öğretim üyeliği görevlerinde bulunan Cüceloğlu, Fulbright bursuyla Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak bir yıl boyunca çalışmalarda bulundu.

Doğan Cüceloğlu'nun ilk kitabı *İnsan İnsana*, Türkiye'ye döndüğü süreçte, 1979 yılında yayınlandı. 1980-1996 yılları arasında Kaliforniya Eyalet Üniversitesi, Fullerton'da görev yapan Cüceloğlu'nun Türkçe ve İngilizce dillerinde, kırkı aşkın bilimsel makalesi yayınlanmıştır. 1996 yılından bu yana Türkiye'de üniversite öğrencilerine, öğretmenlere, anne-babalara ve yöneticilere yönelik verdiği çok sayıda seminer, konferans ve atölye çalışmalarıyla ürünlerini bu alanda yoğunlaştırmıştır. Yirmi yılı aşkın bir süredir kitaplarını Türkçe olarak yayınlamaya özen gösteren Cüceloğlu, Türk insanının düşünce, duygu ve davranışlarını bilimsel psikoloji kavramları içinde inceleyen kitaplar yazmaya devam etmektedir.

www.dogancuceloglu.net
DoganCuceloglu
dogancucelogluofficial
DoganCuceloglu
dogancucelogluofficial

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Giriş 17

BİRİNCİ BÖLÜM
Bakış 31

Öğrenciye Bakış 33
Mesleğine Bakış 41
Öğretmenin Kendine Bakışı 52

İKİNCİ BÖLÜM
Bilgi 59

İletişim 61
İlişki 73
Tanıklık 86
Dinleme 108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Değerler 123

Değerler 125
Anlamlı, Sağlıklı, Güçlü ve Coşkulu
Bir Yaşam için Değerler 130

Bitirirken 164
Teşekkür 191
Kavramlar Sözlüğü 195
Kaynakça 204

Bu kitabı,

Aramızdan ayrılıp ebediyete intikal etmiş,
Mesleğine hizmet verip emekli olmuş,
Şu anda mesleğinde hizmet vermeye devam eden,
Mesleğe yeni başlamış,

Tüm öğretmenlere,

Sevgi, saygı, minnet ve şükran duygularımla

Adıyorum!

Önsöz

Bu kitap, öğretmenin gücünü konu ediniyor. Eğitimin kalitesi hiçbir zaman öğretmenin kalitesini aşamaz. Okul, öğretmenleri kadar iyi olabilir; ne fazla ne eksik. Eğitimin en güçlü aktörü öğretmendir. Okulun bahçesi, spor salonu, laboratuvarları, teknik donanımı ne kadar iyi olursa olsun, öğretmen iyi değilse, okul iyi eğitim veremez. Her öğretmen, öğrenciyi güçlü bir şekilde etkileme potansiyeline sahiptir. Öğretmenin bu gizil gücünün farkına varılmasını istiyorum ve bu kitabı bu amaçla yazdım. Öğretmenin gücü, toplumun geleceğine yön verir; bunun farkına varılmasını önemsiyorum.

Öğretmen toplumun geleceğine nasıl yön verir?

Elinizde tuttuğunuz kitabın tümü bu sorunun cevabı olacaktır; ama izin verin, kendi yaşam öykümle bu soruya kısa bir cevap vereyim.

Ben on bir çocuklu bir ailenin en küçük çocuğuyum.

Silifke Cumhuriyet İlkokuluna gittiğim ilk günü hatırlıyorum. O dönemde bir öğretmenden ne kadar korkulur ve çekinilirse, o kadar iyi bir öğretmen olarak bilinirdi. Allah rahmet eylesin Mualla öğretmen iyi bir öğretmendi.

Hatırlıyorum yoklamayla derse başladı. Adı okunan, parmağını kaldıracaktı.

"Mehmet Doğan Cüceloğlu," dedi!

Etrafıma bakındım.

Adım Doğan, onu biliyorum. Cüceloğlu olarak hiç soyadımı duymadım. Bize Cüceller derlerdi. Onu da az çok anla-

dım. Ama Mehmet kim? Göbek adım Mehmet imiş kimse söylemedi.

Öğretmen biraz gergin, kaygılı yeniden, "Mehmet Doğan Cüceloğlu," dedi.

Farkında olduğum şeyler vardı: İsim benziyordu, ama ben değildim. Öğretmen gerilmişti ve kızmaya meyilliydi. Kim bilir, belki de ben o kişiydim.

Tereddütlü, parmağımı kaldırırmış gibi yaptım.

Mualla öğretmenin o bakışını hiç unutamıyorum: Adını dahi bilmiyor!

Gücüme gitti. Utandım.

O gün hayal kırıklığı içinde bir çocuk olarak yorgun, şevksiz, mahcup, Mukaddem Mahallesi'nin tozlu sokaklarından yürüyerek eve gittim.

Akşam yatağa düştüm; sıtma olmuşum, ertesi gün sağlık memuru iğneci İsmail geldi, sol kalçama iğne vurdu; sarhoşmuş, iğne sinire denk gelmiş, iğnenin ucunu içeride kırmış, topal oldum, bir yıl okula gidemedim.

Annemin uyguladığı kendine özgü fizik tedavi yöntemleriyle iyileştim ve bir yıl sonra yürüyebildim. Yeniden Silifke Cumhuriyet İlkokuluna gittim. Yeni mezun bir öğretmenim vardı ve sonradan öğrendiğime göre yeni nişanlanmıştı. Cıvıl cıvıl, enerji dolu, sevecen biriydi.

Muazzez öğretmenim, "Haydi çocuklar hep birlikte bir şarkı söyleyelim," dedi. O sözlerini söylüyor, sınıfça hep birlikte tekrar ediyorduk. Yanımdan geçerken başımı okşadı, bana gülümsedi.

O gün hoplaya zıplaya eve döndüm. Mukaddem Mahallesi'nin tozlu sokaklarında bağırıyordum: "Öğretmenimi seviyorum, okulumu seviyorum, sınıfımı geçeceğim."

Ortaokuldan mezun oldum. O yıllarda Silifke'de lise yoktu; okumak için subay olan Ankara'daki ağabeyimin yanına gittim. Ankara Atatürk Lisesinde Türkçe öğretmenim Cahit Okurer'in bir sorusu hayatımı değiştirdi.

Cahit Okurer; 49 yaşlarında, beyaz saçlı, kısa boylu, alanına hâkim, Türk tarihini iyi bilen ve Türkiye'nin geleceğini önemseyen, sadece kafasıyla değil, gönlüyle de öğretmen olan biriydi.

Her hafta öğrencileri ufak gruplar hâlinde toplar, sohbet ederdi. Sorular sorar, dinlerdi. Benim katıldığım bir grupta, "Sen ne olmak istiyorsun?" diye sordu. "Mühendis olmak istiyorum," dedim. "Neden?" diye sordu. "Mühendislik çok iyi para kazandırıyor, eğer mühendis olursam Silifke'de göz koyduğum eşrafın kızını bana verirler," diyemeyeceğim için, "Vatana millete hizmet için!" dedim.

Gülümsedi, "Vatana millete hizmet için bilim insanı olmak istemez misin?" diye sordu ve devam etti, "Mesela psikoloji alanında. O zaman hem bireyin hem de toplumun sorunlarıyla ilgili araştırmalar ve yayınlar yapabilirsin."

Bunu söylerken gözümün içine baktı. Ciddiydi, bana değer veriyor ve güveniyordu.

Üç gün uyuyamadım. Hayatımda ilk defa bir büyük benim gözümün içine böyle bakıyor, bana değer veriyor ve güveniyordu. Kendime sürekli soruyordum, gerçekten bana mı bağlı? Yani ben istersem, gerçekten bilim insanı olabilir miydim?

Bugün psikoloji alanında bir bilim insanı olarak bu kitabı yazıyorum.

Bu nasıl oldu? Cahit Okurer, 17 yaşındayken beni nasıl bu kadar etkiledi? Çünkü o bir öğretmendi. Ve öğretmenin gücü, öğrencinin hayatını değiştirir.

Öğretmenim Cahit Okurer gözümün içine bakarak "Vatana millete hizmet için bilim insanı olmak istemez misin?" diye sorduğunda kendimi:

- *İnsan yerine konmuş, umursanmış;*
- *Olduğum gibi kabul edilmiş;*
- *Değer verilmiş;*
- *Güven duyulmuş;*

- *Emek ve zaman verilmeye değer;*
- *Öğretmenimin de dâhil olduğu büyük bir ekibin, bir milletin, saygıdeğer bir üyesi olarak hissettim.*

Bu kısa öyküde, üç öğretmenin üç şekilde beni etkilediğini gördünüz. İlki farkına varmadan beni utandırdı, umudumu kırdı; ikincisi şevk ve umut verdi ve üçüncüsü yaşamıma yön verdi.

Öğrencinin yaşı küçüldükçe öğretmenin etkisinin büyüyeceğini düşünebilirsiniz, ama üniversite çağında bile öğrencinin hayatına yön veren öğretmenler var. Yakından tanıma ve dostu olma ayrıcalığını yaşadığım Profesör Nevzat Battal, öğretmenin gücü ile ilgili bir kitap yazacağımı duyunca benimle aşağıdaki öyküsünü paylaştı.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, yıl 1973. Pedagojik formasyon derslerini vermek üzere Eğitim Bilimleri Fakültesinden öğretim üyeleri geliyordu. Rahmetli Hasan Ali KOÇER'in derste söyledikleri hayatımın seyrini değiştirdi. O günkü dersi hiç unutamam. Hocamız şöyle diyordu:

"Gençler, sizler Müslüman bir ailenin çocuğu olarak Türkiye'de dünyaya geldiniz. Aileniz sizi bu fakülteye yönlendirdi. Mezun olunca bu dinin savunuculuğunu yapacaksınız. Farz edin ki Fransa'da Katolik bir ailenin çocuğu olarak doğsaydınız o zaman papaz okuluna gidecek ve Hristiyanlığı savunacaktınız. Tel Aviv'de doğduğunuzda Haham, Hindistan'da doğduğunuzda Budist, Moskova'da doğduğunuzda ise büyük olasılıkla ateist olacaktınız.

Sevgili gençler, iki tür iman vardır: 1. Tahkiki (araştırarak) iman, 2. Taklidi iman. İnanacaksanız; düşünerek, sorgulayarak inanın. Annem, babam ve çevrem inanıyor diye körü körüne hiçbir şeye inanmayın." Bu sözler beni derinden etkiledi. Bu zamana kadar hiç böyle düşünmemiştim. Farkına varmadan âdeta toplum robotu olmuşum. Ders arasında hocamın yanına gittim. "Hocam ben de eğitimci olabilir miyim," diye sorduğumda; gözlerimin içine bakarak ve omuzumdan tutarak "Elbette olursun. Bu fakülteyi bitirdikten sonra, Eğitim Fakülte-

si seni lisans tamamlama programına kabul eder, benzer derslerden muaf tutar, farklı dersleri verdikten sonra yüksek lisans ve doktora yapabilirsin. Ben de ilahiyat fakültesi mezunuyum. Ama şimdi eğitim bilimlerinde doçentim, çalışırsan olursun oğlum," dedi.

O zaman hocamın gözlerinin içine bakarak ve yumruğumu sıkarak, "Ben de eğitimci olacağım hocam," dedim. Şu anda eğitim bilimleri profesörüyüm ve çok mutluyum. 43 yıldır işimi coşkuyla ve severek yaptım. Üç ay önce emekliye ayrıldım.

İyi ki o zaman dersime girdin rahmetli hocam. Sayenizde özgür ve eleştirel düşünmeyi öğrenme fırsatım doğdu. Ben de öğrencilerimi yıllardır her türlü dogmatik düşünceden korumaya çalıştım.

Öğretmenlerim benim gönlüme dokundu ve hayatımı değiştirdi. Bana emeği geçen tüm öğretmenlerime minnettarım.

Kitap mektuplarla yaşam buldu

Öğretmenin gücü üzerine bir kitap yazmaya karar verdiğimi sosyal medyada duyurdum ve okurlarımdan öğretmenleriyle ilgili, kendilerini derinden etkileyen anılarını benimle paylaşmalarını istedim. Üç binin üzerinde anı, öykü ve yorum geldi.* Bu öykülerin bazılarını okurken gözyaşlarımı tutamadım. Bazılarını okurken yarıda kesmek, kalkıp yürümek zorunda kaldım. Bir oturuşta okumak çok zor geldi; içim acıdı, acımadan da öte, yandı. Gelen mektupların yüzde otuzu mutlu, ne var ki geri kalan yüzde yetmişi mutsuz anıları anlatıyordu. Öğretmenin gücünü, elimden geldiğince mutlu anılarla anlatmaya çalıştım; ama kaçınılmaz olarak acı dolu mektuplar da okuyacaksınız.

---

* Teşekkür kısmında yazacağım, ama burada bana yazan okurlarıma içtenlikle teşekkür etmek istiyorum. Onlar sayesinde kendimi büyük bir ekibin değerli bir üyesi olarak hissediyorum. Çocuklarımızın geleceğine hizmet etmek söz konusu olunca herkes kolları sıvıyor ve kendince anlamlı olanı yapmaya çalışıyor. Umarım emeklerimiz boşa gitmez ve çocuklarımız için anlamlı, coşkulu ve güçlü bir gelecek yaratmaya katkımız olur.

Mektupları okurken şu iki noktayı hatırlamanızı isterim:

1. Kitabın amacı, öğretmeni yermek ya da yüceltmek değildir; öğretmenin var olan gücünün farkına varılmasını sağlamaktır.

2. Mektuplarda size kötü görünen öğretmenler, yani öğrencisine şiddet uygulayan öğretmenler, bile bile öğrencisine kötülük yapma niyetiyle hareket etmemektedir. Lütfen bunu unutmayın. Bu tür öğretmenler, hayatlarına ve doğal olarak mesleklerine ileride anlatacağımız Denetim Odaklı Korku Kültürü gözlüğüyle anlam vermektedir. Bu anlayış, ceza ve şiddetle çocukların daha iyi terbiye edileceğine inanır.

Kitabın ilk hâlini değerlendirmesini istediğim Milli Eğitim Müdürlüğü görevini yürüten değerli bir eğitimci dostum bana şöyle yazmış: "Öğretmen, aslında her biri saklı, potansiyel bir rezerv olan öğrencilerini açığa çıkaran bir maden mühendisi olmalı. Sınıfın en akıllı ve en yaramaz çocukları bilinir, diğer rezervler hep saklı kalır. İşte öğretmen asıl bu öğrencileri ortaya çıkaran olmalıdır!" Çok güzel bir benzetme: *Toprağın altında gömülü, saklı maden rezervini ortaya çıkaran bir mühendis olmak!*

Kitabın kurgusu

Bu kitabın çatısını iki temel kavram üzerine kurdum: 1. Denetim Odaklı Korku Kültürü; 2. Gelişim Odaklı Değerler Kültürü. Daha önce yazdığım kitaplarda* bu kavramlara değinmiş olsam da, bu iki kavramı burada kısaca tanıtmanın kitabın anlaşılırlığını kolaylaştıracağını düşünüyorum.

Kısaca özetlersem; hayatta kalmak için ilişkilerde güven içinde olmak gerekir. Her canlı gibi insan yavrusu da doğumundan hemen sonra güven içinde olup olmadığını hisseder. Güven içinde olduğunu hissetmek varoluşumuzun ön koşuludur. Hangi yaşta olursak olalım, güven yoksa kişi stres içinde beden ve akıl sağlığını kaybeder.

---

* *İletişim Donanımları, Korku Kültürü, Gerçek Özgürlük, Öğretmen Olmak Bir Can'a Dokunmak, Geliştiren Anne Baba* ve *Evlenmeden Önce.*

Güven içinde olmanın iki yolu vardır: Birincisi; güçlü olmak, böylece karşıdaki kişinin davranışını sürekli denetleyebilmek. İkincisi; karşıdakine güvenmek. Güvenin kaynağı paylaşılan değerlerdir. Kısaca açıklamama izin verin:

1. *Denetim Odaklı Korku Kültürü* içinde en önemli soru, kimin kimi denetleyeceği sorusudur. Evlilik ilişkisini örnek alarak açıklamak istiyorum.

Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün bilge kişileri, evlenen erkeğe karısının gözünü ilk gece korkutması gerektiğini söyler. Bunu şaka olsun diye söylemezler. Bunu evlilik ilişkisinin sürdürülmesi için gerekli gördüklerinden ciddi olarak ve iyi niyetle söylerler.

Erkeğin karısının gözünü korkutmasının yöntemi yöreden yöreye farklılık gösterebilir. Bazıları ilk gece kedinin bacağından tutup ikiye ayırmaktan söz eder, bazıları güvercinin kafasını çekip koparmaktan, bazıları şiddet içeren başka yöntemler önerir.

Erkeklere söylenenlere benzemese de, kadınlara da, Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün bilge kadınları tarafından başka denetim yöntemleri önerilir. Evlenen kadınlara nikâhta müstakbel eşinin ayağına basması söylenir. Hem erkek hem de kadın için amaç aynıdır: Eşini denetlemek, sözünü dinletmek. Sözü dinlenecek kişinin diğerinden güçlü olması gerekir; eşlerden biri güçlü ve korkutan, diğeri güçsüz ve korkan olmalıdır. İlişki BEN-SEN ilişkisidir. İlişkideki mertebe korkuya dayalı bir mertebedir. BEN diye emreden, korkulan güçlü kişidir. SEN, (siz) bilirsin(iz) diyen, emre itaat eden, korkan güçsüz kişidir.

Şimdi okuldaki ilişkileri Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde ele alalım. Korku Kültürü içinde işleyen bir okuldaki öğretmen öğrenci ilişkisinde öğretmen, korkulması gereken kişidir. Öğretmen "BEN bilirim," diyecek ve öğrenci de, "Evet efendim, SİZ bilirsiniz," diyerek sorgusuz sualsiz öğretmenin dediğini onaylayacaktır. Öğretmen, korkulması gereken, güçlü; öğrenci ise korkması gereken, güçsüz kişidir. Bu ilişkiyi oturtmak için deneyimli öğretmenler, mesleğe yeni başlayan acemi öğretmenlere, aynı yeni evlenenlerin ilk karşılaşmalarında

olduğu gibi, ilk sınıf toplantısında öğrencinin gözünü korkutmalarını tavsiye ederler.

Toplumsal değişim içinde artık askerde dayak atılmıyor ve okullarda şiddet kullanımı tasvip edilmiyor. Evlerdeki şiddet olayları sosyal medyada, gazete ve televizyonlarda haber oluyor ve kınanıyor. Türkiye olumlu yönde değişiyor. Ama hepimiz biliyoruz ki toplumsal değişim hemen olmaz, yavaş bir süreçtir, yıllar içinde yavaş yavaş oluşur. Ayrıca unutmayalım, şiddetin bedensel ve duygusal türleri vardır. Şiddetin değişik türlerinin dile getirildiği mektuplar göreceksiniz.

2. *Gelişim Odaklı Değerler Kültürü* temelinde ilişki içindeki iki insan birbirine bakar ve en önemli soruyu sorar: Nasıl BİZ olarak birbirimize yardımcı olacağız?

Diyelim ki bu bir evlilik ilişkisi! Değerler Kültürü'nün bilge kişileri evlenen erkeğe ve kadına şu önemli soruyu sorar: *"Evliliğinde mutlu ve huzur içinde olmak istiyor musun?"* Tabii ki, "Evet!" Aklı başında her sağlıklı insan evliliğinde huzur ve mutluluk ister.

"Evet!" cevabını alınca konuşmaya devam ederler: Evlilikte mutlu ve huzurlu bir ilişki istiyorsan, evliliğinizle ilgili kararlar verirken eşinle konuşarak birlikte karar verin. Evliliğinizin temelini oluşturan saygı, sevgi, hakkaniyet, hâlden anlama-empati, sorumluluk, işbirliği, dürüstlük gibi değerler çerçevesinde birlikte karar verin.

Eşin senin yaşam yoldaşın; sadece birlikte yaşamak için değil, birbirinizi deneyimleyip yaşamak üzere evlendiniz. Unutmayın, sürdürülebilir mutluluk istiyorsanız, sevdiğinizin mutluluğunu kendinizinki kadar önemseyeceksiniz. Biriniz ne kadar gelişir ve güçlenirse diğeriniz de o derece gelişir ve güçlenir; çünkü siz artık ailesiniz; aynı ekiptensiniz.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde korku değil, ilişkide liyakat temelli bir hiyerarşi vardır. Ne demek liyakat temelli hiyerarşi? Bir alanda bilgi, deneyim ve beceri bakımından üstün ve üretici olan, o alanda yetkin kabul edilir ve o kişiye ona göre sorumluluk verilir. İşi bilen yapar ve işi yapana yardım edilir ve saygı duyulur. O alanda otorite odur. Ve işbirliği esas olduğu için çocuk yetiştirmek de dâhil, hayatın her alanında ekip çok iyi iş çıkarır.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde işleyen bir okulda öğretmen öğrenci ilişkisinde, öğretmen saygı duyulan otorite durumundadır. Çünkü eğitim konusunda uzmanlığı vardır ve niyeti öğrenciyi baskı altına almak değil, geliştirmektir. Eğitimin bir ekip işi olduğunu herkes bilir. Öğretmen, öğrencinin eğitiminin bir ekip işi olduğunu bilir. Bu ekipte okul müdürü vardır, diğer öğretmenler vardır, öğrencinin anne babası, sınıftaki diğer öğrenciler ve onların velileri vardır. Bu geniş bir ekiptir ama ekipteki her bir kişinin sınıftaki her bir öğrenciyi etkileme gücü ve sorumluluğu vardır. Paylaştıkları bilgiler ve değerler ekibin nasıl işleyeceğini belirler. Bütün ekibi birleştiren temel amaç, öğrencinin olabileceğinin en iyisi olacak şekilde gelişmesidir. Bu bilgilerin ve değerlerin ne olduğunu ayrıntılı olarak ele alacağız.

Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde öğretmen gücünü, öğrencinin davranışını değiştirmek ve denetlemek için kullanır. *Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün itici gücü korkudur.* Öğrencinin öğretmenden korkması önemsenir. Öğrenciden, öğretmeninden korktuğu için onun beklediği şekilde davranması istenir. Dış disiplin oluşmuştur; öğretmenin olduğu yerde öğretmenin beklediği şekilde davranmayı önemseyen öğrenci, öğretmen yokken aklına estiği şekilde davranmakta sakınca görmez.

Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde öğretmen, öğrencisinin sınav başarısını, yarışmalarda aldığı dereceleri önemser ve tribünlere oynar.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde öğretmen gücünü öğrencinin yaşamı, evreni ve kendini keşfederek gelişip olgunlaşması için kullanır. *Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nün itici gücü sevgidir.* Kullandığı disiplin ekibin özünü oluşturan değerlerden gelir. Bu bir iç disiplindir; öğrenci bu değerleri içselleştirir ve kendi sorumluluğu içinde davranışını seçmeyi öğrenir. Ve eğitimin özü budur: Değerleri içselleştirmek ve davranışından bu değerler çerçevesinde sorumluluk almak. Öğretmen yokken de kendi gözüne hesap vererek doğru olanı yapmaya özen gösteren bir yetişkin olma yönünde gelişir.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde öğretmen öğrencisinin sınav başarısından önce ruhsal gelişimini, insan olarak olgunlaşmasını, kendine güvenen, üretken, iyi bir vatandaş olmasını önemser. Okul

başarısının yanı sıra meslek başarısı, evlilik ve aile başarısı, yaşam başarısı da önemlidir. Öğretmen tribünlere oynamaz; sürekli kendine hesap veren bir tavır içindedir. Mükemmeliyetçi değildir, elinden gelenin en iyisini yapar, yaparken coşkuludur.

Evet, bu kitabın omurgasını bu iki anlayış tarzı oluşturmaktadır. Bu iki yaklaşım tarzının öğretmenler ve eğitim yöneticileri tarafından iyice incelenip anlaşılmasını önemsiyorum. O nedenle bu kitapta sınıfta ders öğretmeyle ilgili yöntemleri ele almıyorum. Bu kitap bir metot kitabı değildir. Her fırsatta iki farklı anlam verme sistemi, hayata bakış tarzı, korku ve sevgi kültürü ele alınarak açıklamalar yapılacaktır.

Öğretmenin ilişkileri

Öğretmenin ilişkileri deyince ilk akla gelen, öğretmen öğrenci ilişkisi oluyor. Öğretmenin öğrencisiyle ilişkisinin ötesinde, doğal olarak başka ilişkileri de var. Hemen akla gelenleri şöyle sıralayabiliriz: öğretmenin okuldaki yöneticilerle ilişkisi, öğretmenin diğer öğretmenlerle ilişkisi, öğretmenin velilerle ilişkisi, öğretmenin toplumla ilişkisi. Her bir ilişkide öğretmenin gücünden söz etmek mümkün. Biz bu kitapta iki ilişki üzerine odaklanacağız: 1. Öğretmenin kendi özüyle kurduğu ilişki; 2. Göz göze geldiği an şimdi-burada öğrenciyle arasında oluşan ilişki.

Kitabı bitirirken öğretmenin diğer ilişkilerinden -yönetici, veli, meslektaş ve toplum gibi- kısaca söz edeceğiz; ama bu kitabın üzerinde durduğu, öğretmenin kendisiyle ve özellikle öğrencisiyle ilişkisinde var olan gücüdür.

Giriş

Her insan gibi öğretmenin yaşamının anlamı, kendine özgü yaşam öyküsünde saklıdır. Öğretmenin yaşam öyküsü Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde oluşmuşsa, otoriteye yaranma ve kendinden aşağıdakileri denetleme tavrı doğal olarak baskın olacaktır. Öğretmenin yaşam öyküsü Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde oluşmuşsa, öğretmenin gücünün kaynağını şu değerler oluşturacaktır: *saygı, sevgi, hakkaniyet, hâlden anlama-empati, sorumluluk, işbirliği, dürüstlük.* Öğretmen, öğrencisinin potansiyeline bu değerler temelinde bakacaktır.

Her öğretmeni bu iki prototipten biri içine koymanın gerçekçi bir tavır olmadığının farkındayım. Ne var ki, günlük yaşamın değişik koşulları içinde öğretmen, denetim ya da gelişim tavırlarından birine daha yatkın hareket etme eğilimi gösterir. Aşağıda paylaştığım mektuplarda iki farklı eğilim gösteren öğretmen gözleyeceksiniz.

Yüreklendiren bir öğretmen

Bana gelen mektubu birlikte okuyalım:

> *Hocam, 1986 Isparta doğumluyum. 32 yaşında, mimarlık mesleğini severek yapan, üç çocuklu mutlu bir aile babasıyım.*
>
> *Sizlere eğitim hayatımın ilk gününden bahsetmek istiyorum. Yani ilkokul 1. sınıfa yazılmaya okula gittiğim ilk günüm.*

Isparta'da Selçuklu İlkokulu adında bir mahalle okuluna başlayacaktım. Benden önce iki abim de o okulda okumuşlardı. Abilerim benden 10 ve 12 yaş büyüklerdi. Ama onlardan duyduğum eli sopalı, dayak atan, kötü müdür anılarıydı. Okula dair böyle bir ön yargıyla, babamla ve abimle birlikte okula yazılmaya gidecektik.

O gün sabah kalktık. Kalbim küt küt atıyor, heyecandan yerimde duramıyordum. Tek katlı bahçeli evlerin olduğu şirin bir mahallede oturuyorduk. Babamın ve abimin elinden tutarak şirin, tek katlı bahçeli evlerin, çiçeklerin arasından okula doğru yürüyorduk. Minik adımlarım sanki o gün babamla daha çok yarışıyor, daha heyecanlı koşuyorlardı.

Ne güzeldir o ilk heyecan. Ben de babamın elinden tutup okula gittiğim o ilk günü hatırlıyorum. Koca bir bilinmezin kapısında elinden tutuyorlar ve içeri giriyorsun. Kaygı yüksek. Dost bir diyarda mısın, yoksa çocukları sevmeyen koca koca devler mi var? Okula götürenin elini sımsıkı tutuyorsun.

Okul kırmızıya yakın rengiyle çam ağaçlarının arasında belirdi. Önce bahçe kapısından girdik ve okulun girişine geldik. Kapıda iki kocaman çam ağacı vardı, bana çok büyük gelmişlerdi. Heyecanla babamın elinden tutarak kapıdan içeri girdik.

İşte o an benim okulla, eğitim hayatımla ve hayatla tam barışmamı sağlayan an gerçekleşti.

O muhteşem an! O ânın gücü ancak bu kadar kuvvetli anlatılabilirdi; cümlenin altını çizmek istiyorum: *Okulla, eğitim hayatımla ve hayatla tam barışmamı sağlayan an.*

İçeride iki adet masa ve masaların arkasında iki bayan öğretmen duruyordu. Genç yaşlarda, hafif uzun boylu, omuzlarına kadar kahverengi saçlı bir bayan öğretmen, he-

men masanın arkasından kalktı ve fırladı kapının önüne. Beni karşılamak için koşarak yanıma geldi. O an okulun giriş koridoru o güzel öğretmenin sesiyle yankılanıyordu: "Aman benim güzel gözlü oğlum gelmiiiiiiiş."

O muhteşem an! Sevginin ömür boyu devam eden gücü. Belki de kuşaktan kuşağa aktarılacak... Kim bilir!

İşte benim aklımdaki tüm ön yargılar o an bitti. İlk defa karşılaşıyorduk ve daha önce birbirimizi hiç görmemiştik. Âdeta o an güller açtı gözlerimde. Çünkü bana o kadar sıcak bakışlarla gülerek, tüm içtenliğiyle "Güzel gözlü oğlum," demişti ki ben o andan sonra, o okuldan ve o öğretmenden başkasına asla gitmezdim. Çünkü beni ayakta karşıladı, benim gözlerimin rengini hemen fark etti, bana oğlum dedi ve yere çömelip bana kollarını açarak kendisine sarılmamı ve koşmamı bekledi.

Hemen gidip sarıldığımı ve kucağına oturduğumu hatırlıyorum. Sonraki beş yıl harika bir ilkokul eğitimi yaşadım ve bir daha eğitim hayatımda hiç zorluk çekmedim.

Basit, imkânları çok olmayan bir mahalle okuluydu, ama her gün okula koşarak gittim. Sabah bazen güneş doğmadan gittiğim zamanları bilirim. Öğretmenim hasta olsa oturup ağladığım zamanları bilirim. Şimdi mesleğimde ve yaşamımda başarılıysam üzerimde emeği çok büyüktür.

İşte o güzel öğretmen N.Ç. öğretmenimdi. İlk öğretmenim, hayatın her zorluğunu ve güzelliklerini tanımamda annemden sonraki ilk rehberim. Sana minnettarım öğretmenim.*

Umarım tüm öğretmenlere ilk iletişimin gücünü göstermesi adına faydalı olur. Bu güzel anımı okuduğunuz için teşekkür ederim.

---

* Değerli okurlarım; bireyleri değil, davranışları ön plana çıkarmak istediğim için tüm mektuplarda isimlerin ilk harflerini kullandım. Bazı mektuplarda okumayı zorlaştırsa da bu tavrın doğru olduğuna inanıyorum. Okumada zorluk çekerseniz, verdiğim zorluk için özür dilerim.

Gözlerim dolu dolu okudum mektubu. Etkisi ömür boyu devam eden bir kucaklama ânı. Burada sözü edilen öğretmenin gücü, sevgiden kaynaklanıyor. Yaşamı, kendisini, mesleğini sevmeyen bir öğretmen böyle davranamaz.

Yargılayan öğretmen

Ne var ki, okula başlayan her yeni öğrenci yukarıdaki mektubu yazan kadar şanslı değil. Bazı çocuklar ilk gün ön yargılarının farkında olmayan öğretmenlere denk gelebiliyorlar.

> *Babam mal müdürü olarak görev yaptığı için ülkemizin birçok yerinde yaşadık. Son görev yerinde rahatsızlandığı için emekli olmaya karar verdi. Memleketimiz Diyarbakır. Babam ve annem daha önce gezip görerek beğendikleri Gemlik ilçesine yerleşmeye karar verdiler.*
>
> *Ben 3. sınıf öğrencisiydim. Babamın elinden tutup okula büyük bir sevinçle gittim. Çünkü öğretmenimle tanışacaktım. Memur kızı olduğum için belki, ailem öğretmene büyük değer verirdi. Bu yüzden yol boyunca babamın, "Öğretmenini iyi dinle, o ne diyorsa çok önemli ve değerlidir," sözleriyle okula ulaştık.*

Öğretmene saygılı, heyecanla okula gelen bir kız öğrenci.

> *Biz mütevazı bir aileyiz. Tanışma ânında babam hep kendinden "memurum" diye bahsederdi. Okula geldik. Öğretmenimin elini öptüm. Bana parmağıyla sınıfı işaret etti. Gittim kapıda bekledim, çünkü öğretmenim bana içeri girmemi söylememişti.*

İyi aile terbiyesi almış, büyüklerine saygılı bir çocuk, "İçeri gir," denmediği için kapıda bekliyor.

> *Sonra zil çaldı, biraz bekledim ve öğretmenim gelmişti. Çok mutluydum. Beni sert bir ses tonuyla en arkaya attı.*

Sonra yoklama aldı. Sınıfta tüm arkadaş adaylarım bana bakıyordu. Yoklamanın ardından yanıma geldi, "Çobanın kızı merhaba," dedi.

Akla şu soru geliyor: Öğretmen, öğrencinin babasıyla ne konuştu, ne tür bir bilgi aldı ki, babanın çoban olduğuna kanaat getirdi ve küçümser bir tavır içinde konuştu.

Neden öyle dediğini anlamamıştım. Sonra saçlarımı kontrol etti. "Bit de vardır şimdi sende," dedi. Oysa annem haftada üç kez beni yıkar, saçımı örer, ütülü önlüğümle okula götürürdü.

Arkadaşlarımın hepsi fısıldamaya ve teneffüste beni göstererek benden uzaklaşmaya başladı. Çok ağladım. Ama öğretmenim bunu dediyse doğru olmalıydı; ben temiz bir çocuk olmayabilirdim!

Eve geldim, anneme beni yıkamasını ve saçlarımı kontrol etmesini söyledim. Şaşırdı, nedenini sordu, sessiz kaldım. "Çobanlar bitli midir?" diye sordum. "Çoban da nereden çıktı?" dedi annem. "Bilmem," dedim.

Ertesi gün okulda yalnızdım, çünkü tüm sınıf ve öğretmenim beni yok sayıyordu. Sonra derste tarım ile ilgili bir konu işlenirken ben de parmak kaldırdım. Öğretmenim kahkaha attı, "Bak bak çoban kızı, bilirsin yani, sen söyle bakalım," dedi.

Kendinizi ilkokul 3. sınıfta, okul değiştirmiş, henüz hiç arkadaşı olmayan, iyi niyetle elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan bu kızın yerine koymanızı rica ediyorum. Öğretmenin söyleyiş tarzı, kahkahası ve söylediği kelimeler...

Hâlâ anlamıyordum. İkinci ders, öğretmenimin yanına gittim, "Öğretmenim," dedim. "Oooo, gel bakalım," dedi, "ben de seni çağıracaktım." Ağzımı açamadan sormaya başladı: "Senin kaç annen var, babanın kaç eşi var?"

Artık anlamıştım bir şeyler ters gidiyordu. Sert bir şekilde cevapladım, "Benim tek bir annem, tek bir babam var; benim babam çoban değil mal müdürü; hayatımda hiç bitlenmedim."

Çok şaşırmıştı. "Sen Diyarbakır'dan gelmedin mi?" dedi. "Hayır!" dedim, "Ben İstanbul Suadiye'den geldim."

Dondu kaldı. O günden sonra öğretmenimi hiç sevmedim. Anlamıştım, benim hakkımda hiçbir şey öğrenmek için uğraşmamış, sadece kütüğümü yargılamıştı.

Birçok insanın ön yargısı vardır ve farkında olmadan bu ön yargılara dayanarak ilişki içinde oldukları insanları ötekileştirir. Bu tür insanlar toplumda ne kadar çok olursa o toplumda huzursuzluk, gerginlik o denli yüksek olur. Sıradan vatandaşın ön yargılı olması kötü, ama öğretmenin ön yargılı olması çok kötüdür. Öğretmenin ön yargısı ömür boyu devam eden psikolojik incinmelere yol açar.

Söz ön yargılardan açılmışken sizinle bir mektup daha paylaşmak istiyorum. İlk okuduğum zaman güleyim mi, kızayım mı, üzüleyim mi bilemediğim, ama içime, derinlerde bir yerlere dokunan bir öykü var. "Gel de öğretmenin gücüne inanma!" dedirtiyor insana!

Ben dördüncü sınıf öğrencisiyken yeni gelen bir öğretmen cetvelle elimizi çok morartmıştı.

Hiç unutmam. Bir gün kimin hangi takımı tuttuğunu hepimize sordu ve bizi takımlara ayırdı. "Herkes bugün GS'li olacak," dedi. "Olmayanı ağlatana kadar döverim!"

Ben o zamanlar BJK'yi tutuyordum. Birinci turda değiştirmedim. İkinci turda dayak sırası bana gelince hem ağladım hem de GS'yi tuttum. O günden beri GS'liyim. Hem komik hem çok saçma bir anı oldu bana!

Bu öykünün incelenmeye değer, psikolojik bir yönü var. Kılıç zoruyla din değiştirenlerde olduğu gibi, dayak zoruyla futbol takımını değiştiriyor ve devam ettiriyor.

Öyküler gösteriyor ki, etkisi iyi ya da kötü, her öğretmenin gücü var; bu inkâr edilemez bir gerçek. Kimi öğretmen gücünü bilinçli seçimlerinden, kimi içinde yetiştiği kültürün alışkanlıklarından alır. Ne var ki, öğretmenin etkisi ömür boyu devam edebilir.

Eğitim sisteminden ne haber?

Öğretmenin gücünden söz eden bir kitap yazacağımı duyan bazı deneyimli öğretmenler bana yazdılar; öğretmeni değil, eğitim sistemini sorgulamamı istediler. Eğitim sistemi aksıyorsa, aksayan eğitim sitemi içinde yer alan öğretmenin sürdürülebilir etkisi olamayacağını savundular.

Bir değerli okurum özetle şunu yazmış:

> *Siz zamanınızı nereye harcarsanız harcayın, eğer daimi eğitim politikanız yoksa her şey boştur. Bu ülkede bakan değiştikçe eğitim sistemi değişiyor.*

Başka bir öğretmen oldukça uzun bir mektup yazarak içini dökmüş. İsteyerek öğretmen olduğunu, ne var ki, öğretmen olduktan sonra heyecanını kaybettiğini söylüyor.

> *Yıllar içerisinde değişen sistemler, değişen toplum, mesleğimizi örseledi. Her yıl değişen bir müfredat olduğunu, bir telefonla üzerinize iftiralar atıldığını, önüne gelen herkesin sizin öğrenci karşısındaki hâl ve tutumunuzu bilmeden şahsi fikirlerle sizi değerlendirdiği bir ortam düşünün.*

Acı çeken bir öğretmenin içtenlikle söylediklerini okuyorsunuz; işitmek durumundayız. Yokmuş gibi bir tavır içinde olamayız.

Peki, nereden başlayacağız? Sistemin tümünü değiştirmeden öğretmenin yapacağı bir şey yok mu?

Önümüzde iki yol var:

1. Bekleyelim, birileri sağlıklı bir toplum ve sağlıklı, iyi işleyen bir eğitim sistemi oluştursun. Bu iyi eğitim sistemi içinde öğretmen de görevini iyi bir şekilde yapsın.

2. Hayır, beklemeyelim. Şimdi, hemen, her bir öğretmen, kendi etki alanı içinde, elinden geldiği kadar, yapabileceğinin en iyisini yapsın ve kısa vadede sonuç beklemeden yapmaya devam etsin. Böyle bir tutum içinde öğretmen şu inancı temel alarak davranır: *Sürdürülebilir toplumsal değişim, öğretmenin gücüyle öğrencinin zihninde ve kalbinde hayat bulur ve gelişir.* Ve iyi yetişmiş bu vatandaşlar sağlıklı bir toplum ve sağlıklı, iyi işleyen bir eğitim sistemi oluşturur. Bireyin gelişimi ile başlayan değişim, sistemin düzgün işlemesine yol açar.

Bu kitap öğretmenin gücünü konu edinen bir kitap, eğitim sistemi ve toplumsal değişimi doğrudan konu edinmiyor. Bana mektup yazan ve içlerini döken öğretmenlerimizi çok iyi anlıyorum, ama dediğim gibi, miktarı az da olsa etki alanımız içinde olan konulara ve yapabileceklerimize odaklanmak istiyorum.

Su hastaysa

Yaptığım konuşmalarda toplumsal sorunların çözümünden bahsederken ara sıra şu örneği veririm: *Su hastaysa zaman içinde sudaki balıklar da hasta olur.* Tek tek balıkları iyileştirmeye çalışmak iyi bir strateji değildir. Suyun kirliliğiyle ilgilenmek ve suyun kirliliğine öncelik vererek bu duruma çare bulmak gerektiğini söylerim.

Aşağıdaki mektubu yazan öğretmen bana bu yaklaşımı hatırlatıyor ve şöyle diyor:

> *Hocam, ben de konuya şu bağlamda değinmek isterim. Bence kişilerden çok sisteme odaklanmak lazım. İyi bir sistem bence kötü olanı da iyileştirir. Kötü bir sistem ise bir süre sonra iyiyi bile bozabilir. (Sınırlı idealistlerin dışında tabii.) Yani su kirliyse balıkları geliştirip eğitmenin bir çaresi yok. Bir süre sonra o kirli suda hepsi boğulacaklar zaten. Gelişim, yukarıdan aşağıya işleyen bir hedef ve o hedefe uy-*

gun mekanizma oluşturmakla olur. Sistem iyi tasarlanırsa verimlilik artar. Öğretmenlik ya da başka bir meslek grubu her ne olursa fark etmez. Adil ve iyi kurgulanmış bir sistem içinde herkes elinden gelenin en iyisini yapar.

Milli eğitim sistemi, elinizde tuttuğunuz bu kitabın konusu değil, ama üzerinde konuşulması gereken önemli bir konu. Söz konusu iyi eğitim sistemini kim kuracak? O kişiler gökten zembille inmeyeceğine göre birilerinin o sistemi kuracak olanları yetiştirmesi gerekmez mi?

Hangi eğitim sistemi içinde olursa olsun, teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, öğretmenin öğrenciyle göz göze geldiği bir an vardır; öğretmenin öğrenciyle göz göze geldiği bu ânın çok önemli bir potansiyel gücü vardır. Bu kitabın amacı, öğretmenin potansiyel gücünün varlığını, önemini ve etkisini anlatmaktır.

Bir öğretmen ve bir öğrenci

Sizinle paylaşmak istediğim bir mektup daha var. Bu mektubu yazan, eğitim sisteminden, okul yönetiminden, velilerin etkilerinden bahsetmiyor; sadece öğrencilik deneyimini anlatıyor.

1983, Ankara Atatürk Lisesi, orta ikinci sınıftayım. On üç yaşında, henüz uyum sağlayamamış bir öğrenciyim. Almanya'dan geleli iki yıl olmuş, kültür şoku yaşıyorum. Sınıf 40 kişilik, kalabalık. Öğretmenler Almanya'dakilerden çok farklı. Diğer öğrenciler gibi ben de onlardan korkuyorum. Kızıyorlar, dövüyorlar, yorulunca iki öğrenciyi tahtaya çıkarıp birbirine tokatlatanlar bile var.

Soruları bilsek de el kaldırmaya, cevap vermeye çekiniyoruz, çünkü en ufak hatada azarlanıyoruz.

Buraya kadar Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde süregiden bir okul yaşantısı anlatılıyor. Bu okul ortamının içinde sağlıklı bir eğitim, öğretim ortamı oluşabilir mi? Mektubun geri kalanı bu sorunun cevabını veriyor.

Bir gün yeni bir Türkçe öğretmeni geldi, H.R. öğretmenimiz sınıfa ilk girdiğinde sıcacık bir gülümseme ile kollarını açarak "Merhaba arkadaşlar," dedi. Babam gibi kırk yaşlarındaydı, ama onun gibi sert bir duruşu yoktu.

Kendini tanıtıp birkaç soru sordu, kimse el kaldırmadı, âdet olduğu üzere herkes suskundu. Gülümseyerek, "Herkes söz alacak, konuşacak, çekinmeyin, cevabınız doğru ya da yanlış olabilir, hiç önemli değil," dedi, şaşırdık.

Çölde vaha gibi bir durum oluşuyor! Karanlığı aydınlatan bir ampul gibi ortama sevgi ışıltısı saçan bir öğretmen. İlaç gibi kaç öğrencinin ruhuna derman oluyor!

Dersleri işleme yöntemi, teknikleri bambaşkaydı, hayatın farklı alanlarından örnekler sunardı, müfredatta yer almayan yaşam dersleri verirdi. Neşe içinde, heyecanla anlatırdı konuları, güldürür ve çokça düşündürürdü bizi. Benim gibi uyumsuz, tembel öğrenciler bile onun dersini iple çeker, diğer derslere göre daha çok çalışırdı. Sorularını cevaplamak için yarışırdık âdeta. Onunla konuşmanın keyfini, sıcak şefkatini daha çok yaşamak için bilemeyenler bile el kaldırırdı.

Bu cümlelerle öğrenci, Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde mesleğini severek yapan bir öğretmeni anlatıyor. Öğretmen, öğrenciyi zihinsel ve duygusal anlamda inşa eden, var eden kişidir. Onun karşısında öğrenci var olduğunu, kabul edildiğini, değerli olduğunu, kendisine güvenildiğini, sevildiğini hisseder; en önemlisi de kendisini onurlu, saygıdeğer biri olarak görür. Onun öğrencisi olmak, onunla konuşmak keyiflidir. Mektup, öğretmenin öğrencinin geleceğini nasıl inşa ettiğini anlatıyor:

Ondan çok şey öğrendik, anlattığı pek çok şey hâlâ zihnimde. O döneme ait en canlı ve mutlu anılarımın başında onun dersleri gelir. Olaylara farklı bakış açıları ile yaklaş-

manın önemini, anlattığı ilginç örneklerle ondan öğrendim. Şiiri onunla sevdim. Bir şiiri işlerken, şiirin yazıldığı dönemi, şairin duygularını yaşatırdı.

Onu düşündüğümde, anlattığımda yarattığı o müthiş heyecanı aynı coşkuyla duyumsarım. Öğretmenlik mesleğini seçmemde ağırlıklı pay onundur. Böyle bir insanı tanımış olmak, öğretmenim ve rol modelim olması, en büyük şanslarımdan biridir.

Mektuptaki Türkçe öğretmeni diğer öğretmenlerden farklı. Öğrenciler onu seviyor. Öğrenciler üzerinde etkili. Tembel olduğunu itiraf eden bir öğrenci ondan öyle etkileniyor ki öğretmen olmaya karar veriyor. Evet, sorulması gereken önemli bir soru var: Öğretmen bu örnekte neden bu kadar etkili? Gücünün kaynağı ne? Umarım kitabı okumayı bitirdiğinizde bu soruların cevabını kolaylıkla verebileceksiniz.

Potansiyel gelişim anı

Hangi ülkede, hangi toplumda, hangi okulda, hangi sınıfta olursa olsun öğretmenle öğrencinin göz göze geldiği bir an vardır. Bu âna kitapta *potansiyel gelişim anı* diyorum. Potansiyel gelişim anı, öğretmenin gücünün yaşamla temas ettiği,* hayat bulduğu andır. Ve bu kitap, öğretmenin gelişim anı içinde kendini, gücünü nasıl ifade ettiğini anlatıyor.

Öğretmenin gücünü konuşabilmemiz için önce kavramsal bir altyapı, bir çerçeve oluşturmamız gerekiyor. Kavramsal altyapının temel kavramı *şimdi-burada* farkındalığıdır. Hiç unutmamamız gereken bir gerçek var; *hayat şimdi-burada yaşanır*. Şimdi-burada nefes alamazsanız ya da kalbiniz durursa hayat biter, konuşulacak ne geçmiş kalır ne de gelecek. Şimdi-burada yaşayarak oluşan deneyimlerimizle bir geçmiş oluşturur, şimdi-burada umut ve beklentilerimizle bir gelecek inşa ederiz. Evet, hayat ancak şimdi-burada yaşanır.

---

* Osmanlıca ifadesiyle: "kuvveden fiile çıktığı"

Hem öğretmen hem öğrenci, bütün insanlar gibi, farkında olmadan kendi geçmişlerini sürekli içlerinde taşırlar. Her biri içinde yetiştiği aile ortamını ve o âna kadar yaşadıkları tüm etkileşimlerini geçmiş olarak şimdi-burada dediğimiz karşılaşma ânına getirir.

İki insan, şimdi-burada karşılaştığında o ânın içinde sadece geçmiş yoktur; her birinin hayaller, beklentiler, umutlar ve kaygılar olarak içinde taşıdığı bir gelecek de vardır. İçimizde taşıdığımız bu geleceğin, kimimiz farkındayken kimimiz de bunun farkında olmayabiliriz. Farkında olsak da olmasak da şimdi-burada her karşılaşma ânında içimizde bir geçmiş ve bir gelecek vardır.

Kalıplayacak mısın, geliştirecek misin?

Öğretmenin gücü, öğrencisiyle etkileşime geçtiğinde şimdi-buradayı nasıl kullandığında kendini gösterir.

Öğretmen eğitimden ne anlıyor? Bildiğini öğrenciye aktarmayı anlıyorsa, öğrenciyle karşılaştığında şimdi-buradayı ona göre kullanacaktır. Öğretmenin kafasında belirli bilgiler ve davranış kalıpları vardır. Öğrenciye bu bilgileri aktarmak ve belirlenmiş kalıplara uygun davranmasını sağlamak! Öğretmen kendi görev tanımından bunu anlar. *Kalıplayan eğitimin amacı* budur. Dışarıdan içeriye yükleme tavrı vardır.

Geliştiren eğitimin amacı ise farklıdır; öğrenciyi kendine özgü bir birey olarak tanımaya ve geliştirmeye önem verir. Bireyin, aşağıdaki özelliklerde bir insan olarak yetişmesine uygun ortam oluşturmaya çalışır:

- Yaşamında olup biten şeylerin farkına varan;
- Farkına vardığı şeyler üzerine düşünen;
- Gelecekle ilgili tasarımlar yapan;
- Kendinin ve ilişkilerinin anlamını keşfetmeyi önemseyen;
- Önceliklerini keşfederek seçimlerini önceliklerine göre yapıp kararlar vermeyi önemseyen;
- İlişkilerinden ve verdiği kararlardan sorumluluk almayı önemseyen bir kişi.

Geliştiren eğitim öğrencinin içinden, özünden başlama tavrı içindedir. İçeriden dışarıya yönelme tavrı vardır. Öğrencisini geliştirmek isteyen öğretmen şimdi-burada şunların farkındadır:

"Öğrencimle göz göze geldiğim şu potansiyel gelişim ânında hangi seçeneklerin farkındayım?" Var olan seçenekler arasında:

1. *Etki alanım içine giren, benim yapabileceğim şeylerin farkında mıyım?*
2. *Yapabileceklerim arasında anlamlı olanlar hangileri?*
3. *Anlamlı olanlar arasında önemli olanlar hangileri?*
4. *Önemli olanlar arasında en etkili olanlar hangileri?*
5. *Etkili seçenekler içinde başlaması ve sonuç alması en verimli ve kolay olan hangisi?*

Etki alanında neleri yapabileceğini bilen öğretmen; enerji ve zamanını anlamlı, önemli kullanarak, en etkili ve en kolay adımı atarak öğrencisinin hayatına girer.

Diyelim ki bir öğrenciniz giyimine, ödevlerine özen göstermiyor. Evde ailevi sıkıntılar olduğunu ve yaşanan bu sorunların öğrencinizi çok etkilediğini hissediyorsunuz. Şimdi yukarıdaki listeyi uygulayalım:

1. *Etki alanım içine giren, benim yapabileceğim şeylerin farkında mıyım?*

   A- "Öğrencimin sorunları beni ilgilendirmez, öğretmen olarak onun görünüş ve davranışıyla ilgilenirim," tavrı içinde bir liste oluşturabilir ve böylece, giyinişine dikkat et, ödevlerini mutlaka yap, dersi iyi dinle, gibi bir tavır içinde öğrenciyle ilişki kurabilirim.

   B- Ya da tam aksine bu öğrenciyi bütün sorumluluklarından muaf tutar, ondan diğer öğrencilerden beklediklerimi beklemem.

   C- Ailenin sorunlarını çözmek benim etki alanım içinde değil, ama ailede olup bitenlerin çocuğu nasıl etkilediğini anne babayla konuşabilirim. Anne babanın öğrencimi nasıl etki-

lediklerinin farkına varmasını sağlamak benim etki alanım içinde. Bu konuda düşünmeye başlar ve en uygun yöntemi bulmak için benden daha deneyimli olan müdür ve öğretmen arkadaşlarımla, okul psikoloğu ve rehber öğretmenle konuşarak işe başlayabilirim.

D- Öğrencimle konuşabilirim. "Sen benim değer verdiğim bir öğrencimsin. Senden bir şey rica etsem yapar mısın? Bana her gün kısa bir mektup yaz. Nasıl hissettiğini anlat. Hayat bazen insanı zorlar. Bu durumlarda insan bir yakınına duygularını anlatmak ister. Ben, işte senin o yakının olayım. Bana kısa kısa, her gün yaz," diyebilirim.

Ve daha yapabileceğim birçok şey aklıma gelebilir.

2. *Yapabileceklerim arasında anlamlı olanlar hangileri?*

Şimdiye kadar saydıklarım arasında bana C ve D daha anlamlı geliyor.

3. *Anlamlı olanlar arasında önemli olanlar hangileri?*

Bana hem C hem D önemli geliyor.

4. *Önemli olanlar arasında en etkili olanlar hangileri?*

Önceliklerine göre sıraladığım zaman ilk D seçeneği, daha sonra C seçeneği geliyor.

5. *Etkili seçenekler içinde başlaması ve sonuç alması en verimli ve kolay olan hangisi?*

Evet, başlaması kolay ve verim alınacak seçeneği D olarak görüyorum. Anne babayla konuşmayı nasıl yapacağımı araştırırken (C seçeneği) öğrencimle ilişki kurar ve devam ettiririm.

Şimdi sınıfa giren öğretmenin nelerin farkında olması gerektiği ile ilgi konulara geçebiliriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bakış

Öğrenciye Bakış

Sınıfa girince öğretmen kimi görüyor?

Saçma bir soru, kimi görecek, sınıfa girince öğretmen öğrencileri görür, diyebilirsiniz.

Ben bu sorunun anlamlı ve önemli bir soru olduğunu düşünüyorum: "Sınıfa girince öğretmen kimi görüyor?"

Öğrenci sınıftaki çocukların sosyal kimliğidir; o kimliğin altında çocuk ya da genç yaşta *insan* vardır. Ve insan, öğrenci kimliğini aşan ve kapsayan bir varoluşa sahiptir.

Sınıfa girdiği zaman karşısındaki çocuğun öğrenci kimliğinin ötesini göremeyen öğretmen, "insanı geliştiren" bir öğretmen olmakta zorlanır; onun eğitimden ve öğretmenlikten anladığı, sınıftaki "öğrencileri" kendinin ve toplumun bildiği kalıplara sokmaktır. Kitap boyunca bu tür yaklaşıma "kalıplayan eğitim", bu tür öğretmene de "kalıplayan öğretmen" adını vereceğim.

Sınıfa girdiği zaman karşısında önce *insan* sonra *öğrenci* gören öğretmen, geliştiren bir öğretmen olmakta zorlanmaz; onun eğitimden anladığı sınıftaki insanların potansiyelini keşfetmek, keşfettiği bu potansiyeli etkili ve verimli bir şekilde geliştirmek ve onları geleceğe, yaşama hazırlamaktır. Kitap boyunca bu tür yaklaşıma "geliştiren eğitim", bu tür öğretmene de "geliştiren öğretmen" adını vereceğim..

Öğrencinin içindeki insanı görmeyince

Bir eğitimcinin, öğrencinin içindeki insanın farkında olması önemlidir. Sizinle, öğrencinin içindeki insanı görmeyen okul müdürüyle

ilgili bir mektup paylaşacağım. Okullarımızda görev yapan gerçek eğitimci müdürlerimizi tenzih ederek paylaştığımı bilmenizi isterim.

Sosyal medya sitesinde yazınızı gördüm. Önce şöyle bir okuyup geçtim, ama yok dedim kendi kendime, ben anlatayım ki bunca insana erişimi olan biri bahsetsin bu konulardan. Belki bir faydam dokunur...

Sanırım 7. sınıftaydım, okulun korosuna seçildim. Yapmayı çok istediğim bir şeydi, çocukça ama kanıtlamak istedim kendimi. Ailem gelir izlemeye, belki fotoğraflarım olur sahnede. Bir de Ö. hoca var tabii, en sevdiğim öğretmen. Çok istedim onun beni başarırken görmesini...

Neyse, günlerce çalıştık. En son sahne düzeni yapıldı. Ufak tefek olduğum için en önde duruyorum. Ama nasıl hazırlık bendeki, herkes bir çalışıyorsa ben beş çalıştım. O gün son prova ve okul müdürü bizi izlemeye geldi. Gözüme baktı, sonra döndü görevli öğretmene, "Bu kız çirkin, almasak bunu! İlçe Milli Eğitim Müdürü de gelecek izlemeye," dedi.

"İlçe Milli Eğitim Müdürü gelecek. Bu çirkin kızı koroya alma." Bu cümle okul müdürü tarafından öğretmene öğrencinin arkasından söylense de sağlıksız bir eğitim anlayışını yansıtır, ama öğrencinin yüzüne karşı söylenmesi çok daha olumsuz bir etki yaratır. Bunun yanlış olduğunu, yapılmaması gerektiğini bilmek için okumuş olmaya, eğitimci olmaya gerek yok; içindeki insanı kaybetmemiş olmak yeterli.

Bu okul müdürünün öğretmenlik mesleğini seçmiş olmasını, bir eğitim kurumunda müdürlüğe kadar gelmesini bir talihsizlik olarak gördüğümü ifade etmek isterim. İlçe Milli Eğitim Müdürü'ne hoş görünmek için bir öğrenciye uyguladığı psikolojik şiddet, en hafif tabiriyle, utanç verici.

Öğretmen bir iki kem küm etti, ama dinlemiyor müdür bey. O konuşmayı ben duydum, herkes duydu.. Öğretmen gel-

*di, atmaya kıyamadı korodan, beni en arkaya koydu, kimsenin göremeyeceği bir yere.**

Yıllar boyu o bakışları, ezikliği unutamadım. Terbiyeli, temiz, başarılı bir öğrenciydim; fakat bunlar yetmiyormuş.

Terbiyeli, temiz, başarılı bir öğrenci var. Ve okul müdürü, o öğrenci çirkin diye bir eğitim faaliyetine girmesini engelliyor. Böyle bir müdürü olan okulda öğretmenin eğitim işi zorlaşacaktır. Yönetimin kendisini desteklemediğini hisseden öğretmen, öğrencisinin gelişmesine katkıda bulunmakta zorlanacaktır.

O gün söz vermiştim kendime, güçlü bir kadın olacak, bir gün o müdürün karşısına çıkacak ve "İnsanın güzelliği kalbindedir öğretmenim," diyecektim.

Ve yıllar geçti, o minik kız şimdi tarih öğretmenliği mezunu; mesleğine âşık! Henüz atanamadım ama, onu da başaracağım! Güzel öğrencilerimi okul müdürü gibi öğretmenlerden uzak tutacağım.

Ve de bence çok güzelim, halt etmiş o. Bir de hâlâ aynı ilçede müdür, o küçük kızın sözü söz, mutlaka ona gidip yıllar önce kırdığı o kalbin parçasını geri alacağım.

Anlatmak bile çok iyi geldi, teşekkür ederim.

Öğrenci; Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün eğitim anlayışı içinde ele alındığında bir bilgisayar gibi programlanabilecek bir kimlik, bir nesne. Öğretmenin görevi öğretmek, öğrencinin görevi öğrenmektir. Öğrencilerin test başarısı yüksekse öğretmen başarılı görülür.

Peki, burada eksik olan, beni rahatsız eden ne?

---

* Öğretmenin içine düştüğü durumu çok iyi anlıyorum. Öğrencisini korodan çıkarmayıp en arkada da olsa, koro içinde tutması önemli bir adım. Ne var ki, daha sonra öğrenci ile bir sohbet ortamı oluşturup "Benim gözümde hiç de çirkin değilsin, güzelsin ve değerlisin," mesajını verebilseydi, sanırım acı biraz dinerdi. Evet, müdür karşısında öğretmenin gücü yok, ama çocukla arasında o güç, o potansiyel gelişim âlanı hâlâ mevcut!

Öğrencinin bir kimlikten ibaret olması, onun insan olarak gelişmesi gerektiğinin üstünde durulmaması beni rahatsız ediyor. Öğrencilik amaç olmamalı, gelişmiş, olgun bir insan olmak amaç olmalı. İnsan, eğitimin hizmetinde değil, eğitim insanın hizmetinde olmalı. Öğrencinin çirkin olduğunun okul müdürü tarafından herkesin içinde söylenip korodan çıkarılmasının istenmesi yanlış bir eğitim anlayışının dışavurumudur. Bana göre psikolojik bir şiddettir! Asla kabul edilemez.

Öğrenciler okulun gösteri aracı değildir; eğitim kişinin daha iyi, daha becerikli ve güçlü bir insan olmasına hizmet ettiği derecede işlevseldir ve anlam kazanır. Öğrenciyi sadece bir sosyal kimlik olarak gören Denetim Odaklı Korku Kültürü gösteriş uğruna insan özünü harcar. Bu tavır öğrenciyi önce insan sonra öğrenci kimliği içinde gören Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde asla kabul edilemez.

Gelin birlikte bana gönderilen bir başka öyküye bir göz atalım:

> *35 yaşındayım, bir kız çocuk annesiyim ve engelliyim. Engelliyim diyorum, çünkü ben bundan dolayı öğretmenler tarafından defalarca incitildim ve onları hiç unutmadım. Hâlâ o bayram yürüyüşleri içimde bir ukdedir.*
>
> *23 Nisan şenlikleri hazırlığı yapardık eskiden. Trampetler çalardık, ben de arkadaşlarım çalışırken onlara katılır çalışırdım. İyi de çalardım ve boynumda trampet rap rap yürürken çaldıkça mutlu olurdum.*
>
> *Bayrama bir hafta kala, beden öğretmeni, K. idi soyadı, adını şimdi hatırlayamadım ve sınıf öğretmenim M.S. karşıma geçip sevimsiz bir üslupla, "Sen katılamazsın, ayağın aksıyor, sırayı bozuyorsun ve göze hoş görünmüyorsun," dediler. Neydi hoş görünmeyen, bacağım mı, yoksa başka bir şey mi, anlayamadım. O zaman çok üzüldüm, ağladım; bayramda arkadaşlarımı izlemeye gittim, o daha da üzdü beni...*
>
> *Belki yanlış düşündüğümü söyleyen olabilir, ama inanın o bayram yürüyüşleri kaldırıldı ya; ben ve benim gibi engelli çocukların yürekleri acımayacak diye sevindim açıkçası.*

Geçen yıl, 23 Nisan'da, kızımın okulunda küçük bir tören yaptılar. Okulda engelli bir kızımız var, tekerlekli sandalyede, gösteride ona da yer vermişler. O da sandalyesinde dans edip bayrağını sallıyordu. Göze hiç de kötü görünmüyordu. Hatta bütün veliler severek mutlulukla izledik onun gözündeki sevinci ve mutluluğu.

Can'da özür yoktur. Bacağı engelli öğrenci bir candır ve o küçük insan kendi içinde saygıdeğer bir evrendir. Can'ın değerini bilmeyen bir öğretmen, hangi eğitim sistemi ya da öğretim programı içinde çalışırsa çalışsın, başarılı bir eğitici olamaz. Ne mutlu bize ki toplum, gücünü sevgiden alan Gelişim Odaklı Değerler Kültürü yönünde gelişiyor. Bunun izlerini mektubun devamında görebiliyoruz.

Bazen görüyorum, öğretmeni onu teneffüse çıkarıyor. Annesi gelmeyince WC'ye götürüyor. Ben şimdiki birçok eğitimciyi takdir ediyorum. İnsana, çocuğun duygularına duyarlılar; onu dinliyor, ona yardımcı oluyorlar. Eskiden öyle miydi? Teneffüse çıkıp geç geldim diye cetvel yerdim ellerime! Oysa oyalanmazdım, sadece diğerleri gibi koşamıyordum.

Bunun gibi bir sürü içimi acıtan, hatırladığımda hâlâ üzüldüğüm anım var benim.

Öğretmenin "insan öğrenci"nin insanlığının farkında olması ve onu geliştirmeye özen göstermesini beklerim. Okul, eğitim için vardır ve eğitimin amacı da, yukarıda ifade ettiğim gibi, topluma bilinçli, becerikli, güçlü vatandaşlar yetiştirmektir. Görünüşe önem veren, mektuptaki beden öğretmeni ve sınıf öğretmeni ne kadar kolayca bir küçük insanı harcayıp onun muhteşem özünü görmezden gelerek hiçleyebiliyorlar.

Öğrencinin içindeki insanı görünce

Şimdi lütfen aşağıdaki öyküyü okuyun:

Yazamayacak durumda olan bir öğrencimin anısını size ben aktarayım.

Bir köy ortaokulunda Türkçe öğretmeni iken müzik, resim ve beden eğitimi derslerine de ben giriyordum.

19 Mayıs için hazırlıklar tamamlanmış, provalar yapılıyordu. Okulun bahçesine hareket sahasını çizmiştik. A.Y. adlı öğrencim bayramda görev almayan tek öğrencimdi. Bedensel ve konuşma engelliydi.

Kendisine bir görevli kolluğu taktım. Eline kırmızı ve beyaz renkte bir hareket sopası vererek "Tören sahasının güvenliği senin, içeriye kimseyi sokmayacaksın," dedim.

Provalar bitti.

Bayram günü herkesten önce kolluğunu takmış, hareket sopasıyla görev alanında yerini almıştı. Gözlerindeki parıltı ve duruşundaki gurur herkesçe fark ediliyordu.

Tören boyunca alana kimseyi sokmadı. Tören bittiğinde kan ter içinde kalmıştı.

Törenden sonra okul müdürü ve ben kendisine teşekkür ettik. Onu kutladık ve öptük.

.....

Yıllar sonra bir lokantada kendisini gördüm. Beni tanıyamamıştı. Adıyla seslendim. Dönüp baktı, yine tanıyamadı.

"Ortaokuldan hangi öğretmenini unutamıyorsun," dediğimde, "A. hocamı!" dedi.

"Ben, o hocayım," deyince gözleri doldu, elimi öptü. Ayrılırken "Sizi asla unutmam hocam!" dedi.

Kendisine değer verilmesi, onu çok duygulandırmıştı doğrusu.

Ne ilginç değil mi? Sizi asla unutmam hocam diyor, ama görünce tanımıyor. Sanırım, aklın hatırlamasıyla, gönlün hatırlaması aynı değil. Öğrencinin içindeki insanı görmeyen öğretmenle, gören öğretmeni öğrenci hemen anlar.

Burada bir gözlem yapmak istiyorum; öğrencisinin hayatına insanca bir katkıda bulunan öğretmenin kendi hayatı da zenginleşip

anlam kazanıyor. Bu anlayış çerçevesinde bakınca evrende kimsenin kimseye borçlanmadığını görürüz. Sevgi ve anlayışla hareket eden hiç kimse kaybetmez; veren de kazanır, alan da!

Nasıl görürse öyle davranır

Evet, "Sınıfa girince öğretmen kimi görüyor?" sorusu önemli bir sorudur. Yukarıda anlatılanlardan anlayacağınız üzere, sınıfa girince baskın olarak "insan" ya da "öğrenci"den hangisini gördüğüne göre öğretmenin öğrenciye davranışı değişir.

Aşağıdaki mektup önce insan, sonra öğrenci gören bir öğretmenin öyküsünü anlatıyor:

> *İnsan, eğitim öğretim hayatı boyunca birçok öğretmenle tanışıyor. İlkokul, ortaokul, lise, üniversite derken her branşta ayrı ayrı öğretmenler tanıyorsunuz. Çoğu size yön verirken bir kısmı da frenliyor, hayatınızı etkileyebiliyor.*
>
> *Ben ilkokul öğretmenimi hiç unutamadım. Şık bir bayandı, zarifti. Kıyafetlerini her gün beğenirdim. Onun gibi olmayı hayal ederdim. Bir gün sınıfımıza bir kız öğrenci geldi, okul önlüğü kırışık, yakalığı kir içinde, saçları topak topak. Öğretmenimiz, "Arkadaşınızla tanışın, kim onu yanına almak ister?" diye sordu.*
>
> *Kimse can atmadı, kız üzgün bir hâlde orada duruyordu. Parmak kaldırdım, benim yanıma oturdu, ama yanıma aldığıma çok pişman oldum, sürekli kaşınıyordu.*
>
> *Öğretmenim durumu fark etti ve kızın annesiyle görüşmek istedi. Arkadaşım annesinin öldüğünü, sadece babasının olduğunu söyleyince öğretmenim ve sınıfta bir süre sessizlik oldu. İlk kez annesi vefat etmiş bir öğrenci ile tanışmıştım. Kim bilir hayat onun için ne kadar zordu?*
>
> *Öğretmenimiz kızın babası ile iletişim kurmuştu ve bir gün arkadaşım sınıfa o kadar güzel geldi ki pırıl pırıldı, çok mutluydu. Saçları örgülü, kurdeleliydi, baştan aşağı değişmişti. O gün ders boyu tebessüm yüzünden eksik olmadı.*

Teneffüste konuştuğumda öğrendim; öğretmenimiz arkadaşımın babasından izin almış, kızı evinde misafir etmiş, ona yeni önlük, yaka, çorap ve kurdele almış, saçlarını yıkayıp temizlemiş, ama bunu kimseye söyleme diye tembih etmiş.

Tabii iyi arkadaşı ben olunca sadece bana söyledi, aramızda sır olarak kaldı. Öğretmenimiz çok sert duruyordu, ama kalbinin ne kadar yumuşak olduğunu anladım.

Öğretmenimi hiç üzmedim, o benim kalbimde yaşayan biricik öğretmenim, yolumun ışığı olarak kaldı...

Okuduğunuz öyküde öğretmen, okul önlüğü kırışık, yakalığı kir içinde, saçları topak topak, ama içi küçük bir kız olan "insan" gördü. Ve gördüğü o küçük insanın hayatına dokunmak, ona sevildiğini hissettirmek istedi. Çünkü sadece öğretmenlik yapan değil, öğretmen olmuş biriydi.

Değerli okurlarım, ileriki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alacağız, ama burada iki şeye dikkatinizi çekmek istiyorum. Bunlardan ilki, kız öğrencinin kendisinin nasıl etkilendiği ile ilgili. Öğretmenin sevgi dolu davranışı o küçük kızı öyle etkiledi ki *"pırıl pırıldı ve çok mutluydu... O gün ders boyu tebessüm yüzünden eksik olmadı."*

İkincisi, bu mektubu yazan kişinin nasıl etkilendiği ile ilgili; *"Öğretmenimiz çok sert duruyordu, ama kalbinin ne kadar yumuşak olduğunu anladım. Öğretmenimi hiç üzmedim, o benim kalbimde yaşayan biricik öğretmenim; yolumun ışığı olarak kaldı..."*

Kitabın ilerleyen sayfalarında değerler konusunu işlerken, *"Her bir öğrencinin insan olarak eşit değeri vardır"* başlığı altında bir değerden söz edeceğim: *Bir'in değeri.* Bir insanı önemseyen ve ona saygı duyan, tüm insanlığa değer vermiş olur. Bir öğrenciyi önemseyen ve ona saygı duyan öğretmen tüm öğrencilere değer vermiş olur. Ve her öğrenci bunu hisseder; *"O benim kalbimde yaşayan biricik öğretmenim yolumun ışığı olarak kaldı!"* der ve o öğretmenle ilişkisi farklı olur.

Mesleğine Bakış

Öğretmen olma niyeti

İnsanın niyeti, onun neyi algılayacağını belirler. Adam oğlunu köy kahvesine gönderiyor, "Git oğlum bak Recep amcan orada mı, oradaysa çağır gelsin," diyor. Çocuk gidip geliyor, "Recep amcam kahvede yok baba," diyor. "Peki muhtar orada mıydı?" diye sorunca, "Bilmem, ona bakmadım," diyor.

Evet, niyet algılamayı belirler. Şöyle bir araştırma var: Sahnede birbirine top atıp tutan altı kişi var; üçü beyaz, diğer üçü siyah tişört giymişler. Beyazlar ve siyahlar kendi aralarında top atıp tutuyorlar. Araştırmaya katılanlara sorulan soru çok basit: "Beyaz takımın oyuncuları topu kaç kez birbirlerine atıyorlar?" Doğru cevap: 15. Evet, videoyu seyrettiğiniz süre içinde beyaz tişörtlüler 15 kez topu birbirlerine atıp tutuyorlar.

Araştırmacı daha sonra bir soru daha soruyor. Sahnede yürüyen goril kostümü giymiş kişiyi gördünüz mü? Ve çoğunluk hayretle, "Ne gorili!" diyor. Oyunun yarısına doğru gerçekten sahneye çıkıp yürüyen goril kostümü giymiş kişiyi görmüyorlar.

Neden görmüyorlar?

Görmüyorlar, çünkü onlara verilen talimat sonucu beyaz tişörtlülerin attıkları topu saymaya odaklanmış durumdalar. Beyaz giyinmişlere odaklandıkları için siyah tişört giymiş diğer takıma aldırmamaya başlayıp onları görmemeyi öğreniyorlar. O sırada siyah goril kıyafe-

ti giymiş biri sahneye çıkıp yürüyor. Ve sadece beyaza odaklanmış olanlar, siyah goril kıyafeti giymiş olanı görmüyorlar.

Bu deney defalarca yapılmış ve aynı sonuç alınmıştır.*

Susuz insanın gözleri su arar, niyeti su bulmak ve içmektir. Su almak için girdiği dükkânda gözleri su şişelerini arar. Suyu alıp çıkarken bu kişiye, "Dükkânda kolonya var mıydı?" diye sorarsanız, "Bilmem, ben su için girdim," der.

Evet, niyet, insan algısının seçici ve itici gücüdür. O nedenle öğretmenin niyeti çok önemlidir. Bu bölümde öğretmenin niyetini irdelemek istiyorum.

Öğretmen sınıfa hangi niyetle giriyor ve öğretmen niyetinin farkında mı?

Niyetin kaynağı

Algıyı seçici kılan ve davranışa itici gücünü veren niyetin kaynağı nedir? Bu önemli soruyu irdelemekte yarar var.

En temel gözlem, niyetin kaynağını gereksinmelerin oluşturduğudur. Yukarıda söylediğim gibi, susuzsanız çevrenizde su aramaya niyetlenir ve varsa hemen görürsünüz. Biri aç diğeri susuz iki insan aynı ortamda farklı algılamalar içinde olacaktır. Aç olan yiyecek, susuz olansa içecek görecektir. *Hangi gereksinme baskınsa, şimdi-burada dünya o gereksinme gözlüğünden algılanır.*

Gereksinmelerin gücüne göre hiyerarşisi vardır ve böylece davranışların önceliği belirlenir. Çok susuz önce su içer, daha sonra yemeyi düşünür; çok yorgun ise, önce dinlenmeyi sonra yemeyi düşünür. Örnekler çoğaltılabilir.

Ama insan varoluşunun gereksinmeleri, yukarıda verilen örneklerdeki gibi sadece biyolojik kaynaklı değildir. İnsan aynı zamanda psikolojik bir varlıktır. *İnsanın psikolojik varoluşundan kaynaklı gereksinmeleri* vardır. İnsanın psikolojik varlığını kabaca zihinsel ve

* Daniel Simons ve Christopher Chapris adında iki araştırmacının deneyini verilen bağlantıdan izleyebilirsiniz: www.youtube.com/watch?v=vJG698U2Mvo

duygusal, halk tabiriyle akıl ve gönül olarak ayırabiliriz. Aklın gereksinmeleri vardır; insanlar gereksinmeleriyle doğarlar: merak etmek, kurcalamak, araştırmak, sorgulamak, belirsizi belirgin hâle getirmek gibi. İnsanlar duygusal, gönül gereksinmeleriyle de doğarlar: önem verdiği birinin gözünde var olmak, kabul edilmek, değerli görülmek, güvenilmek, sevmek ve sevilmek, hem birey olarak saygı görmek hem de kendini aynı ekipten görmek gibi.

Daha önce belirtildiği gibi insan aynı zamanda sosyal bir varlıktır. *İnsanın sosyal varoluşundan kaynaklı gereksinmeleri* vardır. Bir insanın toplum içinde sahip olduğu statü, onun sosyal kimliğini ifade eder ve bu sosyal kimlik, o kimsenin hiyerarşi içinde nerede yer aldığını belirtir. Eğitim sistemi içinde bir kasabadaki idari kimlik statülerine bir bakalım: İlçe Milli Eğitim Müdürü, İlçe Milli Eğitim Şube Müdürü, Okul Müdürü, Okul Müdür Yardımcısı, Zümre Başkanı, Öğretmen. Bu makam sıralaması içinde yükselmek isteyen bir öğretmen isteğine uygun bir niyet geliştirecektir.

Yine söylemiştim; insan, hayatında anlam arayan, kendini aşıp büyük resim içinde hizmet etmek isteyen, aşkın bir varlıktır.* *İnsan doğasının aşkınlığından kaynaklı gereksinmeleri vardır.* İnsan doğuştan "iyi", "doğru" ve "adil" olanı bilmek, yaşamak ve yapmak potansiyeliyle doğar. Peki, nasıl bilecek neyin "iyi", "doğru" ve "adil" olduğunu?

İnsan, olgunlaştıkça hayatına anlam vermek ister; anlam arayışı güçlü bir gereksinme olarak kendisini gösterir. Bu, beynin yaşam deneyimlerini birleştirip entegre edişinde kendiliğinden oluşan, doğal bir tarzda ortaya çıkar. Büyük resim, kişinin kendisini ve evrende bildiği, bilmediği her şeyi ilişki içine soktuğu soyut, düşünsel bir yapıdır.

Büyük resim oluştukça olay ve davranışların; "iyi", "doğru" ve "adil" olanın değerlendirilmesi, oluşan büyük resim içinde yapılır. Kişi olgunlaşınca inşa ettiği büyük resim içinde kendisinin önemini keşfeder. Kendisinin önemini keşfedince olay, düşünce, duygu ve davranışlar aracılığıyla nasıl ilişki kurduğunu önemser. Ve böylece

---

* İnsanın varoluşunu *Gerçek Özgürlük* ve *Evlenmeden Önce* kitaplarımda ayrıntılı olarak irdeliyorum.

inşa ettiği büyük resim içinde "iyi", "doğru" ve "adil" olanı yapan biri olmak ister. Bu istek, insanın biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinmelerinin ötesinde aşkın yönünün, manevi hayatının bir gereksinmesidir. İnsan olgunlaştıkça büyük resmi içinde "iyi", "doğru" ve "adil" olana niyetlenecektir.

Öğretmen olan ve öğretmenlik yapan

Öğretmen insan olarak olgunlaştıkça öğrencileri için "iyi", "doğru" ve "adil" olanı yapmaya niyetlenir. Artık o niyetini keşfetmiş, bir öğretmen olmuştur. Öğretmen olunca "iyi öğrenci", "kötü öğrenci" ayrımı kaybolur; bütün istediği, öğrencileriyle şimdi-burada göz göze gelebilme fırsatıdır. Bu fırsatın içinde bir heyecan ve şevk duygusu yaşar. Zihniyle, kalbiyle, tüm varlığıyla kendini orada var hisseder; işte, der, yaşıyorum ve hayatım anlamlı!

Yaşamında öğretmen olarak var olmanın sorumluluğu içinde hem kaygılı hem umutlu, hem yorgun hem de coşkuludur. Sınıfta öğrencilerine baktığı zaman anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşamı olduğunu hisseder. Henüz niyetini keşfedememiş birinin sürekli şikâyet ettiği durumlarda, niyetinin saflığına ulaşmış öğretmen şükür duygusu ile dopdoludur. İstemeye istemeye öğretmenlik yapmaya başlamış birinin yazdığı mektuptan bazı kısımlar düşündürücü:

> *Ben öğretmen olmanın gönül yükünü kaldıramayacağıma inandığım ve akademik kariyer yapmanın beni daha çok tatmin edeceğini düşündüğüm hâlde, yaşadığım kötü olaylar sonucunda bir anda kendimi Şırnak'ta öğretmenlik yaparken buldum. Buraya geldiğim için asla pişman değilim ve hiçbir zaman olmayacağımın da farkındayım. Biz buradaki birçok genç öğretmen ne kadar zorlanırsak zorlanalım bu durumun bize kattıklarını hiçbir yerde bulamayacağımızın farkındayız. Evet, çocukları yetiştirmeye geldik ve burada kendi çocukluğumuzla yüzleşiyoruz, kendi çocuğumuzla. Hâliyle çok sancılı bir süreç, çok fazla hata yapıyoruz, çok toyuz, çok yoruluyoruz. Sanırım bu sorunun çözümü de gayret ve iyi niyet.*

Evet, şu an öğretmenliğe gönülsüz birisi olarak öğrencilerime gönlümü açmış vaziyetteyim ve çocuklarımın gözlerindeki ışık çoğu zaman gözlerimi kamaştırıyor.

İstemeye istemeye öğretmenlik yapmaya başlamış, ama öğrencilerin gözlerinde gördüğü ışık onu öğretmen olma yoluna sokmuş, niyetinin saflığını keşfetmiş.

Niyetinin saflığını keşfetmiş öğretmen, *mükemmel* olmaya çalışmaz. Mükemmel insan yoktur ki mükemmel öğretmen olsun. Öğretmen olan her an, şimdi-burada niyetinin saflığını elinden geldiğince yaşamaya çalışır. Mükemmel öğrenci aramaz, mükemmel öğrenci yetiştirmeye çalışmaz. Hayatında dürüstçe, kendisi olarak var olma cesaretini gösterecek öğrenciler yetiştirmeye çalışır. "Hiç hata yapmadığınız haftalar hiçbir şey öğrenmediğiniz haftalardır," der öğrencilerine. Onun öğrencileri hata yapmaktan korkmazlar; hayatı yaşamamaktan, kendileri olamamaktan, hiç denememekten korkarlar.

Öğretmen olmaya niyet etmek önemlidir. *Savaşçı*'da Arif öğretmen bir anısını anlatır.

*"Hatırlıyorum, ilkokul dördüncü sınıftayken bir ramazan ayında öğleye doğru anneannemle, 'Hâlâ kahvaltı yapmadım, ben de bugün sizlerle oruç tutmak istiyorum,' demiştim. O da gülerek, 'Olmaz,' demişti, 'orucunun kabul edilmesi için güneş doğmadan önce, o gün oruç tutmaya niyet etmen gerekli.' O zaman bu açıklamayı saçma bulmuştum."**

Sınıfa girmeden önce niyet etmek gerekir. Öğretmen olan, sınıfta şimdi-burada göz göze geldiği öğrencinin yirmi yıl sonrasının meslek insanı, bir yavrunun annesi-babası, bu ülkenin vergi veren etkin, üretken, dürüst bir vatandaşı olduğunun farkındadır. Şimdi-burada muhteşem bir potansiyel ile göz göze ilişki içinde olduğunu bilir. Onun olabileceğinin en iyisi olarak gelişmesi için *öğretmen gücü*nü kullanmaktan sorumluluk alır.

---

* *Savaşçı*, s. 78-79.

Henüz niyetini keşfedememiş, olgun bir duygusal varoluş ve aşkınlığa ulaşamamış kişi, öğrencinin sırada düzgün oturup oturmadığına, kılık kıyafetinin düzgün olup olmadığına, saçlarının düzgün kesilip kesilmediğine, öğretmene korkulu gözlerle bakıp bakmadığına dikkat eder. İlk dikkat ettikleri bu dışsal kalıplardır. Okul bir fabrikadır; birbirinin benzeri insanlar yetiştirmek üzere kurulmuştur ve o amaçla çalışır. Öğretmen gücünü, öğrencinin bireysel potansiyelini geliştirmeye değil, annenin babanın ve toplumun tanımladığı meslek ve hayat için kalıplamaya kullanır.

Toplum kültürü ve öğretmenin niyeti

Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde otorite, kişinin makamıyla, yani sosyal kimlikle; Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde ise otorite, bilgi, beceri, deneyim ve karakteriyle, yani liyakatiyle tanımlanır. Zümre Başkanı, Okul Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü gibi pozisyonlar, Korku Kültürü ve Değerler Kültürü'nde farklı farklı anlamlar taşır. Şöyle ki, Korku Kültürü'nde kişi, kimliğini mevki ve makamından alır. "Ben müdürüm," der. Kendini tanıtırken, "Okul Müdürü" olarak tanıtır, adını söylemek aklına gelmez. Değerler Kültürü'nde mevki ve makam, anlamını kişinin deneyim, bilgi ve karakterinden alır. Kişi kendini tanıtırken, önce ismini sonra okul müdürü olduğunu söyler.

Burada kısa bir açıklama yapmak ihtiyacı duyuyorum. Ben Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde büyümüş ve okumuş biri olarak doktora eğitimi için ABD'ye gittiğimde, üniversite profesörlerinin öğrencilerle birlikte aynı kafeteryada yemek yediklerini, aynı tuvaletleri kullandıklarını gördüğümde hayretler içinde kalmıştım. Yanında doktora yaptığım, o yıllarda Amerikan Ulusal Psikoloji Derneği'nin başkanı olan ve alanında çok tanınmış biri olduğunu sonradan öğrendiğim Prof. Charles E. Osgood ile ilk karşılaştığımda; "Merhaba Dogan, ben Charlie," dedi. Dondum kaldım. Ellerimi nereye koyacağımı bilemedim. "İzin verirsen sana Dogan demek istiyorum, lütfen sen de bana Charlie diye hitap et," dedi. Ne var ki, kısa süre sonra

şunu öğrendim; o kişinin asistanı olduğum sürece disiplinli olarak çalışmak ve elimden gelenin en iyisini yapmak durumundayım. Ekip içinde birkaç kere yalan söylediğimi yakalarlarsa, çok çabuk gözden düşerim. Yalan ve yalakalık hiç, ama hiç hoş karşılanmıyor. Evet, sadece yalan değil, yalakalık da. El pençe divan durmak, yaranmaya çalışmak Osgood'un başında bulunduğu *Center for Comparative Psycholinguistics* kültürü içinde tuhaf, anlamsız ve aşağılayıcı tavırlardı. Yapman gerekeni en iyi şekilde yaptığın sürece istediğin gibi, serbestçe giyinir, kafeteryada aynı masada kahve içer, senli benli konuşabilirdin. Ama şunu adım gibi biliyordum ki, ehil değilsem, verilen işi iyi yapmazsam, o pozisyonda beni tutmazlardı.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde yönetim; liyakat sisteminin temelindeki verimlilik, güvenilirlik, öngörü sahibi olmak ve sorunları büyümeden çözmek gibi değerlerle tanımlanır. Değerler Kültürü'nde, öğretmen için sosyal kimlikler içinde oluşan hiyerarşi gereklidir, ama kendi başına yetersizdir. Öğretmen, hiyerarşide nerede olduğuna göre değil, hayatına anlam veren, onun özüne, yaşamına anlam veren sevgi, saygı, empati, hakkaniyet gibi değerler çerçevesinde sorumluluklarını tanımlar. O, yönetim için öğretmenlik yapmaz; öğrenci için öğretmen olmuştur. Üstüne hesap vermeye her zaman hazırdır, ama öncelikle kendi özüne hesap verir.

Korku Kültürü içinde yaşayan ortamda, öğretmenin hesap verme sorumluluğunun arkasında otoritenin vereceği cezanın korkusu vardır. Bu ceza; surat asma, azarlama, eleştirme gibi psikolojik olabileceği gibi maaştan kesim yapmaya kadar giden disiplin cezaları da olabilir.

Değerler Kültürü içinde yaşayan ortamda, öğretmenin hesap verme sorumluluğunun arkasında kendi vicdanının vereceği cezanın korkusu vardır. Bu ceza; gerginlik, stres gibi hafiften başlayıp hayatının anlamını kaybedip depresyona girecek şiddette olabilir. Hayatının anlamını kaybeden bir öğretmen için meslek hayatı yaşanmaz olur, cehennem azabı çeker.

Korku Kültürü ortamında öğretmen, otoritenin kendisinden beklentilerini önemser; gerçekte önemsediği en önemli şey, otorite ve onun beklentisi ile ahenk içinde yaşamaktır.

Değerler Kültürü içinde yaşayan ortamda öğretmen, otoritenin kendisinden beklentilerini önemser, ama öncelikli olarak iyi, doğru ve adil olanla ahenk içinde olmaya özen gösterir. Otoritenin beklentisinin, öğretmenin inandığı değerlerle ahenk içinde olması mesleki yaşamı için önemlidir. Ne var ki, milli eğitim sistemi veya okul müdürü bazı şeyleri dayatabilir. Öğretim programını, sınav sistemini veya puanlamayı değiştirebilir, ama niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmen bütün bu sistem içerisinde kendi değerlerini yaşatmaya elinden geldiğince özen gösterir.

Aşağıdaki alıntı, değerlerini yaşayamayan bir öğretmenin acısını dile getiriyor.

> *Buradaki birçok öğretmenin derdi, çocuklar ya da şartlar değil hocam. İnsana değer vermeyen, koltuklarını taht sanan egoist yöneticiler. İki insan gördüğünde öğretmenleri öve öve bitiremeyen, her fırsatta onların yaptığı güzel işleri baltalayan ve buna rağmen iyi bir şeyler yapınca da kendi başarıları gibi üstüne konan yöneticiler. Sürekli itaat bekleyen, en ufak bir sıkıntıda çok subjektif kararlar verebilen kişiler. Açıkçası bu ikiyüzlü tavırlar bizim inancımızı çok sarsıyor.*

İster Korku Kültürü ister Değerler Kültürü içinde olsun, mesleğini icra eden öğretmen üç soruyu önemser. Bu sorular, *ne*, *nasıl* ve *niçin* sorularıdır. *Ne* sorusu öğretmenin sınıfta öğreteceği içeriği belirler. *Nasıl* sorusu öğretmenin sınıftaki öğretim tarzını belirler. *Niçin* sorusu eğitim felsefesiyle, öğretmenin niyetiyle ilgilidir. Her üç soruya cevap veriş biçiminde, Denetim Odaklı Korku Kültürü öğretmeniyle Gelişim Odaklı Değerler Kültürü öğretmeni arasında önemli farklar vardır; ama en büyük fark üçüncü soruya verilen cevapta kendini gösterecektir.

Değerler Kültürü içinde yaşayan ortamda, öğretmen ilk olarak *niçin öğretmen oldum* sorusuna cevap vermeyi amaçlar ve en önemli soru budur. Sınıf içinde öğrenciye *ne* anlattığını, dersi *nasıl* anlattığını öğretmenin *niçin* sorusuna verdiği cevap belirler. Öğretmen, *niçin*

öğretmen olduğu sorusuna cevap verdikten sonra öğrenciye neyi nasıl anlatması gerektiği üzerinde karar verir.

Burada şunu belirtmeden de geçemeyeceğim; niçin öğretmen olduğunun bilincine varmış öğretmen sınıfta önce o konuyla ilgili öğrencinin kafasındaki *niçin* sorusuna cevap verir, daha sonra *ne* ve *nasıl* anlatacağına geçer. Bir konuyu niçin öğrenmesi gerektiğini kavramış bir öğrencinin dikkati ve öğrenme şevki yüksek olur.

Değişik yaşam öyküleri içinde kimi öğretmen *niçin*'ini öğretmenliğe başlamadan önce kendi içinde, kimi ise aşağıdaki mektubu yazan öğretmenin anlattığı gibi, mesleğe başladıktan sonra bir öğrencinin gözünde keşfeder ve öğretmenlik yapan biri iken öğretmen olur.

> *Öğretmenliğimin ilk yılı Doğu'da göreve başladım. Terör hat safhada. Üzerimizde yoğun bir baskı var.*
>
> *Fizik öğretmeniyim ve Almanca dersine de giriyorum. O zaman yabancı dil dersi 6. sınıfta başlıyor. Sınıf çok istekli ve kalabalık. Her soru sorduğumda hepsi birden cevap vermek istiyor ve bu beni müthiş öfkelendiriyordu. Sert davranmaya başladım, ben söz vermeden kimse konuşmayacaktı.*
>
> *Dersteyim, soru sordum, en ön sırada ufak tefek, köyden gelen öğrencim H. oturuyor. Ona sert bir şekilde, "Sen söyle!" dedim.*
>
> *Kalktı! Gözleri kocaman açılmıştı! Titredi ve ağlamaya başladı.*
>
> *İşte benim öğretmenliğim o gün başladı. Tarif edilemeyecek kadar kötü olmuştum. Küçük bir çocuk söz verdiğimde ağlayacak kadar benden korkmuştu.*
>
> *Her şeyden önce sevmek olmalıydı öğretmenlikte.*
>
> *Çok şey kazandırdı o an bana.*

Farkındasınız değil mi? Öğretmenliğin özünü, gerçek amacını, niyetinin saflığını görmek, öğrenci kimliğinin arkasındaki "insan"ı keşfetmekle başlıyor. Eğitimin gerçek amacının, öğrencilik rolüyle

karşısına çıkan insana ulaşmak ve onu geliştirmek olduğunu anlıyor. Ve şunu iliklerine kadar hissediyor: *İçindeki "insanı" sevmeden, "öğrenciyi" geliştiremezsiniz.*

Aşağıdaki öyküde öğretmen, öğrencinin yanında bile değilken, aylar sonra, öğrenci öğretmeninin niyetinin gücünü keşfediyor.

> *Size bana yol gösteren öğretmenimi anlatmak istedim. 15 yaşında vermiş olduğum mücadelemin zaferidir.*
>
> *Ortaokulu bitirdikten sonra 2006'da, İstanbul'da yaşamamıza rağmen babam beni liseye göndermedi. Bunun gerekçesini sorduğumda hiçbir zaman açıklama yapmadı. Cevabını hâlâ merak ediyorum; gözlerinin önünde okumak için çırpınan ve mücadele veren evladını insan neden okula göndermez?**
>
> *Ortaokuldaki Türkçe öğretmenim N.G., benim için babamla konuştu, beni okutsun diye ona yalvardı. Babam kabul etmedi.*
>
> *Ertesi yıl bir daha konuştu; sürekli aradı, "Eğer gücün yetmiyor ise ben okutayım, lütfen kızını okut," dedi. Fakat babam yine razı olmadı.*
>
> *Ama ben o öğretmenimin babama yalvarışını gördüm hocam ve o an, okumamın gerçekten önemli olduğunu, işte o an, anladım.*
>
> *O sırada bir işte çalışmaya başlamıştım. Babamdan izinsiz olarak açık öğretimden liseye yazıldım; fakat yaşım tutmadığı için veli istediler. Anneme yalvardım, annem imza attı. Sonunda açık öğretimi bitirdim ve diplomamı babama gösterdiğimde çok şaşırdı.*
>
> *Üniversiteye hazırlandığım süreç de sıkıntılı geçti. Çok mücadele verdim. Benim mücadelem hep babamdı. Hayat-*

---

* Bu soru, *"Gözlerinin önünde okumak için çırpınan ve mücadele veren evladını insan neden okula göndermez?"* önemli bir soru ve kendi başına ele alınıp incelenmeye ve irdelenmeye değer. Bu tavır, kızını sevmeyen bir baba tavrı olarak anlaşılmaz umarım. Öğrencinin içindeki insanı görmeyen çok öğretmen olduğu gibi, evladının içindeki insanı görmeyen çok anne ve baba da vardır. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün hayata ve insana bakış tarzının doğal sonucu olarak bu tavırlar sergilenmektedir.

ta hep babamla savaştım. Sonuç olarak üniversiteyi kazandım: İnönü Üniversitesi Tarih Bölümü.

Hayatımda o önemli günü hiç unutamam. Öğretmenimin benim için verdiği mücadeleyi görmeseydim belki de okumanın benim için bu kadar önemli ve kutsal olduğunu anlamayacaktım. O benim hayata bakış açımı değiştirdi, bana mücadele için güç verdi, ondan aldığım güçle devam ettim. Şu an İnönü Üniversitesi Tarih Bölümünde yüksek lisans yapıyorum ve bu alanda uzman olacağım. Öğretmenim bana mücadeleyi öğretti.

Dediğim gibi, öyküde "o an" öğretmen orada değilken öğrencinin içinde oluşuyor. Ama o ânın oluşabilmesi için öğretmenin öğretmenlik niyetini keşfetmesi ve bir savaşçının niyetinin saflığı içinde öğrencisinin babasıyla verdiği savaşa devam etmesi gerekiyordu.

Öğretmenin gücü, niyetinin saflığında gizlidir. Niyetinin saflığını inşa eden bir öğretmen, gönlüne girmiş olan "insan öğrencisi" için güçlü bir savaş verir. Öğretmenin, kendisi için verdiği bu savaşı gören öğrenci, kendi insan niyetini keşfetmeye yönelir ve o da kendi niyetinin saflığını inşa etmenin önemini kavrar. Artık o da niyetinin saflığı içinde yiğitçe, anlamlı, coşkulu ve güçlü bir hayat yaşamaya azmetmiş bir savaşçıdır.

Öğretmenin Kendine Bakışı

Yunus Emre der ki:

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

Bu bölüme iki önemli soru sorarak başlamak istiyorum. Öğretmen:

1. Kendisini tanıyor mu?
2. Kendisiyle barışık mı?

Bölümün konusu bu. Öğretmen kendisinin kim olduğuyla ilgili bir anlayışa, sezgiye sahip mi ve sezdiği, gördüğü kişiyi kabul edip seviyor mu?

Her insan bir anlamda içinde geçmişini taşır; kimi zaman ânın içini geçmiş anılarıyla dolduruverir. Bir koku, bir melodi insanı çocukluğuna götürür, anıları tüm yoğunluğu ile yaşatabilir. İnsan, farkına varmadan, şimdi-buradaya, çoğu kez geçmişin gözlükleriyle anlam verir.

Bir insan olarak öğretmen de sınıfa geçmişiyle girer ve geçmişinden duygular, beklentiler, sorunlar, umutlar, hayal kırklıkları ve öfkeler getirebilir. Bu kaçınılmaz ve doğaldır. O nedenle Yunus'un söylediği gibi "kendin bilmek" önemlidir. Özellikle öğretmenin ken-

dini bilmesi, eğitimin kalitesi ve öğrencileriyle ilişkisi yönünden çok önemlidir. Aşağıdaki mektup, bakın bunu nasıl anlatıyor:

> *Öğrenci, okul, öğretmen ve anılar dediğiniz an gözümün önünde tek bir kare canlanıyor. O da öğrencilik hayatımda F. öğretmenden yediğim ilk ve son tokat!! Bu belki birilerine sıradan bir olay gibi gelebilir, ama ben bu olayı her hatırladığımda aynı öfke ve nefreti hissediyorum.*

Mektupta tokatın öyküsü anlatılıyor. Bu tokatı atan öğretmen geçmişiyle hesaplaşmış, kendisiyle barışık bir insan olsa, tokat atma yerine öğrencisiyle etkileşim ânını verimli bir şekilde kullanabilir miydi? Okuyun ve bu sorunun cevabını siz verin.

> *Yer Erzurum, yaşım 11 ve ilkokul 5. sınıf öğrencisiyim. Beş yıl boyunca okulda sınıf başkanlığı yapmış, akademik olarak Türkiye örnek öğrencileri arasına katılmayı başarmış, okuldaki her türlü sosyal aktivitede rol almış, 4 çocuklu memur bir ailenin mutlu çocuğuyum. Okulda aktif olarak halk oyunları kursuna gidiyor, hem Erzurum hem de Kafkas yöresi oyunlarını severek oynuyorum. Bir hafta sonu şehir dışından amcam, yengem ve kuzenlerim geldiler, ben de o gün kuzenlerimle kalıp kursa gitmedim.*
>
> *Hafta sonu bizim için çok eğlenceli ve hızlı geçti, çünkü kuzenlerim çok kısa zaman için ziyaretimize gelmişlerdi.*
>
> *Ertesi gün, her zamanki gibi hazırlanıp okula gittim. Tam hatırlamıyorum ama, 2. ders saatinde sınıfın kapısı çalındı, gelen karşı sınıfın öğrencisiydi. "Öğretmenimiz N.F.'yi çağırdı," dedi, öğretmenim gitmem için yüzüme baktı.*
>
> *Yerimden kalkıp doğruldum, kapıya doğru yönelirken beni neden çağırdığını anlamaya çalışıyordum. Sınıfın kapısını çalıp içeri girdik, diğer öğrenci yerine geçti. Ben tahtanın önünde ayakta, öğretmenin bana doğru gelişini anlamlandırmaya çalışırken öğretmen, "Hafta sonu kursa neden gelmedin?" diye sordu ve benim cevap vermeme fırsat bile vermeden yüzüme iki tokat attı.*

Ben ne olduğunu anlayamadım, yanaklarım ateşten kıpkırmızı olmuştu. Korkudan konuşamayan birine dönüşmüştüm âdeta. Bir de o anki psikolojiyle maalesef altımı ıslatmıştım. O sınıftan bir an evvel çıkıp gitmek istiyordum ama o sözde değerli öğretmen beni azarlamaya, yüzüme kötü kötü bakmaya ve parmağını sallamaya devam ediyordu.

Tokat nereden geldi? Tokat atan öğretmen, halk oyunları kursuna gelmeyen öğrenciye niçin öfkelendi? Her öfkenin bir öyküsü vardır. Bu öyküyü bilmek önemlidir. Anlamanın olduğu yerde öfke, öfkenin olduğu yerde anlama gelişemez. Öğretmen, öfkesini tetikleyen şeyin ne olduğunu bilecek olgunlukta birisi olsaydı böyle yapmazdı.

Denetim Odaklı Korku Kültürü ile hayatını anlamlandıranlar şöyle diyebilir: *O iki tokat, öğrenciye sorumluluğunun farkına varmasını öğretmiştir!* Bu inanç yanlıştır. İnsanların en etkili öğrenmesinin ceza ve ödül ile değil, etkileşim içinde anlama ile oluştuğunu artık bilimsel olarak biliyoruz.*

Öğrenciyle öğretmen konuşsa ve "O gün çok zor durumda kaldım, sen sorumlu bir öğrencimsin, bundan sonra bana mutlaka haber ver, beni böyle zor durumlarda bırakma," deseydi, öğrenci de muhtemelen, "Öğretmenim, akrabalarımız geldi," açıklamasında bulunacaktı. Öğretmen de, "Niçin gelemediğini anlıyorum, ama bu neden haber vermediğini açıklamıyor. Lütfen sorumluluklarını yerine getiremeyeceğin zaman önceden haber ver, bu güvenilir bir insan olmak için önemli," diyerek öğrencisine önemli bir yaşam dersi vermiş olurdu.

Öğretmenin yaptığına halk dilinde hıncını başkasından çıkarmak denir. Kendini bilen olgun bir insan bunu yapmaz. Bu hareketin sınıfta, tüm öğrencilerin önünde yapılması ise daha derin yaralar açıyor.

O sınıftan nasıl çıkıp tuvalete gittim, inanın hatırlamıyorum. Sınıfın önünde o kadar öğrencinin yanında hem tokat

---

* Ödül ve ceza konusunda yapılan çalışmaları gözden geçirerek anne babalar ve öğretmenler için aydınlatıcı bir kitap yazan Dr. Özgür Bolat'ın *Beni Ödülle Cezalandırma: Mutlu ve başarılı çocuk yetiştirmek için rehber* adlı kitabını okumanızı öneririm.

yemiş hem azarlanıp küçük düşürülmüş hem de altını ıslatmıştım.

Hâlbuki ben iyi bir öğrenciydim; sorumluluklarını yerine getiren, paylaşan, yardımlaşmayı seven, saygılı, iletişimi kuvvetli, hırslı biriydim.

Nasıl böyle bir sahnede rol aldım hâlâ aklım almıyor. Öğretmene kızgındım... Beni dinlemediği için öfkeliydim... Beni küçük düşürdüğü için ondan nefret ediyordum...

Kızgın, öfkeli ve nefret dolu bir küçük insan... Aynı zamanda o an korku dolu... Bu an etkili ve verimli bir eğitim ânı olamaz.

O gün okulu berbat bir şekilde geçirmiş olarak eve gittim. Benim canım annem yüzümün düşmesinden bir şeylerin yolunda gitmediğini anlamış olacak ki, "Neyin var kızım?" diye sordu. Annem ilkokul mezunudur ama hâlden anlayacak kadar da hayat okulunu okumuştur...

Okurlarımdan özür dileyerek yine araya giriyorum. Ve o cümlenin altını çiziyorum. *"Annem ilkokul mezunudur ama hâlden anlayacak kadar da hayat okulunu okumuştur..."* Hayat okulunu okumak kavramını ciddiye almak gerekir ve o hayat okulunu sınıfa sokabilen öğretmen olmak, benim gözümde alkışlanacak bir başarıdır. Bu, eğitim sistemini ilgilendiren bir konu olduğu için elinizdeki kitapta şimdilik irdelemesine girmeyeceğim.

Önce yaşadığım rezaleti anlatıp kendimi iyice utandırmak istemedim. Annem ısrar edince olanı biteni eksiksiz bir şekilde anlattım.

Annem altımın ıslandığını görünce "Yarın okula ben de geleceğim," dedi ve ertesi gün okula beraber gittik.

Annem, olanı biteni olduğu gibi sınıf öğretmenime anlattı. Öğretmenim sözü geçen diğer öğretmenle annemi karşı karşıya getirdi. Annem "Hoca hanım, benim kızıma tokat atmışsınız, ama nedenini sorup dinlememişsiniz. Neden?" diye sordu.

Annenin öğretmenle karşılaşmasını ve bu soruyu sormasını anlamlı, gerekli ve yapıcı buluyorum. Yargılayıcı, suçlayıcı bir tavır yerine, araştırıcı bir tavır içinde soru soruluyor: *"Nedenini sorup dinlememişsiniz. Neden?"*

> *Öğretmenin suratındaki o alay eder gibi bakan ifadeyi daha dün gibi hatırlıyorum. "Gel kızım, gel yavrum, ben sana hiç vurdum mu, sana hiç dokundum mu?" deyince ben de annemin arkasına saklandım da saklandım, içime kaçıp kaybolup gitmek istedim. Ama annem benim doğruyu söylediğimi bildiği için "Hocam, bundan sonra lütfen önce dinleyin, yazıktır, günahtır, altını ıslatmış benim çocuğum," dedi ve o gün benim hafızama bir daha silinmemek üzere kazındı.*

Mış Gibi Yetişkinler kitabımda örnekleriyle anlattığım gibi, Korku Kültürü içinde yetiştirilmiş biri, ne yazık ki, kendine saygılı biri olarak büyüyemiyor. O nedenle çok yalan söyleyebiliyor. Böylesine kolay yalan söyleyebilen bir öğretmen çocukları eğitemez, tam aksine ezer, bozar, yozlaştırır.

> *O gün bugündür, memlekete gidip yolda tesadüf eseri karşılaştığım sözde değerli hocaya hakkımı helal etmiyorum.*

Böyle bir sözün öğrencim tarafından bana söylendiğini duysam, çok derinden üzülürdüm.

Öğretmenin iç çocuğunu tanıması önemlidir

Her yetişkinin içindeki çocukla tanışması gerektiğini düşünüyorum. İnsanın içindeki çocukla tanışması ve onunla ilişki içinde olması, sağlıklı bir mesleki ve sosyal yaşam için ön koşuldur. İç çocuğuyla temas kuramamış yetişkinler, bedenen olgunlaşıyor, ancak duygusal yönden bir türlü olgun bir insan, sağlıklı bir yetişkin olamıyorlar. Bu dediğim her insan için geçerli, ama öğretmenin içindeki çocukla tanışması çok daha önemli. Öğretmenin *mış gibi yetişkin* olma lüksü

yok; böyle bir durum, öğrenciler için ve toplumun geleceği için çok tehlikeli.*

Ayıplama, utandırma, azarlama ve korkutmayla yetiştirilenlerin iç çocuğu kendini değersiz, güvenilmez, sevilmeye layık olmayan, ötekileştirilmiş biri olarak görür. Elinde olmadan herkese, her şeye ve hayata öfkelidir. Bu kişi maskeli, sahte, yapmacık, haset dolu, her şeyi eleştiren biri olarak hayatını sürdürecektir. İç çocuğu utanca boğulmuş kişinin sevgisi koşulludur; duygularını inkâr eder ve saklar. Ya saldırgan ya da pasif davranır.

Bu kitapta okuduğunuz mektuplarda, öğrencisine karşı şiddet kullanan öğretmenlerin içlerinde utanca boğulmuş bir iç çocuk vardır. İçinde utanca boğulmuş iç çocuğu olan kimse asık suratlı, bıkkın, gergin, kaygılı, umutsuz ve öfke doludur. Bu kişinin öğretmen olması topluma yapılabilecek en büyük kötülüktür.

Gözleriyle gülen çocuk

Sınıfa girince öğretmen öğrencisinin gözündeki ışıltıyı görebilmelidir. Öğrencisinin gözündeki ışıltıyı görebilen öğretmen, gözlerden kalbe giden kestirme yolun anahtarını bulmuş demektir. Öğretmen, kendi iç çocuğuyla ne kadar barışık ise öğrencinin kalbi o kadar zenginleşir ve öğrenci kendine, yaşama güven duyan bir insan olmaya doğru evrilmeye başlar. Aşağıdaki mektup sevgi dolu bir öğretmen tarafından yazılmış.

> *İngilizce öğretmenliği bölümünden yeni mezun oldum. Sizinle bir anımı paylaşmak istiyorum.*
>
> *Geçen yıl bu zamanlar son sınıfta olduğumuz için staj yapmamız gerekiyordu. Staj okulumda 7. sınıflarda F. isminde bir öğrencim vardı. Kalbi sevgi dolu bir kaynaştırma öğrencisiydi.*
>
> *İlk haftalar yalnızca gözlem amaçlı giriyorduk derse. Ben onu fark ettiğim gibi o da beni fark etmişti daha ilk dersten.*

---

* Daha fazla bilgi için *İçimizdeki Çocuk* ve *Mış Gibi Yetişkinler* isimli kitaplarımdan yararlanabilirsiniz.

Ona gülümsedim, onun da biraz utanmakla beraber çok da mutlu olduğunu hissettim. Gülünce gözleriyle gülen bir çocuktu. Bir sonraki gün ders çıkışında sınıftan çıkmamı bekledi ve tam kapıya doğru olan sırasına geldiğimde bana kapalı bir kâğıt ve mor bir toka hediye etti. Gözlerime bakmaktan çekinerek; "Hocam bunlar sizin," dedi.

Bu kâğıdı saklıyorum ve tüm ömrüm boyunca da saklayacağım.

...

Konuşurken, senin en sevdiğin ders nedir, diye sorduğumda gözlerimin ta içine bakarak, sımsıcak bir gülümsemeyle, "İngilizce hocam," dediği ânı ve hissettiklerimi hiçbir zaman unutamam. O an bu meslek için var olduğumu tüm benliğimde hissettim.

Mektuptaki öğrenci, neden İngilizce dersini sevdi? Bu sorunun cevabı çok açık! Çünkü İngilizce öğretmenini sevdi. Sözle değil, gözle anlatılan sevgi ve anlayışı öğrenci anlar.

Yunus Emre'nin sözüyle başladık, sözde ufak bir değişiklik yaparak onun sözüyle bitirmek istiyorum:

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okutmaktur

İKİNCİ BÖLÜM

Bilgi

İletişim

İki insan birbirinin farkına varınca iletişim başlar. Sınıfa girdikleri andan itibaren öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim başlar.

Peki, nedir iletişim?

İletişim mesaj alışverişidir. İki insan birbirinin farkına varınca yaptıkları ya da yapmadıkları, giydikleri ya da giymedikleri, söyledikleri ya da söylemedikleri her şeyin mesaj değeri vardır. Öğretmenin yüzü, yürüyüşü, duruşu, bakışı, sesi, tüm varoluşu mesaj kaynağıdır. Öğrenci his düzeyinde, zihinsel olarak açık seçik farkında olarak değil, sadece bir his olarak bu mesajları alır ve anlamlandırır.

Evet, çoğu kez iletişim farkında olunmadan duygusal düzeyde başlar ve devam eder. Bazı mesajlar olumludur, bazı mesajlar olumsuzdur. Güler bir yüz, neşeli bir ses tonu, hafif bir dokunuş hemen algılanır ve etkisini gösterir. Olumsuz duygusal tonu olan mesajlar, örneğin öfke, gerginlik, sabırsızlık, haşinlik olarak algılanacak ilişki mesajları da hemen hissedilir. Olumsuz duygular beyinde üst düzey -kortikal- farkına varışlar olmadan, çevredeki tehlike sinyallerini alan ve ona göre koruyucu tedbirler belirleyen hipokampus düzeyinde ânında değerlendirilir.

O nedenle öğretmen güler yüzlü biri olarak mı, yoksa asık suratlı biri olarak mı sınıfa giriyor, çok ama çok önemlidir. İlk karşılaşma ânında öğretmeninden korkan, çekinen, sinen öğrencinin beyni, öğrenmeye ânında kapanır. O öğrenci, öğretmenin gözünde yok olmaya, görülmemeye çalışır.

Sınıfa girdiği andan itibaren öğrencileriyle iletişim içinde olduğunu öğretmenin bilmesinin altını tekrar tekrar çizmek istiyorum; öğretmenin gelişmiş bir iletişim bilincinin olmasını çok önemsiyorum.

Unutmayalım, sınıfta öğretmenle öğrenci arasında iletişim başladığı gibi, sınıftaki öğrenciler arasında da iletişim başlamıştır. Öğretmen bir öğrenciyle tek başına, yalnızken konuştuğunda söylediği sözler, sınıfta diğer öğrencilerle birlikteyken konuştuğunda farklı anlam kazanacaktır.

Öğretmenin sınıfa girdiği o anı düşünün. Sınıfın kapısı kapandığında, bir başka dünya başlamıştır. Öğretmenin bir dakika öncesine kadar tüm yaşadıkları artık geride kalmıştır. Şimdi, bu sınıfta, bu öğrencilerle beraber geçmişte her ne olmuşsa olsun, yepyeni, taptaze ve asla bir daha geri gelmeyecek bir an başlamaktadır. Bu an, türlü olasılıkları, seçimleri, iletişimleri kapsayacak ve bu sınıfta bir dünya kurulacaktır. Özellikle ders yılının başında öğretmen ve öğrencinin yeni yeni birbirini tanımaya başladığı dönemde öğretmenin iletişim bilincini canlı tutması gereklidir.

Aşağıdaki mektup öğrencinin öğretmenle tanıştığı ilk sınıf anını anlatıyor.

> *İlkokul 1.sınıf; okulun ilk günü heyecanlı, meraklı, biraz da ürkek gözlerle etrafıma bakıyorum. Sınıfta oturuyoruz. Kapı açıldı ve öğretmenimiz içeriye girdi. Kaşları evlerin çatısı gibi çatık, gözlerinde neşe yok, sert bakışlı bir kadın. Ne yalan söyleyeyim, çok korktum, hatta gözlerim doldu. Sevecen hiçbir tarafı yoktu.*

Bilinçsizlik mi, umursamazlık mı?

Öfke, gerginlik, sevgisizlik, ötekileştiren bir yüz ifadesiyle hangi öğretmen sınıfa girer? Bilmiyorum, bana katılır mısınız, ama ben şu cevabı veriyorum: Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde yetişmiş biri, öğretmenin korkulacak, çekinilecek biri olması gerektiğini düşünür.

Neden öyle düşünür?

Çünkü çocukluğundan itibaren öyle yetiştirilmiştir. Otorite asık suratlı olmalıdır. Mevki, makam ne kadar yükselirse yüz de o kadar asılmalıdır. Askerlikte rütbeler omuzlardan, Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde yüzlerden anlaşılır. En asık suratlı en yüksek mevkideki kişidir, en güler yüzlü ise hiyerarşide en aşağıda bulunan kişidir. Böyle bir düzen içinde kim güler yüzlü olmak ister?

Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde oluşmuş bir eğitim sistemi *kaşları evlerin çatısı gibi çatık, gözlerinde neşe olmayan, sert bakışlı* öğretmeni "iyi" öğretmen olarak tanımlar. Korku Kültürü'ne göre öğrenciler, öğretmenden ilk bakışta korkmalı ve çekinmelidir. Aynı anlayış, *şımarmasın diye çocuğunu ancak uyurken öpen baba* davranışının altında yatmaktadır. Bu baba, "iyi" bir babadır. İyi baba, çatık kaşlı ve sert bakışlı olmalıdır. Korku Kültürü'nün otorite anlayışı hem *öğretmen*de hem *baba*da anlamını böyle bulur.

O ilk karşılaşma ânı, öğrencinin gözünde ne kadar önemlidir. Zamanla öğretmen ve öğrenci birbirini tanımaya, birbirine alışmaya başlar. Öğretmenin ilgisi, öğrenciye verilebilecek en büyük hediyedir.

> *Babam sık sık tayin olduğu için, ilkokulu beş, ortaokul ve liseyi iki şehirde okumak zorunda kaldım. Yeni bir çevreye, yeni bir okula uyum sağlamak zordu.*
>
> *Ortaokul 2. sınıfta yeni bir şehir ve yeni bir okuldaydım. Okulda kimse benimle konuşmuyordu, derslere katılmak istiyordum, ama öğretmenlerimin çoğu önceden tanıdıkları öğrencilere söz veriyorlardı.*
>
> *Okula gitmek ve okuldan dönmek benim için mutsuzluk kaynağıydı. Bir gün, yeni bir coğrafya öğretmeni geldi sınıfımıza. İsmini hâlâ hatırlarım. Öğrencilerinin derslere katılımını önemseyen bir öğretmendi. "Önümüzdeki hafta konumuz Yugoslavya, yalnızca ders kitabınızla yetinmeyin, bu konuyla ilgili araştırma yapın," dedi.*
>
> *Ben kütüphanede Yugoslavya ile ilgili bütün kaynaklara başvurup hazırlandım. Dersimizin olduğu gün öğretmeni-*

miz, "Kim hazırlandı?" diye sordu. Hazır olduğum hâlde kimse parmak kaldırmadığı için ben de parmak kaldırmadım. Öğretmenim yanıma yaklaştı, "Bu konuyu sen anlatır mısın?" dedi.

Büyük bir sevinçle tahtaya kalktım ve konuyu anlattım. Öğretmenimin sorduğu her soruya yanıt verdim. Öğretmenim beni kutladı, sonra hazır olduğum hâlde neden parmak kaldırmadığımı sordu, ama ben yanıt vermedim. O sırada zil çaldı. "Sen dışarı çıkma, lütfen," dedi.

Öğretmenin bu öğrenciyi tahtaya kaldırışı tamamen tesadüf mü, yoksa ağzının söylemediği, "Ben hazırım öğretmenim, ama utancımdan söyleyemiyorum," mesajını öğretmen onun gözlerinden okudu mu? Deneyimli ve öğrencisine değer veren öğretmen anlar! Öğretmenlik yapan anlamaz, ama öğretmen olan anlar! Ve bunu, yani gözün söylediğini ağzı niçin söylemedi konusunu önemser, takip eder.

Diğer arkadaşlarım çıktılar. "Şimdi anlat bakalım," dedi. Ben de sınıfa sonradan katıldığım için öğretmenlerimin bana söz vermediklerini, bu nedenle derslerde söz almak istemediğimi söyledim. Bana, "Sen çok akıllı ve çalışkan bir öğrencisin; sınıfta asla pasif olma ve söz almak için uğraş, ben öğretmen arkadaşlarımla da konuşacağım," dedi.

Tavır çok açık seçik! "Cesur ol! Kendini ifade etmekten çekinme. Diğer öğretmen arkadaşlara da senin kim olduğunu anlamalarında yardımcı olacağım! Sen buna değersin!"

O gün eve büyük bir mutlulukla döndüm. Öğretmenlerim bana derslerde söz vermeye başladılar, okula gitmek artık benim için mutluluktu. Karşılaştığım her zorlukta bir uğraş vermem gerektiğini, aktif bir insan olmam gerektiğini küçücük yaşımda bana öğreten sevgili öğretmenim M.E.'yi rahmet ve saygıyla anıyorum.

Karşılaştığım her zorlukta bir uğraş vermem gerektiğini, aktif bir insan olmam gerektiğini küçücük yaşımda bana öğreten... Bana mektup yazan kişinin öğrendikleri yaşam için önemli mi? Siz değerlendirin.

Aşağıdaki mektubu yazan öğretmenin çocuğunuzun öğretmeni olmasını ister misiniz?

> *Okul öncesi öğretmeniyim. Sizinle paylaşmak istediğim bir anım var.*
>
> *Sınıfıma ilk gelenlerden olan erkek öğrencim A.'nın moral o sabah çok bozuktu. Suratı asık, kolları göğsünde bağlanmış, selamsız sabahsız girdi sınıfa. Bir iki dakika göz ucuyla selam vermesini bekledikten sonra moralinin bozuk olduğunu bana sezdirmek için masamın etrafında dolaşmaya başladığını görünce sordum:*
>
> *"Günaydın, nasılsın bu sabah?"*
>
> *Omuz silkerek cevapladı sorumu. Yeniden konuştum:*
>
> *"Moralin biraz bozuk galiba anlatmak ister misin?"*
>
> *Bağlı duran kollarını çözdü: "Öğretmenim, bu sabah bende bir değişiklik fark ettin mi?" diye sordu.*
>
> *"Eyvah!" dedim. 25 kişilik sınıfımda, yaşının gereği olarak en özel öğrencinin kendisi olduğunu ve bu sabah benim ayırdına varamadığım farklılığı ise çoktan bildiğimi sanıyor. Hiç bozuntuya vermeden "Ben de tam onu söyleyecektim," dedim.*
>
> *"Evet öğretmenim, annem bu sabah bana hiç kırmızı bir şey giydirmedi," dedi.*
>
> *İşte öğretmenlik bu komik cevapta bile ciddi durabilme ve kahkahayı içinden atabilme oyunculuğunu gerektiriyor. O sabah sanat etkinliğinde taç yaptık ve bahsettiğim öğrencime kırmızı denk geldi. Problem çözüldü.*

Öğretmenin iletişim bilinci; branş bilgisi kadar, belki de branş bilgisinden daha önemlidir. Benim alanım iletişim olduğu için kendi uz-

manlık alanıma öncelik verdiğimi -kıyak geçtiğimi- düşünebilirsiniz. Ama değil, araştırmalardan öğrendiklerimi söylüyorum.

Sinirbilim (neuroscience) alanında yapılan çalışmalar gösteriyor ki,* yalnız insanlarda değil, hemen hemen tüm memelilerde sistem şöyle çalışıyor: Kendisinden güçlü, çekindiği biriyle etkileşim içinde olan ve sevilmediğini hisseden çocuğun hipotalamusu alarm durumuna geçip tehlike işaretleri veriyor. Bu durum, kortizol hormonu salgılanmasına yol açıyor. Kortizol hormonu tüm sistemi savunma hâline sokuyor. Savunma hâline geçen organizmada stres oluşuyor ve kaçmaya ya da saldırma hazırlığına giriyor. Bu hâl uzun sürerse kişinin bağışıklık sistemi çöküyor ve her türlü hastalığa açık hâle geliyor.**

Kendisini tehlikeli bir ortamda savunmasız hisseden çocukta, bu süreç daha abartılmış olarak ortaya çıkar. Öğretmeninden korkan, stresli bir sınıf ortamındaki öğrencinin yeni bir bilgi öğrenmesi ya da sağlıklı düşünmesi mümkün değildir. O nedenle şu söz bilimsel bir gerçeği yansıtmaktadır: *Öğrencinin zihnine girmek isteyen öğretmen, önce öğrencinin gönlüne girmeyi başarmalıdır.*

Öğretmenin görünüşü, sesinin tonu, davranışı, kılık kıyafeti, konuşma tarzı ve en önemlisi yüz ifadesiyle bakışı onun varoluş mesajlarıdır. Öğretmenin varoluş mesajları, öğrenciyi korkutuyorsa çocuk öğretmenin söylediklerini işitir, ama duyamaz ve anlayamaz. Varoluş mesajları korkutucu olan öğretmenin sınıfında öğrencinin öğrenmesi önemli derecede sekteye uğrayacaktır.

> *Babamın işi nedeniyle ilçe değiştirdik ve Karşıyaka'da bir okula yazdırdılar beni. Sınıfımda 45 öğrenci vardı. 2. sını-*

---

* Bu konuda daha ayrıntılı bilgi almak için Daniel Siegel'in *Bütün Beyinli Çocuk* kitabından yararlanabilirsiniz.

** Çocuğun ara sıra gerginlik ve korku ortamlarında kalması onun hayatı tanıması ve bu durumlarda ne yapacağını öğrenmesi bakımından önemlidir. O nedenle başa çıkılabilecek, altından kalkılabilecek musibetler en önemli hayat dersleri olarak bilinir. Bu yüzden anne ve babanın çocuklarını yaşamdan tümüyle koruyucu bir tavır içinde olmaları doğru bir tavır değildir. Çocukların zorluklarla baş etmeyi öğrenmesi başka bir şeydir, otorite karşısında korkup sinmesi başka bir şey. Aradaki farkı bilmek, eğitim yönünden çok önemlidir.

fın ilk günü babam beni okula götürdü. Sınıfa girdim, her şey farklıydı. Donuk ve soğuk bir hava vardı sınıfta, ama ben neşeli ve heyecanlı gitmiştim, gerildim. Ellerim buz gibi oldu. Babamın elini bırakmadım.

Ve sonra sınıf öğretmeni geldi, babamla ayaküstü konuştu. Sonra da bir sıraya oturmamı söyledi.

İşte benim kâbusum o gün başladı. Kırk beş yaşlarında erkek bir öğretmendi ve onun adını da hiç unutmadım. Onunla ilgili tek hissettiğim duygu "KORKU"ydu. Sınıfa sert bakışlarıyla gelir, kaşlarını çatar ve sadece bağırırdı.

İlkokul 2. sınıftaki bir öğrenci sınıfa girer girmez sınıftaki donuk ve soğuk havayı hissediyor. Çocuğun bunu hissetmesi normal mi? Evet normal, çocuğun sağlıklı bir duygusal ve sosyal gelişim içinde olduğunu gösterir.

Öğrenci, öğretmenden korkuyor. İlk gördüğü anda sevebilirdi de. Bir sınıf öğretmeni nasıl oluyor da bir hapishane gardiyanı gibi sınıfa giriyor? Bu konu tek bir öğretmenle ilgili bir konu mu, yoksa bu gardiyan tavrı ana ve babalarda, devlet dairelerinde, hastanelerde, büyük küçük ilişkilerinde yaygın mı? Geleceğimizi inşa edecek olan çocuklarımızla buluşan öğretmenlerin korkutucu ya da sevecen tavır içinde olmasını önemseyen bir toplum muyuz? Bu soruların cevabını size bırakıyorum.

Meral Çelen anılarını paylaştığı iki ciltlik kitabında iki oğlu Ali ve Ahmet'in öğretmenlerinden söz ediyor:

Ali'nin öğretmeni Seçim Hanım harika bir öğretmendi, ama Ahmet'in öğretmeni problemli bir kadındı ve gördüğüm kadarıyla hiç de iyi bir eğitici değildi, çocukları dövüyordu. Bu arada Ahmet de dayak yiyen çocuklar arasındaydı.

Hiç yaramaz olmadığını bildiğim oğlumun dayak yemesi beni deliye çeviriyordu. Kaç kez Aziz'e, o okuldan ve o öğretmenden çocuğu kurtarmamız gerektiğini anlatmaya çalıştım. Hayır, dedi Aziz, çocuğu muhallebi çocuğu yapa-

caksın; ille de ona göre okul ve öğretmen aramaya başladığın zaman bunun sonu gelmez.

*Oysa ben ilkokul öğretmeninin ne kadar önemli olduğunu biliyordum, zaten iyi bir öğretmen olsa çocukları dövmezdi.**

Herhâlde farkındasınız, Meral Çelen önemli gözlemler yapıyor. Benim farkına vardığım şeylerden biri de, küçük yaştan askerî okula verilerek askerî disiplin içinde yetişmiş Aziz Nesin ile anne duyarlılığı içinde durumu değerlendiren Meral Hanım'ın arasındaki fark. Babanın erkek çocuğunu muhallebi çocuğu olarak yetiştirmeme tavrıyla annenin, çocuğunun sağlıklı bir insan olarak gelişmesine odaklanması önemli bir konudur. Bu konu, Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde farklı, Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde farklı değerlendirilecektir. Ne var ki bilim, Meral Hanım'ın gönlünün doğru yerde olduğunun altını çiziyor.

Başımdan geçen bir olayı burada sizinle paylaşmak istiyorum. ABD'de 25 yıl üniversite öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra Türkiye'ye dönüş yapıp iletişim alanında konferans, seminer ve eğitim sohbetlerine başlamıştım. Bir seminerime katılan grubun en üst düzey yetkilisi, doksan dakika boyunca asık bir suratla beni dinlemişti. Verilen kahve molasında mümkünse iki dakika salonda kalmasını rica ettim, kabul etti. Herkes dışarı çıkınca kapıları kapattım, aramızda şöyle bir konuşma geçti:

- Beni kırmadığınız için teşekkür ederim. Şimdi sizden ricam, bana bakarak yüzüme küfretmeniz!
- Öyle şey olur mu? Küfretmem.
- Rica etsem, ısrar etsem.
- Öyle şey olur mu? Olmaz!
- O zaman yüzüme, *"Doğan Cüceloğlu, Allah senin belanı versin!"* der misiniz, lütfen!

---

* Çelen, Meral (2008). *Aziz Nesin'li Yıllar: Çelen'in Anıları-II.* İstanbul: Nesin Yayıncılık. s. 227.

– Ne münasebet! Öyle bir şey söylemem!

– Beyefendi, doksan dakika boyunca *yüzünüzle* küfrettiniz; şimdi *dilinizle* küfretmenizi istiyorum!

Şaşkınlıkla bir süre bana baktı; sonra yüzüne yayılan hafif bir gülümsemeyle, "Benim oğlan da bundan şikâyetçi; bana hep, baba çok asık suratlısın der," dedi.

Bu olay 1996'da olmuştu. Artık alıştım, o zaman Amerikan üniversite ortamından henüz çıkıp gelmiştim. Şimdi seminer ortamlarında yüz ifadelerinin asıklığından kimin yönetici olduğunu hemen anlarım. Kendileri farkında değil, ama ben hemen anlarım. Daha önce de ifade ettiğim gibi, Türkiye'de kişinin iş hayatında veya yönetim sisteminde mevki ve makamı ne kadar yüksekse suratı da o derece asık oluyor. Güç mertebesi, o ortamdaki insanların yüzlerinde yansımasını buluyor. Bu gerçeği anlayan, ilişkiler içinde kolayca işini görürken, anlamayana hayat çok zorlaşıyor.

Evet, anlamayana hayat zorlaşıyor! Korku Kültürü'nün ilişki sistemini anlamayanlar; iş yerlerinde, eğitim sisteminde, devlet dairelerinde "liyakat" anlayışı içinde performans değerlendirmesi ve promosyon beklerken, hayret ve öfkeyle görüyorlar ki üstlerine hoş görünmeye öncelik verenler yükseltiliyorlar. "Adil değil bu, böyle olmamalı," dediklerinde kendilerine genellikle "Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin!" deniyor.

Onların bazıları gerçekten bu diyardan gidiyorlar. Gittikleri diyarda, liyakat sistemi içinde dünya çapında başarı kazandıklarında, yine en çok biz alkışlıyoruz.

Neden alkışlarız, neyi alkışlarız? Önemli bir soru. Başarılarının arkasında yatan katkılarımızı mı, yoksa başarılarıyla şimdi kazandıkları gücü mü?

Konferans vermeye okullara gittiğim zaman, özellikle devlet okullarında, okul yönetim kadrosunu yüz ifadelerinden hemen anlayabiliyorum. Milli eğitim müdürü, okul müdürü, idari kadro, yaşlı ve kıdemli öğretmenler ile genç öğretmenler.

Biliyorum, bu insanlar kötü insanlar değiller; farkına varmadan Korku Kültürü'nün önem verdiği hiyerarşik yapı içinde bir maske oluşturuyor ve o maskeye uygun davranıyorlar.

Bu noktada bana şöyle bir soru sorabilirsiniz: İnsanlar farkında olmadan Korku Kültürü'nün güç yapısı içinde hareket edebilir mi?

Evet, edebilir. Türkçe konuşan çoğu insan Türk dilinin dilbilgisi kurallarını bir bilgi olarak ifade edemez, ama Türk dilinin gramer kurallarına göre konuşur. Beş yaşındaki bir çocuğa aşağıdakilerden hangisi doğru diye sorun:

- Ali bardaktaki suyu dökmüş.
- Suyu Ali bardaktaki dökmüş.

Size hemen doğru olanı söyler. "Peki, niye öbürü yanlış da bu doğru," diye sorun, cevap veremez. Türkçenin dilbilgisini içselleştirmiştir ve sezgisel olarak bilir, ama zihinsel olarak henüz kural hâline getirememiştir.

Bir toplumun, insanların kendi kültürünün kurallarını bilmesi, çocuğun dilin kurallarını bilmesi gibidir. Bildiğini hisseder, ama nasıl bildiğini söylemez. Peki, nedir Korku Kültürü'nün kuralları? Karşındaki senden güçlü ise ondan çekin, sen karşındakinden güçlü isen o senden çekinsin.*

Askerî birliklerde bu sistem çalışıyor ve etkili bir işlevselliğe sahip. Ama sivil toplumda işlevsel değil; insanın gelişimini engelliyor. Sivil kurumlara, hele eğitim kurumlarına yakışmıyor. Öğrencilerin yaşları küçüldükçe korkudan uzak, sevginin hâkim olduğu Gelişim Odaklı Değerler Kültürü ortamına ihtiyaç özellikle artıyor.

---

* Sosyal yaşamı olan tüm canlılarda güç hiyerarşisi sosyal hayatın bir parçasıdır. Güç hiyerarşisi insan hayatının çok önemli bir parçasıdır. Gelişmiş toplumlar dediğimiz uygar toplumlarda iki önemli değişim yaşanmıştır: 1- Güç kazanma liyakatle ilişkili hâle gelmiştir; yani hak edene o güç verilmiştir; 2- Gücün kullanım bilinci işlevselleşmiştir; iş toplantısında kimin iş sahibi ya da yönetici olduğunu bilmek, toplantının verimli geçmesi için gereklidir. Ama çalışanın ve yöneticinin oturma yerlerini kafeteryada ayırmanın üretime katkısı olumlu değil, olumsuzdur. Bu konuları *İçimizdeki Biz, Korku Kültürü, Gerçek Özgürlük* kitaplarımda ayrıntılı olarak irdeledim, isteyen okur o kaynaklara başvurabilir.

Aşağıdaki mektubu yazan, bir İngilizce öğretmeni.

İlk öğretmenlik yıllarımda bir gün sınıfa girdim, bir öğrencim müthiş üzgün; soruyorum, ama cevap alamıyorum. Kaloriferin oraya çöktü, yerine oturmuyor. Sanırsınız derdi dağ!

Endişelendim, yanına oturdum ve son kez ne olduğunu sordum. Bana şöyle bir baktı, "Ü.'yle küstük," dedi.

"Niye küstünüz S.'cim?" diye sordum. "El ele mi tutuşalım, kol kola mı girelim diye anlaşamadık, küstük tiçır," diye cevap verdi.*

Küs olduklarını söylediği arkadaşına baktım, onun da kafası karışık. Neyse, sonradan orta yolu bulduk. Bir teneffüs el ele, bir teneffüs kol kola!

Çok şükür.

Hikâye çok basit, ama güçlü. İnsana değer veren Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde arkadaşlık ilişkisi ve o ilişkinin yönetimi, yaşamın en önemli boyutlarından biridir. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde ilişkinin aksaması hâlinde çatışma yaşanırsa, ya kavga çıkar ya küsülür ya da güçsüz olan diğerinin dediğini istemeye istemeye yapar; ama sorun çözülmez. Sorun zamanla ya daha büyük bir sorun hâline dönüşür ya da hasıraltı edilir. Bu çok basit bir olay gibi sınıfta karşımıza çıkıyor, ama yılların büyük aile şirketleri bu yüzden batıyor.

Şimdi bu basit olayı Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün öğretmeni gözünden yeniden yazalım:

İlk öğretmenlik yıllarımda bir gün sınıfa girdim. Baktım kaloriferin oraya çökmüş, yerine oturmamış bir öğrenci var.

Kızdım. Yerine oturmasını söyledim. Bana, "Ü.'yle küstük," dedi.

"Gelirsem yanına, tokatı yersin! Otur yerine!" dedim.

---

* Ders İngilizce dersi, "tiçır" diyerek *teacher* kelimesini söylemiş oluyor.

Baktım hâlâ orada duruyor.

Kolundan tuttum, yerine oturttum.

Toplum ne hâle geldi! Küçücük çocuk öğretmene kafa tutuyor.

İletişim bilinci gelişmiş öğretmen, sadece kendisiyle öğrenci arasında yer alan iletişim süreçlerine duyarlı değildir, öğrenciler arasındaki iletişimin de sınıf deneyiminin çok önemli bir yönünü oluşturduğunu bilir. Denetleme Kültürü'nün öğretmeni, bu bilgiyi öğrenciyi ezmek için, Gelişim Kültürü'nün öğretmeni ise bu bilgiyi öğrenciyi geliştirmek için kullanır.

Benim adım B., bu yazıyı cesaret göstererek yazıyorum. Daha önce böyle bir şey yapacak cesaretim hiç olmamıştı. Şu an üniversite 3. sınıf öğrencisiyim ve sınıf öğretmenliği bölümünde okuyorum.

Benim unutamadığım bir öğretmenim var, ama iyi anlamda değil. Ben 8. sınıftayken, yaklaşık 14-15 yaşlarındayken, çekindiğim bir öğretmenim vardı. Sınıfta herkesi sürekli azarlardı. Bir gün derste bir konuşma geçti. Bu konuşma sınıfta olanlarla ilgiliydi, çünkü kendisi aynı zamanda rehber öğretmenimdi. Konuyla ilgili yorum yaptım ve bana bütün sınıfın içinde "Sen Allah bir desen de inanmam," dedi.

Bunu neye dayanarak söylediğini bilmiyorum. Sınıfın önünde kendimi yalancı, söyledikleri önemsiz biri gibi hissettim. Nasıl bir öğretmen, öğrencisinin ergenlik çağında ona böyle bir şey yaşatıyor.

Ben de öğretmen olacağım, ama tek hayalim o öğretmen gibi bir öğretmen olmamak.

Öğrenciyi sevmeden öğrenciyi umursayamazsın. İletişim bilinci gelişmiş öğretmen, bir öğrenciyle konuşurken sınıfta arkadaşlarının içinde o öğrenciyle iletişim kurduğunun farkındadır. İyi öğretmen, öğrencinin arkadaşlarıyla ilişkisinin ne kadar önemli olduğunu bilir ve o ilişkiyi daha sağlıklı kılmak için özen gösterir.

İlişki

Öğretmenin ilk gün sınıfa girişiyle daha sonraki günlerde ve haftalarda girişi arasında önemli farklar oluşmaya başlar. Öğretmen ve öğrenciler artık birbirini tanıyan, birbiriyle tanıdık ilişkisi içinde olan insanlar hâline gelmişlerdir. Bu, hem öğretmen hem de öğrenci için önemli bir olaydır.

> *2001 yılında, Samsun'un Çarşamba ilçesinde bir mahalle okulunda ilkokula başladım. Okulumuz yapım aşamasında olduğu için o dönemin sağlık lisesinin binası bizler için de eğitime açılmıştı. 7 yaşında, birinci sınıfa başlamıştım ki buna tam başlamak denemez. Çünkü inatla kendi sınıfıma değil, benden iki yaş büyük olan ablamın sınıfına gidiyordum. Bu davranışımın sebebi üst sınıflardaki tanıdıklarımdan sınıf öğretmenim hakkında duyduğum şiddet içeren asılsız laflardı. Asılsız diyorum, çünkü amaçlarının beni korkutarak eğlenmek olduğunu kendileri de sonradan itiraf etmişlerdi.*

Öğretmenin haberi olmadan yeni öğrencinin kafasında sanal bir öğretmen imgesi oluşuyor: "şiddet uygulayan öğretmen" ve bu şiddet uygulayan öğretmen imgesi ile ilişki kuruyor ve korkuyor. Selam olsun o okulun yönetici ve öğretmenlerine ki korkan bu küçük kız öğrenciye korkusunun asılsız olduğunu anlaması için zaman tanıyor-

lar. Bu süre içinde öğrenci yavaş yavaş öğretmenin korkulacak bir kişi olmadığını keşfetmeye başlıyor.

Gel zaman git zaman, ben tam bir hafta ablamın sınıfında zaman geçirdim. Öylece ortalıkta dolanan yeşil gözlü küçük bir kız çocuğuydum. Onun arkadaşlarıyla oynuyor, onun öğretmeniyle muhatap oluyordum.

Kendi öğretmenimi de uzaktan izliyordum.

Evet, izler. İnsan olduğu için öğretmeniyle ilişkisinin ne olduğunu kesinlikle önemser ve "Duyduklarım acaba doğru mu?" diye merak edip izler. Akıllı, sağlıklı bir çocuk olmanın göstergesidir bu! Yeniden belirtmeden edemeyeceğim; ne mutlu ki, anne, baba, ablanın öğretmeni ve okul yönetimi ona bu fırsatı vermiş.

Bir keresinde yeni aldığı arabasıyla sırayla bütün sınıfı gezdirmişti, buna rağmen gitmemiştim yanına, sınıf arkadaşlarımın eğlencesini pencereden izlemiştim.

Herkes beni ikna etme çabasında iken en sonunda annem ve ablamın öğretmeni kolumdan tutup götürdüler beni sınıfıma.

Bu müdahaleyi de sağlıklı ve bilinçli buluyorum. Çocuğun bir süre keşfetmesine, güven duymasına, gözlem yapmasına izin vermek yararlı, ama içinde bulunduğu sosyal yapının gereklerini de anlayıp ona göre kendi sorumluluğunu anlamaya başlamasını sağlamak da gerekir. Burada okul yönetimi, öğretmenler ve aile arasında sağlıklı ve dengeli bir iş birliği oluşturulmuş. Bunun yer aldığını bilmek beni mutlu ediyor.

B. öğretmenim de pos bıyıklarının ardından sıcacık bir gülümsemeyle yaklaştı bana, sınıfıma hoş geldiğimi belirten ve kalbimi okşayan o güzel sözleri söyledi, sonra sarıldı. Bir çocuğun gönlüne varabilecek en güzel yoldu bu, bir çocuğu ikna edebilecek en güzel dildi. Bu dilin adı sevgi idi. Otuz küsur kişilik sınıfta herkes bu dili konuşuyordu.

İlişkinin dili, *sevgi dili* olunca çocuk hemen anlar. Nasıl anladığını bilmez, ama anlar, içi bilir. Ve o ilişki içinde gelişmeye başlar. Aklı gelişir, duyguları gelişir. Tabii burada *sağlıklı geliştirici sevgi*den söz ediyorum; kısıtlayıcı, hapseden, esir alan sevgiden değil. Önümüzdeki bölümde sağlıklı geliştirici sevgi ilişkisinin ne olduğunu daha ayrıntılı irdeleyeceğiz. İnsan yavrusu sevgi dilini hemen hisseder ve suyuna, toprağına, güneşine kavuşmuş çiçek gibi gelişmeye başlar.

> *Şimdi ben de öğrencilerime bunu öğretiyorum. Öğretmenimle de iletişimimi sürdürüyor ve onun desteğini her zaman hissediyorum. Çünkü sevginin bulaşıcı bir yönü vardır ve sevgi sonsuzluğa sahip bir güçtür. Bu dilin tüm dünyaya yayılması dileğiyle...*

İç ve dış, öz ve yüz

Artık ilişki içinde olan öğretmen ve öğrenciden söz ediyoruz. İlişkide insanın iki doğasından söz edebiliriz. Bunlardan ilki insanın toplum içindeki konumunu belirten sosyal kimliğidir. Sosyal kimlik; sosyal roller, o rollerle ilgili beklentiler, normlar, kurallar ve gelenekleri yansıtır. "Öğretmenlik" ve "öğrencilik", sosyal konumu belirten kimliklerdir. Buna bazen *insanın YÜZ doğası* diyeceğim. İnsanın bir de iç dünyası, özü vardır. Buna *insanın CAN doğası* diyeceğim.

"Öğretmenlik" bir sosyal roldür ve her sosyal rol gibi öğretmenlik kimliğiyle ilgili beklentiler, öğretmenin nasıl davranması gerektiği ile ilgili toplumsal normlar vardır. Bu anlamda öğretmenlerin uyması gereken kurallardan ve süregiden geleneklerden söz edebiliriz. Öğretmenlikle ilgili normlar, kurallar, beklentiler, gelenekler, göreneklerden konuştuğumuzda öğretmenin sosyal kimliğinden, YÜZ olarak varoluşundan söz ediyoruz demektir.

Aynı bakış "öğrencilik" için de geçerlidir. Öğrencilik de bir sosyal kimliktir ve öğrencilikle ilgili beklentiler, normlar, kurallar ve gelenekler vardır. Bu da öğrencinin YÜZ olarak varoluşudur.

Hem can hem yüz

Öğretmen sınıfa girdiğinde karşısında öğrenci insanlar var, yani hem yüz hem de can var. Niyetinin saflığını içine sindirmiş bir varoluş içinde sınıfa giren öğretmen, öğrencisinin hem toplumsal hem de bireysel yönünü geliştirmeye dikkat eder. Gelişim anı olarak tanımladığımız her etkileşimde öğrenciye iki mesaj birden vermeye özen gösterir: Biri öğrencinin kendi bireysel varoluşuyla, özüyle, can ile ilgilidir; diğeri de öğrencinin içinde yaşadığı toplumla, çevreyle, sosyal kimliğiyle, yüz ile ilgilidir.

Yaşam bir ekip işidir. Yaşamın doğasında bu gerçek vardır: *Yaşam, ilişkiler içinde oluşur ve gelişir.* Bu ilke bir gerçeği yansıtır. Öğrencinin bu gerçeği öğrenmesi çok önemlidir. Onun iyi bir ekip üyesi olarak yetişmesi, eğitimin amacı olmalıdır.

İlişkinin öneminin bilincine vararak ve ekip üyesi olmanın sorumluluğunu öğrenerek yetişen öğrenciler -kızlar ve erkekler- seçtikleri meslekte sorumluluk sahibi biri olarak çalışmaya özen gösterirler; evliliklerinde sorumluluk sahibi eş, çocuklarına sorumluluk sahibi anne baba, sorumluluk sahibi vatandaş olmaya özen gösterirler. Sorumluluk sahibi vatandaşların sayısı çoğaldıkça toplum kendi sorunlarını anlayan, tanımlayan ve çözme konusunda işbirliği yapan bir toplum olur.

Yukarıda söylediklerimizden şu sonucu çıkarabiliriz: Toplumun geleceğini belirlemede öğretmenin nasıl bir bilinç içinde sınıfa girdiği çok önemlidir. Öğretmen her bir öğrencisiyle gelişim anlarını hangi bilinç içinde yaşıyor? Emek ve zamanını YÜZ kalıplamaya mı harcıyor, CAN geliştirmeye mi? Uygar bir toplumun eğitim sisteminin bir numaralı ilgi alanı kanımca bu olmalıdır.

Çocukların potansiyeli CAN'da gizil olarak vardır. Çocuklarının potansiyelini geliştirerek değerlendirmek gerekliliği ile ilgilenmeyen bir toplumun, ekonomik ve siyasal gücünü yitirip özgürce yaşama hakkını kaybetmesi bir zaman meselesidir. Bu zaman üç beş yıl olabildiği gibi, onyıllar ve yüzyıllar da olabilir. Altını çizerek söylemek

istiyorum: *Anne babanın ve öğretmenin geliştirici gücü, bir ulusun en önemli sermayesi ve geleceğinin teminatıdır.**

Gücünü keşfetmiş öğretmen şunun farkındadır: *Şimdi-burada, şu an göz göze geldiğim bu öğrenci yirmi yıl sonrasının meslek insanı, bir yavrunun anne babası, bu ülkenin vergi veren etkin, üretken bir vatandaşıdır. Ve şimdi-burada onunla ben ilişki içindeyim. Onun olabileceğinin en iyisi olarak gelişmesi için buradayım. Ve farkındayım, bütün gücüm onunla kurduğum ilişkinin türünde yatıyor.*

Bu ilişkinin can-cana yönü olduğu gibi, tabii yüz-yüze yönü de var. "Öğretmen" rolündeki insanla "öğrenci" rolündeki insanın ilişkisi de önemlidir ve sağlıklı sosyal yaşam için vazgeçilmezdir. Sosyal roller üzerine kurulan ilişki ciddiye alınmalı ve akıldan hiç çıkarılmamalıdır.

Öğretmen olmayı başarmış kişi şöyle der: *Ben bir öğretmenim, toplumsal bir kimliğim var; öğretmen kimliğimi hiç unutmayacağım. Öğretmen öğrenci ilişkisinin bir de insan yönü var. İnsan olduğumu da hiç unutmayacağım. Ben öğretmenim ve bir insanım, o da öğrenci ve bir insan. Öğretmenliğimin anlamı öğrenci insanın, insan olarak gelişmesine yapabileceğim katkıda yatıyor. Öğretmen olduğumu hiç unutmadan, bir insan olarak öğrencinin içindeki insanı geliştirmeyi hedefliyorum.*

CAN yaşamının oluştuğu ve fark edildiği, yaşandığı alandır. Sınıfta CAN mutlaka var olmalıdır. Ve maalesef bu her zaman olmuyor. Öğretmen öyle bir sınıf oluşturabilir ki, oluşturulan bu sınıf ortamında "öğrenci" kendi özünden kopar; özünü göstermekten korkar, siner, kaybolur, kendi özüne yabancılaşır, öğretmenden ve sınıftan soğur.

Korkutarak eğitim vermeye çalışmanın yanlışlığı buradadır. Korkutarak ancak çocukların öğrenci maskesini eğitebilirsiniz; özüne ulaşamazsınız. Öğretmenin öfkesi çocukları korkutur. Öfkeli öğretmen eğitemez, mümkün değil; ancak davranışı kalıplar ve özü sindirir.

---

* Finlandiya'nın eğitim alanında nasıl bu kadar başarılı olduğunu tüm dünya merak ediyor. Finlandiya'yı eğitimde zirveye taşıyan ilkeler ve uygulamalar konusunda uzman olan Pasi Sahlberg, eğitimde öğretmenin önemi konusunda bir kitap yazdı. Türk eğitim sistemiyle ilgilenen herkesin okumasında yarar gördüğüm bir kitap: *Eğitimde Finlandiya Modeli.*

Öğrencisini insan olarak sayan ve seven öğretmenin öğrencisinin özü gelişir. Bakın şöyle demedim: "Öğrencisini insan olarak sayan ve seven öğretmen, öğrencisinin özünü geliştirir." Öğretmen çiftçi gibidir. "Çiftçi elma yetiştiriyor," deriz, anlarız, ama bu ifade gerçeği temsil etmiyor. Gerçek şudur: Çiftçi elma ağacının büyümesi ve elma vermesi için koşulları sağlıyor ve elma verme işini ağaç yapıyor. Ağacın elma vermesi gibi, gelişim işini öğrencinin kendisi, yani özü, CAN gerçekleştirir. Öğretmen sadece sınıfta gelişim ortamı oluşturur.

Ben bir Türkçe öğretmeniyim. Sizinle bir anımı paylaşmak istedim. Mesleğimin altıncı yılıydı. Yeni bir okula tayin oldum. Altıncı sınıflara Türkçe dersine giriyorum. Beşinci sınıftan sonra her sınıftan beşer altışar öğrenci alınarak oluşturulmuş karma bir sınıfta öğretmenlik yapmaya başladım.

Ancak anladığım kadarıyla bu yeni sınıf oluşturulurken tüm sınıflar birbirine karıştırılmamıştı, sadece diğer sınıflar mevcut olarak azaltılmıştı. Yani öyle çok parlak öğrenciler yoktu, ama sınıfta çok güzel bir hareket vardı.

E zaten "Türkçe öğretmeni demek, yarı Ozan olmak demektir," derdi hocamız, ben de metinleri dramatize ederek, anlatıcıyı değiştirerek falan dersi işliyorum, çok da eğleniyoruz. Ancak arka sırada oturan bir öğrencim var, tüm bu eğlenceye katılmak yerine kafasını sıraya koyup uyuyor. Dünya umrunda değilmiş gibi davranıyor ve derse, etkinliklere katılmak istemiyormuş gibi görünüyor. Tabii ben taktım bu çocuğa, ucundan kıyısından dramatize ettiğimiz durumlara dâhil etmeye çalıştım. Maksat kabuğunu kırıp içeri sızmak.

Öğretmen, kafasını sıraya koyup uyuyan öğrencinin farkında. Dikkat edin; öfkelenmiyor, ilgileniyor, onun "insan öğrenci" olduğunun farkında.

Bir gün bir metin vardı, anlatıcıyı değiştirip anlatın dedim. Aman Allahım o ne güzel bir anlatım; çocuktan zekâ

fışkırıyor! Ama kendini soyutlamış. Önce yazısını bana vermek istemedi. "Benim yazım çok kötü," dedi.

Baktım evet, Arapça gibi deriz ya, eh aynen öyle. Ama içerik harika.

"Eskiden öğretmenim benim yazdıklarımı kabul etmezdi ki," dedi. Öğretmenini tanıyorum, sordum, "Beş yıl uğraştım, adam edemedim," dedi, "çok inatçı, ben de vazgeçtim."

Ben vazgeçmedim. Bir yolunu bulup onu da etkinliklere kattım. Tabii diğer branş öğretmeni arkadaşlar da fark ettiler bu cevheri.

Öğrencinin özüyle ilgileniyor, daha önceki öğretmenle onun hakkında konuşuyor. Kafasını sıraya koyup uyuyan bir öğrenciyi önemseyip takip ediyor. Kendini zorlamıyor, bunu doğal olarak yapıyor. Öğretmen olarak okuldaki hayatının doğal akışı içinde yapıyor. Ve ne mutlu ki diğer öğretmenler de farkına varıp kolları sıvıyorlar.

Zamanla sınıfta var oldu. Sonra 23 Nisan'da töreni sunma görevini ona verdim. Bunu duyan ilkokul öğretmeni, "İyi cesaret," dedi bana. "Ne olabilir ki?" dedim, "Şaşırır, eksik okur ya da sırayı şaşırır. Ucunda ölüm yok ya!"

Öğretmen ne diyor? Ben davranışa değil, niyete, gayrete önem veririm, öğrencinin şevkle denemesi önemli benim için!

Neyse, bayramdan birkaç gün önce ailesi geldi. İnsanlar hem çok sevinçli hem çok şaşkın. "Hocam," dediler, "biz beş yıl boyunca bizim oğlandan ümidi kesmiştik. Adam olmaz bu demiştik. Bir kez bile görev almayan çocuk, şimdi nasıl sunucu olur?"

"Olur," dedim, "bal gibi de olur." "Çarşıya çıkacağız," dediler, "oğlana ne alalım, ne giysin bayramda?" "Masrafa girmeyin," dedim, "evde vardır bir gömlek bir pantolon, bayrama gelir gibi giysin, gelsin yeter."

"Olur mu!" dedi babası, "Sunucu olacak." "Siz bilirsiniz," dedim.

Sonra ne mi oldu, bayramı çok da güzel sundu. Ailesinin sevincini, heyecanını, gururunu görmeliydiniz. Benim için en değerli olanı da ailenin çocuklarına bakışı değişmişti!

"Benim için en değerli olanı da ailenin çocuklarına bakışı değişmişti," diyen öğretmen, bana göre, niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmendir.

İlkokul öğretmeni olan arkadaşım çok da iyi niyetli biridir. Kafasında "iyi"ye dair bir şablon vardır ve tüm iyi niyetiyle öğrencilerinin o şablona uymasını ister. Ancak bazen böyle farklı öğrenciler o şablona uymaz ve içine dönerek vazgeçer.

Yazarken gözüm yaşlı* ve içimden "İşte budur!" diyorum. Kafam, gönlüm, ruhum alkış tutuyor bu öğretmene! Burada çok önemli bir gözlem var. Öğrencinin diğer öğretmenini anlıyor. "İyi öğrenci" şablonu ile insanın gelişme potansiyelini karıştırmamak gerekiyor. Bunun farkında olmak öğretmenin gücünün temeli oluyor.

Her sınıfta kabuğunun içinde keşfedilmeyi bekleyen bir çocuk mutlaka vardır. Sanırım ben de istiridyeleri seviyorum; o İnci'yi ortaya çıkarmak, mesleklerin en güzeli...

Böyle bir öğretmen nerede, nasıl yetişti sorusu aklımdan geçerken talihim yaver gitti, öğretmenimiz ilk mektubundan dört ay sonra kendi hayat hikâyesini anlatan bir mektup daha gönderdi. Okurlarımla paylaşmadan edemedim.

---

* Şimdi seksen yaşındayım, eskiye nazaran gözüm daha sık nemleniyor. Bu kitapta gözümü yaşlarla dolduran birçok mektuba yer verdim, okurken ve yazarken müthiş zenginleştim. Mektup yazanlara bir kez de buradan teşekkür etmek istedim.

Öğretmen olmak deyince aklıma gelenleri hem öğrencilik anılarımla hem de öğretmenlik deneyimlerimle paylaşmak istedim.

Ben Bursa'da kenar bir mahallede işçi bir baba ile ev hanımı bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelmişim. Benim zamanımda okul öncesi eğitim aileler tarafından gereksiz görülürdü, o yüzden hiçbirimiz anasınıfına gitmedik.

Ben Aralık doğumluyum. Ufak tefek ve çelimsiz olmama rağmen altı yaşında okula gönderildim. Zorlandığımı hatırlıyorum. Aklı oyunda bir çocuktum ve okumayı ancak ikinci dönem sökebildim. Şimdi olsa bana hafif düzeyde zihinsel engelli/öğrenme güçlüğü olan bir çocuk etiketi yapıştırırlardı. Çok şükür ki o zamanlar sistem şimdiki kadar acımasız değildi de okumayı geç söküp Türkçe öğretmeni olabildim.

Burada mevcut sistemle ilgili bir gözlem ve yargılama var; konunun tartışmasına burada girmek istemiyorum; siz, "zihinsel engelli/öğrenme güçlüğü olan bir çocuk etiketi yapıştırma" konusunda kendi değerlendirmenizi yapın. Mektuba devam ediyorum:

Şanslı bir bireydim, çünkü harika bir öğretmene denk geldim. N. öğretmen, hani tatlı sert, bir o kadar anaç, ilgili, sevgi dolu biriydi. Çok hasta olduğum için sürekli terimi sildiğini, sırtıma havlu koyduğunu dün gibi hatırlarım. Her sene sonu da müsamere yapardık.

Bu şansım yalnızca üç yıl devam etti çünkü o mahalleden taşındık. Yakın bir yer olsun da ben sınıftan ayrılmayayım diye öğretmenim aileme çok dil döktü, ama olmadı. Dördüncü ve beşinci sınıfta dört öğretmen değiştirdim ve yeni sınıfım hiç de eskisine benzemiyordu.

İşte orası benim hayatımın dönüm noktasıydı. Derya adında bir arkadaşım vardı. Kardeşi zihinsel engelliydi. Hemen yan sınıfımızda okurdu. O zamanlar alt özel sınıf diyorlardı o sınıfa. Bir gün kardeşi yine üstünü ıslatmıştı, biz de

Derya ile o sınıfa girdik ve arkadaşıma kardeşinin üstünü değiştirmesinde yardım ettim. Burnu sümük içindeydi, bir an içimin kalktığını hissettim, ama olsun n'apalım, onun bizim yardımımıza ihtiyacı vardı.

Sonra biz bahçede dolaşırken bizim sınıftan bazı çocuklar o sınıfa girip o özel gereksinimli çocuklarla dalga geçmiş, hatta kavga etmişlerdi. Öğretmenimizin sınıfa nasıl bir öfkeyle girdiği hâlâ gözümün önünde. "Kimdi o sınıfa girenler," diye bağırdı. Birkaç isim söylendi ve biri benim adımı da verdi.

Öğretmen, ismi verilen herkese birer tokat attı. O benim hayatımda yediğim ilk ve son tokat oldu. Acımış mıydı? Yanağımı şimdi hatırlamıyorum, ama kalbim çok acıdı. Arkadaşının kardeşine yardım etmek için o sınıfa giren ben, bunu hiç hak etmemiştim.

Ben tokatı yiyince arkadaşım ağlamaya başladı. Hıçkıra hıçkıra anlattı gerçeği. Sonra öğretmenim defalarca özür diledi benden. Ama o gün uğradığım haksızlık dün gibi aklımda. O gün, öğretmenimin düştüğü durumu düşündüm. Yeterince anlayıp dinlemeden öfkesine yenilmişti.

Öğretmenin öfkesinin kaynağını hepimiz anlayabiliriz. Ayrıca bu öğretmen *özür dileyebilen bir öğretmen*. İyi bir insan, engelli çocuklara yapılan aşağılayıcı ve haksız davranışlara öfkelenir ve tepkide bulunur. Ne var ki, öğretmen iyi bir insandan daha fazlası olmak durumunda. Onun kendini adadığı bir mesleği ve o mesleğin bir niyeti var; çocukları eğitmek. Tokat atmak insan onurunu zedeler; geliştiren öğretmen ise öğrencisinin onurunu hiçbir şekilde zedelememeye özen gösterir.

Özel gereksinimli öğrencilerle alay eden, dalga geçen öğrencileri daha sonra bir araya toplamak ve onlarla biraz zaman geçirmek, sohbet etmek gerekirdi. Her bir öğrencinin içindeki değerleri keşfetmesine olanak verecek bu fırsatı sunabilmek için "öğretmen olmak" gerekir. Öğretmenlik yapan, mesleğinin niyetinin saflığına henüz ulaşamamış olduğu için bu fırsatı değerlendiremez.

Ben öğretmenlik hayatımda asla böyle bir şey yapmadım. Öğretmenliğin ilk şartının öğrenciyi tanımak olduğunu düşünüyorum. Tanımadığın, bilmediğin, ilişki kuramadığın bir çocuğa asla tek bir şey öğretemezsin.

Ben ilk kez bir sınıfın dersine girdiğimde önce onlardan kendileriyle ilgili bir yazı yazmalarını istiyorum. Nasıl bir hayatları var, aile ortamları nasıl, özel durumları var mı? Kısaca karşımdaki kim? Nasıl biri?

Sonra onlarla ilişki kurarım. Derse girer girmez önce sınıfa bir bakarım. Yüzü asık olan veya sıkıntısı olan var mı diye? Önce bir hâl hatır sorarım. Onlar zaten kendilerini ciddiye alan birini görünce her şeyi anlatırlar.

Yukarıdaki satırlarda öğretmen olanın sınıfa girişi anlatılıyor. İlişki kurmak! İşin özü bu! Hem can hem de yüz ilişkisi. Ve çok önemli bir cümle var: *Kendilerini ciddiye alan birini görünce her şeyi anlatırlar*. Öğrenciyi ciddiye almak sevgiyi içerir, ama öğrenciyi ciddiye almada sevgiden daha fazlası vardır. Sevgiyi de kapsayan ve sevgiden daha fazla olan ne? Öğretmenin tanıklığı. Tanıklığın ne olduğunu gelecek bölümde irdeleyeceğim.

Beni en çok arıza tipler sever. Çünkü onları, o herkesin çok sevdiği örnek öğrenciler kadar çok severim.

Beni en çok arıza tipler sever. Çünkü onları, o herkesin çok sevdiği örnek öğrenciler kadar çok severim. Bunu ancak niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmen söyleyebilir ve yaşayabilir.

Tam da bu sebeple hiç disiplin sorunu yaşamam, çünkü benim dersimde hatırım için susarlar. Bence bu işin sırrı, öğrenciyi tanımak ve ona değer vermek.

Saygılar...

B.A. Türkçe öğretmeni, kendi yaşamının öğrencisi.

Benden de saygılar ve sevgiler öğretmenim! Türkiye'nin gerçek gücünün öğretmenlerimiz olduğuna inanıyorum. İyi ki varlar!

Tanıklık

Bu bölüme bir mektupla başlamak istiyorum, bir anne yazmış:

> *Çocuğum 1 sınıf. Sınıfları kalabalık. Bir ara oğlum her sabah ağlamaya, okula direnç göstermeye başladı."Oğlum, ne oldu?" deyince "Ben anladım, bu öğretmen beni sevmiyor, parmağımı hiç görmüyor! Beni tahtaya kaldırmıyor! Bana hiç bakmıyor! Sevse bana bakardı," dedi ağlayarak.*
>
> *Küçücük kalbindeki sevgi kriteri. Öğretmenle konuştum. "Sınıf çok kalabalık," dedi haklı olarak. Birkaç gün sonra okul çıkışı oğlum mutluluktan seke seke, hoplayarak eve giderken "Ne oldu oğlum?" dedim. "Öğretmen bana KOÇUM dedi, inanabiliyor musun? Öğretmen beni seviyor anne!" dedi.*
>
> *Bir "koçum" kelimesi nelere kadir. Çocuk yüreği ne kadar da masum!*

Anne "Bir koçum kelimesi nelere kadir," demiş. Eksik söylemiş. Doğrusu şu: *Öğretmenin söylediği bir koçum kelimesi* nelere kadir!

Bu bölümde öğretmenin tanıklığından söz edeceğim. Öğretmenin gücü, onun tanıklığında saklıdır. Bir başka deyişle öğretmen tanıklığı ile öğrencisinin özünü ya zayıflatıp cılız ve güçsüz bırakır ya da besleyip güçlendirerek geliştirir. Tanıklık, öğretmenin öğrencisiyle göz göze geldiği şimdi-burada *potansiyel gelişim* ânında yer alır.

Tanıklık içinde var oluruz

Bir bebek doğumundan sonra kucaklanıp kendisiyle konuşulmazsa ilk üç ay içinde değişik hastalıklar geliştirir ve ölür.* Bebeğin yemesi, içmesi, bakımı kadar kucaklanıp sevilmesi ve onunla konuşulması da gerekmektedir.

Çocuk, doğumundan altı saat sonra şu iki sorunun cevabını arar: 1- Güvende miyim?; 2- Olduğum gibi kabul edilip seviliyor muyum? Çocuğun içine doğduğu ailenin tanıklık bilinci, çocuğun sağlıklı gelişiminin temelini oluşturur.** Ailede olduğu gibi okulda da tanıklık çok önemlidir. Öğretmenin sınıfta öğrencilerine tanıklık bilinci kazandırması öğretmenin gücünün kaynağını oluşturur. Bu bölümde öğretmenin tanıklığının ne olduğunu ve nasıl işlediğini irdeleyeceğim.

Öğretmen tanıklığının altı boyutu

Öğretmen ve öğrencinin her etkileşiminde altı tanıklık boyutu iş başındadır. Tanıklık boyutları öğretmenin öğrenciyi nasıl, hangi çerçevede gördüğünü ifade eder.

Tanıklık boyutlarının işlevleri şunlardır:

1. Öğrencinin kâle alınıp alınmadığını, sınıfta varlığının önemsenip önemsenmediğini;
2. Öğrencinin yargılanmadan, olduğu gibi kabul edilip edilmediğini;
3. Öğrencinin kendine özgü bir değer olarak görülüp görülmediğini;
4. Öğrencinin potansiyelinin yeterli görülüp onun gelişebileceğine güvenilip güvenilmediğini;
5. Öğrencinin emek ve zaman vermeye değer ve sevilmeye layık olup olmadığını belirtir.

---

* Yapılan araştırmalara şu bağlantıdan ulaşılabilir: stpauls.vxcommunity.com/Issue/Us-Experiment-On-Infants-Withholding-Affection/13213

** *Geliştiren Anne Baba* kitabında bu konuyu geniş olarak irdeliyorum.

6. Ait olma - birey olma dengesi: Öğretmenin öğrencisine birey olarak saygı duyduğunu, aynı zamanda onu sınıfın ve toplumun vazgeçilmez bir parçası olarak gördüğünü belirtir. Bu tavrıyla öğretmen, öğrenciye "sen ve ben aynı ekipteyiz" mesajını verir.

Öğretmenin tanıklığı, öğretmenin gücünün ilişki içinde hayata yansıdığı süreci belirtir. Öğretmen tanıklığı ile öğrencisine en büyük iyiliği ya da kötülüğü yapabilir. Tanıklık tüm insan ilişkilerinde işlevsel ve etkilidir, ama çocuğun yaşının küçük olduğu aile ve okul ortamlarında çocuğun gelişmesinin en temel etkeni ona yapılan tanıklığın türüdür.

Aşağıda her bir tanıklık boyutunu örnekleriyle ele alacağım.

Tanıklık boyutları

Öğretmen ile öğrencinin her etkileşiminde tanıklığın altı boyutu vardır. Tanıklık boyutları ilişkide aynı anda yaşanır; önce birinin daha sonra sırasıyla diğerlerinin yaşanması türünden bir durum yoktur. Yine de anlatırken teker teker anlatmak zorundayım.

1. Kâle alınmak, umursanmak, önemsenmek

Uygar bir toplum içinde olduğunuzu nasıl anlarsınız? Çok basit. Tanımadığınız insanlar bile kaldırımda, kafede, otobüs duraklarında göz göze geldiğiniz zaman size "varsınız" derler. Günaydın der, gülümser, yolunuzu tıkamaz, yol verirler. Naziktirler. Tanıdığınız insanlar gülümsemenin ötesinde selam verirler, hâl hatır sorarlar. Sağlıklı sosyal yaşamın ilk adımı selamdır. O nedenle, barışın hâkim olduğu bir yaşam için ciddiye alınmalı ve uygulanmalıdır.

"Sen varsın, senin varlığının farkındayım, seni umursuyorum, seni önemsiyorum" mesajı insan ilişkilerinde, özellikle öğretmen ve öğrenci ilişkisinde çok önemli bir mesajdır. Bu mesajı vermenin değişik yolları vardır.

Ben 31 yaşında bir okul öncesi öğretmeniyim. Mesleğimi severek yapıyorum.

Geçmişe baktığımda bende iz bırakan iki öğretmenim var. Bunlardan biri ilkokul 1. sınıfa başladığımda bizleri sevgiyle karşılayan ilk öğretmenim Ş.U. Onu çok sevdim. Onun sayesinde okula severek gidiyordum. Ancak yaz tatili dönüşü sınıfa bir girdim ki içeride başka bir öğretmen var. Meğer benim öğretmenim Samsun'a tayin olmuş. O kadar üzüldüm ki anlatamam. Yeni öğretmene, yeni düzene alışmam biraz uzun sürdü.

Sonra eski öğretmenimizden bir mektup aldık. Tüm sınıfa göndermişti, adresini de yazmıştı. Ben de ona özel bir mektup yazdım ve bana cevap yazdı. O mektubu hâlen saklarım. Beni unutmamış, derslerimi soruyor, benimle ilgileniyor. Bir çocuk için o kadar önemli ki bu.

Sonra da bir yeni yıl kartı gönderdi. 5. sınıfa kadar birbirimizden haber aldık. Sonrası yok. Ama o hep benim aklımda ve kalbimdedir. Şimdi nerdedir, yaşıyor mudur bilmiyorum ama onu ilk gördüğüm anda sevmiştim ve hâlâ da seviyorum. Onu gülümseyerek hatırlıyor, arada mektubunu okuyorum.

"Bir mektup" deyip geçmeyin. Bu herhangi bir insanın yazdığı sıradan bir mektup değil, öğretmenin yazdığı bir mektup! Öğrencilerine ne diyor: "Sizi unutmadım, siz hâlâ benim hayatımda varsınız!" Bu duygu, bir öğrencinin öğretmenini şükranla hatırlamasına ve kendisinin de öğretmen olmasına yol açıyor! Mektuptaki öğretmen böylece gönüllerde çoğalıyor.

Aşağıdaki mektupta anlatıldığı gibi etkileşim, sınıf dışında yer alabilir ve kısa sürebilir. O an öğretmen gözlerinden ve sözlerinden yansıyan sevgiyle tanıklık yapıyorsa, etkisi derin ve kalıcı olur.

Bir anımı anlatmak istiyorum. Bir ay önce okulda nöbet tutarken yanımdan koşan bir çocuk öyle güzel bakıyordu ki eğilip gülümseyerek adını ve kaçıncı sınıf olduğunu sordum. Tanıştıktan sonra o da gülümseyerek yanımdan gitti.

Y. 1. sınıf ve onun derslerine girmememe rağmen hangi sınıfta olursam olayım beni bulup "Öğretmenim!" diye öyle bir seslenişi var ki insanın içinde yeniden bir umut oluşturuyor.

Öğrencimin, 1. kattan 4. kata çıkıp bana "öğretmenim" diyebilmesi ve öylece sevilmeyi beklemesi beni her defasında aynı şekilde duygulandırıyor. Sadece bir gülümseyiş ve dokunuş ile iletişim kurabilmek çok güzel bir duygu.

Öğretmenin gücü, kendi hayatında öğretmen olarak var olmakla ve ilişki içinde öğrenciyi var etmekle ilk adımı atıyor.* Öğretmenin gücü bir öğrencinin hayatına dokununca onun hayatını dönüştürür, yeniden inşa etmesine yol açar. Değişen bu insan gelişmiş biri olarak mesleğini seçer, evliliğini kurar, çocuklarını yetiştirir, iyi bir vatandaş olur. Öğretmenin tanıklığının ilk adımı öğrenciye "Sen varsın!" mesajını vermekle başlar.

2. *Kabul edilmek, ötekileştirilmemek*

"Sen varsın!" demenin değişik tarzları var. Bu mesajdan sonra ne geldiği çok önemli. "Sen varsın!" öyle bir ses tonu ve yüz ifadesiyle söylenebilir ki "olmasaydın daha iyi olurdu" mesajı verebilir. Aşağıdaki mektupta bir tokadın öyküsü var. Evet, sadece bir tokat! Ama koskoca bir yaşam öyküsü!

Düzgün Türkçe konuşmama rağmen ailemden aldığım ve kullanma gereği duymadığımdan doğrusunu bilmediğim bir kelimeyi tahtaya çıktığımda söyledim. Bu kelime "leğen"di. Ben kelimeyi "iliyen" diye telaffuz etmiştim. Öğretmenim "Ne dedin? Bir daha tekrar et!" dedi ve ben de tekrar ettim. Ardından da tüm arkadaşlarımın önünde tokat yedim.

---

* Bu konu Mücella Uluğ, Melis Seray Özben ve Ahu Eryılmaz'ın birlikte yaptığı şu çalışmada yer almıştır: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30. cilt, 2011, s. 738-742 (Çalışmaya bu bağlantıdan da erişilebilir: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811019690)

Bu olay benim kalbimi o kadar çok kırdı ki sonra o öğretmenin yüzüne hiç bakmadım. Onurum zedelenmişti. Çocukların onuru, gururu olmaz sanırlar. Oysa ne kadar da çok yanılırlar.

Bu öğretmen, öğrencinin "leğen" kelimesini doğru şekilde söylemeyi öğrenmesini istiyor. Öğretmenin isteğinde eğitim açısından yanlış bir şey yok. Peki, neden herkesin içinde ona tokat atıyor? Bu öğretmenin "kötü bir insan" olduğunu düşünmüyorum. Denetim Odaklı Korku Kültürü öğretmeni, kendi sistemi içinde tutarlı ve anlamlı bir iş yapmaktadır. Kalıplayan öğretmen, inandığı sistem gereği öğrencisiyle ilişkisinde öfkeli ve davranış odaklıdır. Öğrencilerini ister istemez kendi şablonu içinde değerlendirmektedir.

Öğrencisini geliştirmeyi hedefleyen bir öğretmenle öğrencisinin deneyimi nasıl olurdu? Öyküyü yeniden yazalım:

Benim ailem şive ile konuşur. Ben de ilkokulda düzgün Türkçe konuşmama rağmen ailemden aldığım ve daha önce kullanma gereği duymadığımdan doğrusunu bilmediğim bir kelimeyi tahtaya çıktığımda söyledim. Bu kelime "leğen"di. Ben kelimeyi "iliyen" diye telaffuz etmiştim. Öğretmenim "Ne dedin? Bir daha tekrar et!" dedi ve ben de tekrar ettim.

Gülümsedi ve sınıfa dönerek "Türkiye ağızlar yönünden zengindir, bu nedenle aynı nesne için değişik yörelerde farklı kelimeler kullanıldığını görebilirsiniz. İnsanlarımızı söyleyiş tarzlarından dolayı yargılayıp aşağılamayalım. Ne var ki standart Türkçe içinde bir kelimenin nasıl söylendiğini öğrenmeye de özen göstererek onu günlük dilimizde kullanalım. Sen akıllı ve dikkatli bir öğrencimsin. Şimdiden sonra 'iliyen' yerine 'leğen' demeye özen göster. Ülkemizde var olan bir dil zenginliğini sınıftaki arkadaşlarına göstermeme olanak sağladığın için teşekkür ederim, yavrum."

Öğretmenin bu davranışı benim kalbimi kırmadı, onurum zedelenmedi. Öğretmenim çocukların da onuru, gururu olduğunu biliyordu. Kendisini sevgi ve saygıyla anıyorum.

Aşağıdaki mektupta öğretmen, öğrencisine tüm sınıfın içinde "Sende bir bozukluk yok; sen kabul edilecek birisin, öteki değilsin!" mesajını vermeye özen gösteriyor.

İlkokul öğretmenimle ilgili bir anımı paylaşmak istedim.

İlkokul 5. sınıftaydım. Öğlenciydik. Ramazan ayındaydık ve sınıfta sadece ben oruç tutuyordum. Kış olduğu için son derste akşam ezanı okunuyordu. Ben derste yemek yiyemeyeceğim için orucumu açmaz, eve gitmeyi beklerdim.

Öğretmenimiz benim oruçlu olduğumu fark etmişti. Kendisi oruç tutmazdı ve dindar bir insan değildi. (Bu bilgiyi paylaşmamın sebebi, öğretmenimin davranışının ne kadar anlamlı olduğunu ifade etmektir.)

Yine bir gün son derste ezan okundu. Öğretmenim beni yanına çağırdı. Bana para verdi ve gidip kantinden iki tost almamı söyledi. Alıp geldim. Tostlardan birini bana uzattı ve "Ezan okundu, hadi orucunu aç," dedi. Biraz utandım çünkü yemek yiyen tek kişi ben olacaktım. Bu yüzden öğretmenim "Sakın utanma, bak ben de yiyorum," dedi. O da yediği için ben de rahatça yiyebilmiştim. O anki mutluluğumu anlatamam.

"O anki mutluluğumu anlatamam!" İnsan, doğası gereği sosyal çevresinde kabul görmek ister. Sınıfta öğretmen öğrencisine "Seni olduğun gibi kabul ediyorum!" mesajını verince öğrenci tüm gerginliğinden kurtulup rahatlıyor. Böylece empati değeri de ilişkide yerini almış oluyor.

Öğretmenimiz öğrencileriyle bir baba gibi ilgilenirdi. Teneffüslerde bile onu bırakmaz, başına toplanır, kravatıyla oynar, durmadan onunla konuşurduk. Hiçbir öğretmen okula oyuncak getirmemize izin vermezken o izin verirdi.

Bir gün sınıfımıza köyden iki yeni öğrenci geldi. Yaşları büyük olmasına rağmen okula yeni başlayabilmişlerdi. Çok utangaç ve gergindiler. Benim arka sıramda ya da çok yakı-

nımdaki bir sırada oturuyorlardı. Öğrencilerden kız olanın oturduğu yerin ıslak olduğunu fark ettik ve altına yaptığını anladık. Çocuk aklımızla "Aa, altı ıslak!" diye bağırdık. Öğretmenimiz elinde su şişesiyle yanımıza koştu. Kazayla yapmış gibi davranarak suyu kızın üzerine döktü. Sonra da "Hay Allah, üzerine su döktüm. Hadi gel de üstünü temizleyelim," diyerek kızı sınıftan çıkardı. Bu hareketten sonra hiçbirimiz o öğrencinin altına yaptığını dillendirmedik.

Böyle bir öğretmene sahip olduğum için şanslıydım. Dilerim ki bu kadar değerli olan ve insan hayatında iz bırakan öğretmenlik mesleği, işine âşık öğretmenlerle can bulur.

Bahsi geçen öğretmenimizin bu kitabın sayfalarında yer almasını sağladığı için bana mektup yazan okuruma teşekkür ediyorum. Mektupta anlatılan öğretmenin gücü, sevgi kaynaklı ve çok bilinçli. Oruç tutan öğrencisiyle ilgilenmeyebilir, altını ıslatan kızı utandırabilir, ona şiddet uygulayabilirdi. Hangi tavrın eğitici ve geliştirici olduğunun takdirini siz okurlarıma bırakıyorum.

Daha önce kısaca bahsettiğimiz gibi, sinirbilim (neuroscience) alanında yapılan çalışmalar; onaylandığını, sevildiğini hisseden çocuğun, zihnini daha verimli ve etkili bir şekilde kullandığını kanıtlamıştır.*

3. Değerli olmak, yeri doldurulamaz olmak

Bir banka şubesinden içeri girdiğiniz zaman sadece sıra numarası olan bir müşteri misiniz, yoksa görevli size isminizle hitap ederek sizinle ilgileniyor mu? Hastaneye gittiğiniz zaman doktorun gözünde sadece bir "hasta" mısınız, yoksa doktor ve hemşire size adınızla hitap etmeye özen gösteriyor mu?

Öğretmen sınıfa girince karşısında sadece "öğrenci" görüyorsa öğrencilerinin adını öğrenmekle ilgilenmez. Dolayısıyla bu öğretme-

---

* Barbara L. Fredrickson, www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3156001 (Sinirbilim gelişmekte olan bir alan olduğu için yayınların çoğu İngilizce olmaktadır. Bazı okurlarımın ilgileneceğini varsayarak İngilizce bazı notlar eklemenin kitabı zenginleştireceğini düşündüm.)

nin öğrencilerinin kendilerini değerli hissetmeleri zordur. Öğretmen, öğrencisinin ismini öğrenip onu ismiyle çağırınca öğrenci kendini değerli hisseder. Artık o, diğer öğrencilerden herhangi biri değil, "kendi"dir. Öğretmenlik yapanın gözünde, sınıf öğrencilerle doludur. Öğretmen olanın gözündeyse sınıf öğrenci kimliğinde, kendine özgü kişilikleri olan "insan"larla doludur.

İlkokul öğretmenim F.A.'yla çok anım var. Beni en çok mutlu edenini anlatmak istiyorum.

Öğretmenler günü yaklaşıyordu. Annem ve babam şehir dışındaydı ve amcamda kalıyordum. Öğretmenim için hediye istemeye utandım, ta ki son güne kadar. O akşam yengeme utana sıkıla söyledim. Saksıda yapay bir çiçek buldu. "Bunu kesip götürebilirsin," dedi.*

Zorla kestik. Bu kez de teli çıktı içinden, baya ağladım. Yengem çiçeği peçete ve bantla sardı. Gece uyuyamadım. Sabah stresle okula gittim. Üçüncü derste herkes hediye vermeye başladı, hediyeler bitene kadar bekledim ve kimse fark etmesin diye çiçeği son anda hızla çantamdan çıkarıp masasına yaklaştım.

Birkaç arkadaşımın güldüğünü gördüm. Ben tam utançtan yerin dibine girmek üzereyken can öğretmenim durumu fark etmiş olacak ki herkesi kıskandıracak övgüler yağdırıp o eski çiçeği koklamaya çalıştı ve benimle birkaç dakika sohbet etti. Önce rol yaptığını düşündüm, ama beni bile ikna etti. O günkü gururumu, mutluluğumu tarif edemem. Tabii sonradan anladım ne yapmaya çalıştığını...

"Sen bir tanesin, senin yerin doldurulamaz. Herkes gülebilir, ama ben senin getirdiğin çiçeğe değer veririm. Çünkü sen değerlisin!" Değer veren, hâlden anlar. Hâlden anlayanla gönül bağı kurulur. Gönül bağı kurduğunu seversin ve ondan öğrenmeye açık hâle gelirsin. İşte öğretmenin gücünün sırrı.

---

* Öğretmene hediye verilmesi konusu kendi başına ele alınması gereken, artı ve eksileri olan hassas bir konu. "Bitirirken" bölümünde bu konuyu kısaca irdelemek istiyorum.

Aşağıda "sen değerlisin" diyen Alman bir öğretmenin öyküsü yer alıyor.

Yıl 1972. İlkokulu bitirdikten sonra Almanya'ya ailemin yanına gittim ve orada 6. sınıfa başladım. Sınıf öğretmenim H. bir bisiklet turu düzenledi. Herkes bisikletini getirdi. Öğretmen "P. senin bisikletin nerede?" diye sordu.

"Öğretmenim benim bisikletim yok," dedim, "sürmesini de bilmem."

"O zaman otur arkama, birlikte gideceğiz," dedi.

İki saat sonra mola verdik. Öğretmen çocukları çağırdı. "Kızlı erkekli herkes dans etsin, sonra yola devam," dedi.

Herkes dans ediyor, ben gene yalnız. Öğretmen sordu: "Yine ne oldu?"

"Öğretmenim ben dans bilmem, hem kimse beni seçmedi."

"Türk oyunu bilir misin?"

"Evet," dedim.

"Gel o zaman," dedi. Biz başladık çiftetelliye. Tüm çocuklar dans etmeyi bırakıp bizi izledi ve alkışladı. Ben de okulu bitiren ilk yabancı oldum.

Alman öğretmen yabancı öğrencilerin, özellikle de Türk öğrencilerin dışlanıp ötekileştirildiği bir ortamda "sen değerlisin" tanıklığını P.'ye güçlü bir şekilde yapmış.

İçimi acıtan mektuplardan birini istemeye istemeye sizinle paylaşıyorum. Bu mektupları paylaşırken lütfen sözü geçen öğretmenleri yargıladığımı düşünmeyin. Yaşam, çok boyutlu ve karmaşık bir yolculuk. Bir insanı bir öyküyle yargılamanın ve onun hakkında hüküm vermenin adil olmadığının farkındayım. Amacım, öğretmenin gücünü nasıl kullandığının önemini anlatmak.

İlkokula 7 yaşımda İstanbul Göztepe'deki Bağdat Caddesi'nde, o zamanın en iyi devlet okullarından bir olan İlhami Ahmed Örnekal İlkokulunda başladım. Birinci sınıfa çok iyi başlamıştım. Öğretmenim de çok tatlı ve iyi bir kadındı.

Derken ikinci dönem yeni bir öğretmen geldi. M.E. öğretmen. Aynı dönem annem ve babam boşanma kararı aldılar. Mahkeme biz üç kardeşi de babamıza verdi.

Kendisi üniversite mezunu, son derece aydın ve harika bir babadır. Fakat 7, 9 ve 11 yaşında üç çocuğa ne kadar bakabilirse o kadar baktı.

Ev işlerine yardımcı olan bayan size anne baba olabilir mi? Derslerinize yardım edebilir mi? Size hayatı öğretip sevgi gösterebilir mi?

Boynumda anahtarımla o yaşımda eve girerdim. Tek başıma kardeşlerimin gelmesini bekler, kendi kendime ders çalışmaya çalışırdım. Tabii bir yerden sonra işler ters gitmeye başladı.

Ve öğretmenim bana kol kanat gereceğine, her hata yaptığımda beni herkesin önünde acımasızca dövdü. Her tokat attığında, beni tüm sınıfın önünde her küçük düşürdüğünde, ben de okuldan bir o kadar soğudum.

Eve gidip kimseye bir şey anlatamadım. Babam yoğunluktan mutsuzluğumu anlamadı, annem ise bizimle olup ilgilenemediği için anlamadı. Ben de beş sene boyunca sınıfın en başarısız çocuğu olarak, devamlı aşağılanarak ilkokuldan mezun oldum.

Okulda gerçek bir arkadaşım olmadı benim mesela. Şimdi anlıyorum ki çocuklar devamlı başarısız olan ve dayak yiyen bir kızla arkadaşlık yapmak istemediler belki de. Ya da o yaşımda kendimi öyle değersiz hissettim ki kimseye yaklaşamadım. Sebebi ne olursa olsun sonuç değişmiyor maalesef. Yalnızlık içinde geçen bir çocukluk.

İnsanlar kendi dramları içinde değerlendirilmeli. Mektuptaki öğretmeni de kendi dramı içinde değerlendirmeye çalışıyorum. Ne var ki kendini başarısız ve değersiz gören bir kız çocuğunun hissettiği acıyı da içimde hissediyorum. Kaderin vurduğu bir küçük kıza nasıl oluyor da bir de baba şefkati göstermesi gereken öğretmen insafsızca vuruyor! Bu tokatların hiçbir eğitici gücü olmadığını, aksine insanın

ruhunu öldürdüğünü bir öğretmen nasıl bilemez? Nasıl bu kadar öfke dolu biri olmasına izin verir?*

Değerli okurlarım, merak edersiniz diye kısaca bilgi vereyim. Bana yazan hanımefendi şimdi 45 yaşında, 10 yıldır evli ve 7 yaşında bir kızı var. Üniversite mezunu ve saygıdeğer bir meslek sahibi olarak çalışıyor. Öğretmeninin açtığı yaraları iyileştirip onun sağlıklı bir insan, kadın ve vatandaş olarak topluma yetişmesinde katkısı olan diğer öğretmenlere selam olsun!

4. Öğrenme potansiyeline, başarabileceğine güvenmek

Çocuk, öğrenme hevesiyle doğar. Öğrenme süreci içine giren herkes gibi çocuk da öğrenirken hata yapar. Çocuğun çevresindekiler, hata yapmayı öğrenme sürecinin doğal bir parçası olarak görürlerse çocuğun girişimini önemsemiş olurlar. Böylece çocuğun hatasından ders alarak doğru şekilde yapacağına olan inançlarını ifade ederek yeniden, tekrar tekrar denemesini teşvik ederler. Hata yapmak doğaldır; hata yaparım korkusuyla hiçbir girişimde bulunmamak, işte en tehlikeli olan budur.

Çocuk sürekli olarak bir önceki hâliyle, yani kendisiyle yarışma hâlindedir; bir başkasıyla değil. Yola böyle başlar. Gerçek budur. İlk denemede bir işi 100 üzerinden 20'lik bir değerde yapmışsa, önemli olan ikinci denemede 21 de olsa bir ilerleme kaydetmektir. Üçüncü denemede 23'lük başarı kutlanacak bir başarıdır. Bu sürece değer veren anne baba ve öğretmenler, azimli insanlar yetişmesine olanak sağlamış olurlar. Bu tutumun arkasında, ilişkide tanıklığın 4. boyutu vardır: "Senin öğrenme potansiyeline, başarabileceğine güveniyorum." Böyle bir tavır sergileyebilmek için çocuğun davranışına değil; onun öğrenme hevesine, gayretine, anlamasına odaklanmak gerekir. Böyle bir tutum sabır ve anlayış gerektirir.**

---

* Aslında mektuptaki öğretmenin nasıl bu kadar öfke dolu olduğunu biliyorum. Bildiklerimi *İçimizdeki Çocuk, Mış Gibi Yetişkinler* ve *Korku Kültürü* kitaplarımda yazdım. Bitsin artık bu çile, demek istiyorum. Umarım yeni öğretmenlerimiz yetiştirdikleri yeni nesil anne baba ve öğretmenlerle bu çileye bir son verirler.

** Cezalandırıcı tutumla geliştirici tutum arasındaki farkı *İletişim Donanımları* kitabımın 117 ve 127. sayfaları arasında ayrıntılı olarak irdeliyorum.

Kendisiyle yarış hâlinde olmasını önemsemeyen ve onu sürekli diğer çocuklarla kıyaslayan bir aile ortamında büyüyen bir çocuk, daha küçükken kendini diğerleriyle kıyaslayarak ne kadar başarılı olduğuna karar vermeye başlar. Bu yolla şöyle bir kanı çocuğun içine yerleşir: "Başarılı olup olmadığım konusunda ben karar veremem, beni diğerleriyle kıyaslayan annem babam karar verir."

Anne babadan sonra çocukların hayatında en güçlü tanık öğretmenleridir. Öğretmen çocuğun potansiyeline güvenirse, çocuk da zaman içinde kendine güvenmeye başlar. Söylemesi kolay olabilir, ama sınıf ortamında uygulaması hiç de kolay değil. Yine de öğretmenlik niyetini keşfetmiş bir öğretmen bu konuda duyarlıdır ve tavrını açık seçik ortaya koyar. Aşağıdaki öyküde olduğu gibi:

> *İlkokul 1. sınıftayken, yazılılarda kullanılmak üzere tüm sınıftan 1 top A4 kâğıdı parası toplanmıştı... Çok sevdiğim öğretmenim S.Ü. toplanan paraları bana vermişti ve benden hafta sonu 1 top kâğıt alarak sınıfa getirmemi istemişti...*
>
> *Okul çıkışında anneme öğretmenimin paraları bana verdiğini söyleyince annem öğretmenimle konuşmak istedi... Annem "Bize söylemeseydi kaybedebilirdi, siz neden verdiniz paraları," deyince öğretmenim, "Ben ona güveniyorum, sorumluluk sahibi bir çocuk. Kendisine verilen bütün görevleri en iyi şekilde yapar benim kızım," demişti...*
>
> *Öğretmenimi utandırmamak, benden beklediği gibi görevimi yerine getirebilmek için 2 gün uyumamıştım... Kâğıtları zarar görmeden götürebilmek için kış günü epey çaba sarf etmiştim. Öğretmenimin bana küçücük yaşıma rağmen güveniyor olması çok gururlandırmıştı beni...*
>
> *Bir çocuğa güvenmek, inanmak ve bunu ona hissettirmek çocuk üzerinde olağanüstü izler bırakıyor ve onun kişilik gelişiminde oldukça etkili oluyormuş. Öğretmenim sayesinde yaşadım ve öğrendim. Şimdi kendi çocuğuma da bunu hissettirmeye gayret gösteriyorum. Çok değerli öğretmenimi her zaman sevgiyle ve minnetle anıyorum.*

Güvenilen kişi, o güveni içselleştiriyor ve kendine "Ben güvenilen biriyim," demeye başlıyor. Hele güvenen kişi, anne baba, öğretmen, patron, üst düzey yönetici olursa kişi bu güveni daha da ciddiye alıyor ve kendisiyle kurduğu ilişkiyi "güvenilen kişi" bilinci üstüne oturtmaya başlıyor. Bu şahane yolculuğa yardımcı olmak herkese nasip olmaz. Öğretmen ise her an böyle bir yolculuğa yardım edebilecek konumdadır.

Yıl 2004. Üniversite sınavına hazırlanıyorum ve lise son sınıftayım. Derslerim ortalamanın altında ve deneme sınavlarında çıkardığım netler oldukça düşük. Özellikle de matematik. Bölümüm eşit ağırlık olduğu için matematik netleri üniversiteye girişte önemli bir belirleyici.

Bir gün dershanedeki geometri öğretmenimiz A. hocam sınıfa geldi ve hazırladığı geometri sorularının çözümlerini tahtada göstermeye başladı. Birden hocanın o an anlattığı soruların çözümlerinin defterimin arasında olduğunu fark ettim. (Çünkü hocam aynı soruları bir hafta önce çözmüştü ve ben de not almıştım, ama bunu sınıfta benden başka fark eden olmamıştı.)

Hocam bir taraftan çözümlerle uğraşırken ben de arada bir notlarıma bakıp hocaya katkıda bulunuyordum. Ama bu katkım bildiğimden değil, önümde çözümler olduğundan kaynaklanıyordu. Hocam da ben katkıda bulundukça arkasına dönüp bana bakarak onaylıyordu. O onayladıkça ben katkıda bulunmaya devam ediyordum.

Ders bitti, lavaboda hocamla karşılaştım ve bana "Aferin oğlum, sen olacaksın. Yapacaksın! Böyle devam et," dedi.

Kafa sallamaktan başka hiçbir şey yapamadım. İlk kez bir öğretmen bana "Yapabilirsin, sende umut var," diyordu. Hak etmediğim bir onay ve cesaretlendirme almış olmama rağmen bu sözler beni büyülemişti ve çok hoşuma gitmişti.

Dikkatinizi çekmek isterim, öğrenci övgüyü hak etmediğinin farkında! Buna rağmen öğretmenin olumlu tanıklığı, ona yeni bir ufuk açmaya yetiyor. Peki, bu yeni ufka doğru yolculuk yapabilecek mi?

"Gerçekten yapabilir miyim ki?" diye sormaya başladım kendime ve ufak ufak matematik çalışmalarına başladım. İlk günlerde 45 matematik sorusundan 5-6'sını yaparken bu sayıyı yavaş yavaş 10-12'ye, sonra da 19-20'ye çıkardım.

Bu noktada yine hocam girdi devreye ve derslerden birinde net sayımı duyunca "Olacak, biraz daha gayret," dedi. Bu geri bildirimle doğru yolda olduğumu gördüm ve devam ettim. Yıl sonuna yaklaştığımda denemelerden 30 matematik neti çıkarabiliyordum.

Bir akünün şarja takılması gibi, olumlu tanıklığın da tekrarı gerekiyor. Öğretmen olarak bunu unutmamak önemli.

O zamanki adı ile ÖSS'ye girdim ve sonuç hüsran. Yapamadım. 14 matematik neti ile girmek istediğim bölümün yanından bile geçemiyordum. Ama yılmadım ve bir sonraki yıla fırtına gibi çalışarak girdim. O sene çalıştım, çalıştım, çalıştım. Sene sonu denemelerinde 45'te 45 matematik neti çıkarabiliyordum. Sonunda ÖSS'de 45'te 41 matematik neti ile istediğim bölüm olan Uludağ Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümüne girdim.

Bu başarıda hocamın gözlerinde gördüğüm ışığın ve inanarak söylediğini düşündüğüm sözlerin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Ben de bugün ihtiyacı olan öğrencilerime tıpkı kendi hocam gibi hoca olmaya çalışıyorum.

Öğretmenin tanıklığının gücü, yeni ufuklarda menzile ulaşmaya yardım ediyor: *Ben de bugün ihtiyacı olan öğrencilerime tıpkı kendi hocam gibi hoca olmaya çalışıyorum.**

Kendi başına oyun oynayan bir çocuğu gözlerseniz, hep bir öncekinden daha iyisini yapmaya çalıştığını görürsünüz. İnsanın bir ön-

* Matematik dersinde öğretmenin öğrenciyle ilişkisinin türüne göre öğrencinin kendine güveninin geliştiğini ve daha mutlu olduğunu gösteren birçok araştırma var. ABD'de yapılan bir çalışmayı aşağıdaki bağlantıdan okuyabilirsiniz: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5602565/#!po=53.3113

cekinden daha iyisini yapmaya çalışan bir doğası vardır. Bir şeyleri sürekli daha iyi ve daha değişik yapmaya çalışır. Aslında insan sürekli bir önceki hâliyle, yani kendisiyle yarışma hâlindedir; bir başkasıyla değil. Bu sürecin değerini bilen öğretmen öğrenciyi başkasıyla kıyaslamaz, öğrencinin kendisini kendisiyle kıyaslamasına yardımcı olur. Gücünün bilincinde olan öğretmen öğrencisine "Senin öğrenme potansiyeline, başarabileceğine güveniyorum," mesajını verir. Öğretmenin verebileceği en anlamlı, en önemli, en etkili, en kolay ve sevgi dolu eğitimsel mesaj budur. Yeniden altını çizerek tekrar etmek istiyorum: Böyle bir tavır sergileyebilmek için çocuğun davranışına değil; onun öğrenme hevesine, gayretine, anlamasına odaklanmak gerekir.

5. Emek ve zaman vermeye, sevilmeye değer olmak

Öğretmen sınıfa girdi. İlk dört tanıklık mesajını verdi: Öğrencilerle iletişim içinde aralarında bir ilişki kurulduğunun ve onların güçlü bir tanığı olduğunun farkında. Bakışlarıyla, duruşuyla, yürüyüşü ve sözleriyle her bir öğrenciyi var ya da yok, doğal ya da tuhaf, değerli ya da değersiz, güvenilecek ya da güvenilemeyecek biri gibi hissettirebileceğinin farkında. Önemli bir tanıklık boyutu daha var: Öğretmen öğrencisine "Sen emek ve zaman vermeye, sevilmeye değer birisin, ya da değilsin," hissini de verebilir.

Öğrencinin kafasında şöyle bir soru-cevap sıralaması yer alır:

- Öğretmen bana zaman ve emek veriyor. Niçin?

  Çünkü benim gelişmemi, olabileceğim en gelişmiş insan olmamı istiyor.
- Öğretmen niçin benim gelişmiş insan olmamı istiyor?

  Çünkü olabileceğimin en iyisi olarak yetişmemi ve hayatımın anlamlı, güçlü ve coşkulu olmasını istiyor.
- Niçin istiyor?

  Çünkü öğretmen beni seviyor.

  Öğrenci bu noktada mutludur ve daha fazla soru sormaz. Ama biz öğrenci adına soru sormaya devam edelim.

- Öğretmen öğrencisini niçin seviyor?

  Çünkü o, niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmendir. Öğrencisine emek veren bir öğretmenin, milletinin geleceğine, insanlığa emek verdiğinin farkındadır.

Öğretmen öğrencisini severek öğretmenlik yaptığı zaman, yani öğrencisinin olabileceğinin en iyisi olması için emek ve zaman verdiği zaman, kendi hayatının da anlam kazandığının farkındadır. Öğrencisini seven bir öğretmen kendi hayatında anlamlı, güçlü ve coşkulu bir şekilde var olmanın yolunu keşfetmiştir. Bu öğretmen, bir insanın hayatında anlamlı, coşkulu ve güçlü bir şekilde yaşamaktan daha büyük bir ödülün olmadığını bilir.

Yaşamın anlamının temelinde sevgi vardır. Sevgi ve yaşamın anlamı. Evet, ikisini ilişkili görüyorum ve bu konuyu önemsiyorum. *Gerçek Özgürlük* kitabımdan bir bölümü buraya aktararak paylaşmak istiyorum.*

> *Sözünü ettiğim hanımefendi, sabahları evinden Taksim civarındaki işine gelirken deniz otobüsünü kullanıyormuş. İşe gitmeden önce kendine ayırdığı yirmi dakikalık zamanını Kabataş iskelesinde deniz kıyısında bir simit ve çayla değerlendiriyormuş. Simidini yerken kuşlar çevresinde toplanıyor, hep kendin mi yiyeceksin, bize yok mu, dercesine etrafında dolanıyorlarmış. O da kuşların verdiği mesajı anlamış biri olarak, bir kendine bir kuşlara olmak üzere simidini paylaşıyormuş.*
>
> *Bir gün biraz aç olduğunu hissederek kendisine bir simit, kuşlar için de bir simit alarak ufak parçalara ayırmaya başlamış. Çayını ısmarlamış. Nedense o gün hiç kuş gelmemiş. Kuşlar için ayırdığı simit parçaları elinde kalmış. Bu hanımefendi, öyküsünü benimle paylaşırken şöyle demişti: "Kuşlara simit verirken kendimi güçlü hissediyordum; sanki onların sahibi bendim ve onlar benim sayemde hayatta kalıyordu ve bana muhtaçtı. O gün gel-*

* *Gerçek Özgürlük*, s. 62-63.

mediler. O gün içimde yalnızlık ve mutsuzluk hissettim. Elimdeki simit parçalarına baktım, bana hiçbir anlam ifade etmediler. Kuşlar olmadan o simit parçalarının bir anlamı kalmamıştı. O an anladığım şu oldu: Kuşların bana muhtaç olduğu kadar ben de onlara muhtaçtım. Kuşlar olmadan o simidin bir anlamı yoktu!"

Öğretmenlik yapmanın ötesine geçip öğretmen olan biri, öğrencinin ona muhtaç olduğu kadar, kendisinin de öğrenciye muhtaç olduğunu keşfetmiş biridir. Öğretmen, öğrenciyi sevmenin gerçek anlamını keşfettiği an artık mesleğinin niyetini keşfetmiş, gerçekten öğretmen olmuş biridir. Ve geri dönüş yoktur. Eğitim sistemi ne kadar kötü, öğretim programı ne kadar saçma, okul müdürü ne kadar anlayışsız olursa olsun, öğretmen öğrenciye sevgisini göstermenin bir yolunu bulur. Çünkü şimdi-burada, öğrencisiyle göz göze geldiği o muhteşem ânın hâlâ etkisi altındadır. Hiç kimse bu muhteşem ânı onun elinden alamaz. O bir savaşçıdır. Niçin öğretmen olduğunu bilir. Gücünü niyetinin saflığından alır. Öğrenci de bunu ânında anlar.

Öğretmenlik ruhu ayrı bir şey, onu yavrulara hissettirmek de öyle. Çocuk her yerde çocuktur, seni çok iyi gözlemler ve sana ona göre davranır.

Geçen gün bir sınıfta arkadaşıma yapılanları duyunca çok şaşırdım. Hakikaten dersi kaynatmak için çok uğraşmışlar ve öğretmen arkadaşımı tabiri caizse çıldırtmışlar. Kadının elleri titriyor sinirden. "Kulaklarıma inanamadım, sizin bunları yapmış olabileceğinizi hiç düşünemiyorum," dedim çocuklara, ardından da ekledim: "Bana hiç böyle davranmıyorsunuz çocuklar, niçin öyle yaptınız?" Bunun üzerine çocuklar, "Hocam, çünkü o bizi sevmiyor ve bunu bize hep hissettiriyor," diye cevap verdiler.

İşin aslı, bu bayanın mesleğini gerçekten sevmediğini ben de fark etmiştim. Çocuklar haklıydı, ancak onlara her insanın farklı olabileceğini ve öğretmenlerine saygılı davranmaları gerektiğini söyledim.

Sevildiğini hisseden öğrenci gelişir. Artık olabileceğinin en iyisi olma yönünde yolculuğa çıkma cesareti vardır.

Değerli eğitimci arkadaşım Nurdoğan Arkış, aşağıdaki öyküyü benimle paylaştı:

Bursa'daki bir fabrikada yöneticilere danışmanlık yapıyorum. Bir yöneticiye "Sizin üzerinizde kimlerin etkisi vardır, neden?" diye sordum. Hiç düşünmeden, "En çok ilkokul öğretmenimin," dedi. Neden diye sorduğumda anlattı.

İlkokula başlamış, okula hep dolmuş ile gidermiş. Evine en yakın ulaşım dolmuşmuş. Bir gün ilkokul öğretmeni onu görmüş, "Neden belediye otobüsüne binmiyorsun, hem daha ucuz olur," diye sormuş. "Nasıl gidileceğini, nereden binileceğini bilmiyorum öğretmenim," demiş.

Öğretmen, çocuktan evinin nerede olduğunu, hangi mahallede, sokakta olduğunu öğrenmiş. Sonra da "Çıkışta beni bekle, beraber belediye otobüsüne gideceğiz," demiş. Gerçekten de birlikte belediye otobüsüne binmişler, durakta inmişler, eve kadar da öğretmen çocuğa eşlik etmiş. Merak içinde bekleyen anneye de durumu anlatmış.

Sabah kalkmış, hazırlanmış, kapıdan çıktığında öğretmeni onu sokağın başında bekliyormuş. "Gel bakalım, şimdi de evden okula nasıl gidileceğini öğreneceksin," demiş. Birlikte okula gitmişler. "Sonra benim en iyi rehberim bu öğretmen oldu. Onun sayesinde okulu ve dersleri çok sevdim, ama o aynı zamanda benim rehberimdi," dedi.

Ortaokulda da öğretmenini hep ziyarete gitmiş, ama lisede yavaş yavaş ziyaretlerin arası uzamış. Bir süre sonra artık öğretmenini hiç ziyaret etmemeye başlamış. Derken üniversite sınavı zamanı gelmiş. "Heyecanla çalışıyordum, ama çok da parlak bir öğrenci değildim. Yüksek bir beklentim yoktu," diye anlattı bana.

Ertesi gün sınav varmış. Evde telefon çalmış. Devamını şöyle anlattı: "Telefonu açtığımda bir erkek sesi adımı söyleyerek benimle görüşmek istediğini söyledi. 'Buyurun benim,' diye yanıtladım. Telefonun diğer ucundaki ses 'S.,

ben senin ilkokul öğretmeninim. Evladım, sen de yarın üniversite sınavına gireceksin, değil mi?' dedi. 'Evet, hocam,' diye yanıtladım. Bunun üzerine öğretmenim şöyle dedi: 'Zor bir gün olacağını biliyorum, ama ben sana inanıyorum. Sen iyi bir sınav çıkaracaksın. Başarılar dilerim evladım.'"

"O kadar etkilendim, kendimi o kadar rahatlamış ve güçlü hissettim ki," diye sözlerine devam etti. "O sınavda hocam sayesinde son derece rahat ve konsantre olmuş bir vaziyetteydim. Yüksek moralle endüstri mühendisliği bölümünü kazandım."

Evet, sevildiğini hisseden öğrenci güçlenir; kendine güveni, cesareti artar.

Sevilmediğini hisseden öğrenci ise ya hüzünlüdür, ya öfkelidir ya da karamsarlığa kapılır. Yani öğretmen öğrencisini sevmediği zaman öğrenci, "Ne yapayım, bu öğretmen de sevmeyiversin, hepsi sevecek değil ya!" demez. Olumsuz duygular içinde kendini öğretmene ve eğitime kapatır.

6. *Bu sınıfta sen saygı duyulması gereken bir bireysin, hakların ve özgürlüklerin var; aynı zamanda sen bu sınıfın, BİZ'in, ekibin vazgeçilmez bir parçasısın ve sorumlulukların var.*

Yaşam bir ekip işidir. Yaşamla ilgili en önemli gerçek budur. Ekipteki her bir kişi bir birey olması bakımından önemlidir; sınırlarına ve mahremiyetine saygı duyulmalıdır. Ekibin hak ve özgürlüğü de bireyinkiyle aynı derecede önemlidir. "Ben", "Biz" ve "Hepimiz"* ilişkisi hayatın en önemli ilişkisidir. Öğretmen, sınıfta bu ilişkiyi dikkatle gözetlemek ve geliştirmek durumundadır.

Doğumla önce annenin, sonra babanın kucağına taşınan bebek; yürümeye başlamasıyla çevresini giderek geliştirmeye başlar. Çocuk-

---

* "Hepimiz" kavramının daha geniş kapsamlı BİZ olduğunu bir sohbet esnasında anlatan Prof. Ziya Selçuk'a teşekkür ederim. Gerçekten halk dilinde "biz" dendiğinde daha geniş bir aile, bir yöre ya da grup anlaşılabilmekte ve alttan alta "ötekiler" iması da hissedilebilmektedir. Bu kitapta BİZ kavramını, Prof. Ziya Selçuk'un kullandığı anlamda "BİZ", "HEPİMİZ" olarak kullanmaktayım.

luktan ergenliğe geçiş, ait olmaktan yavaş yavaş birey olmaya geçiştir. Ergenlikten gençliğe ve gençlikten yetişkinliğe yolculukta hem yaşama ait olma hem de ait olduğun o yaşamın içinde kendine özgü bir birey olma vardır.

Öğretmen öğrenci ilişkisinde, öğrencinin içinde taşıdığı "BİZ"in farkına varılmasına hizmet etmek eğitimin çok önemli bir parçasıdır. Bilinçli öğretmen, öğrenciyle ilişkisinde ait olma-birey olma dengesine çok özen gösterir. Aşağıdaki mektubun ilk cümlesine dikkat edin. Öğretmen olmanın ne kadar uzun bir süreç olduğuna dikkat çekiyor.

> *Öğretmenliğe ilkokul 3. sınıfta başladım. Sonra da gerçekten öğretmen oldum. Öğretmenlikte düsturum, kendime göre öğretmenlerimde gördüğüm "yanlışları" öğrencilerime yapmamaktan geçiyordu. Yapmamaya da çalıştım. Bu düşüncemi hep aklımda tuttum.*
>
> *Öğretmenlikte otuz yılı aşmış biri olarak genç öğretmenlere naçizane tavsiyem, çocuklarımıza sorumluluk vermek. Ben sınıflarımın en haylaz denilen öğrencilerini kendime yardımcı ilan ettim. Yani sınıf başkanlarını, sınıfla benim aramdaki iletişimi sağlayan, koordine eden kişileri hep onlardan seçtim.*

*Öğrencinin içinde taşıdığı "biz"*in farkına varmasını sağlamak kolay iş değildir. Bana mektup yazan öğretmen, etkili ve gerçekçi bir yol izliyor. Kendisini kutlarım. *"BİZ"in farkına varan "ben"in sorumluluk duygusu gelişir.* Bu sorumluluk duygusunun gelişimi karşılıklıdır: "biz", yani sınıf, birey öğrenciye karşı sorumluluk duymaya başlar; sınıf da onun haklarını koruma yönünde sorumluluk alır. Aynı süreç içinde, "ben" diyen "haylaz öğrenci" de sınıfın geri kalanı için sorumluluk almaya başlar. Evet, yeniden tekrar etmek istiyorum: *Bilinçli öğretmen, öğrenciyle ilişkisinde sınıftaki ait olma-birey olma dengesine çok özen gösterir.*

> *Belki sınıfın en başarılı öğrencileri olamadılar, ama inanın diğer öğretmenlerin yakındıkları hiçbir şeyle karşılaşmadım... Benimle birlikte sınıfta değerli olduklarını hissettiler ve diğerlerine de hissettirdiler.*

Ne muhteşem bir sonuç: *Benimle birlikte sınıfta değerli olduklarını hissettiler ve diğerlerine de hissettirdiler.* Bu tür öğretmenlerin çoğunlukta olduğu bir toplumda terör olmaz. Ötekileştirme olmaz. BİZ'in temelinde değerler vardır: saygı, hâlden anlama, iş birliği, sorumluluk duygusu ve dürüstlük. Bu değerleri benimsemiş öğretmen tatlı sert görünür, ama öğrenciler bundan hoşlanırlar. Öğretmen, öğrencilerinin "biz" sorumluluklarını öğrenmeleri için projeler üretir. İşte bu öğretmenin öğrencisi olmak, gerçek bir ayrıcalıktır. İnsanı hayata güçlü olarak hazırlar.

> *Ben de iyi bir öğretmenimden bahsedeyim. Ortaokulda bir hocamız vardı, tarih hocası. Ondan hem çekinir hem de onu çok severdik. Şimdi ben de öğretmenim, ama hâlâ bunun sırrını çözmüş değilim. Çekinmek derken, örneğin gidip karşısında başka bir arkadaşınızla alaycı konuşamazsınız ya da dersi boş muhabbetle sabote edemezsiniz. Kendisi zaten sohbet eder gibi anlatırdı tarihi, sıkılmazdık.*
>
> *Bir gün "Pikniğe gidelim, ama her şeyi siz hazırlayacaksınız," dedi. Başımızda durup her şeyi organize etti. Boş saatimizde para topladık, kıyma aldık, köfte yaptık. Kimisi gidip içecekleri aldı kimi de ekmekleri kesti.*
>
> *Gittik, afiyetle kendi yaptığımız yemekleri yedik. Daha sonra "Sıralarınız çok kötü," dedi. Gerçekten de üstleri yazı ve oyuklarla doluydu. Oturduk, beraber plan yaptık. Babası marangoz olan bir arkadaşımız zımpara makinesi getirdi. Biz de el zımparaları, vernik ve fırça aldık. Sıraların yüzeylerini temizleyip vernikledik. Sıralar kıymete bindi tabii, onlara gözümüz gibi baktık.*
>
> *Sınıf hocamızdı ama bize veya sıkıntılara rağmen değil, sınırları olmasına rağmen bizimle beraber yürüdü. Bize hedef koydu; malımıza sahip çıkmayı, sorumluluk almayı, ekip olarak çalışmayı öğretti. Yaşamımda bana güzel değerler katan, onları pekiştiren çok hoca olmuştur. Allah hepsinden razı olsun.*

Allah hepsinden razı olsun. Ne kadar anlamlı bir ifade. Bir öğrencinin öğretmenine "Öğretmenim, Allah sizden razı olsun!" demesi ne büyük bir ödül.

Dinleme

Sait Faik insanı anlamak için dinlemenin ne kadar önemli olduğunu bir öyküsünde şöyle anlatıyor:

> *Dinledin mi hiç onu? Hayır onu da dinlemedin, dinlemişsindir ama duymamışsındır, balık ağı örerken ağları tamir ederken okur o, yakından dinlersen bu sesin güzelliğinin farkına varamazsın, bir iniltiden başka bir şey değildir, öyle hafif söyler ki ancak işitilir, onu dinlemek istiyor musun? O deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin, şöyle bir on dakika kürek çekeceksin, denizin ortasında duracaksın, işte o zaman balıkçının sesini duyabilirsin, yanındayken duyulmayan bu ses denizin ne tarafına gitsen, evet ne tarafına gitsen duyulur, hem öylesine duyulur ki, uzun uzun dinlemelisin.**

Dinlemenin türleri olduğunu; gelişigüzel ve yüzeysel değil, kendini vererek, duyarak dinlemenin önemli olduğunu şiirsel bir dille anlatmış Sait Faik.

Öğretmen de öğrencisini dinlemelidir. İşitmek, dinlemek değildir. Sandala binip açılmak gerek; işte o zaman duymaya başlayacaksın öğrencini, o zaman anlayacaksın ne dediğini.

Kendinize ya da bir başkasına en güçlü tanıklığı dinlemenizle yaparsınız. Ne var ki, kendini dinlemeyi bilmeyen bir başkasını dinle-

---

* Abasıyanık, Sait Faik (2016). *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 5. Baskı s. 80-81.

yemez. İşin zor yanı şu: Küçükken dinlenilmeyen, kendini dinlemeyi çok zor öğrenir.

Evde anası babası, sınıfta öğretmeni tarafından dinlenilmeyen çocuk, zihinsel ve duygusal olarak gelişemez. Çocuklarla ilişki içindeyken en güçlü etkileşim ânı, onların dinlenildiği andır. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde otorite konuşur, yani nasihat eder; çocuk dinler. Çocuk önemsenip insan yerine konulmadığı için onun kendi düşünce ve duygularını anlatmasına fırsat yaratılmaz. Ve ne yazık ki dinlenilmeyen çocuk dinlemeyi öğrenemez.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde "dinlemek", sohbet içinde olmak anlamına gelir. Çocuk önemsenip insan yerine konulduğu için onun kendi düşünce ve duygularını anlatmasına fırsat yaratılır. Çoğu kez çocuk konuşur, otoriteyse dinler ve anlamak için yeni sorular sorarak çocuğun daha çok konuşmasına fırsat yaratır. Dinlenilen çocuk böylece kendini dinlemeyi öğrenir.

Şimdi öğretmenin öğrenciyi dinlemesi konusuna gelelim. Önce şu gerçeğin altını çizmek istiyorum: *Öğretmenin gerçek gücü, öğrencisiyle ilişkisindeki bilinçli tanıklığındadır ve öğretmen en etkili tanıklığını dinlemesiyle yapar.*

Peki, her öğretmen iyi bir dinleyici mi? Öğrencisini iyi dinleyen bir öğretmen, nasıl oluyor da iyi bir dinleyici hâline geliyor? İyi dinleyen öğretmen doğuştan iyi dinleyici olarak mı doğuyor? Öğretmenin iyi bir dinleyici olmasının arkasında büyük bir olasılıkla şöyle bir öykü vardır:

1. Çocukken anne babası evde, öğrenciyken sınıfta öğretmeni ona değer vermiş ve onu dinlemiştir.*
2. Anne babanın ve öğretmenin dinlemesiyle o da kendini dinleyebilen, kendi tanıklığına önem veren biri olmuştur.
3. Kendini dinleyince içindeki sevgi ve hoş duygular kadar, gerginlik ve öfke gibi nahoş duyguların da insan ilişkilerinden

* Ailede ve sınıfta dinlenilmeyen iyi öğretmen olamaz mı, sorusu aklınıza gelebilir. Gözlemleyen, bilinci ile kendi özünü keşfetmiş insan geçmişinin getirdiklerinin üstüne çıkarak bilinçli ve güçlü bir öğretmen olabilir. Bu kolay olur mu? Hayır, kolay olmaz. Ama böyle bir yolculuğun sonunda bekleyen ödüller tüm yolculuğun sıkıntılarına değer. Bu yolculuk bir *Savaşçı* yolculuğudur!

kaynaklandığını görüp yaşamın bir ekip işi olduğunu keşfederek duygusal olgunluğu artmıştır.

4. Birbirine benzer ya da birbirinden farklı insanların oluşturduğu ortamların içinde insanın yaşam deneyimlerinin farklı farklı olduğunu görmüştür. Hem benzer hem de farklı yaşam ortamları insanın olgunlaşmasına yol açar. Dinleyerek insanlar arasındaki farkları görüp bu farklar üzerinde düşünmeyi öğrenmiştir.
5. Ailesinin, yakın dost ve arkadaşlarının, meslektaşlarının, öğrencilerinin ve velilerin kendi yaşam ekibinin üyeleri olduğunun farkına varmıştır.
6. Ekiptekilerin kendisine ve kendisinin ekiptekilere yaptığı tanıklığın, yaşamında vazgeçilmez ve yeri doldurulamaz olduğunun farkındadır.
7. Öğretmenlik gücünün öğrenciyi dinleyiş tarzında, ona tanıklık ânında saklı olduğunun bilincindedir.
8. En güçlü tanıklığın dinleme süreci içinde gözlerde gerçekleştiğini bilir.
9. Gerçek eğitimin sohbet ânında gerçekleştiğinin farkındadır.

Aşağıdaki öyküde öğretmen "usta bir dinleyici" olmanın önemini kavramıştır. Olayı öğrencinin gözüyle görerek dinler.

> *Oğlum üçüncü sınıfa geçti. Saygıdeğer bir öğretmenimiz var. Evet, "öğretmenimiz" diyorum. Çünkü kendisi sadece oğlumun değil, bizim de saygı duyduğumuz biri. Öykü, okulun ilk yılıyla ilgili.*
>
> *1. sınıfta bilgisayar aldık. Bütün veliler katkıda bulundu. İlk dönem sorunsuz kullanıldı. İkinci dönemin sonuna gelirken ders arasında nöbetçi öğrenci masayı topluyor ve o esnada bilgisayar yere düşüyor.*
>
> *Eyvah, bütün sınıf panik içerisinde öğretmenlerinin arkadaşlarına nasıl bir tepki vereceğini bekliyor...*
>
> *Çocuk titriyor...*

Öğretmen diz çöküyor, öğrencisiyle göz göze gelip "SENDEN DEĞERLİ DEĞİL!" diyor...

Önce kendi öğretmenimizin, sonra bütün eğitimcilerin ellerinden öperim.

Saygılar...

Aynı olayı değişik senaryolar içinde yeniden yazmak mümkün. Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde yazılan senaryolar davranış odaklı olur ve mutlaka bir şiddet unsuru içerir.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde de değişik senaryolar yazılabilir. Bu senaryolardan biri, yukarıdaki mektupta belirtildiği gibi çocuğun davranışının sonucuna değil, o davranışın arkasındaki niyete odaklanmaktır. Öğrencinin niyeti masayı derleyip toparlamak ve böylece öğretmene yardımcı olmaktı. "Senden değerli değil," diyen öğretmen, öğrencinin ömür boyu unutmayacağı "ben değerli bir insanım" algısının temelini atma olanağı vermiştir. Öğretmenlerin öğrencilerine yıllarca bu mesajı verdiği bir toplum düşünün.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde bir başka öğretmen bu sahneden sonra ikinci bir adım daha atabilirdi. Uygun bir zaman içinde (o olaydan hemen sonra veya daha sonraki dersin başında) çocukların hepsini toplar ve durumu yeniden canlandırarak onlarla bir sohbet kurardı.

Sohbet şöyle bir gözlem ve soruyla başlayabilirdi:

"Bildiğiniz gibi bilgisayar masadan düştü ve ben arkadaşınıza 'Senden daha değerli değil!' dedim. Gerçekten de öyle, parayla satın alınabilecek hiçbir şey siz öğrencilerimden daha değerli değil. Bunu hiç unutmayın!

Ama yaşamda her olaydan bir ders çıkarmak ve bir şeyler öğrenmek gerek. Akıllı insanlar böyle yapar! Ben de kendi yaşamımda farkında olmadan bazı hatalar yaptım. Zamanı iyi planlayıp takip etmediğim için uçağı kaçırdım. Ben de masanın üzerindeki değerli eşyaları düşürdüm. Bunlar her insanın hayatında oluyor. Önemli olan, yapılan bu hatalardan ders alabilmektir.

Şimdi size iki soru soracağım, aramızda konuşup tartışacağız ve sonunda öğrendiklerimizi özetleyeceğiz.

Birinci sorum şu: Bilgisayar masadan neden düştü?

İkinci sorum da şu: Nelerin farkında olsaydık bilgisayarı yere düşürmeden masayı derleyip toparlayabilirdik?"

Oluşan sohbet ortamında çocukların aşağıdakilere dikkat etmesine önem verirdim:

1. Sırayla söz almak
2. Biri konuşurken diğerinin sözünü kesmemek
3. Kendisi söz almadan önce konuşulan şeyi anlayıp ondan sonra konuşmaya özen göstermek. Bunu sağlamak için "Senden önce konuşanın dediğini özetle, ondan sonra konuş veya sorunu sor," gibi bir kural getirilebilir.
4. Yaşanan olayın neden-sonuç ilişkisi içinde geliştiğini göstermek. Yaşamın çok değişik ve katmanlı algoritmalar içerdiği gerçeğinin farkına varılmasını sağlamak.
5. Günlük yaşamda yaptığımız her şeye dikkat ve uyanıklıkla, sorumluluk duygusu içinde yaklaşmamız gereğinin altını çizmek. Hata yapmaktan korkmamak, ama yapılan *her hatanın bir şeyler öğretme potansiyeli olduğunun* farkında olmak.

Unutmayalım, usta dinleyici aynı zamanda etkili bir eğiticidir. Öğretmeni ile sohbet içinde olabilen öğrenci, gerçekten gelişim olanağına kavuşmuş bir öğrencidir.

Dostluklar sohbet içinde oluşur

Dostluklar, sohbet içinde oluşur. Çoğumuz, dostlukların konuşmanın sonucunda oluştuğunu sanırız. Gerçekte dostluk, konuşma ve dinlemenin sürekli yer değiştirdiği sohbet dediğimiz tanıklık süreçleri içinde oluşur.

Öğrencilerini dinleyerek onları anlayan, onlara değer veren bir öğretmen, öyle bir güven ve anlayış ortamı yaratır ki bu ortam içinde

herkes onu özler, onun öğrencisi olmak ister. Öğretmenin karakteri, inandığı temel değerler öğrenciye yol gösterir ve öğrenciler öğretmenin inanılır, güvenilir bir insan olduğunu hisseder.

Sohbet içinde olmak sadece öğretmenin değil, öğrencinin de başlatabileceği bir süreçtir. Ne var ki okul ortamında yüz yüze sohbet kurmak öğrenci için zordur. Ama niyet varsa bir yol bulunur. Aşağıdaki mektup, öğrencilerin sınıfta insan onuruna yakışır bir muamele görmesine inanan bir öğrencinin öğretmeniyle sohbet kurma öyküsünü anlatıyor.

> *Yıl 2003 ya da 2004, o yıllarda ortaokuldan mezun olacağım. O zamanlar öğretmenler çocuklara vurduğunda şikâyet etmek kimsenin aklına gelmezdi. 13-14 yaşlarında bir genç için dayak; arkadaşları önünde küçük düşürülmektir. Dayak olayları her zaman olumsuz etki bırakır. Ancak bir grup çocuğun önünde bir kişiye yönelik şiddet, tüm grubu etkisi altına alır. Moraller düşer, öğretmene karşı diş bileme olayları olur vs.*
>
> *Türkçe öğretmenimiz kurallarına uygun şekilde bir mektup yazmamız gerektiğini söyledi. Herkes mektubu kime yazalım diye düşünmeye başladı. İlk mektup yazışım değildi. O zamanlar internet ortamı bu kadar aktif kullanılmıyordu. Yurt dışında yaşayan bir akrabamızla bazen telefon bazen mektup ile iletişime geçiyorduk.*

Yukarıdakini okuyunca aklıma çocukluğum geldi. Sizinle paylaşmadan edemedim. İki ağabeyim Ankara'da üniversitede okuyordu. İlkokul beşinci sınıftayken ve ortaokul yıllarımda her ay onlara mektup yazardım. Sağ olsunlar, onlar da beni insan yerine koyar ve mektuplarıma cevap verirlerdi. Mektup yazmanın yazı yazmayı sevmeme yol açtığı kesin. Şimdi mektuba devam edeyim:

> *Öğretmenlerimden birine mektup yazmaya karar verdim. Ben bu okuldan gidecektim, ama öğretmenler kalacaktı. Canım bu dayak olayına epeyce sıkılıyordu. Annemden tek tokat yemeden büyümüş biri olarak insani hassasiyetim yüksekti.*

Öğretmen, askerî otorite anlayışındaydı. Çocuk ise ergen olduğu için inat ediyordu. Öğretmen zili çaldı mı kapıdan giren öğretmene karşı lakayıt davranarak sınıfa ondan sonra giriyor, bu da yetmezmiş gibi öğretmen azarladığı vakit pişmiş kelle gibi sırıtıyor ve olayı gösteriye dönüştürüyordu. Hani sinirlerini zıplatmak deyimi vardır ya, bile isteye öğretmenin damarına basıyordu.

Mektubumda öğretmenime, anlattığı dersten ve anlatış şeklinden gayet memnun olduğumu, ancak bazı arkadaşlarımızı bizim önümüzde döverek kendisine duyulan saygıyı azalttığını ve bu cezayı sadece o öğrenciye değil, bütün sınıfa çektirdiğini yazdım. Ayrıca bir öğrenci yüzünden sınıftaki dersi dinleme, anlama ve odaklanma gibi konularda zorluk çekildiğini ve bir öğretmen olarak daha anlayışlı olup olamayacağını sordum kendilerine. Sonuçta biz gençtik; hatta öğretmenimiz, dedemiz olacak yaştaydı.

Lise öğrencisinin durumu değerlendirişindeki olgunluğa dikkatinizi çekmek isterim. "Sadece bir öğrenci değil, tüm sınıf cezalandırılıyor!"

Mektubu yazıp Türkçe öğretmenimize verdim. Sosyal öğretmenimize benim için iletmesini rica edince kabul etti. Vicdanen rahattım artık, topu sosyal öğretmenine atmıştım. Aynı çocuk, Türkçe öğretmenimiz ile de daha önce benzer olaylar yaşamıştı.

Mektubum sahibine ulaşmış. Takip eden ilk sosyal bilgiler dersinde öğretmenimiz içeri girdi. "Derse başlamadan önce M. arkadaşınıza teşekkür ederim. Bana mektup yazmış. Öğretmenlik hayatımda aldığım en değerli mektuplardan biriydi," dedi.

İşte bir öğretmenin uyanış ânı. Daha önce tokat atmış bir öğretmenin, "Hayatımda aldığım en değerli mektup," diyebilmesi, karakter sağlamlığı ve kendini gelişmeye adamış bir gönül zenginliği ister.

45-50 kişilik sınıfta tüm gözleri üzerimde hissettim. "Bundan sonra bu konuda daha duyarlı olacağım, bana yazdığı açıdan düşünmemiştim hiç," gibi sözler söyledi. O günden sonra da ne koridorlarda bir öğrenci ile sorun yaşadığını gördüm ne de bizim sınıfta bu tarz bir olay oldu.

Umuyorum ki ben okuldan mezun olduktan sonra da bu olayı hatırlamıştır. Mektup konusu sanırım öğretmenler odasında açılmış ki başta Türkçe öğretmenim olmak üzere diğer öğretmenler bana "Bize de mektubun var mı?" diye sordular. Aslında öğretmenlerim ile aramızdaki sevgi ve saygının ayna etkisiyle birbirimize yansıttığımız bir değer olduğunu yeni anlıyorum. Eğitim ateşini yakan tüm öğretmenlerime sevgiler ve saygılar sunarım.

Evet, ailesinde dayakla terbiye edilmemiş bir öğrenci var. Onun insan olma onuru, duyarlılığı, cesareti ve yaratıcı zekâsı öğretmeniyle sohbet kurmanın bir yolunu buldu. Tabii bir de, mektup aracılığıyla kendine sunulan sohbette verilen mesajın "insan değerini" anlayacak olgunlukta bir öğretmen var.

Bu mektup, öğretmenin öğrenciyle sohbet içine girmesine bir vesile oluşturdu. İlk adım öğrenciden geldi.

Şimdi ise sorunlu öğrenciyle öğretmen arasında şöyle bir senaryo hayal etmenizi istiyorum: Varsayalım ki öğretmen, Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde öğretmen olmanın niyetini oluşturmuş biri. Öğretmen, öncelikli amacının "insan öğrenci"nin insan yönünü anlamak ve geliştirmek olduğuna inanıyor. Bütün öğrencilerden farklı bir tavır içinde davranan ve bu davranışında ısrar eden bir öğrencinin "sorunları" olduğunu düşünüyor. Anlamak için öğrenciyle konuşmak istiyor. Bir sohbet ortamı oluşturmaya özen gösterip başkalarının olmadığı bir ortamda kendisiyle konuşmak için bir buluşma zamanı ayarlamak istiyor.

Varsayın ki ben öğretmenim ve bahsi geçen öğrenciyle sohbet ortamı oluşturmak ve konuşmak istiyorum:

– Seninle konuşmak istediklerim var. Gün içinde hem sana hem de bana uyan bir konuşma zamanı bulalım.

Zamanı ayarlayıp buluştuğumuzda sadece onun ve benim olduğumuz bir konuşma ortamı oluşmasına özen gösterirdim. Bana zaman ayırdığı için kendisine teşekkür eder ve içinde bulunduğu durumu anlamak üzere sorular sorardım: Kaç kardeşler, kendisi kaçıncı kardeş, birlikte oturdukları başka aile üyeleri (dede, büyükanne vb.) var mı, anne babası ne iş yapıyor, ailesinin ondan beklediği sorumlulukları var mı? Sonra şu soruyla devam ederdim:

– Konuşmak için seni çağırmamın nedeni sence ne olabilir?

Bu aşamada öğrenci ya sorunun sınıf içindeki davranışları olduğunu söyler ya da "farkında olmayan masum öğrenci" rolüne yatar. Bu noktada beni rahatsız eden davranışın ne olduğunu ve niçin rahatsız ettiğini, sınıf arkadaşlarına da haksızlık olduğunu açık seçik anlatırdım. Ayrıca ondan beklediğim davranışın ne olduğunu da açıkça söyler ve sorardım:

– Senden nasıl davranmanı istediğimi anladın mı?

– Evet, anladım!

– Peki, neden öyle davranmanı istediğimi de anladın mı?

– Evet, sanıyorum anladım!

– İstediğim gibi davranarak bana yardımcı olacak mısın?

– Evet, olacağım.

– Ricamı kabul edip buraya geldiğin ve sorularıma cevap verdiğin için teşekkür ederim. Ayrılmadan önce bana söylemek istediğin bir şey var mı?

Pek muhtemelen öğrenci daha önceki davranışı için özür dileyecektir. Özrü bazen sözüyle, bazen gözleriyle, bazen de beden diliyle

söyler. Bunun üzerinde durmazdım.* Böyle bir sürecin içinde bir öğretmen olarak öğrenciye tanıklık boyutlarını yaşatmış ve şu mesajları vermiş olurdum:

1. Seni umursuyorum; benim için önemlisin.
2. Seni bir köşeye atmak istemiyorum; seni sen olarak sınıfta öğrencim olarak görmek istiyorum.
3. Sen yeri doldurulamaz, kendine özgü, sınıfımda olmasını istediğim bir öğrencimsin.
4. Senin öğrenme ve doğruyu yapma potansiyelin olduğunu görüyor ve buna inanıyorum.
5. Seni emek ve zaman vermeye değer bir öğrencim olarak görüyorum; yani seni seviyorum.
6. Sen kendine özgü bir bireysin, ama aynı zamanda benim de dâhil olduğum bu sınıfın, hepimizin içinde olduğu ekibin vazgeçilmez bir üyesisin. Saygıdeğersin, ama sorumluluğun var, unutmamalısın.

Sınıfta sohbet kültürü oluşturmak için bir öneri

Değerli öğretmen okurlarım size bir öneride bulunmak istiyorum. Bunu yaparken umarım sınırlarımı aştığımı düşünmezsiniz. Ben öğretmen olarak öğrencilerimle dinleme ve sohbet içinde olmak için şöyle bir yöntem izlerdim. Her dönemin başında onların benden beklentilerini öğrenmek için bana bir mektup yazmalarını ister ve aşağıdaki soruyu sorardım:

Bana "iyi bir öğretmen" diyebilmeniz için nasıl biri olmamı, konuşmamı ve davranmamı isterdiniz?

İsimlerini belirtmeden yazacakları mektupta her birinden bu sorunun cevabını öğrenirdim. Ayrıca her dönemin sonunda öğrencile-

* Öğretmenin kendisiyle buluşup konuşmak istemesinden rahatsız olan öğrenciler olabilir. Böyle bir durumla karşılaşan öğretmen, bu öğrencinin gerçekten önemli sorunları olduğunu fark etmeli ve okulun kabul edilmiş yöntemleri çerçevesinde bu öğrencinin okul psikoloğu ve rehberlik biriminden yardım almasına olanak sağlamalıdır.

– Seninle konuşmak istediklerim var. Gün içinde hem sana hem de bana uyan bir konuşma zamanı bulalım.

Zamanı ayarlayıp buluştuğumuzda sadece onun ve benim olduğumuz bir konuşma ortamı oluşmasına özen gösterirdim. Bana zaman ayırdığı için kendisine teşekkür eder ve içinde bulunduğu durumu anlamak üzere sorular sorardım: Kaç kardeşler, kendisi kaçıncı kardeş, birlikte oturdukları başka aile üyeleri (dede, büyükanne vb.) var mı, anne babası ne iş yapıyor, ailesinin ondan beklediği sorumlulukları var mı? Sonra şu soruyla devam ederdim:

– Konuşmak için seni çağırmamın nedeni sence ne olabilir?

Bu aşamada öğrenci ya sorunun sınıf içindeki davranışları olduğunu söyler ya da "farkında olmayan masum öğrenci" rolüne yatar. Bu noktada beni rahatsız eden davranışın ne olduğunu ve niçin rahatsız ettiğini, sınıf arkadaşlarına da haksızlık olduğunu açık seçik anlatırdım. Ayrıca ondan beklediğim davranışın ne olduğunu da açıkça söyler ve sorardım:

– Senden nasıl davranmanı istediğimi anladın mı?
– Evet, anladım!
– Peki, neden öyle davranmanı istediğimi de anladın mı?
– Evet, sanıyorum anladım!
– İstediğim gibi davranarak bana yardımcı olacak mısın?
– Evet, olacağım.
– Ricamı kabul edip buraya geldiğin ve sorularıma cevap verdiğin için teşekkür ederim. Ayrılmadan önce bana söylemek istediğin bir şey var mı?

Pek muhtemelen öğrenci daha önceki davranışı için özür dileyecektir. Özrü bazen sözüyle, bazen gözleriyle, bazen de beden diliyle

söyler. Bunun üzerinde durmazdım.* Böyle bir sürecin içinde bir öğretmen olarak öğrenciye tanıklık boyutlarını yaşatmış ve şu mesajları vermiş olurdum:

1. Seni umursuyorum; benim için önemlisin.
2. Seni bir köşeye atmak istemiyorum; seni sen olarak sınıfta öğrencim olarak görmek istiyorum.
3. Sen yeri doldurulamaz, kendine özgü, sınıfımda olmasını istediğim bir öğrencimsin.
4. Senin öğrenme ve doğruyu yapma potansiyelin olduğunu görüyor ve buna inanıyorum.
5. Seni emek ve zaman vermeye değer bir öğrencim olarak görüyorum; yani seni seviyorum.
6. Sen kendine özgü bir bireysin, ama aynı zamanda benim de dâhil olduğum bu sınıfın, hepimizin içinde olduğu ekibin vazgeçilmez bir üyesisin. Saygıdeğersin, ama sorumluluğun var, unutmamalısın.

Sınıfta sohbet kültürü oluşturmak için bir öneri

Değerli öğretmen okurlarım size bir öneride bulunmak istiyorum. Bunu yaparken umarım sınırlarımı aştığımı düşünmezsiniz. Ben öğretmen olarak öğrencilerimle dinleme ve sohbet içinde olmak için şöyle bir yöntem izlerdim. Her dönemin başında onların benden beklentilerini öğrenmek için bana bir mektup yazmalarını ister ve aşağıdaki soruyu sorardım:

Bana "iyi bir öğretmen" diyebilmeniz için nasıl biri olmamı, konuşmamı ve davranmamı isterdiniz?

İsimlerini belirtmeden yazacakları mektupta her birinden bu sorunun cevabını öğrenirdim. Ayrıca her dönemin sonunda öğrencile-

* Öğretmenin kendisiyle buluşup konuşmak istemesinden rahatsız olan öğrenciler olabilir. Böyle bir durumla karşılaşan öğretmen, bu öğrencinin gerçekten önemli sorunları olduğunu fark etmeli ve okulun kabul edilmiş yöntemleri çerçevesinde bu öğrencinin okul psikoloğu ve rehberlik biriminden yardım almasına olanak sağlamalıdır.

rimin bana ayrı bir mektup daha yazmalarını ve aşağıdaki sorularımı cevaplamalarını isterdim:

1. *Öğretmen olarak neleri iyi yapıyorum? Beğendiğiniz şeyleri örnekleyerek yazın.*
2. *Öğretmen olarak sizce neleri daha iyi yapabilirim? Onları da lütfen örnekleyerek yazın.*
3. *İyi bir insan olarak yetişmenizde ve gelişmenizde benim dersim ve öğretmenliğim size nasıl daha faydalı hâle gelebilir? Bunun doğrusu yanlışı yok; aklınıza gelen önerilerinizi lütfen açıkça yazın.*

Böyle bir tutum, eğitimin her kademesi ve alanında öğretmenin gelişmesi için önemli görüşlerin ifadesine olanak sağlayacaktır. Herkes kendi kapasitesi dâhilinde görüşünü belirtecek ve değerlendirmesini yapacaktır. Böyle bir süreç içinde tamamıyla saçma sapan gözlem, öneri ve düşüncelerle karşılaşırsanız hiç hayret etmem, ama yıllar içinde çok yararlanacağınız bir kaynak oluşmaya başlayacaktır. Sınıfta öğrencilerin çoğunluğunun benzer gözlem ve önerileri olup olmadığını, ayrıca yıllar içinde nasıl benzerlikler ve farklılıklar oluştuğunu görmeniz mümkün olur.

Öğretmen olmak gerçekten bir ayrıcalık! Böyle bir yolu izleyen öğretmen zaman içinde sıra dışı, usta bir öğretmen olur. Meslek yaşamı boyunca binlerce öğrencisinin ve onların aracılığıyla toplumun kafa ve gönül gelişimine katkıda bulunabilir. Ne müthiş bir hizmet fırsatı!

Dinleyen öğretmenin dört özelliği

Dinlemeye, sohbet içinde olmaya önem veren bir öğretmende şu dört özelliği görürüz:

1. Öğrencisiyle iletişim kurmak amacının farkındadır ve o amacı nasıl ifade edeceğini bilir. Buna *öğretmenin zihinsel olgunluğu* diyorum.

2. Söyleyeceklerini, iletişim kurduğu öğrencinin gözünden değerlendirerek konuşur. Buna *öğretmenin duygusal olgunluğu* adını veriyorum.
3. İletişim ânında içinde bulunulan sosyal ortamı dikkate alır; nerede, kimlerle, ne zaman, nasıl konuşacağını bilir. Buna *öğretmenin sosyal olgunluğu* adını veriyorum.
4. Neden bu mesleği seçip öğretmen olduğunun bilincinde, niyetinin saflığına ulaşmış bir öğretmendir. Buna *öğretmenin büyük resmi keşfetmesi*, yani *manevi olgunluğu* adını veriyorum.

Öğretmenin niyetinin saflığını keşfetmesi bu dört alandaki olgunluğunun sonucunda ortaya çıkar. Niyetinin saflığını keşfetmemiş bir öğretmen, insanı araç olarak görüp eğiten sistem ile insanı amaç olarak görüp eğiten sistem arasındaki farkı göremez.

Bazı eğitim sistemleri kullanılmak üzere insan eğitir. Bu tür eğitim, öğrencisine kullanılacak, işe yarar bilgi ve beceri yüklemeyi amaçlar. Bu tür eğitim sistemlerinde eğitilen insan bir meslek ya da iş için eğitilir. Kişi o meslek ya da işte ne kadar iyi hizmet veriyorsa, onu eğiten okul ve o okulun kullandığı eğitim sistemi de o kadar başarılı görülür. Bu gerçekten küçümsenmeyecek bir başarıdır; ne var ki, insanı kendi olarak gelişmeye ve yaşam başarısına götürmez. Bu tür bir yaklaşım içinde olan okulların benimsediği eğitim sisteminin bakış tarzına *araç insan* bakış tarzı diyorum. Endüstriyel devrim ile oluşturulan ve genişletilen okul sistemleri, Avrupa ülkelerinde böyle bir amaçla kurulmuştur. Fabrikaların ihtiyacı olan mühendis, usta ve işçileri yetiştirmek amacıyla.*

Bazı güçlü eğitim yöneticileri, toplumun ve velinin önem verdiği faaliyetleri öyle programlar ve bir eğitim sistemi uygulamaya koyar ki

---

* Eğitim tarihi ile ilgili bu konu birçok kaynakta ayrıntılı anlatılmıştır. Türk eğitim sistemi ile ilgili olarak Prof. İrfan Erdoğan'ın *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri; Gelenekten Geleceğe Eğitim Bilimi - Kuram ve Uygulama; İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Eğitim İnkılâpçısının Hayatı* kitapları ile genel eğitim felsefesi açısından Ken Robinson'un *Öz: Eğitimde ve Hayatta Tutku Yaratmak; Siz, Çocuğunuz ve Okul; Yaratıcı Öğrenciler; Çocukların Geleceğini Düşünenler İçin Eğitimde Yaratıcılık Devrimi; Yaratıcılık: Aklın Sınırları Aşmak* kitaplarından yararlandım.

bu düzen içinde öğrenci kendini keşfeder, çalışma disiplini geliştirir, derslerinden zevk almaya başlar ve okulunun öğrencisi olmaktan gurur duyar.* Bu tür eğitim sistemleri önceliği bireyin kendini anlayıp gelişmesine verir. Birey olabileceğinin en iyisi olmalıdır ki kendi hayatını, ailesini, toplumunu inşa edip anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşam yaşasın. Kişi birey olarak ne kadar gelişirse onu eğiten okul da o kadar başarılı görülür. "Bizim okulumuzun tarihine bir bakın; mezun öğrenciler içinden ünlü düşünürler, iş adamları, yazarlar, sanatkârlar ve bilim insanları çıkmıştır," diyebilirler. Mezunların bireysel, aile ve meslek hayatlarının anlamlı, coşkulu ve güçlü olması temel amaçtır. Tribünlere oynamazlar; öğrenciyi geliştirmeyi amaçlarlar.

Niyetinin saflığını keşfeden öğretmen, "insanı araç gören" bir eğitim sisteminin parçası olmak istemez; böyle bir sistemin içinde çalışmaktan zevk almaz. "İnsanı amaç gören" eğitim sistemi için öğretmen olmuştur. Bu öğretmen, öğrencisinin hayatının anlamını keşfedip hayatını inşa etmesine yardımcı olmayı amaçlar. Anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşam için eğitilen öğrencinin sınıfında olmak ister.

Bir okurum yazmış:

> *Bir Y. öğretmenimiz vardı. Sağlıklı Beslenme derslerine girerdi. Bize her hafta neler yemek istediğimizi sorar, önerilerde bulunur ve devletin verdiği bütçeyle yine imkânsızları imkânlı hâle getirirdi.*
>
> *Hep bir plan, bir bütçe vardı ve o bütçeyle idare edilmesi gerekiyordu. Ama hocamız bizimle istişare ederdi. "Eğer öğlen şunları çıkarırsak akşamında çorba ve bulgur pilavı olabilir, idare edin," derdi.*

---

* Asistanım Emre Pekçetinkaya benzer bir deneyimini bana şöyle anlattı: "Mezun olduğum devlet lisesi, öncesinde çok başarılı bir okul değilken yeni atanan bir müdür ve birkaç öğretmenin liderliğinde başka bir kimliğe bürünmüştü. Daha önceki yıllarda okulumuzdan üniversite kazanan öğrenci sayısı çok az iken, yeni müdür ve öğretmenlerle birlikte öğrencilerin başarısı artmış, istedikleri bölümleri kazananların sayısı epey yükselmişti. Spor branşlarında da il genelinde büyük başarılar kazanılmıştı. Sürekli yeni projeler geliştirilip uygulanmaya başlandı. Öğretmenler ve öğrenciler arasında güzel bir ilişki vardı. Bu başarılar ve faaliyetler okul içinde ve dışında olabildiğince duyurulurdu. Okulumuz, velilerin çocuklarını göndermeye çalıştıkları bir okul konumuna gelmişti."

Balığımızdan meyvemize kadar çıkartırdı menüde. Konuşarak anlaşmayı ve herkesin damak zevkine göre fikir almayı gösterirdi bizlere. Sayesinde önümüze gelene şükrederdik bizler. Bilirdik ki öğretmenimiz elindeki bütçeyle en iyisini planlamaya çalışıyor, bize değer verip soruyor. Oy birliğiyle kararlar alıp seçim yapabiliyoruz. Harika bir incelik.

Nasihat yok, sohbet ve örnek alınacak davranışları olan bir öğretmen var. Öğrenciler de alacakları dersleri alıyorlar.

Ben ilk dört ayı Erzurum Sağlık Meslek Lisesinde okudum, sonra Konya'ya nakil oldum. Orada çok farklı şeyler yaşadım. Yatağa aç gittiğimiz oldu, içinden böcek çıkan yemekler gördük. Hem de defalarca. Yani aynı imkânlar, ama bakış açısı başkaydı. Onlar kötüydü diyemem asla, orada da dünya iyisi öğretmenlerim vardı, ama herkes sorumluluğunu yerine getiremiyor işte.

Niyetinin saflığını keşfetmiş öğretmen güçlüdür. Güçlü öğretmeni öğrencilerin içi bilir; onu hem sever hem de sayarlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Değerler

Değerler

Günlük hayatta, evde, sokakta, okulda, toplantılarda, kısaca her yerde ya doğrudan ya da dolaylı ilişkiler içindeyiz. İnsan sürekli olarak bir olaylar ve ilişkiler karmaşası içinde yaşar. Yaşanan olaylar ve söylenen sözlerle iki şekilde ilişki kurarız: 1. Alışkanlıklarımız içinde düşünmeden otomatik tepkiler veririz; 2. İçinde bulunulan ortama, karşımızdaki kişiye göre düşünüp değerlendirir; o kişiye, ortama uygun sözler söyler ve öyle davranırız.

Seçim anlarında ne diyeceğimizi, ne yapacağımızı değerlerimiz belirler. *Gelişmiş insanın en temel özelliği, bilinçli seçimleriyle kendisi için anlamlı bir gelecek inşa edebilme çabası içinde olmasıdır.* Kendisi için anlamlı bir gelecek inşa etme çabasının temelinde bireyin kendi değerleriyle uyum içinde seçimler yapması bulunur.

Her gelişmiş insan gibi, gelişmiş öğretmen de kendi değerlerini keşfederek ve bu değerlerle ahenk içinde mesleğini yaparak anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşamın kapısını açar. Bu durum, özellikle öğretmenlik mesleğinde önem kazanır ve öğretmene bir ayrıcalık kazandırır. Çünkü öğretmen sadece kendi yaşamını inşa etmez; kendisiyle birlikte öğrencilerinin ve bir ülkenin de geleceğini inşa eder.

Seçimlerin şimdi-burada yapıldığı gerçeği

Bu kitapta sık sık altını çizmek istediğim temel gerçek şudur: *Yaşam ancak ve ancak, şimdi-burada yaşanır.* Sadece insan için değil, tüm canlılar için başka bir olasılık yoktur. İnsan için, özellikle de öğretmen için konuşuyoruz. Şimdi-burada tüm biyolojik, psikolojik süreç-

ler iş başında olduğu gibi içinde bulunulan ortamın sosyal gerekleri, ortak değerleri de her an iş başındadır.

Bu cümle çok yoğun olduğu için biraz açmak istiyorum. Şöyle demiştim: *Şimdi-burada tüm biyolojik, psikolojik süreçler iş başında olduğu gibi içinde bulunulan ortamın sosyal gerekleri, ortak değerleri de her an iş başındadır.* İnsan açlık, susuzluk, uykusuzluk, yorgunluk ve daha yüzlerce biyolojik hâlden biri içinde olabilir. Uykusuzluktan gözleri kapanan birine Einstein'ın görelilik kuramını anlatmaya çalışmanız; onun değil, sizin duyarsızlığınızı gösterir. Evet, şimdi-burada içinde bulunulan biyolojik süreçleri dikkate almamız sağlıklı bir ilişki için zorunludur.

Biyolojik süreçler zihinsel ve duygusal durumu da belirlediği için her zaman hesaba alınmalıdır. Uykusuz biri açık seçik düşünemez ve uyumanın dışında başka hiçbir şeyle ilgilenmek istemez. İstediği yatacak rahat bir yerdir. Uykusuz bir insanın sosyal ortamı sanırım ıssız bir yatak odası olmalıdır; konferans ortamı değil. Uykusunu alamamış insanları konferans ortamına sokmak ve onlara konferans vermek akıllıca bir tavır değildir.

Evet, şimdi-burada oluşan deneyimler içinde hayat akmaya devam eder. Doğumdan itibaren ailede anne babamızla, kardeşlerimizle, diğer insanlarla yaşadığımız çok değişik *şimdi-burada yaşanmış deneyimlerle* zaman içinde bir *geçmiş* oluşturmaya başlarız. Bu geçmiş uykulu çocuğu zorla ders çalıştırmaya çalışan anne babanın olduğu bir ailede farklı, çocuğunun içinde bulunduğu durumlara duyarlı anne babaların olduğu ailelerde farklı oluşacaktır.

Hayatta kalmaya devam edebilmemiz için biyolojik varoluşumuz durmaksızın çalışıyor. Şimdi-burada yaptığımız birçok seçim, alt beyin tarafından biz farkında olmadan yapılıyor. Böylece nefes alıyor, karnımızı doyuruyor, uyuyor, ânında tehlikeyi sezip sakınıyoruz... Ve bu şekilde hayatta kalmaya devam ediyoruz.

Farkında olmadan, içinde büyüdüğümüz toplumdaki sosyal kimliğimizin gereklerini de yapıyoruz: Saygı duyduğumuz büyüklere kapı açıyor, yanlarında sigara içmiyor, küçük kardeşimiz düşerse hemen elinden tutup kaldırıyoruz.

Doğmadan önce başlayan biyolojik programlanmadan söz edebildiğimiz gibi, doğumla başlayan bir sosyal programlanmadan da söz edebiliriz. Biyolojik ve sosyal programlanmalar otomatik davranışlarımızı belirler. Farkında olarak yaptığımız seçimlerimizin temelinde ise hayatımızda var olmasını, yaşatmayı istediğimiz değerlerimiz vardır.

Niçin değerler?

Aşağıdaki yaşanmış bir öyküdür, bu olay verdiğim bir seminerde bir bankanın bölge müdürü tarafından anlatıldı.

> *Aşağıdaki öyküyü anlatan kişi kendisinin Trabzonlu olduğunu ve bir bayram vesilesiyle ailesini ziyaret için Trabzon'da bulunduğunu söyledi.*
>
> *"Bayramın ikinci günü oradaki bazı arkadaşları ziyaret etmek için dolmuşa bindim. Dolmuş durağında bekleyen minibüse insanlar gelip oturuyorlar ve minibüsün dolmasını bekliyorlardı. Oturdum ve gazetemi okumaya başladım. Minibüs muavini olan genç yaşta bir adam kızgın bir sesle bir şeyler söylüyordu, ama pek dikkatimi vermedim. Gazetemi okumaya devam ettim. Bir ara kuvvetli bir tokat sesi duydum. Baktım, minibüs muavini, yaşlı adama bir tokat atmış."*
>
> *Burada keserek Arif Bey'e öykünün gerisini tahmin etmesini söyledim. Arif Bey, yaşlı adamın da genç adama bir tokat veya tekme attığını ve çevreden müdahale ederek genci azarladıklarını, yaşlıya böyle davranılmayacağını söylediklerini tahmin ettiğini ifade etti.*
>
> *"Hayır, öyle olmadı. Tahmin et bakalım ne oldu?" diye yineledim.*
>
> *Arif Bey bir süre düşündü ve yaşlı adamı koruyan birinin genç muavini dövdüğünü söyledi.*
>
> *"Hayır, öyle de olmadı. Tahmin et bakalım, yaşlı adam ne yaptı ve genç muavine ne dedi?"*

"Herhâlde ağza alınmayacak küfürler etmiştir ve bir iki tane patlatmıştır."

Olayı bölge müdürünün ağzından anlatmaya devam ettim:

"Hemen gazetemi topladım, gardımı aldım. Çünkü Karadeniz uşağı kızdı mı hemen tabancasına davranır, böyle bir durum olursa oradan fırlayıp kaçacaktım. Ama çok ilginç bir şey oldu. Yaşlı adam, genç muavine döndü ve şöyle dedi: (Bölge müdürü Karadenizli olduğu için yaşlı adamın şivesini iyi taklit edebiliyordu.)

'Ha sen bu tokadı attın. Besbelli ki hak ettim. Ama ben bilmiyorum nasıl hak ettim. De bakalım, nasıl hak ettim?'

Genç muavin tekme tokat bekler bir durumda iken bu sözlerle karşılaşınca şaşkınlıktan ağzı açık kaldı."

"Şimdi Arif Bey, size sorum şu: Yaşlı adam, sizce niçin böyle davranmıştır?"

"Genç, kendisinden daha güçlü olduğu için ondan dayak yiyeceğinden korkarak alttan almak istemiştir."

"Evet, bu yorumlardan biri. Ama yaşlı adamın konuşma tarzına dikkat edersen, af dileyen, özür dileyen, ezik bir tavrı yok. Bayağı açık seçik bir soruşturma açıyor: 'De bakalım, bu tokadı nasıl hak ettim?' diye soru soruyor."

"Belki minibüs muavini ile müşterek bir tanıdıklarının hatırına o gence daha itina ile davranıyor."

"Yani şunu söyleyebilir miyiz: Trabzonlu yaşlı adam, bizim beklediğimiz davranışın dışında bir davranış sergiliyor?"

"Evet, söyleyebiliriz. Beklenilenden çok farklı bir davranış sergiliyor."*

Değerler insanın yaşamının büyük resim içinde anlamlı olabilmesi için neyin "iyi", hangi davranışın "doğru" ve hangi ilişkinin "adil" olduğunu ifade eden inançlardır. Şimdi-burada bilinciyle yapılan seçimler, *değerlerin yaşandığı* anlardır. Daha önce belirttiğimiz gibi,

* *Savaşçı*, s. 74-75.

biyolojik-psikolojik-toplumsal ve aşkın bir varlık olan insan, büyük resimle olan ilişkisini, yani *aşkınlığını* bu değerler aracılığıyla ifade eder. Bireyin değerleri onun varoluşunun tüm yönlerini etkiler, yönlendirir ve ilişkilendirir.

Yine yoğun bir cümle oldu, biraz açmakta yarar var. İnsan acıkınca yemek yer. Aç insan biyolojik süreçlerin sonucu yemek yemeye yönelecek ve açlığını giderecektir. Ama hayatta açlığını aşan insanlar görüyoruz: İnsanlar oruç tutuyor. Aç kalmayı bilinçli olarak seçiyor. İftar vakti orucunu, "doğru" bildiği bir tarzda ve inananların onayladığı yiyeceklerle, uygun bir ortamda açıyor.

Anlamlı yaşam şimdi-burada yaptığımız seçimlerle adım adım inşa edilir, dedik. Trabzonlu yaşlı bey, genç adam tokat atınca tepkisel davranmadı. Kendi değerleri çerçevesinde "doğru" davranışı seçmeye yöneldi. Onun bu davranışı kendisi için "iyi", "doğru", ve "adil"* bir hayatın inşasında küçük bir adımdır. Trabzonlu yaşlı beyin hayat anlayışı, kendisine atılan tokata tekmeyle karşılık veren birinin hayat anlayışından kesinlikle farklıdır.

Anne baba ve öğretmenler için sormak istediğim önemli soru şu: Nasıl bir toplum inşa etmek istiyoruz? Tokat atanları otomatikman tekmeleyen insanlardan oluşan bir toplum olmaya mı hizmet edeceğiz, yoksa Trabzonlu yaşlı amcanın yaptığı gibi şimdi-burada yapılan seçimlerden sorumluluk alan insanlardan oluşan bir toplum olmaya mı? Vatandaşlarımızın seçimleriyle yaşayan insanlar olmasını istiyorsak anne babalar ailede çocuk yetiştirirken, öğretmenler sınıfta öğrenci eğitirken hangi değerleri kabul etsinler?

Bu bölümde sınıfta öğrenciler arasında, öğretmen öğrenci arasında ve öğretmenin kendi yaşamında var olmasını önemsediğim değerleri** ele almak, bu değerlerin bireyin ve toplumun hayatında niçin önemli olduklarını anlatmak istiyorum.

---

* Bazı okurlarım "Adalet bunun neresinde?" diye aklından geçirebilir. Burada söz konusu edilen, "şimdi-burada" gerçekleşen bir adalet duygusu değildir. Yaşamın tümünü, yani geçmişi, "şimdi-burada"yı ve geleceği kapsayan bir adalet duygusu söz konusudur. Öyküdeki Trabzonlu bilge kişiyle konuşabilmem mümkün olsaydı onun bu adalet anlayışını bir sohbet konusu yapmak isterdim.

** Bu kısımda yer alan değerler, kurallar, sınıfta disiplin, iletişim ve öğrenciye soru sorarak ve onu dinleyerek oluşturulan sohbet konusunda Prof. Ziya Selçuk'un *Okul Deneyimi ve Uygulama: Öğretmen ve Öğrenci Davranışlarının Gözlenmesi* isimli kitabının özellikle 61-158. sayfaları arasındaki bölümün okunmasını öneririm.

Anlamlı, Sağlıklı, Güçlü ve Coşkulu Bir Yaşam için Değerler

Bu kitabı seksen yaşını doldurmuş bir kişi olarak yazıyorum. Yaşam içinde oluşturduğum önemli bir kanımı baştan ifade etmek isterim: Değerler sağlıklı ve barışçıl bir yaşamın emelidir. Birey, aile, şirket ya da bir toplum olarak sağlıklı kalmanın, güçlü ve anlamlı bir yaşamı sürdürebilmenin temelinde değerler yatar; bireyin, ailenin, toplumun yaşadığı ve yaşattığı değerler. Gerçek gücün kaynağını bilim ve teknolojiye bağlayan okurlarım bu ifademe itiraz edebilirler.

Evet, bir toplumun gücünün kaynağını bilim ve teknolojide görmek doğru bir yaklaşımdır; katılıyorum. Ama şunu unutmamak gerekir: Bilim ve teknolojide üretken olmanın altında bilimsel düşüncenin temelindeki değerler vardır. Bilimsel düşüncenin temelindeki değerleri, anne babalar ailede ve öğretmenler sınıfta yaşatıyor olmalıdır. Başka bir toplumu taklit ederek eğitim kurumları açabilirsiniz; ama bu kurumlar bilimsel yönden üretici olamazlar, çünkü bilimsel olarak üretici olabilmek için gerekli değerler alt yapısı henüz oluşmamıştır. Bu şekilde dışarıdan bakıldığında binalar ve kurumlarda mevki ve makamlar vardır; ama bu binaların, mevki ve makamların içi boştur, işlevsel değillerdir, can bulamamışlardır, "mış gibi var"dırlar.

Evet, değerleri bilgiden daha çok önemsiyorum. Değerler konusunun kendi başına bir kitap konusu olacak kadar kapsamlı ve çok yönlü olduğunun farkındayım. Bu bölümde sınıflarda yaşamasına özen gösterilmesini önemsediğim kök değerleri kısaca irdeleyeceğim.

Sınıf kültürünün temel değerlerini anlatma yöntemi

Ders yılının ilk haftası içinde öğrenciyle tanıştıktan sonra öğretmen, öğrencileriyle bir sohbet havası içinde sınıfta görmek istediği değerleri ele alır. Örnekler ve öykülerle öğrencilerin her bir değer üzerinde konuşmasına olanak sağlanır. Öğretmen, her sohbetin sonunda keşfedilen değeri tahtaya yazar ve şu soruyu sorar: "Bizim sınıfımızda bu değer, ilişkilerimizde yaşayan bir değer olsun mu?"

Şöyle bir örnek verebilirim: Diyelim, *merak etmek, keşfetmek özgürlüğü* değerini sınıfımda tartışmak istiyorum. Öğrencilerimle bu amaçla bir sohbet içine girerim.

– *Sizce bu sınıftaki bir öğrenci, dersin kapsamı içine giren bir konuyu merak ederse elini kaldırıp soru sorabilsin mi?*

Değişik görüşleri tartışırken merak ettiği konuları sorabilen insanlardan oluşan bir toplumla, merak ettiği konuları soramayan insanlardan oluşan bir toplum arasında ne gibi farklar oluşacağı konuşulabilir. Uzun vadede nasıl bir hayat oluşur, siz ve sizin çocuğunuz hangi toplumda yaşasın istersiniz?

Aceleye getirmeden okulun ilk üç dört haftasında her gün ilk dersin 5-10 dakikasını değerler tartışmasına ayırmayı çok eğitici buluyorum, çünkü sınıf kültürünün temelini, tartışılan kök değerlerin oluşturduğuna inanıyorum. Bu değerlerin hayatta kalmasını sınıfça alınan kararlarla oluşturulan kurallar sağlar. Böylece sınıfın kendine özgü bir değerler disiplini oluşur.

Aşağıda öğretmenin ve sınıftaki tüm öğrencilerin dikkatle yaşatmasını önerdiğim temel değerleri irdelemek istiyorum.

1. Bir'in değeri: Her bir öğrencinin insan olarak eşit değerinin olması

Yaşı, cinsiyeti, görünüşü, ailesinin sosyo-ekonomik durumu, şivesi, hâl ve tavrı, aktif ya da pasif, konuşkan ya da suskun oluşu ve okul başarısından bağımsız olarak her bir öğrenci sınıfta diğerine *insan olarak* denktir ve sınıfta kendisi olarak var olabilmesi için öğrenciye

eşit fırsatlar verilmelidir. Sınıfta bulunan her bir öğrenci öğretmenden ve sınıfın eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanabilme olanağına kavuşmayı hak eder.

Aşağıdaki mektubu birlikte okuyalım:

> *33 yaşında bir okul öncesi eğitimi öğretmeniyim. Benden bir yaş büyük ablamla ortaöğretimi bitirene kadar aynı sınıftaydık. Ben onun gölgesinde ve yardımlarıyla ortaokulu güç bela kurulla bitirdim.*
>
> *Yazılıda düşük not aldığım için öğretmenlerimden şiddet gördüm. Zavallı annem, "Veli toplantısına gidince utanıyorum, yerin dibine giriyorum," derdi. Her zaman ablamla kıyaslanırdım, o hep takdir alırdı.*

Mektubun akışını bozmadan kıyaslamanın olumsuz etkisinin altını çizmek istiyorum. Kıyaslamanın hiçbir eğitici tarafı yoktur. İnsan ancak kendisiyle kıyaslanmalıdır; diğer tüm kıyaslamalar zehirleyicidir.

> *Ortaokulu bitirince babama okumak istemediğimi söyledim. O da benimle aynı fikirdeydi. Okumayacağımı düşünüyorlardı. Ablam o sene sınavla Kayseri'nin en iyi Anadolu liselerinden birine yerleşmişti.*
>
> *Okullar açıldıktan bir gün sonra babam dışarıdan geldi. Anasınıfı öğretmenliği diye bir bölüm varmış. "Öğretmen olamazsın, ama sonra kreşlerde yardımcı olabiliyormuşsun," dedi. Çok ağlamama, diretmeme rağmen "Okumazsan kaydını sildiririz," diye beni ikna etmişti.*

Yine mektubu bölerek ülkemde benzerine çok sık rastlanmayan bir baba tavrı ile karşılaştığımızın altını çizmek istedim. Ne kadar ileriyi düşünen ve baba olmanın sorumluluğunu yaşayan bir baba.

> *Gittim tabii. Kayseri Kız Meslek Lisesi, 1998 senesi. Okula gider gitmez sınıfın en arka köşesine kıvrılıp oturdum; bo-*

yum kısalsın, fark edilmeyeyim diye. Derse o gün Z. geldi. 35-40 yaşları arasındaki branş öğretmenim... Sınıfa şöyle bir baktıktan sonra kendisiyle göz göze geldik. Titriyordum, başımdan aşağı kaynar sular dökülmüştü sanki.

"Sen, ayağa kalk bakalım," dedi. O anı unutamam. "Sınıf başkanı sensin. Şimdi kırtasiyeye git, fotokopi çektir," dedi. Nasıl koştuğumu, gidip geldiğimi biliyorum. "Aferin, ne çabuk geldin. Daha önce kırtasiyeye öğrenci gönderdiğimde senin gibi hızlı gelen hiç olmadı," dedi.

Okul hayatım boyunca ilk defa olumlu dönüt almıştım. Çok sevindim, öğretmenim sonra bana görevler verip beni hep takdir etti. Artık öğretmen masasının hemencecik önünde oturuyordum ve sınıfın en başarılı öğrencisiydim.

Diğer derslerde de başarı gösterdim; annem artık utanmıyordu benden. Sonra okulu dereceyle bitirdim ve lisans eğitimimi de tamamlayıp öğretmen oldum.

Hocamla hâlâ görüşürüz, onun yeri apayrıdır. Şu an öğrencilerimi hep takdir edip yüreklendiriyorum, çünkü hepsinde kendi çocukluğumu görüyorum.

Aslında *bir'in değeri*, öğretmenin her öğrenciye tanıklığında aklında tutması gereken bir tavırdır. Sınıftaki "insan öğrenci" kim olursa olsun, öğretmen onun "insan" olarak var olduğunu ve şimdi-burada öğrencilik yolculuğu içinde bulunduğunu bilir ve hissettirmeye özen gösterir. "Saygı" ve "hakkaniyet" değerleri, *bir'in değeri*ne önem verip onu sınıf içinde etkileşiminde, konuşma ve davranışlarında yaşatan öğretmende ifadesini bulur.

Aşağıda sizinle paylaşmak istediğim bir mektup daha var. Küçük bir kızın yalnızlığını, öğretmeni tarafından ötekileştirilmesini dile getiriyor.

İlkokul 1. sınıfta tam üç okul değiştirdim. Öğretmenlerimin hepsi çok sevecen ve iyiydi. Ben de okulu çok seviyordum ve bu değişikliklere kolayca adapte oldum. Özellikle üçüncü okuldaki öğretmenim her gün bizi sarılarak uğur-

lardı. Sevildiğimizi hissediyordum. Dolayısıyla evdeki tüm sıkıntılara rağmen mutlu ve başarılı bir öğrenciydim.

2. sınıfın sonunda annemle babam ayrıldı. 3. sınıfa İstanbul'da başladım ve bu sefer öğretmen konusunda aynı şekilde şanslı değildim. Boşanma, ayrılık, yepyeni bir şehir, yeni bir hayat... Zaten bir çocuk için zorlu olan bir süreçte yeni sınıfıma başladım. Benimle birlikte aynı sınıfta sanırım yeni gelen dört beş çocuk daha vardı.

Anne babanın boşanması kendi başına uyum gerektiren, çocuk için ağır bir durumdur. Bu bir. Yeni bir şehre taşınmak da bir çocuk için önemli bir uyum sorunu yaratır. Bu iki. Yeni bir okul, yeni bir öğretmen ve yeni sınıf arkadaşları, bu da üç. Ayrıca bu küçük kızın hayatındaki sorunlarla baş etmesini sağlayacak hiç kimsesi yok.

Öğretmenimiz bundan hiç memnun değildi. Bizi sınıfa tanıtmadı ya da adapte olmamız için hiçbir şey yapmadı. Sadece her fırsatta sınıfa gelen diğer öğretmenlere bizden bahsediyor, tüm yeni öğrencileri onun sınıfına verdikleri için şikâyet ediyordu.

Bir gün öğretmen arkadaşına bunu kanıtlama ihtiyacı duydu sanırım. Sınıfın ortasında durup tüm yeni öğrencileri yanına çağırdı. Hepimiz sırayla önünden geçtik, o da tek tek kafamızın arka tarafına vurarak bizi öğretmen arkadaşına göstererek şikâyet etti.

Hayatımda bu kadar aşağılandığımı hissettiğim az olay vardır sanırım. Yaşadığım hayal kırıklığı ve şoku tarif etmem imkânsız. Bizi kesinlikle istemiyordu, mutsuzdu ve bunu tüm sınıfın önünde söylüyordu.

Birçok olumsuz olay ve gözlemden sonra mektubunu şöyle bitiriyor:

Aslında benim için iyi ve kötü öğretmeni belirleyen derste ne anlattığı değil, bana kendimi nasıl hissettirdiğiydi. Aşa-

ğıdaki sorulara verilen cevaplar, o öğretmenin gözümdeki değerini belirledi.

Beni seviyor mu?

Bana değer veriyor mu?

Başaracağıma inanıyor mu?

Özel olduğumu hissediyor muyum?

Sorduğum soru ne kadar basit ya da aptalca olursa olsun, beni salak yerine koymadan sorumu yanıtlıyor mu? Yoksa bana aptal muamelesi mi yapıyor?

Beni cesaretlendiriyor mu? Yoksa umudumu mu kırıyor? (Üniversite sınavını kazanamayacağımıza emin olduğunu söyleyen öğretmenlerim oldu.)

Öğrenciler arasında ayrım yapıyor mu?

Bu ülkede, üniversiteyi bitirene kadar devlet okulunda okudum. Genel olarak "çalışkan" bir öğrenciydim. Lise boyunca okulda iyi derecelerim oldu. Diğer yandan bir dersten zayıf alırken sonraki sene 100 aldığım da oldu. Değişen tek şey öğretmendi.

Dönüp geriye baktığımda en güzel yıllarımın bu sistemin içinde başarılı olmaya çalışarak geçtiğini görüyorum. Değer verdikleri tek şey aldığım notlardı. Ben de sisteme bir şekilde adapte oldum ve sınavlardan yüksek puanlar aldım. Ailem başarılarımdan dolayı benimle hep gurur duydu. Ancak içimde koca bir boşluk vardı. Ne kadar yüksek not alırsam alayım dolduramadığım bir boşluktu bu. Hep eksiklik hissediyordum.Günün sonunda iflah olmaz bir mükemmeliyetçiye dönüştüm.

Ne acı! Eğitim insanın içini doldurmalı, boşaltmamalı! İçinde koca bir boşluk olan insanın hayatı anlamlı, coşkulu ve güçlü olamaz. Mektup çok güçlü mesajlar vererek devam ediyor.

Bugün geldiğim noktada, kendimizi eze eze alınan notların, okul derecelerinin beş kuruş etmediğini düşünüyorum. Bunlar insanı mutlu etmiyor. Öz güven vermiyor.

Zannedildiği gibi iyi bir iş bile vermiyor. Güveni, sevgiyi, onayı sadece başarıya bağlıyor ve mutsuzluğun asıl kaynağı oluyor. Kalan yıllarımızı da bunu çözmek için harcıyoruz.

Öğretmenler bize kendimizi değerli hissettirsin, doğuştan getirdiğimiz potansiyelin ve farklılıkların ne kadar güzel olduğunu göstersin, hata yapmanın normal olduğunu anlatsın ve ne kadar hata yaparsak yapalım ilerlemeye olan inancımızı kırmasın yeter.

Gerisini zaten hallederiz.

Fazla söze gerek yok. Söylenecek her şey mektupta söylenmiş. Hepimize önemli görevler düşüyor. Doğan her çocuğun onu geliştirecek bir aileyi hak ettiğine inandığım gibi; yine onu geliştirecek bir öğretmeni de hak ederek doğduğuna inanıyorum. Çocuklar sadece öğrenci değil, her şeyden önce insan.

2. *Empati-hâlden anlama*

Eğitim yolculuğunda öğrencinin hâlinden anlamak önemlidir. Hâlden anlayan öğretmen öğrencisine, "Sen ne isen osun ve bu benim kabulüm. Buradan başlayarak öğrenme yolculuğuna çıkacağız," der.

Bunu nasıl der? Varoluşuyla, bakışıyla, dokunuşuyla, sesinin tonuyla, sözüyle der. Öğrenci de hâlinden anlayan bir öğretmeni saniyesinde hisseder. Artık onun öğrenci yolculuğu *kaygı* değil, *şevk* ve *heyecan* doludur.

Aşağıdaki mektupta öğretmen olma niyetinin saflığına ulaşmayı başarmış bir öğretmen görüyorum.

Ortaokulda matematik öğretmeniyim. Önemli bulduğum taze bir yaşanmışlığımı paylaşmak istiyorum.

Geçen aylarda çocuklara "Ne olursa olsun, saygı ve hukuk çerçevesinde haklarınızı savunun, kendinize güvenin ve haksızlığa uğradığınızı düzgün cümlelerle, üzülmeden, eğilip bükülmeden anlatın," dedim.

Aradan zaman geçti. Bir konuyu iki hafta boyunca anlattım, sonra da sınav yaptım. Çocuklar çok kötü notlar aldı. Epeyce sinirli bir şekilde sınıfa girip onlara kızdım. "Nasıl bu kadar düşük notlar alırsınız. Bundan sonra ödevlerinizi artırıyorum," dedim. Gerçekten de çok fazla ödev verdim. Önde oturan bir çocuk el kaldırıp "Hocam, bize bu kadar ödev veremezsiniz," dedi. "Niyeymiş, bal gibi veririm," dedim. "Siz bize haksızlığa uğrarsak kendimizi düzgün bir şekilde savunmamızı söylemiştiniz. Şu an kızgın olduğunuz için yapamayacağımızı bile bile bize çok fazla ödev veriyorsunuz," dedi.

İçimde iki kişi karşılıklı konuşmaya başladı. Şeytan, "Sen öğretmensin. O öğrenci! Hem küstaha bak hele, nasıl konuşuyor. Senin de bir gururun var herhâlde," derken; melek, "Eğer çocuğa daha çok kızarsan, bil ki bir daha hakkını hiç savunamayacak. Statü olarak ondan daha üst konumda olanlara karşı koyun gibi hep itaat edecek," diyordu.

İşte burada *melek*, hâlden anlama, olaya karşıdakinin gözüyle bakma ve empati değerinin sesi oluyor.

Karşımda nefesini tutmuş, ne söyleyeceğimi bekleyen bir sınıf ve boncuk boncuk bana bakan bir öğrencim vardı.

"Tamam, haklısın. Size çok kızgınım, ama bunu söylediğine sevindim. Teşekkür ederim. Hadi, şu ödevin yarısını iptal edelim," dedim. Çocukların gözlerindeki sevinç paha biçilemezdi.

Gurur mu? Umurumda olmadı.

Konuyu başka bir teknikle tekrar anlattım. Sonuç çok güzeldi. Çok yorulmuştum, ama değdi.

Burada altını çizmek istediğim iki ilişki var. İlki öğretmenin öğrenciyle ilişkisi. İkincisi de öğretmenin kendisiyle ilişkisi. Kendi tanıklığının gücünü keşfetmiş öğretmen, yalnız öğrencinin gözüyle değil, kendi gözünden de olayı değerlendirmek durumundadır. İnandığı değere uygun davranmak, öğretmenin kendi gözünde saygınlığını

koruyabilmesi için gereklidir. Shakespeare'in "Olmak ya da olmamak, bütün sorun bu,"* sözüyle altını çizdiği, öğretmeni yoran durum bu. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün öğretmeni, mektupta anlatılan emeği anlamsız, saçma bulur ve bunu "iyi" bir öğretmene yakıştıramaz. Öte yandan Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nün öğretmeni, *"Çok yorulmuştum, ama değdi,"* der.

Hatırlıyorsunuz, paylaştığım mektupların birinde** öğrencisinin oruç tuttuğunu bilip ona tost aldıran bir öğretmenden bahsediliyordu. Ayrıca aynı öğretmen, sınıfa yeni gelen, kaygı ve korkudan altını ıslatan bir öğrencinin üzerine yanlışlıka su dökmüş gibi yaparak "Kusura bakma, seni yanlışlıkla ıslattım. Hadi dışarı çıkıp seni kurutalım," diyerek öğrenciyi sınıftan alıp dışarıya çıkarmasını bilmişti. Bu davranışıyla öğretmen hâlden anlayan, geliştiren bir öğretmen olduğunu gösteriyordu.

Bir başka olumlu örneği aşağıdaki öyküde görüyoruz:

> *Bir öğretmen olarak beni en çok etkileyen anımı anlatmak istiyorum. Çok yaramaz, tembel ama terbiyesiz olmayan, madde bağımlısı bir lise 3. sınıf öğrencim vardı.*
>
> *Bir gün annesi ilk defa okula, çocuğunu sormaya geldi. Kadın o kadar fakir ve hayat tarafından ezilmiş görünüyordu ki anlatamam. Yanında oğlu varken bana "Hocam, bizim çocuğun durumu nasıl," diye sordu.*
>
> *Öğrencim ve annesi gözümün içine bakıyor, ne diyeceğimi merak ediyorlardı. "Böyle terbiyeli, böyle akıllı bir öğrenciyi; hayatımda tanıdığım en iyi öğrencilerden birini yetiştirdiğiniz için teşekkür ederim. Dersine biraz daha çalışırsa on numara olacak," dedim. Çocuk gözlerini kocaman açmış, bana bakıyordu. Annesi çocuklar gibi mutlu bir şekilde eve gitti.*
>
> *Sonra çocuk hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sebebini sorduğumda "Hocam, şu ana kadar hiçbir öğretmenim an-*

---

* Hamlet oyununda Shakespeare'in ünlü sözü: "To be or not to be, that is the question."

** s. 92.

neme benim hakkımda böyle şeyler söylememişti. Annem de okuldan hiç mutlu olarak çıkmamıştı," dedi.

O günden sonra çocuk 180 derece değişti ve madde bağımlısı arkadaşlarını terk etti.

Bu kitap, öğretmenin gücünden söz ediyor. Kimi öğretmen gücünü *korku aküsü*'nden alır, kimi öğretmense *sevgi aküsü*'nden. Öğretmen, ilişkisinde sevgiyle tanıklık yaparsa öğrenci de öğretmenin yüzünü kara çıkartmamaya özen göstermeye başlar.

Öğrenci hâlden anlamayan öğretmeni de bilir ve içinde oluşan öfke bazen ömür boyu devam eder.

Bir öğretmenler gününde sınıf öğretmenine hediye alınmak üzere para toplanacağı söylendi. Hediye, bir altın setiydi. Babam devlet memuru, annem ev hanımıydı. O zamanlar dört kardeştik ve hepimiz okuyorduk. Darda değildik belki, ama bolluk içinde de yaşamıyorduk. Dolayısıyla bu hediye için para verme imkânımız hem yoktu hem de annem bunu doğru bulmuyordu. Neticede hediyeye katılmadık.

Öğretmenler günü geldiğinde öğretmene hediyesi verildi. Hediye paketinin içine, para veren öğrencilerin adları yazılmıştı. Onların ismi okundu ve tahtaya çıkarıldılar. Biz para vermeyen öğrencilerden de o tahtaya çıkarılanları alkışlamamız istendi, alkışladık...

Kendimi çok fena aşağılanmış hissetmiş ve utanmıştım. Ama sonrasında utanması gerekenin bizler olmadığını tabii ki fark ettim.

Ne acı bir olaydı bizim için... Para vermiş olduğu için alkışlanan bir arkadaşımla yıllar sonra konuştuk. Malum sosyal medya. Kendisi de o günü hiç unutamadığını, çok utandığını paylaştı benimle. Öğretmen ile aynı apartmanda oturdukları için mecburen para verdiklerini söyledi.

Hiçbir zaman iyi anmayacağım, bağırıp çağıran, sıra dayağı çeken, empati duygusu olmayan bir kadındı. Bir anneydi üstelik!

3. Merak etmek, soru sormak, konuşmak özgürlüğü

Merak etmek, doğuştan getirdiğimiz bir içgüdü ve tüm bilgilerin tohumu. Bütün felsefi sistemler ve bilimsel araştırmalar bir soruyla başlar. Soran kişi soru sormaktan korkutulmamışsa, sorularını ifade edebilme ortamı bulmuşsa, bir soru yeni sorular üretiyorsa o ortamda merak etme ve soru sorma özgürlüğü var demektir.

> *Ben bir üniversite öğrencisiyim. Bir gün ders çıkışında hocama sorduğum soru anlaşılmadı. Tekrar sordum, yine anlatamadım. Farklı şekillerde iki kere daha denedim, ancak yine de anlatmak istediğimi anlatamamıştım.*
>
> *Sonunda sorumu yinelemekten vazgeçtim. Ancak hocam hâlâ sorumu anlamak istercesine, ilgiyle bana bakıyordu. Bu durum beni çok şaşırttı. Açıkçası sarsıldım desem daha doğru olur.*

Soru soran öğrencinin kendine güveni yoksa ve soru sormayı pek de teşvik etmeyen bir aile ortamından gelmişse, konuşmaya çoğu kez kafası karışık bir hâlde başlar ve zihni yavaş yavaş berraklaşır. Altını çizerek yeniden söylüyorum, "Yavaş yavaş berraklaşmaya başlar!" Soru ne kadar önemliyse, kişinin kafası o kadar karışık olur. Deneme yanılmaya, tekrar tekrar ifade edilmeye, üzerinde sohbet kurulmaya o kadar ihtiyaç duyar.

> *O an, "Nasıl olsa beni dinlemeyecek!" yargısı ile konuştuğumu fark ettim. Anladım ki kendime saygım yoktu. Ancak M. hocam, bana benden fazla saygı göstermişti. Beni sarsan bunun farkına varmaktı. O an hocama on kere daha anlatsam, beni on defasında da aynı ilgiyle dinleyeceğini hissetmiştim.*

Ne önemli bir keşif: "Kendime saygım yok ve soru sorarken nasıl olsa beni dinlemeyecek," diye soru sormanın sorumluluğunu almadan, sorunun üzerinde düşünmeden sorduğunu keşfediyor. Profesör M.'nin bütün yaptığı, ilgiyle ve soruyu anlamak isteğiyle üniversite

öğrencisine bakmak ve onu dinlemekti. Gelişim Odaklı Değerler Kültürü içinde hocalık yapan M. için, soru soran öğrencinin gözlerine bakmak ve onu ilgiyle dinlemek şimdi-burada muhteşem gelişim anlarından birini oluşturmaktadır.

Soran kişi, sorularını ifade edebileceği ve bu sorular üzerine sohbet kurabileceği bir ortam bulamıyorsa, o ortamda merak etme ve soru sorma özgürlüğü yok demektir. Gözlem yapan, soru soran öğrencinin kendine güveni yoksa kafası iyice karışır ve soru sormaktan vazgeçer. Ne var ki eğitimin en önemli işlevi olan *merak etme, gözlem yapma* ve *soru sorma* sınıfta yer almadığı zaman, öğrencinin düşünme yeteneği de gelişemez.

Merak etme, soru sorma ve konuşma özgürlüğü, bireyin zihinsel ve duygusal gelişim damarlarını açık tutar. Öğrencisinin gelişmesine kendini adamış öğretmen, öğretmenlik gücünü sınıfta bu özgürlüğü korumak için kullanır.

4. Sınırlar ve sorumluluk

Kitap boyunca yaşamın bir ekip işi olduğunu söyledik. Ekip, BEN'in içinde yer aldığı BİZ'i oluşturur. BİZ'in alanı geliştikçe ekip HEPİMİZ'i kapsar. Kişinin büyük resmi geliştikçe hayatının tüm yönleri birbiriyle ilişki içine girer. Konuştuğum çoğu anne ve baba, ilk defa "anne" ve "baba" oldukları anı hatırladıklarında "Hayata bakış tarzım değişti. Önemsemediğim, çok önemli dediğim şeyleri hiç önemsememeye başladım," demişlerdir. Peki, ne oldu da "anne" ve "baba" olunca böyle konuşmaya başladılar?

"Anne" ve "baba" artık çocuk sahibi, çocuğundan sorumlu birer kişi olarak hayata anlam vermeye başlarlar. Çocuğunu emziren bir "anne", artık sadece kendisi için değil, "çocuğunu emziren biri" olarak beslenmektedir. "Anne" ne yiyeceğine, ne zaman yiyeceğine, ne kadar yiyeceğine "ben ve bebeğim"den oluşan BİZ olarak karar vermektedir. "Baba" olmadan önce tehlikeli araba kullanan kişi, "Şimdi dikkatliyim, ben ölürsem çocuğuma ne olacak," demeye başlamaktadır. "Ben ve çocuğum" diyen baba, artık BİZ bilincinin sınırları ve sorumluluğu içinde araba kullanmaktadır.

Sorumluluk, "BİZ" bilincinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Her öğretmenin, farkında olsun ya da olmasın, içinde taşıdığı "öğrenciler" vardır. Bir öğretmen "BİZ" dediği zaman, "ben ve öğrencilerim" demektedir.

Sınıf düzeyinde değil de toplum düzeyinde düşünürsek şöyle bir ifade kullanabileceğimizi düşünüyorum: Bir toplum, vatandaşlarının her birinin içindeki BİZ'i keşfettiği oranda uygar bir toplum olur. Öğretmen, sınıfta öğrencilerini uygar bir toplumun vatandaşı olma yolunda eğitirken ilk adım olarak sınıftaki her bir öğrencinin içinde var olan sınıfı, yani BİZ'i keşfetmesine olanak sağlar.

Aşağıdaki mektupta bir anne, kızının öğretmeninden söz ediyor:

> *Bu sefer iyi öğretmen bize nasip oldu. Öğrencilerinin hepsini eşit seven, onlarla ilgilenen bir öğretmendi. Bir gün çocuklara "Anne babanızın ve kendinizin olduğu bir resim çizin," demiş. O resimlerde kullanılan renklerden, çizimlerden çocukları anlamaya çalışıyormuş. Mezun olurken çocukların çizdikleri ilk resmi ve ilk yazılı kâğıtlarını biz velilere verdi.*
>
> *Sınıftan biri hasta olsa, diğer öğrencilerle hasta olanın evine ziyarete giderdi. Birinin yakını vefat etse; velilere haber verir, cenaze evine yemek yardımı yapmak için yardım isterdi. Öğrencileri, velileri, bir de din kültürü hocasını alır cenaze evine ziyarete giderdi.*

İnsan olarak her birimiz bir toplum içinde yaşarız; toplum içinde yaşamak zorundayız. Her toplumun bir geçmişi, bu geçmiş içinde oluşmuş değerleri ve bu değerlerle uyumlu gelenek, görenek, norm ve kuralları vardır. BEN, içinde yaşadığım bu toplumun; BİZ'in bir üyesi olarak hayatımın anlamını keşfedebilirim. BİZ'ini keşfetmeyen BEN'in hayatının anlamlı olması mümkün değildir. *Ait olma-birey olma dengesi* bu demektir. Bireyin yaşamının anlamı, içinde yer aldığı BİZ'i keşfederek oluşur. Mektupta anlatılan öğretmen, son derece

bilinçli ve çok etkili bir yol izleyerek yaşamın gerçekleri içinde öğrencilerini eğitmektedir.*

"Çocuklarınızla alışverişe giderken bütçeyi siz belirleyin, alacağı şeyi kendi seçsin. İleride eşini, işini seçmeyi bilmesi gerekir," derdi. Durumu olmayan insanlara yardım etmemize vesile olurdu. "Sınıfıma karışmayın, onlar benim çocuklarım," derdi. Yedek kıyafet isterdi. Olur da bir çocuk altına kaçırırsa ailesi gelene kadar üzerini değiştirirdi.

İnsani yönlerinin güzelliği yanı sıra iyi bir öğretmendi. Disiplin ve sevgi dengesini güzel ayarlardı. Çocukların gönlüne sevgiyi, beyinlerine bilgiyi nakış gibi işlerdi.

Şimdi kızım iyi bir lisede. Neredeyse tüm öğrencileri başarılı oldu. Güzel yürekli U.A. öğretmenimize emeklerinden, özverisinden dolayı teşekkür ediyorum. Öğretmenlik, yürek işi. Bilgi ve okumak yetmiyor.

Sizinle paylaşmak istediğim iki mektup daha var. Öğrencilerin öğretmenleri hakkında yazdığı mektuplar. Hepsi sevgi ve saygıyla yazılmış. Öğrencilerin öğretmenleri için yazdıkları bu mektupları sizlerle paylaşabilmenin beni ne kadar mutlu ettiğini anlatamam.

Ü.G. ilkokul 3'ten itibaren köyde öğretmenimdi. Kemer (Bozdoğan) Barajı'nın suladığı Akçay Ovası'nın, Karıncalı Dağı'yla birleştiği yerde kurulmuş büyük bir köydü bizimki. Okulun bahçesinden Madran Dağı görünürdü. Okulun büyük bahçesinde badem, zeytin, çam, çitlembik ağaçları vardı. Karıncalı Dağı'nın doruklarında eriyen kar sularının oluşturduğu su arkı, baharları okulun bahçesinden geçerdi.

---

* Mektuptan adının U.A. olduğunu öğrendiğim bu öğretmene en içten sevgi ve saygılarımı sunuyorum. Yaşam bu, belli olmaz. Belki bir gün bir yerde "Kitabınızda söz ettiğiniz U.A. benim," diyen bir mektup alırım. Kendisiyle tanışmaktan onur duyacağım.

Mektuptaki öğretmen doğanın, BİZ'in vazgeçilmez bir parçası olduğunu ve dışımızda da olsa sessizce hep orada, hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olarak var olduğunu söylemeden hissettiriyor.

Ü.G. öğretmenim resim derslerini okulun bahçesinde yaptırırdı. Sandalyeleri su arkının içine yerleştirip akan suyun içinde resimler yapardık. Sulu boya fırçalarını akan suya daldırıp temizlerdik. Bu bize büyük keyif verirdi. Öğretmenimiz böyle isterdi. Akan suda yüzünü yıkayıp gülümserdi.

Okulun bahçesine, mevsime uygun sebzeler diktirirdi. Çarşamba günleri tarım dersi yaptırırdı. Evden çapa, kürek getirip sebzeleri çapalardık. Her öğrencinin bir ağacı vardı, onlara gözümüz gibi bakardık. Bazı günler bizi kır gezintilerine çıkarır, bize tabiatı anlatırdı. Birlikte kır oyunları oynardık.

Ders dışı okuma günleri düzenlerdi. Herkes okuduğu masalı, öyküyü anlatırdı. Öğretmenimiz de merakla dinlerdi. Sonra "Çıkardığınız ders, buradaki ana fikir nedir?" diye sorardı.

Köye sinema geldiğinde film uygunsa öğrencileri toplu hâlde sinemaya götürürdü.

Eşi S. Hanım da öğretmendi. Müzik derslerini hep o verirdi. Kimi zaman bu iki öğretmenimiz bizlerle birlikte şarkılar söylerdi. Öyle çok hoşumuza giderdi ki... Çok mutlu olurduk.

Öğretmenimiz, öğrencilerin müteşebbis ruhunun gelişmesi için okul kooperatifi yararına, teneffüslerde simit, gofret, şeker sattırırdı. Ben de kahveli şeker satmış ve bundan çok büyük keyif duymuştum. Kazanılan parayla öğretmenimiz okula yakacak odun satın alırdı. Ayrıca yine kazanılan parayla okulun etrafına uzunca bir duvar çektirmişti.

Ulusal bayramlarda müsamereler düzenler, bütün köy de bu müsamereleri izlerdi. Ben de o oyunlarda rol alırdım.

Mektuptaki öğretmenin öğrencileri BİZ ile adım adım tanıştırma yolculuğu devam ediyor. Bizi kuşatan sadece doğa değil, aynı zamanda bir toplum var. Bu toplum aslında değerleri, gelenek ve görenekleriyle bireyin içinde yaşar. BEN'in içindeki BİZ'in bir parçasıdır. Bu öğretmen bir de köy derneği kuruyor:

> *Öğretmenimiz köy derneği kurmuştu. İlçede, köy derneği yararına* Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz *oyununu organize ettiler. Bazı kişiler oyunun yazarını beğenmeyince bu defa dernek yararına değil, kendi başına organize etti. Oyundan edilen kâr ile köy camisine iki halı alıp sermişti.**
>
> *Zeki öğrencilerin velilerini ikna edip çocuklarına ilkokuldan sonra da eğitim aldırmalarına zorladı. Öğrencinin aidat masraflarını cebinden öder, velilere söylemezdi. Bütün bunları bildiğim ve yaşadığım için size yazmayı bir görev bildim.*

Öğrencilerinin her düzeyde gelişimini önemseyen, örnek alınacak bir öğretmen olan Ü.G., içinde bulunduğu koşulları, çevresini, var olan dinamikleri çok iyi değerlendiriyor.

Aşağıdaki mektup, doğa sisteminin bir parçası olan su ile ilişkimizi konu ediniyor. BİZ bilinci sadece insanları değil, insanları da kapsayan su, hava, ağaçlar ve kuşları; yani büyük resmi, tüm doğayı içerebilir. Bir insanın içindeki BİZ ne kadar kapsamlı ise, hayatı o kadar anlamlıdır. Hayatındaki anlam, içindeki BİZ'den gelir ve bu kişi BİZ içine giren şeylerden sorumluluk duyar. Şimdi-burada BİZ'in sorumluluğu içinde seçimler yapar, kararlar alır ve davranır.

Aşağıdaki mektupta anlatılan Türkçe öğretmeni, ders esnasında bir yolunu bulup önem verdiği konulardan söz ediyor. Bir öğrencisi yazıyor:

---

* Oyunun yazarı Aziz Nesin olduğu ve Aziz Nesin de "sosyalist bir düşünür" olarak bilindiği için muhafazakâr tutumlu vatandaşlar tarafından kabul görmezdi. Öğretmenin elde edilen parayla camiye halı almasını, onun içindeki politikalar üstü BİZ'in bir ifadesi olarak görüyor ve buradan alkışlıyorum.

Öğretmenlik bir şey öğretmek kadar eğitmektir de aynı zamanda. Bu satırların belki abesle iştigal ettiğini düşünebilirsiniz. Lakin böyle bir yaklaşımın ne kadar önemli olduğunu bu yaşımda daha iyi anlıyorum.

Yıl 1986. Lisedeyim. Edebiyat öğretmenimiz A.K., defteri kalemi bıraktırıp, çok affedersiniz, tuvaleti kullanma adabını anlatırdı. "Çocuklar, dünyanın suyla imtihan olacağı günler gelecek. Tuvaletlerde, duşlarda öyle şakır şakır su harcamayın..." derdi. "Büyük abdestinizi deliğin tam ortasına yapın ki sonra temizlemek için çok uğraşıp su sarf etmek zorunda kalmayasınız. Hatta büyük abdestinizi yapmadan önce tuvalete önden su döküp ıslatın ki büyük abdest kayıp gitsin," derdi.

Ve tüm bunları biz koca lise öğrencilerine anlatırdı. Bugün 47 yaşındayım ve kendi çocuklarım dâhil diğer tüm çocuklara böyle açık açık aynı nasihatlerde bulunuyorum...

Utanılacak, çekinilecek bir husus değil bu konular. Kulakları çınlasın, öldüyse Allah gani gani rahmet eylesin.

Kulakları çınlasın, öldüyse Allah gani gani rahmet eylesin. Öğrencilerim ve okurlarım benim için bunu söylerse ruhum şad olur. Ne mutlu mektuptaki öğretmene. Bu kitabı yazarken öğretmenlik mesleğine tekrar gönül verdim, tekrar âşık oldum.

5. Değer olarak temizlik ve sağlık

Obezite gittikçe artıyor. Sigara içenlerin sayısı artıyor, yaşları küçülüyor. Öyle anlaşılıyor ki toplumun, sağlığı bir değer olarak yaşatmasında yetersizlikler var. Eksikler, hastalık istatistikleri olarak karşımıza çıkıyor.

Öğrencilik yıllarına bakıp öğretmenini sevgi ve özlemle hatırlayan birinden aldım aşağıdaki mektubu:

Ben öğretmenlerim konusunda çok şanslıydım. İlkokul 1. sınıf öğretmenim bize hep sevgiyle yaklaştı. Simidini,

krakerini hepimizle paylaşıp yerdi. Yan sınıfın öğretmeni derste sigara içerdi (1982 yılında bu durum normal karşılanırdı). O sınıfa slayt izlemeye gittiğimiz zaman "Sizi zehirliyor," diye dertlenerek "Sigara dumanı, en zehirli ilaçtan daha zehirlidir," derdi sürekli. Bu yüzden sigaradan hep nefret ettim.

Ayakkabılarımızı bağlar, atkımızı ve şapkamızı takar, üst başımızı tek tek kontrol edip yollardı bizi evimize. Sadece bir yıl okuttu bizi, ama bir ömre yetecek kadar şey öğretti. Sevgili öğretmenim R.Ç. ile 35 senedir hâlâ görüşüyorum... Allah uzun ömür versin.

Bana mektup yazan öğrencinin öğretmeni için duasına ben de katılıyor ve onun gibi gizli kahramanlarımıza buradan sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Sigara içen öğretmen, bu davranışı ile öğrencilerine güçlü bir mesaj veriyor: *"Ben sağlığıma değer vermeyen bir insanım,"* diyor. Bu öğretmenin yemesi, içmesi, yürümesi, yemekten önce ve sonra elini yıkamaması, kişisel bakımındaki özensizliği öğrencilerin dikkatini çeker. Öğretmenden sürekli "sağlık önemli değil" mesajını alırlar.

Yemek yemeden önce elleri yıkamak, yatmadan önce dişleri fırçalamak, abur cubur yememeye özen göstermek, ne zaman yatılacağını, ne kadar uyunacağını bilmek çok önemli sağlık bilgileridir. Geliştiren öğretmen, davranış ve sözleriyle bu konularda öğrencilerine örnek olmaya özen gösterir.

Aşağıdaki mektubu yazan kişinin ömür boyu dişini fırçalamayı önemseyeceğini düşünüyorum. Sanırım okuduktan sonra siz de benim gibi düşünürsünüz.

Biricik sınıf öğretmenim M.A... İsmi de, kendi de hep aklımda kaldı. 3. sınıfta tanıştım kendisiyle. Beni arkadaşlarımla kibarca tanıştırdığında bile o kadar utanmıştım ki... Çok utanırdım küçükken...

Birkaç gün sonra dişlerimizi kontrol etti, hiç çürüğüm olmadığı için beni alkışlattı. Kalbim güm güm atıyordu. Diş-

lerimi nasıl fırçaladığımı arkadaşlarıma anlatmamı istedi. Sesim çıkmadı, elimle hızlıca gösterdim. Gülümseyerek "Seni diş güzeli seçiyorum," dedi.

O günden sonra kendime güvenim arttı.

Şimdi anasınıfı öğretmeniyim. Özellikle ürkek çocuklarla çok ilgilenirim. Belki de bu yüzden kocaman gülümserim onlara...

Mektubu yazan kişi ömür boyu dişini fırçalamayı önemseyeceği gibi, şimdi ürkek öğrencilerine kocaman gülümsemeyi de önemsiyor. Geliştiren öğretmenin öğrencisi gelişmekle kalmıyor, kendisi de geliştiren biri oluyor.

Sağlık konularını öğretmenin hem öğrencilerle hem de velilerle gündeme getirip konuşması eğiticidir. Sınıfta herhangi bir kişi hasta olduğu zaman, hastalığının ne olduğu ve bu hastalığa yakalanmamak için nelerin farkında olunması gerektiği gündeme getirilirse sağlık bilinci canlı tutulur. Gücünü sevgiden alan geliştirici öğretmen, bunu yaparken hasta olan öğrenciyi küçük düşürmemeye, utandırmamaya özen gösterir.

Değerin canlı tutulması için sağlık konusu, her fırsatta ortaya çıkacak gizli bir gündem maddesi gibi öğretmenin bilincinde hazır ve nazır olmalıdır. Koruyucu hekimlik bilgileri her fırsatta öğrencilerin farkına varması ve kullanması için günlük yaşamdaki olaylarla ilişki içinde sunulmalı ve değerlendirilmelidir.

6. *Bir değer olarak şimdi-burada, geçmiş, gelecek dengesi*

*Şimdi-burada*nın içinde geçmiş ve gelecek gizil olarak vardır. Yaşları ilerlemiş insanlar aralarında sık sık hatıralarını yâd etmekten hoşlanırlar. Onlar şimdi-burada şişkin bir geçmiş balonuyla bulunurlar. Çocuklar ise şimdi-burada büyük bir gelecek olasılığıyla var olurlar.

Öğretmen değişik öyküler, olaylar ve haberlerden yararlanarak öğrencilerle sohbet kurup onların şimdi-burada, geçmiş ve gelecek farkındalıklarını geliştirmelerini sağlayabilir.

Yaşam, doğası gereği "şimdi-burada" yaşanır. Şimdi-burada farkında olmadan kültürün şablonlarına göre mi hareket ediyoruz, yoksa bilerek ve farkında olarak mı ne yapacağımıza karar veriyoruz? Eğitimsiz ve eğitimli insan arasındaki fark burada yatıyor.

Bir insan on dakika nefes alamazsa ne olur? Ölür. Yaşamamız için nefes almaya devam etmemiz gerekir. Sağlıklı yaşamamız için ne yediğimizin bilincinde olarak sağlıklı beslenmemiz gerekir.

Şimdi-burada ne yediğimize, ne kadar yediğimize dikkat etmezsek gelecekte sağlıklı biri olmamız mümkün değildir. Geleceğinde sağlıklı biri olmaya önem veren kişilerin şimdi-burada ne yediğine dikkat etmesi gerektiği, fotoğraflarla, haberlerle, sağlık istatistikleriyle sınıfa getirilip konuşulabilir.

"İnsan kızınca küfreder!" Bu bir ifade. "Bu ifade hayatta var olan bir tavrı gösteriyor mu? Böyle insanlar var mı?" diye öğrencilere sorulabilir. "Evet", "hayır", "bilmem", "kişiye göre değişir" gibi cevaplar verebilirler.

İnsan kızınca küfretme olasılığı artar, ama her insan kızınca otomatik olarak küfretmez. Küfretme ya da küfretmeme bir seçimdir ve bazı insanlar kızınca küfretme yerine sessiz kalıp "Beni kızdıran söz, olay veya tavır neden beni kızdırıyor?" sorusunu sorabilir.

Küfreden insan belirli bir geçmişten, aileden, mahalleden, yöreden getirdiği alışkanlıklarla küfrediyor olabilir. Kişinin geçmişten şimdi-buraya neler getirdiğinin farkında olması çok ama çok önemlidir. Geçmişin deneyimlerinden elde ettiği alışkanlıkları otomatik olarak şimdi-burada yapacak mı, yoksa düşünüp taşınıp bilinçli olarak bir seçim mi yapacak? Küfrettiği zaman küfrünü yönelttiği kişi ile ilişkisi belirli bir yönde gelişecek, küfretmeyip sessiz kaldığı zaman başka bir yönde gelişecektir. Peki, şimdi-burada seçimini yaparken ne türden bir gelecek istediğinin farkında mıdır? Duygusal zekâ burada devreye giriyor ve her alandaki başarının temelinde bulunuyor.*

Bu konuda daha önce yer verdiğimiz Trabzonlu yaşlı vatandaşın öyküsü gibi öyküler** üzerinde konuşulabilir. Her gün değişik olay-

---

* Coleman, Daniel (2016). *Duygusal Zekâ*. Varlık Yayınları.

** s. 127.

lar, haberler ele alınarak bu konular öğrencilerle tartışılabilir. Zaman kullanımı, para kullanımı ve ilişki yönetiminde, geçmiş ve gelecek arasında yer alan şimdi-buradayı nasıl kullandığımıza bağlı olarak ya başarılı ya da başarısız olunacağına dair farkındalık bilinçlerine iyice işlenir.

Geçmişin içinde tıkanıp kalmak sağlıklı değildir. Geçmişten alınacak derslerin farkında olmak ve bu dersleri aldıktan sonra şimdi-buradayı tam olarak değerlendirmeyi önemsemek gerekir.

Geleceğin içinde tıkanıp kalmak da sağlıksızdır. Böyle kişilere gerçekle ilişkisini kesmiş hayalperestler denir. Gerçeklerden koparak hayal dünyasına girmek iyice abartılırsa akıl hastalıklarına yol açabilir.

Geçmişi hesaba almadan, geleceği düşünmeden, sadece şimdiyi ve burayı düşünerek hareket etmek tehlikelerle dolu bir hayat tarzıdır. Şehvet anları, değişik uyuşturucu ilaçların etkisi altında yapılan davranışlar, insanın tüm hayatını olumsuz etkileyen sonuçlar doğurabilir.

Geçmiş, gelecek ve şimdi-burada dengesi, sağlıklı ve anlamlı bir yaşamın temelidir. Bu denge, günlük yaşamda bir bilinç olarak nasıl canlı tutulur? Öğretmen, değişik fırsatları değerlendirerek bu bilinci öğrencileriyle sohbet içinde gündemde tutmaya özen gösterir.

Geleceğin farkında olmayı önemseyen bir öğretmen, ömür boyu unutulamayacak bir anı oluşmasına yol açmış. Mektubu aşağıda paylaşmak istiyorum.

> *Hayata bakış açımı değiştiren, yaşamıma yön veren bir öğretmenimle anımı anlatmak istiyorum size.*
>
> *O yıllarda henüz ilkokulu yeni bitirmiş ve ortaokulun ilk sınıfına geçmiştim. Dersime giren bütün öğretmenler önce anne babamızın mesleğini, sonra da adımızı ve soyadımızı soruyordu.*
>
> *Ders tanışma dersi. O güne kadar birlikte bir anımızın dahi olmadığı babamın mesleğinin tam olarak ne olduğunu kestirebilmiş değilim. Babam tır şoförü, aylar boyunca başka bir şehirde ya da ülkede oluyor. Anneme, "Babamın mesleğini sorduklarında ne diyebilirim?" diye sordum. Tır*

şoförü demek galiba beni biraz rahatsız etmişti. Bir gün annem, "Nakliyeci diyebilirsin," dedi.

Ve ben o günden sonra dersimize ilk kez giren öğretmenlerin, ismimizden daha önce merak ettikleri babamın mesleği için "nakliyeci" demeye başladım. Ama gördüm ki asıl zorlu süreç bundan sonra başlıyor. Çünkü hiç kimse nakliyecinin ne olduğunu tam olarak bilmiyor.

"...öğretmenlerin ismimizden daha önce merak ettikleri babamın mesleği!" "Geçmişin, babanın mesleği, geliri, annenin tahsili, senin kim olduğunu belirler," şeklinde ifade edeceğim bir varsayım içindeyseniz siz de isminden önce öğrencinizin baba mesleğini merak edersiniz.

Peki, "Geleceğin, hayallerin senin kim olduğunu belirler," diye düşünen öğretmen ne yapar?

Derken bir gün Türkçe dersimize yeni bir öğretmen geldi ve yine bir tanışma faslı başladı. Diğerlerinden çok da farklı olmayan bir tutum sergilemesini beklerken birden "Evet, babalarınızın ve annelerinizin mesleklerini hiç merak etmiyorum. Ben önce isminizi, sonra da ileride ne olmak istediğinizi ve hedeflerinizi merak ediyorum," dedi.

Hayatımın şokunu yaşamıştım. Boyum kısa olduğu için en ön sırada, sağ tarafta oturuyorum. Bu yüzden eli ilk bana doğru uzandı. "Söyle bakalım küçük kız, adın ne ve ne olmak istiyorsun," diye sordu.

İşte o anda karar verdim ne olmak istediğime! "İsmim F.," dedim, "ve Türkçe öğretmeni olmak istiyorum."

Bütün sınıf önceden sözleşmiş gibi aynı anda kahkahayı bastı. Genç ve güzel öğretmenimle ben, ikimiz de çok şaşırmıştık. Sınıftaki herkesle tanışması bittikten sonra öğretmen bana dönüp "Arkadaşlarının sana neden güldüğünü anladın mı?" diye sordu. Ben de "Hayır," dedim. "Çünkü hiçbir arkadaşın henüz ne olmak istediğine karar verememiş," diye açıkladı.

İşte ben de, o gün mesleğine yeni başlayan Türkçe öğretmenimin bende bıraktığı o derin izlerle, bugün meslekte 11. yılımı bitirdim. 11 yıldır mesleğine son derece inanan ve tıpkı o gün öğretmenimin yaptığı gibi öğrencilerinin anne ve babasının mesleğini hiç merak etmeyen; onları ait oldukları geleceğe taşıma yolunda hep çaba harcayan; çocuklara, yaşama ve güzelliklere inanan idealist bir Türkçe öğretmeniyim.

Unutmayalım ki bilginin kaynağı geçmiş, coşkunun kaynağı gelecektir. Öğrencisinin coşkusunu ayakta tutmak isteyen öğretmen, onun gönlünün muradını keşfetmesine yardımcı olur.

7. Bir değer olarak güven

İnsan ilişkilerinde güven, ilişkinin temelidir. Bu konuda ciltlerce kitap yazılmıştır. Benim etkilendiğim üç kitabı burada öğretmenlerimize önermek isterim. Bunlardan biri Francis Fukuyama'nın *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması* adlı kitabıdır.* Kitap şöyle tanıtılıyor:

Japon kökenli siyasetbilimci Francis Fukuyama, bu kitabında modern toplumların kendilerini nasıl organize ettikleri sorusu üstünde duruyor ve ekonomiyi "modern kabul görme mücadelesinin gerçekleştiği bir arena" olarak kabul ediyor ve yeryüzündeki kültürleri, ekonomik performansları açısından karşılaştırıyor.

İkinci kitap Stephen R. Covey tarafından yazılan *Güven: Her Şeyi Değiştiren Tek Şey* isimli kitaptır.** Kitap şöyle tanıtılıyor:

Stephen M.R. Covey bu kitapta, güvenin yeni küresel ekonominin anahtar liderlik yeterliliği haline geldiğini açık-

---

* Fukuyama, Francis (1998). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Çeviren: Ahmet Buğdaycı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

** Covey, Stephen M.R. ve Merrill, Rebecca R. (2009). *Güven: Her Şeyi Değiştiren Tek Şey* [The Speed of Trust]. İstanbul: Varlık Yayınları. 1. Baskı.

lıyor. Kişisel ve mesleki ilişkilerde kalıcı güvenin nasıl oluşturulacağı ve hayatın her boyutunda benzersiz başarı ile sürdürülebilir refahın nasıl sağlanacağı konusunda okuyucuyu bilgilendiriyor. Özel ve kamusal kurumlardaki liderlere müşterilerinin, çalışma arkadaşlarının, ortaklarının ve paydaşlarının güvenini hızlı ve kalıcı biçimde nasıl kazanacaklarını gösteriyor. Güvenin performansı hızlandırdığını ve maliyetleri düşürerek, kendi tabiriyle "güven temettüsü" ürettiğini; güvensizliğin ise, bir tür "güven vergisi" yüklediğini vurguluyor.

Üçüncü kitap Nurdoğan Arkış tarafından yazılan *Mümkün* isimli kitaptır.* Aslında bir liderlik kitabı olan *Mümkün*, bana göre çok önemli bir görüşü şöyle savunmaktadır:

Bugüne kadar kişisel gelişim alanına ait kitaplarda size söylenen şey şuydu: Siz de bir lider olabilirsiniz... Oysa bu kitap bambaşka bir şey söylüyor. Herkes her an liderdir... Siz zaten lidersiniz... Bunu çok mu iddialı buldunuz? Evet, bir hayli iddialı ve ayrıca burada söz konusu olan sizin yaşamınız. Üstelik bu iddia davranış bilimleri alanında gerçekleştirilmiş birçok araştırmaya dayanıyor. Tarihe mal olmuş, herkesçe tanınan büyük liderlerle aranızdaki tek fark şu: Ya lider olduğunuzun farkına varıp harekete geçiyorsunuz ya da "Ben lider değilim," deyip başka liderlerin peşine takılıyorsunuz. Kısacası ya liderliğinizi ele alın ya da başkalarının hayatını yaşayın. Karar sizin...

Kitap, güven konusunu ilişkiler ve günlük yaşam içinde derinlemesine ve kapsamlı olarak irdelemektedir. Kitabın içeriği, öğretmenin gücü kavramıyla tam bir uyum içindedir; o nedenle zaman yaratıp okuma listenize alabilirseniz şimdi elinizde tuttuğunuz bu kitapla *Mümkün* kitabı birbirini tamamlayarak sizin için daha etkili bir okuma deneyimi oluşturabilir.

---

* Arkış, Nurdoğan (2009). *Mümkün*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Güven konusunun altında *gerçeğe saygı, hakkaniyet* ve *dürüstlüğü* kök değerler olarak gördüğümü ifade etmek isterim. Bu kök değerleri bir başka kitabımda ayrıntılı olarak irdelediğim için burada ayrıca tekrar etmek istemiyorum. İsteyen okurlarım *Gerçek Özgürlük* adlı kitabımdan ayrıntılı olarak okuyabilirler.

Sınıfta şu sorularla tartışmalar açılarak sohbet edilmesi, sanırım öğrencinin konunun üzerinde düşünmesi ve kendi gelişimi için önemlidir.

- Sınıfta öğretmeninize güvenmek önemli mi? Niçin? Güvenilmeyen bir öğretmenin söylediklerine inanmakta ve böyle bir ortamda öğrenmekte zorluk çeker misiniz?
- Peki, sınıfta arkadaşlarınıza güvenmek önemli mi? Niçin? Güvenilmeyen arkadaşınızın söylediklerine inanmakta zorluk çeker misiniz? O kişiyle arkadaşlığınızı devam ettirmek ister misiniz?
- İki toplum düşünün: Bir toplumda insanlar birbirinin sözüne güveniyor; ikinci toplumda ise güvenirmiş gibi yapıyor, ama aslında birbirlerine güvenmiyorlar. Bu iki toplum, zaman içinde farklı farklı toplumlar hâline gelecek mi? Sizce nasıl farklı olacaklar?
- "Bir insanın gelebileceği en yüksek mertebe güvenilir insan olmaktır,"* sözü size ne anlam ifade ediyor?
- Gerçeğe saygısı olmayan insan dürüst olabilir mi?
- Gerçeğe saygısı olmayan biri adil olabilir mi?

Bu tartışmalar öğrencilerin ileride iyi bir vatandaş, bilinçli bir anne baba olmasının yollarını açar. Umarım bu sohbetleri yapmak, güven değerinin yaşamımızda ne kadar önemli olduğunu öğrencilerin anlamasına olanak sağlar.

---

* Bu söz bana ait değildir. Bu sözü ilk defa Prof. Emre Kongar'dan duydum. Kendisi benim yönettiğim *İnsan İnsana* adlı bir TV programının konuğu olduğunda bu ifadeyi kullanmıştır. O günden bu yana Sayın Kongar'ı referans vererek bu sözü kullanıyorum.

8. Sevgi-saygı-dostluk-işbirliği

Bu kök değerlerin her biri yukarıda verilen örneklerdeki gibi sınıfta sohbete açılır ve gazete haberleri zaman zaman bu değerler çerçevesinde irdelenebilir.

Yaşamımda şu anda bulunduğum yerden baktığımda sevginin en güçlü ve geliştirici duygu olduğuna inanıyorum.* Sevgi olmayan ailede karı koca ilişkisi zaman içinde zedelenmeye, yok olmaya mahkûmdur. Bu ailede büyüyen çocukların potansiyellerini tümüyle geliştirmeleri mümkün değildir.

Sorular sorup bu sorulara dayalı sohbetler kurarak karşılaştırmalar yapılabilir. Bir yandan sevginin, dostluğun, dostluk ilişkisi içinde saygının ve işbirliğinin olduğu bir ailenin nasıl yaşadığı anlatılırken; diğer yandan öfkenin, husumetin, saygısızlığın, kıyaslamanın, rekabetin ve baskının olduğu bir ailede hayatın nasıl yaşandığına değinilebilir.

Aşağıdaki mektubu F.E. isimli bir okurum yazmış. Sınıfta yer alan önemli bir deneyimi anlatıyor.

> *Merhabalar,*
>
> *3 genç kız annesiyim. Hepimizin olduğu gibi benim de öğrencilik yaşantımda birçok anım oldu. Bir tanesini ben de paylaşmak istedim. 1988 yılında düşüncelerinin bizlerden farklı olduğunu bildiğimiz, ancak belki biraz korku belki de aldığımız eğitim sebebiyle saygıda kusur etmediğimiz bir psikoloji öğretmenimizle aramızda geçen bir diyaloğu paylaşmak istedim.*
>
> *Öğretmenimiz ders anlatırken bize her ne kadar kendi düşüncelerini dikte etmek istemese de biz her şeyin farkındaydık. Öğretmenimizin derste konu anlatımı yaptığı bir gün*

---

* Şilili bir biyolog olan Humberto Maturana Romesin, yıllar süren çalışmalarının sonunda, insanın dil ve uygarlık geliştirmesinin temelindeki en önemli itici gücün sevgi duygusu olduğunu söylemiştir. İnsan hayatında sevgi olmadan hiçbir olumlu gelişim olamayacağı tezini Gerda Verden-Zoller ile birlikte yazdığı ve Pille Bunnell tarafından editörlüğü yapılan *Origin of Humanness in the Biology of Love* adlı kitapta dile getirmiştir.

oldukça zeki bir sınıf arkadaşım söz isteyerek kendi düşüncelerini ifade etmek istedi.

Arkadaşımızın düşüncelerinin kendisininkiyle ters düşmesi üzerine öğretmenimiz "Kes! Kes! Bana bu düşüncelerle maval okuma!" diyerek arkadaşımı susturdu.

Genç delikanlı mahcup bir şekilde, sessizce yerine oturdu. Hepimiz şok olmuştuk. Bense çok kızgındım. Öğretmenimiz konuyu değiştirmeye çalışarak ders anlatmaya devam etti. Olayın üzerinden on dakika ancak geçmişti. Öğretmenin anlattığını duymuyordum. Aklım hâlâ az önceki olaydaydı. Israrla söz istedim. Öğretmenim söz verdiğinde "Az önceki arkadaşıma söz hakkımı vermek istiyorum. Siz arkadaşımı susturdunuz. Ben onun ne söyleyeceğini bilmek istiyorum," dedim.

Öğretmenim çok şaşırmıştı. Bütün sınıfın önünde, benim bu talebime karşı çıkmadan arkadaşıma "Kalk bakalım. Sözünü tamamla," dedi. Arkadaşım çok şaşırmıştı, kalktı ancak konu geçtiği için ne söyleyeceğini sanırım biraz heyecandan biraz da az önce yaşamış olduklarından dolayı unutmuştu. Alakasız bir şeyler söyledi.

Arkadaşımın konuşması bittiğinde öğretmenim bana dönerek "Ben onun zırvalayacağını bildiğim için sözünü kesmiştim," dedi. Ben de "Ne olursa olsun buna hakkınız yoktu," dedim. Öğretmenimiz cevap veremeden zil çaldı.

O gün bütün arkadaşlarım bana sanki tuhaf bir yaratıkmışım gibi bakmışlardı. Yıl sonunda aynı öğretmenimiz sınavda toplam beş soru sordu. Soruların dördü sene boyunca öğrettikleri üzerineydi. Son soru psikoloji dersinin bize ne kattığı hakkındaydı. Dört soru toplam 50 puan, son soru 50 puandı.

"Kitaplarınızı açın ve istediğinizi yazın," dedi. Hepimiz yazdık. Lise son sınıf öğrencileri olarak hepimiz sınav sonuçlarını merakla bekliyorduk. Öğretmenimiz sınıfta sonuçları okurken bir yandan da hepimize tek tek soruyordu: "Kaç bekliyorsun?" Kimimiz 20, kimimiz 70 diyorduk... Okuduğu tüm notlar 50 veya altıydı.

Sıra bana geldiğinde aynı soruyu sordu. Ben de "Arkadaşlarımın aldığı notlara bakılırsa sanırım 50 alırım," dedim. Çünkü son soru derste anlatılanlar değil, tamamen öğretmenimizin bizimle ilgili gözlemleri üzerinden verebileceği bir nottu. "Sana verilebilecek not 1000 olsaydı, 1000 verirdim. Ancak sistem gereği 100 verebiliyorum," diye cevap verdi.

*Arkadaşlarımın hepsi şaşkınlıkla "Hocam biz de yazdık, neden bizim notumuz düşük?" diye sormaya başladı. Öğretmenimiz, "Kalk söyle bakalım ne yazdığını arkadaşlarına," dedi. Ben de dersin bana kattığı en önemli şeyi söyledim: **"Karşımdaki insanın düşünce ve davranışları nasıl olursa olsun, kendi hakkımı ve sevdiklerimin hakkını, aynı zamanda düşüncelerimi saygı kuralları çerçevesinde savunmayı öğretti."***

Ben bu olaydan sadece şahsi bir şeyler öğrendiğimi düşünmüyorum. Sanırım öğretmenim de benim gibi, kendince bir şeyler öğrenmişti.

Saygılarımla.

Bir öğrencinin saygı değerini yaşamak ve yaşatmak istemesi, öğretmenin gözünden kaçmamış. Selam olsun o öğretmene! Bir öğrencinin kendine yaşattığı deneyimi bir gelişim fırsatı olarak kullanmış ve tüm sınıfın bundan yararlanması için bir fırsat yaratmış.

9. Bir değer olarak sabır-sebat-azim

Öykülerle iki çiftçinin hayatı anlatılabilir. İki çiftçinin hayatı karşılaştırılarak sabır-sebat-azim olmadan iyi bir çiftçi olmanın mümkün olmadığı anlatılabilir. Daha sonra diğer mesleklere geçilebilir.

"Sizce bir öğretmen, sabır-sebat-azim olmadan geliştiren bir öğretmen olabilir mi? Neden?" soruları sorularak tüm sınıfın katıldığı sohbetler oluşturulabilir. Diğer meslekler için de aynı soru sorulabilir:

- Sizce bir doktor, sabır-sebat-azim olmadan iyi bir doktor olabilir mi? Neden?

- Sizce bir baba, sabır-sebat-azim olmadan iyi bir baba olabilir mi? Neden?
- Sizce bir müzisyen, sabır-sebat-azim olmadan iyi bir müzisyen olabilir mi? Neden?

Bu sohbetler ileride kendileri de aile üyesi ve meslek erbabı olacak öğrencileri geleceğe hazırlamada çok etkili olacaktır.

10. Bir değer olarak özdenetim: Yaşamında kendin olarak var olmak

Susuzluğumuzu, açlığımızı, yorgunluğumuzu ve hangi duygular içinde olduğumuzu hissettiğimiz gibi beynimizin bir yanı da, şimdi-burada yaşamımızda kendimiz olarak ne kadar var olduğumuzu takip ediyor. Hayatında kendisi olarak var olan öğrenci hevesli ve şevklidir. Ne var ki kendi olarak var olabilmek kolay değildir. E.E. Cummings adıyla bilinen Amerikalı şair Edward Estlin Cummings der ki:

> *Seni diğerlerinden farksız yapmaya bütün gücüyle gece gündüz çalışan bir dünyada, kendin olarak kalabilmek, dünyanın en zor savaşını vermek demektir. Bu savaş bir başladı mı, artık hiç bitmez!...* *

Bazı insanlar içinde bulundukları ortam izin verdiği derecede kendileri olabilirler. Bazı insanlarsa ortama uyum sağlarken o ortam içinde kendileri olarak var olabilmeye özen gösterirler. Örneğin, özdenetimlerini kullanarak arkadaşlarının ısrar etmesine rağmen sigara içmezler. Başkaları ufak çıkarları için yalan söylerken onlar yalan söylemezler. Sınıfta herkes kopya çekerken yaşamında dürüst bir insan olarak, kendisi olarak var olmayı önemseyen, özdenetimi olan kişi kopya çekmez.

Bu örnekler sınıfta tartışılıp çoğaltılabilir. Bütün bu örneklerden sonra şu soru sorulup tartışılabilir:

---

* *Savaşçı*, s. 11.

- Bir kişi kendi olarak var olmaya, dürüst olmaya, yalan söylememeye neden bu kadar önem veriyor olabilir?
- Uzun yıllar sonra sizce hangisi iç huzuru içinde yaşar: Çıkarları için yalan söyleyen mi, söylemeyen mi?

Bir insanın kendine saygısını önemsemesi ve onu kaybetmemeye çalışması önemli mi? Kendisine saygısı olmayan birini siz önemser misiniz? Böyle bir kişiye saygı duyar mısınız?

11. Bir değer olarak vatanseverlik

Bir değer olarak vatanseverlik ne anlama geliyor? İçinde bulunduğumuz yıllarda komşularımızda savaşların olması ve milyonlarca insanın vatanlarını terk ederek kendilerine ve çocuklarına yeni vatan arayışları öğrencilere hatırlatılabilir. Bu yolla iyi vatandaş olmanın ve yurdumuzun geleceğini düşünmenin niçin önemli olduğu sorusu üzerinde durulabilir.

"Bir insanın vatansever olduğunu nasıl anlarsınız?" sorusuyla başlayan bir sohbet içinde vatansever bir insanın şimdiye kadar tartıştığımız değerleri önemseyip önemsemeyeceği konuşulur. Vatanımızın HEPİMİZİN olduğu ve nasıl ki içinde yetiştiğimiz ailemize karşı sorumluluklarımız ve görevlerimiz varsa, vatanımıza karşı da sorumluluklarımız ve görevlerimiz olduğu anlatılır.

- Vergi veren bir vatandaş ile devletten vergi kaçıran, vergi vermeyen bir vatandaş arasında şimdiye kadar gözden geçirdiğimiz değerler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bu soru ile tüm sınıfın daha önce konuşulmuş olan değerler üzerinde düşünmesi sağlanır.

Vergi veren mi, yoksa vergi vermeyen biri mi;

- Sorumluluk sahibidir?
- Adil, dürüst, güvenilir bir insandır?
- İşbirliği içinde saygılı, dost canlısı biridir?

Bütün bu tartışmaların sonunda vatanın hepimizin hayatına anlam veren, vazgeçilmez bir yuva olduğu ve onun içinde yaşayan tüm insanların hayatlarının sağlıklı, anlamlı, güçlü ve coşkulu olmasının sadece bizim değil, çocuklarımızın geleceği için de önemli olduğu konuşulur.

Sınıfta disiplin

Sınıfta disiplin olmazsa olmazdır. Sınıfta disiplin olmadan eğitim kalitesi korunamaz. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün ve Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nün disiplin anlayışları farklıdır. Yani iki türlü disiplin anlayışı vardır: 1- Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün dış denetimli disiplin anlayışı; 2- Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nün iç denetimli disiplin anlayışı.

Bu kitapta paylaştığımız birçok mektupta korku ve öfkeyle ifadesini bulan dış denetimli disiplin örneği gördük. Öğrenci korkutmaya ve cezalandırmaya dayalı bu anlayış, güçlü-güçsüz ilişkisinin olduğu yerde iş görür. Ne var ki, kişinin kendi başına olduğu durumlarda hiçbir işe yaramaz. Böyle bir dış disiplin anlayışı içinde yetişen vatandaş, polis varken yasaya uyar; polis yokken her tür yasal olmayan davranışı fütursuzca yapar.

İç disiplin, özdenetim, kişinin kendine tanıklığının önemli olduğu bir yaşam anlayışı içinde gelişir. Bu yaşam anlayışı bireyin değerli olduğu, bir'in değerinin yaşandığı aile ve sınıf ortamlarında gelişir.

Dış denetimli disiplin anlayışında "iyi", "doğru" ve "adil" olanı, kişinin dışındaki otorite bilir, zorla yaptırmak ister ve yapıp yapmadığını denetler. Denetim Odaklı Korku Kültürü'nün temel disiplin anlayışı budur.

İç denetimli disiplin anlayışında "iyi", "doğru" ve "adil" olanı inandığı değerler çerçevesinde kişinin kendisi takdir eder ve otorite olarak kendi vicdanını kullanır. Şimdi-burada seçimlerini bu değerler çerçevesi içinde yapar. Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nün temel disiplin anlayışı budur. Bu anlayış içinde öğrenciler sınıf içindeki davranışlarından, ilişkilerinden, sınıfta olup bitenlerden sorumluluk almayı zaman içinde öğrenmeye başlar. Bu sürecin temelinde, ki-

tapta daha önce ele aldığımız kişinin kendine yaptığı tanıklık süreci yatar.

Aşağıdaki mektup öğrencisinin iç tanıklığının gelişmesini isteyen, buna önem veren bir öğretmeni anlatmış.

> *İlkokul öğretmenim M.S., adı hem aklımın hem de kalbimin baş köşesinde yer etmiş bir kişi, tanıdığım ilk büyük insan ve masalımın kahramanıydı...*
>
> *Onu görür görmez çok sevdim. Etrafımdaki diğer büyükler gibi değildi. Saçlarımı ilk o okşadı, bize her zaman maneviyatı aşıladı.*
>
> *Bize hiç unutmadığım bir oyun öğretti. "Her gece oynamadan uyumayın," derdi. Oyun şuydu: "Yastığa başınızı koyunca yanınıza bir polis abi gelsin. Bugün ne yaptın, arkadaşını üzdün mü, başkasının eşyasını aldın mı, hiç yalan söyledin mi vb. sorular sorsun. Ama kimse yalana kaçmasın! Sorulardan birinin cevabı evetse, hemen sabah bunu düzelt. Tüm soruların cevapları hayırsa mışıl mışıl uyu," derdi.*
>
> *O zaman 6 yaşındaydım, şimdiyse 36 yaşındayım ama adının vicdan olduğunu sonradan öğrendiğim o polis abiyle konuşmadan hâlâ uyuyamıyorum...*

Mektup, öğrencinin hayatını biçimlendirmede öğretmenin ne kadar güçlü biri olduğunu belirten cümlelerle bitiyor:

> *Öğretmenimin el yazısı çok güzeldi. Onu hep hayranlıkla seyrederdim. Bugün hâlâ sadece el yazısı yazabiliyorum. Bir türlü düz yazı yazamadım, çünkü ben onu hiç unutmadım, unutmayacağım! Onu rahmet ve minnetle anıyorum! İlk aşkım, sevgili öğretmenim! Mekânın cennet olsun...*

Öğretmen olmak ne büyük bir ayrıcalık. Bu kitabı yazarken iştahım sık sık kabardı; okullara gidip değişik sınıflarda derslere girerek o sınıftaki öğrencilerin öğretmeni olmak geldi içimden. *Şimdi daha*

iyi anlıyorum: Niyetinin saflığını keşfederek öğretmen olmuş bir insan, gerçekten güçlü biri. Ve bu güç bir ülkeyi yokluktan varlığa, cehaletten uygarlığa taşır. Buna inanıyorum!

İnsan onuruyla doğar: Geliştirici eğitimin temelinde sevgi vardır

Öğretmenin sevgisi, anlamını öğrencisinin onurlu bir insan olarak gelişmesinde bulur. *Öğrenci, bir insan olarak onuruyla doğar.* Öğretmen, bu gerçeği aklından hiç çıkarmaz.

Sevgi, geliştirici tutuma; geliştirici tutum ise bilinçli sohbet ortamının oluşmasına yol açar. Çocuk bu sohbet ortamı içerisinde hatalarının farkına varır, neden hata yaptığını anlar, doğruyu yapmak için hangi bilgilere gereksinimi olduğunu öğrenir. Eğitim sürecinin temelinde sevgi vardır.

Aşağıdaki mektupta öğrencisinin gelişimini önceliğe almış, niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmen gördüm.

> *Ben 28 yaşında çiçeği burnunda bir anne, emekli bir sınıf öğretmeninin kızı ve üç yıldır görev yapan bir okul öncesi öğretmeniyim.*
>
> *Öğrencilik hayatım boyunca hep başarılı bir öğrenciydim. İlkokula başladım ve 4. sınıfa geçtiğimde ailemle birlikte okul değiştirmeme karar verdik. Okul değiştirdiğimde hiç beklemediğim bir şekilde çok bocalamıştım, sınıfa ve öğretmene adaptasyonum oldukça zor olmuştu.*
>
> *Her gün eski okuluma dönmek için ağlıyordum. Aradan zaman geçti ve o yılın ilk sınavı yapıldı. Sınav matematik dersindendi. Matematikten her zaman 90-100 arası alan ben nedenini anlayamadığım bir şekilde hiçbir soruyu çözememiştim.*

Yaşı ne olursa olsun, öğrenci için okul değişikliği zordur. Anne ve babaların bunu bilmesi önemlidir. Öğretmenin değişmesi çocuğu etkiler, ayrıca sınıf arkadaşlarının değişmesi de bir o kadar zorlar. Yeni ortam belirsizlik yaratır. Hele ki öğrenci içe dönük, hassas biriyse

belirsizlik kaygıya, kaygı strese dönüşür. Kaygı durumu belleği tıkar ve sağlıklı düşünmeye engel olur.*

> *Sonuçların okunacağı gün, öğretmen sınıfa geldiğinde neredeyse yerin dibine girecektim. Herkesin sınav sonucu okundu ancak benimki okunmadı. 0 almanın suçluluğuyla hiç sesimi çıkarmadım.*
>
> *Teneffüs zili çalınca öğretmenim beni yanına çağırdı. Kızacak diye korkarak yanına gittim. "Sonucunu okumadım, çünkü senin akıllı bir kız olduğunu ve bu puanı almanın okula yeni gelmenden kaynaklandığını biliyorum. Üzülme, şu anda hissettiklerin çok normal. Zamanla her şey düzelecek."*
>
> *Belki küçük bir şeydi, ama dâhil olmaya çalıştığım bu yeni sınıf ortamında beni utandırmamıştı... Sadece notumu değil, hissettiklerimi de önemsemiş ve bu durumun altında yatan gerçek sebebi görmüştü.*

"İşte öğretmenlik budur!" dedirtiyor insana.

Öğretmen, öğretmen olmanın niyetini keşfettiği zaman, öğrencisine "insan öğrenci" olarak bakmaya başlıyor. Öğrencilerini insan olarak gören bir öğretmen, öğrencilerin duygu ve düşüncelerine, onların davranış ve görünüşlerinden daha çok önem verir. Böyle bir öğretmen, öğrencisinde şu duyguyu uyandırır: *Bu öğretmen beni insan olarak umursuyor, olduğum gibi görüp kabul ediyor; bana güveniyor, gelişmem için bana emek ve zaman vermek istiyor. Ve beni yaşam ekibinden biri olarak görüyor.*

Niyetinin saflığını keşfetmiş öğretmen, daha önceki bölümlerde irdelediğimiz değerlere göre mesleki kimliğini tanımlar ve yürütür. Böylece öğrenciyle birlikte olduğu anlarda düşünce ve davranışlarına bu değerler yön verir ve seçimlerini bu değerlere göre yapıp kararlar alır. Bu değerler öğretmenin insan yönüne düzen getirdiği gibi, meslek yaşamına da anlam ve düzen getirir.

---

* *Başarıya Götüren Aile* kitabının 55. sayfasında bu sürecin nasıl geliştiğini ayrıntılı olarak, şekiller yardımıyla irdeliyorum.

Bitirirken

Hem öğretmen hem de yönetici olan deneyimli bir eğitimci dostum, kitabın taslağını okuduktan sonra bana şöyle bir not yazmış:

> *Bizim ülkemizin en büyük probleminin eğitim olduğu, bunun çözümünün de bütçeden en büyük payı ayırmak olduğu gibi bir yanılgı hâkim. Oysa sadece eğitimin değil, ülkenin lokomotifi bence öğretmendir. Gücünün sınırı, tahminlerin çok ötesindedir.*

Eğitimci arkadaşıma katılıyorum ve bu kitabın aşağıda ifade ettiğim çerçeve içinde değerlendirilmesini istiyorum.

Nedir aklımdaki çerçeve, kısaca açıklamak istiyorum. Hepimiz biliyoruz ki, eğitim sisteminin amacı insanı eğitmektir. Eğitim sisteminin varoluş amacının aşağıdaki üç soruda anlamını bulacağına inanıyorum:

1. *Eğitimli insan kimdir?*

   Bu soruyu aynı konuda benzer bir soru takip eder: *Eğitimli bir insanla eğitimsiz bir insanı ayırt eden özellikler nelerdir?**

---

* Yuval Noah Harari'nin, *21. Yüzyıl İçin 21 Ders* adlı kitabında 19. ders "Eğitim: Değişmeyen tek şey değişimdir" başlığı altında irdelenmiştir. Orada dikkatimi çeken iki noktanın altını çizmek isterim: 1. Daha önce peşinden koştuğumuz, başarı olarak gördüğümüz bazı şeylerden yaşamımızın belirli bir döneminde utanmaya başlayabiliriz; 2. Kişi hedefe doğru hızlı koşmak istiyorsa gerektiğinden fazla yük taşımamalıdır. Evet, eğitimin amacı nedir sorusunu sürekli canlı tutmak her toplum için gerçekten önemlidir.

2. *Kime usta öğretmen denir ve usta öğretmen nasıl yetiştirilir?*
3. *Usta öğretmen nasıl güçlü kılınır?*

Bu çerçeveyi akılda tutarak diyorum ki bir ülkenin eğitim sistemi, usta öğretmeni geliştirmek ve desteklemek için var olmalıdır. Öğretmenin varoluş amacı da öğrencisini eğitimli bir insan hâline getirmek ve geliştirmektir.

Bir toplumun geleceğini en güçlü etkileyen kurum, o toplumun eğitim sistemidir ve eğitim sistemi içinde de en temel unsur öğretmendir. Bilinse de bilinmese de, istense de istenmese de, öğretmen eğitim sistemi içinde en asıl olan, temel, birincil kişidir. Öğretmenin öneminin ve gücünün farkına varılması başarılması gereken ilk adımdır. Bu ilk adım, atılması en zor adımdır.

Öğretmenin öneminin ve gücünün farkına varılmasını başarmak neden zordur?

Çünkü Denetim Odaklı Korku Kültürü içinde kurulmuş ve işleyen bir eğitim sisteminde öğretmenin bilgi, deneyim ve becerisinin önemi yoktur; önemli olan yönetimdekilerin mevki ve makamlarıdır. O nedenle sisteme giren genç, yetenekli, dinamik kişiler usta öğretmen olmak yerine müfettiş, okul müdürü ya da müdür yardımcısı olmaya yönelirler. Neden? Değerli görülmek istedikleri için. Çünkü o sistem içinde mevki ve makam sahibi olmaya, usta öğretmen olmaktan daha çok değer verilir. Böylece öğretmenlik kalitesinin ve liyakatin ihmal edildiği, mevkilerin öne çıkarıldığı bir eğitim sistemi oluşur. Ne var ki öğretmenini ihmal etmiş bir eğitim sistemi, öğrencisini ihmal etmiş bir eğitim sistemidir. Öğrencisini ihmal etmiş bir eğitim sistemi, ülkesinin geleceğini ihmal etmiş bir eğitim sistemidir. Ve her geçen yıl ülkeye fayda yerine zarar verir.

Herhâlde farkındasınız, bu kitap "eğitimli insan kimdir, özellikleri nelerdir," sorularını ele almadı! Ve almayacak. Ayrıca, bu kitap, "eğitimli insan nasıl yetiştirilir," sorusunu da ele almıyor. "Usta öğretmen nasıl yetiştirilir," sorusuna da cevap aramıyor. Peki, bu kitap neden bahsediyor?

Bu kitap öğretmenin var olan gizil gücünü anlatıyor. Öğretmen geliştiren, usta bir öğretmen de olsa; ehliyetsiz, beceriksiz biri de

olsa, içinde yer aldığı ilişkiler matrisinden dolayı güçlü biridir. Bu kitabı yazmaktaki amacım, öğretmenin ne kadar güçlü biri olduğunun farkına varılmasını sağlamaktır.

Kitabı bitirirken geliştirici gücünü daha da artırmak isteyen öğretmenlere yararlı olacağını düşündüğüm birkaç konuya kısa dokunuşlar yapmak istiyorum.

Öğrenci sınıfta kendini ne kadar var hissediyor?

Öğrencinin kendini sınıfta ne kadar var hissettiğini bilmek önemlidir. Size bir anımı anlatmak istiyorum. Bir okula davetliydim, öğretmen ve öğrencilere konuşacağım. Okul yönetimine, izin verirlerse dördüncü sınıftaki öğrencilerle tanışmak ve onlarla sohbet etmek istediğimi söyledim. Memnuniyetle kabul ettiler.

> *Sınıfa girdim, ilkokul dört. Öğrencilere hazırladığım ufak kâğıtları dağıttım. "Bu kâğıtlarla ne yapacağınızı sonra söyleyeceğim," dedim. Sınıfın bir köşesine yürüdüm. "Çocuklar," diye söze başladım. "Burası sıfır; hiç kendiniz değilsiniz, çok sıkılmışsınız, patlıyorsunuz. Anlatılan şeyler ilginizi çekmiyor, yapılan şeyler ilginizi çekmiyor, kapıyı kapatsalar pencereden kaçmak istiyorsunuz. Beni anlıyor musunuz?" diye sordum. Koro hâlinde "Eveeet," dediler, beni çok iyi anlamışlardı.*
>
> *"Şimdi," dedim sınıfın öbür köşesine geçerek. "Burası 10. Burada kaptırmışsınız kendinizi, anlatılanı ilgiyle dinliyorsunuz. Anlatılan şeyler, yapılan şeyler ilginizi çekiyor. Diyelim o sırada ben geliyorum, 'Haydi dondurma yemeye gidelim,' diyorum. Siz, 'Gitmeyeceğim,' diyorsunuz. 'Parasını ben vereceğim,' diyorum. Siz 'İstemiyorum,' diyorsunuz. 'Üstüne para vereceğim,' diyorum. 'İstemem, dondurman da paran da senin olsun, ben burada kalmak istiyorum,' diyorsunuz. İşte burası 10, burada tam kendinizsiniz." Sonra sıfırla on arasında kalan, iki köşe arasındaki bir yeri işaretleyip "Şurası ise 5, 'Dondurma yemeye gitsem de olur, sınıfta kalsam da olur,'" dedim.*

"Şimdi," diye sözlerime devam ettim, "size verdiğim o ufak kâğıda lütfen yazın, bu okulda siz ne kadar varsınız? 0 ile 10 arasında bir rakam yazın!" Bir oğlan çocuğu el kaldırdı, "Küsurlu verebilir miyiz?" diye sordu. Alay ediyor sandım, ama "Verebilirsiniz," dedim.

Aralarında geziniyorum, baktım çocukların hepsi küsurlu veriyor: 5,4; 6,2; 5,6 gibi... 5,4 yazana "Neden 5,4?" dedim. Şöyle bir bakıp "Öyle hissediyorum," dedi. Sanki içinde barometre var. Barometrede ne yazıyor ise öyle yazmak zorunda, çünkü barometre o rakamı gösteriyor.

Öğleden sonra ortaokul ikinci sınıfa girdim. Ölçeği 100 yaptım. Öğrencilere küçük kâğıtları dağıttım ve sınıfın köşelerine giderek var olma derecelerini sıfır ve yüz olarak anlattım. "Siz bu okulda ne kadar varsınız?" diye sordum. Yuvarlak rakam yazan yoktu. 72 yazmış çocuk. "Neden 72?" diye sorunca, "Öyle hissediyorum," dedi. Düşünmeye başladım. Bu çok önemli bir gözlem benim için.

Seminerlerimde diyorum ki: "Şimdi size sorsam ne kadar susuzsunuz diye, hemen bilir ve bir şey söylersiniz. 100 üzerinden ölçek versem ne kadar açsınız, ne kadar yorgunsunuz bilirsiniz. Beyin takip ediyor. Bakın, beyindeki muhasebeci bir şeyi daha takip ediyor: Şimdi burada siz kendiniz olarak ne kadar varsınız?"

Akşam yatmadan önce şöyle bir otuz saniye düşünün, bugün ben kendi hayatımda, kendim olarak ne kadar vardım?

Çok düşünmenize gerek yok. İçiniz bilir ve hemen cevap verir. Üniversite öğrencilerine seminerlerimde söylüyorum. Her gün "Bugün ben kendi hayatımda, kendim olarak ne kadar vardım?" sorusunu sorun ve içinizin verdiği cevapları kaydedin, her gün kaydedin. Hafta sonu ortalamasını bulun, ay sonu ortalamasını bulun, yıl sonu ortalamasını bulun. Onlara "Hayatınızın en önemli verisini topluyorsunuz," diyorum.

Kendi yaşamında kendin olarak var olabilmek, şevkin, yaratıcılığın kaynağıdır. Yaratıcı düşüncenin kaynağıdır.

*İnsanın kendi yaşamında kendisi olarak var olmasına izin veren ortamlarda insan şevklidir, izin vermeyen ortamlarda ise şevksiz.**

Öğrencileriniz sınıfınızda kendileri olarak ne kadar var hissediyor? Bu üzerinde durulması gereken çok önemli bir konu! Öğrenci sınıfınızda kendini ne kadar var hissediyorsa, sizin anlattığınızı o kadar ilgiyle dinleyecektir. Sınıfınızdaki öğrencilerin kendilerini ne kadar var hissettikleri ilginizi çekiyor mu? Bulmak çok kolay!

Onlara ufak kâğıtlar dağıtın. İsim yok, öğrenci numarası yok, sadece boş bir kâğıt parçası ve sorun: "Siz bu sınıfta kendinizi ne kadar var hissediyorsunuz? Sıfır, bu sınıfta kendimi hiç kendim olarak var hissetmiyorum, ben yokum; yüz, bu sınıfta tam anlamıyla kendimi kendim olarak var hissediyorum, tümüyle varım. 0 ile 100 arasında bir sayı seçerek bu sınıfta ne kadar kendiniz olarak var hissettiğinizi belirtin."

Ben öğretmen olsam bütün sınıflarımda bunu her ay uygularım. Bir öğretmen olarak mesleğimle ilgili elde edebileceğim en önemli verinin bu olacağına inanıyorum.**

Yaşamla ilişki kurarak ders anlatmak

Gelişim içeriden dışarıya doğru olur, bir tomurcuğun çiçek hâline dönüşmesi gibi. Bir konunun kendi yaşamıyla ilişkisinin ne olduğunu anlayan öğrenci anladıkça zevk alıp heveslenmeye, heveslendikçe daha çok çalışmaya, daha çok çalıştıkça daha çok anlamaya başlar. Bu gelişim döngüsü ömür boyu devam eder. Bu döngüyü yeteneğine göre kimisi biyoloji alanında, kimisi edebiyat alanında, kimisi matematik alanında, kimisi resim ya da müzik alanında diğerlerine kıyasla kolaylıkla yakalar. Çok kolay olmasa da diğer öğrenciler de yaşamla-

* Dilâ, Canan (2013). *Damdan Düşen Psikolog*: Remzi Kitabevi. s. 523.

** Bu kitabı okuduktan sonra öğrencilerinin sınıfta ne kadar var olduğunu önemseyip uygulayan öğretmenler, bir öğretim yılı boyunca uyguladıktan sonra elde ettikleri rakamları ve kendi deneyimleri ve çıkardıkları sonuçları benimle paylaşırlarsa memnun olurum. Bana iletisim@dogancuceloglu.net adresinden yazabilirler.

rıyla ilişkilerini görünce konuya daha kolay ısınır ve çalışma istekleri artar. Bu döngüyü yakalayınca zamanın nasıl geçtiğini anlamazsınız. Gelişiminize, bilgi edinmeye saatler verirsiniz, ama size sanki on dakika gibi gelir. Ünlü psikolog Mihaly Csikszentmihalyi bu akış hâlini incelemesiyle tanınır ve aynı adı taşıyan kitabı Türkçeye çevrilmiştir.*

Öğrencide akış hâlini yaşatabilmek, öğretmen için müthiş bir başarıdır. Aşağıdaki mektupta bir öğrenci matematik dersiyle ilgili bir deneyimini paylaşıyor.

> *Lise 1. sınıfa kadar matematikle sıkıntısı olan bir öğrenciydim. İlk ve ortaokul dönemimde çok fazla okul değiştirdiğimden çok fazla öğretmen tanımak durumunda kaldım.*
>
> *4. ve 5. sınıfta matematiğim iyi olmadığı için sınıftaki en iyi beş öğrenci arasında değildim.*
>
> *Matematiği anlamadığımı, beceremeyeceğimi sandım. Diğer tüm derslerim 5'ti. Sözlü ve yazılı anlatımlarda oldukça iyiydim. Ama öğretmenim matematik konusunda bana zerre umut vermedi.*
>
> *Ortaokulda da matematik öğretmenlerinden hep nefret ettim. Liselere giriş sınavında bir başarı elde edemedim. Çünkü hiç matematik netim yoktu.*

Mektubun bir kısmında matematikte iyi olmadığı için çektiği buhranları, sıkıntıları ve annesinin babasının üzüntülerini ayrıntılı olarak uzun uzun anlatıyor.

> *Ben lise öğrencisi iken kendisi ortaokulda matematik öğretmeni olan bir müdür yardımcısından matematik öğrenmeye başladım. 1/3 mü büyük, 1/5 mi? Sorunun cevabını verememenin beyin sancısını çeken ben; hoca, "1 kilo eti 3*

---

* Csikszentmihalyi, Mihaly (2018). *Akış: Mutluluk Bilimi*: Buzdağı Yayınları. Akış deneyiminin ne olduğunu açıklayan ve bu deneyimi nasıl yaşayabileceğimizi sayısız örnekle bize sunan bu kitap, *Akış* teorisinin sahibi Prof. Dr. Mihaly Csikszentmihalyi'nin mutluluğu araştırmaya adanmış 25 yıllık çalışmasının bir sonucudur. Yayınevi kitabı şöyle tanıtıyor; *Akış: Mutluluk Bilimi* kitabı, akademik dünyayla birlikte yaşamına değer katmak, hayatı daha derinden keşfetmek ve öz farkındalığını artırmak isteyen herkes içindir.

kişi mi yerse daha çok düşer, 5 kişi mi?" deyince kaynayan beynime buz gibi su döküldü sandım.

"Ne yani, bu muydu!" dedim.

Ortaokulda bu cümle bana hiç kurulmadı mı ya da ben öğrenilmiş çaresizlikle bu cümleyi hiç mi duymadım! İnanın bilmiyorum. Ama o günden sonra çok şey değişti.

Matematik imkânsız olmaktan çıkmıştı. Netlerim üç beş artmaya başladı. Çok zeki biri olmadığımı ya da iyiler arasında olmadığımı biliyordum; çünkü 4 ve 5. sınıf öğretmenim bunu bana çok iyi işlemişti. Beni bir yandan yere göğe sığdıramazken matematik adına bir umut vermemişti, ama şimdi aptal olmadığımı, matematiği de yapabileceğimi anlamıştım.

Matematik öğretmenim bir gün "Hayattaki problemleri çözemezsen matematiği de çözemezsin," dedi. Matematikle hayat arasındaki ilişkiyle ilgili ilginç şeyler anlatırdı. Ben onunla anladım: BİR PROBLEME NASIL YAKLAŞILACAĞINI.

Üniversitede istediğim bölümü -PDR- kazandım. Hocamın bana anlattığı matematikle KPSS'yi de kazandım. Mesleğe başlayınca ziyaretine gittim. Kendisine minnettardım ve dedim ki: "Hocam idarecilik yapmasanız, keşke hep derslere girseniz."

Bir taşımalı okulda hem öğretmenlik hem idarecilik yaptığını, köyden taşımalı gelen çocuklarla bir saat maç yapıp bir saat etüt yaptıklarını anlattı.

Çocukların gözlerine farklı bakan bir adamdı. Ben de göreve başladığımda çocukların gözlerine baktıkça, onlarla sohbet ettikçe, mutlulukla dopdolu oldukça, onların heyecanlarıyla içim kıpır kıpır oldukça matematik hocama hep dua ettim.

Mektubu bayağı kısaltarak paylaştım. Kesirlerin yaşamla ilgisinin keşfedilmesi anı ne güzel anlatılmış. Hangi alanda olursa olsun, anlatılan konunun öğrencinin yaşamında bir anlam ifade ettiğini bil-

diğiniz bir öykü ile konuyu anlatmanız onun konuyu anlamasını ve diğer kavramlarla ilişki kurmasını sağlar.

Öğretmen konuyla ilgili ne, niçin ve nasıl sorularının cevabını, öğrencinin gözünden, öğrencinin yaşam deneyimleri çerçevesinde anlatırsa o ders zevkli geçer ve öğrencinin ilgisini çeker. *Öğrencinin yaşam öyküsü içinde anlam bulan bilgi, öğrencinin ilgisini çeker ve öğrenciyi geliştirir.*

Nasıl daha güçlü bir öğretmen olabilirim?

Bu kitabı buraya kadar okuduğunuza göre bu soru ilginizi çekiyor demektir. Daha güçlü bir öğretmen olmak isteyenler için önerilerim var:

Her gün, gün bitiminde size uygun bir ortam ve zamanda 10-15 dakika gibi kısa bir süre ayırın ve gününüzü gözden geçirmeye fırsat yaratın. Kendinize aşağıdaki soruları sorun ve cevaplarınızı mümkünse kısaca kaydedin:

- Bugün kendim olma cesaretim ne kadar vardı? Bugün, yaşamımda kendim olarak ne kadar var oldum? Yaşamınızda kendiniz olarak var olmayı (YKOVO) 0 ile 100 arasında bir ölçek üzerinde değerlendirin.

Kendinize şu soruları sorun:

a) Bugün kendim olarak var olma miktarımdan memnun muyum?

b) Daha çok kendim olarak var olabilir miydim?

c) Neden istediğim derecede var olamadım?

- Bugün hangi olumlu ve olumsuz duyguları yaşadım?

a) Olumlu duygularım nelerdi?

Sevgi

Yakınlık

Dostluk

Hâlden anlama

Yardımlaşma

Güven... vb.

b) Olumsuz duygularım nelerdi?

Kaygı

Korku

Öfke

Kıskançlık

İğneleme, istihza... vb.

Gözden geçirerek "Bu duygular benim hakkımda ne diyor?" sorusunu sorun ve günlüğünüze farkına vardıklarınızı kısa notlar hâlinde yazın.

- Aşağıdaki üç soru çerçevesinde gününüzü değerlendirin:

1. *Bugün neleri iyi yaptım?*

Bilinçli olarak yaptığınız iyi şeyleri düşünün ve cömert davranarak aklınıza gelen en ufak ayrıntıyı dahi yazın. Örneğin, "Öğlen yemeğe giderken elimi yıkamayı ihmal etmedim," demek size önemsiz görünmesin.

2. *Bugün neleri daha iyi yapabilirdim?*

İyi yapmak mümkün iken tam iyi yapamadığınız, içinize sinmemiş şeyleri içiniz bilir. Onları yazın. Örneğin, bir öğrenciyle göz göze geldiğinizde onun söylemek istediği bir şey olduğunu hissettiğiniz hâlde, onu görmemiş gibi yaptığınızı içiniz bilir. Düşünün ve nasıl hissettiğinize bakın. İçiniz "İyi ki öğrenciyle konuşmadım, aksi hâlde uğraşıp yeni sorunları dinlemek durumunda kalacaktım, aferin bana," mı diyor; yoksa içinizde bir yerde hafif bir hüzün, kendinize dönük bir yargılama mı var? Farkına varın ve ona göre ileriki günlerle ilgili karar verin.

3. *Öğrendiğim bir şey oldu mu, bugün ne öğrendim?*

Ne öğrendiğinizi bir cümle ile defterinize yazın.

- Merak eden yönüm bugün canlı mıydı?

Neyi merak ettim, niçin merak ettim ve merakımı gidermek için ne yaptım?

Yukarıda önerdiğim adımları uygulamak her insan için önemli gelişim süreçleri oluşturur. Her meslekten insan bunu uygulayabilir, ama öğretmenin uygulaması sadece kendinin değil, öğrencilerinin ve onların anne babalarının da gelişimini etkileyecektir. Bir öğretmenin yukarıda söylediğimiz uygulamaları her gün yapması, diğer öğretmenlerin de mutlaka dikkatini çekecek ve onları da etkileyecektir.

Öğretmenin kendine tanıklığı

Her insan gibi, öğretmenin de en önemli ilişkisi kendiyle olan ilişkisidir. Kendi ile olan ilişkisinin hayatının en önemli ilişkisi olduğunu keşfetmiş öğretmen, yaşamında kendisi olarak var olmayı ciddiye alan ve önemseyen biridir. Düşünce, duygu ve davranışlarının kendi düşünce, duygu ve davranışları olmasını ister. Bu nedenle, ilişki içinde olduğu diğer insanların tanıklığından çok kendisine yaptığı tanıklığı ön planda tutar. Yaşamında kendisi olarak var olmanın yolunun kendisinin kendine yaptığı tanıklıktan geçtiğini iyi bilir.

Kendine tanıklığın önemini keşfetmenin ne anlama geldiğini kısaca irdeleyelim. Kendisine olan tanıklığının önemini keşfetmiş bir öğretmen, aşağıdaki altı farkındalık içinde yaşar:

1. Kendi gözünde var olmaya, kendi gözünde kendini umursamaya, kendi gözünde yok olmamaya özen gösterir. Müdürle, diğer öğretmenlerle, öğrencilerle, velilerle ilişki içinde iken onların gözünde nasıl göründüğüne önem verir; ama bir o kadar da, hatta belki de biraz daha fazla, kendi gözünde var olmaya öncelik verir. Şunu çok iyi bilir: *Kendi gözünde yok olan bir insan, diğer insanlarla ilişkisinde de etkili bir şekilde var olmaya devam edemez, zaman içinde yok olur.*

2. Mükemmel olmaya çalışmaz; yaptığı hataları ve kusurları bir gülümsemeyle karşılar ve iki şeyi aynı anda yapmaya özen gösterir:

a) Hata ve eksiklerini görür, ama kendini yargılamaz,

b) Yukarıda "Nasıl daha güçlü bir öğretmen olabilirim?" başlığı altında anlattığımız uygulamayı gündeminde tutar. Niyetinin saflığı içinde geçen her haftanın sonunda, bir önceki haftadan daha iyi bir öğretmen olmayı hedefler. Kendini kendinden başka kimseyle kıyaslamaz.

3. Kendisiyle kurduğu ilişkiyi önemser. Evrende tek olduğunu ve başka hiç kimsenin kendisiyle, kendi özüyle kurduğu ilişkiye benzer bir ilişki kuramayacağının farkındadır. Şu evrende tekliğinin farkındalığını hiç unutmamaya özen gösterir.

4. Kendi potansiyeline güvenir. Davranışları bazen hatalı olabilir; bilir ki doğrusunu öğrenip hataların üstesinden gelme potansiyeli kendinde vardır. Doğru, iyi ve adil olanı öğrenip yapacak gücü olduğuna inanır.

5. Kendini sevilmeye layık biri olarak görür, gelişimi için zaman ayırıp emek vermeye değer biridir. Her gün kendisinin bedenen, aklen, manen ve duygusal olarak gelişimi ile sosyal ilişkileri için zaman ayırır. Kendini sever.

6. Kendini hem saygıdeğer bir birey hem de geliştirdiği büyük resim içinde ailesinin, okulunun, mesleğinin, milletinin ve insanlığın değerli bir üyesi olarak görür. Ailesine, mesleğine, milletine ve insanlığına yakışacak şekilde var olmaktan sorumluluk duyar ve özen gösterir.

Kanımca anne babaların en önemli hedefi, kendine tanıklığını önemseyen çocuklar yetiştirmek olmalıdır. Yine kanımca eğitim sisteminin ve öğretmenlerin temel hedefi, öğrencilerinin kendine tanıklıklarının önemini keşfetmelerini sağlamak olmalıdır. Kendi yaşamının en önemli tanığı olduğunu ve değerlerini keşfetmiş bir insan, iyi, doğru ve adili bilmeye ve yapmaya özen gösteren bir vatandaş olur.

Öğretmen veli ilişkisi

Bir anne baba için çocuğunun okula başlaması önemli bir olay. Emek verip sevgiyle büyüttükleri çocuklarının hayatında önemli bir adım atılmakta, önemli bir ilk gün yer almaktadır. Uzun sürecek ve birçok aşamaları olan eğitim yolculuğunun ilk adımı. Şermin Yaşar ifadesinin gücüne ve zenginliğine hayran olduğum bir yazar. Kızının okula başlayışının ilk gününde sosyal medyada paylaştığı yazıyı, izniyle, aşağıda paylaşıyorum.

*Dün gece uyku tutmadı, sabah bir heyecanla uyandım, kurduğum saatten bir saat önce. Giyindim, hazırlandım, aşağıya indim, Name'nin odasının kapısını usulca açtım. Yatağının başına oturdum, saçlarını sevdim, parmaklarını öptüm, kirpiklerine dokundum, burnunu öptüm. Kımıldadı. "Hadi kalk yavrum, bugünün okulun ilk günü," dedim kulağına, öyle güzel açtı ki gözlerini, mümkün olsa o uyanışı al bir mücevher kutusunun içine koy, sakla; üniversiteden mezun olduğu gün ver eline mezuniyet hediyesi diye... De ki; "Name; bu senin ilk okul gününe uyanışın, senin için sakladım. Name bunlar senin okuldan dönen ilk adımların, Name bu senin okuldaki ilk parmak kaldırışın, bu senin öğrenmek için can atışın, bu öğretmenin soru sorduğunda kalbindeki çarpıntı, bu ilk mahcup gülüşün, bu arkadaşına ilk bakışın, bu da okuldan gitmek istemiyorum, okulda uyumak istiyorum diye okul bahçesinde oturma eylemi yapışın☺"**

Öğretmen ve veli arasındaki ilişkiyi çok önemsiyorum. Kafamda şöyle bir formül kurdum, adına "70-30 Oranı" diyorum. Şu anlama geliyor: Öğretmenin sınıfa vereceği ilişki enerjisinin tümüne 100 dersek, bu enerjinin %70'ini öğrenciyle, %30'unu da veliyle ilişkisine ayırmalı. Öğretmen olmanın bilincine varmış ve niyetinin saflığını keşfetmiş bir öğretmen, öğrencinin anne babasıyla ilişkisinin ne kadar önemli olduğunu bilir ve bu ilişkiyi canlı tutmaya özen gösterir. Öğrenciyi geliştirme çabasının bir kısmını 70-30 oranı çerçevesinde veliye de verir. Çocuğun gelişmesi için öğretmen ve öğrenci ister istemez aynı ekiptedir ve birbirleriyle ahenk içinde hareket etmek zorundadırlar.

Aşağıdaki mektup, öğretmen veli ilişkisinde önemli boyutları dile getirmektedir:

14 yıllık bir sınıf öğretmeniyim. Mesleğini severek yapan bir öğretmenim. Biri okul öncesi, diğeri 3. sınıf olan iki kızım da yaşadığımız kentte ekonomik düzeyi oldukça

---

** www.instagram.com/p/BnQ4VSQgQ_v/?taken-by=serminyasarofficial

iyi sayılabilecek velilerin ve çocukların olduğu bir devlet okuluna gitmekteler. Kendim düşük gelirlilerin çoğunlukta olduğu bir semtteki okulda öğretmenlik yapıyorum. Bu nedenle her iki tarafı da öğretmen ve veli olarak gözlemleme şansım oldu.

Benim çalıştığım okul çevresindeki veliler, sadece çocuklarının çantasını taşıyarak iyi veli, iyi anne baba olduklarını düşünüyorlar. Öğretmenlerin önerileri, uyarıları onlar için çok önem taşımıyor. Geçen seneki sınıfımda daha önceleri oldukça başarılı olan bir kız öğrencim vardı. Derslerinde düşüş ve öğrencide ilgisizlik başlayınca, velisi ile iletişime geçtim. Çalışma ortamı ve neler yapılabileceği hakkında bilgi vermeye çalıştım. Ancak öğrencinin velisi bana çıkıştı. "Sizin için söylemesi kolay, ben uyarıyorum, ama ne yapayım? Tek çocuğum o değil," diyerek kızdı. Gerçekten çok üzüldüm.

Denetim Odaklı Korku Kültürü algısı içinde ilişkilerini anlamlandıran veli, öğretmenin BİZ bilinci ve ekip anlayışı içindeki yaklaşımını bir otorite kurma ve denetleme tavrı olarak algılamış olabilir. O nedenle öğretmenlere önerim, öğrencilerinizin anne babasıyla önce tanışın ve sizin kim olduğunuzu öğrenmelerine vakit ayırın. Siz de onların kim olduğunu öğrenin. İlk birkaç toplantı tamamıyla tanışma toplantısı olsun, sorun çözmeye yönelmeyin. Denetim Odaklı Korku Kültürü algısı içinde birinin diğerinden korkmadan ekip algısı içine girmesi kolay iş değildir. Öğretmen veli ilişkisinde BİZ oluşturmak çok, ama çok zordur. Bunun farkında olarak hareket etmek gerekir.

Bu seneki sınıfımda bir öğrenci, oyun ve fiziki etkinlikler dersinde oyun kurallarına uymak istemedi. Çok üstüne gitmemek için benim belirlediğim, kontrolümde olacak bir alanda serbest oynayabileceğini söyledim. Ancak öğrencim bu kurala da uymayıp duvara tırmanmaya, tehlikeli davranışlar sergilemeye başladı. Ders bitiminde böyle ders yapamayacağımızı söyledim. Teneffüs sırasında yanından ayrıldım. Tekrar sınıfa çıktığımda kalem açacağını kırıp içindeki jiletle koluna jilet attığını gördüm. Çok derin de-

ğildi. Sanırım dikkat çekmek, güç gösterisi yapmak içindi ama bu doğal bir durum değil. Hemen velisini aradım. Öğrenciyi de rehberlik servisine yönlendirdim. Annesi gelip öğrencinin daha önceki yıllarda intihar etme girişiminde bulunduğunu söyleyince hemen çocuk hastanesindeki bir çocuk psikiyatristinden randevu alıp yönlendirdik.

Doktor ilaçla tedaviyi uygun görmüş. Rapor ve reçeteyi getirdiğinde annesi bana, "Hocam, sizin yüzünüzden, kural koyuyorsunuz. Ondan böyle yapıyor çocuğum," dedi. İnanın on dört yıldır birçok sorunla karşılaşıp çözmeye çalıştım ama bu söz o kadar ağırıma gitti ki ağladım. Çünkü ben bugüne kadar hiçbir öğrencimi yıpratacak bir söz ve davranışta bulunmadım.

Onlara zarar gelmemesi için tabii ki sınıf kuralları oluştururum, ancak sınıf kurallarını da öğrencilerimle belirlerim. Birlikte belirlediğimiz kurala öğrenci uymayınca uyarıda bulunmak, kuralların delinmesine izin vermemek yanlış olmasa gerek, ama bu konudaki fikirlerinizi ve uyarılarınızı çok önemsiyorum. Eğer bilmeden yaptığım bir yanlış varsa düzeltmek isterim.

Bir de anne babanın, çocuğun yanında öğretmeni eleştirmesi konusu var. Ben bunu çok yanlış buluyorum. Anne babasının saygı göstermediği kişiye çocuk da saygı göstermez. Ben her zaman öğretmenlerini çocuklarıma överim, onun iyi taraflarını anlatırım.

Canım öğretmenim, lütfen bir *Savaşçı* olduğunuzu unutmayın! Denetim Odaklı Korku Kültürü toplumunun içinde yaşadığınızı hatırlayın. Bilinçli ve sağlıklı bir ortam olsaydı, bahsettiğiniz çocuk zaten bu durumda olmazdı. Biz öğretmenlerin alıngan olma lüksü yoktur. Bütün söylediklerinizi bir gerçeği ortaya koyuyor; öğretmen sadece öğrenciyi eğitmek durumunda değil, ister istemez anne babayı da eğitme durumundayız. Ve bu, öğrenciyi eğitmekten çok daha zor.

Son iki yıldır bazı öğretmenler bana mektup yazdılar ve velilerle kitap okuma grupları oluşturmak istediklerini bildirdiler. İrtibat

kurduk, kitaplar önerdim. Katılım gönüllülük esasına dayalıydı. İlk başlarda ilgi göstermeyen veliler oldu, ama zaman içinde ilgi arttı. Sınıfta kitap okunması ve sonrasında yer alan sohbetlerden herkes memnun kaldı. Herkesin birbirinden bir şeyler öğrenebileceği ortaya çıktı.

Bu tür çalışmalar göstermektedir ki kitap okuyan anne babalarla öğretmen arasında iletişim daha kolay olmaktadır. Bu tür kitap okuma ve sohbet gruplarının çoğalması velilerin hayatına önemli gelişim olanakları sunabilir.

Öğretmene hediye vermek

Yazılan mektuplardan anladığım kadarıyla öğretmene hediye verilmesi önemli bir konu olarak kendini gösteriyor. Her okulun ve her öğretmenin bu konuda kendilerinin karar vermelerini saygıyla karşılıyorum. Ben öğretmen olsaydım, sınıfımdaki öğrencilerimden doğum günüm ve öğretmenler günü gibi özel günlerde hediye kabul edecek miyim, etmeyecek miyim konusunda karar verirken yaşamıma yön veren değerlerimi düşünürdüm. Daha önce irdelediğim, öğrencimle ilişkimde sınıfta yaşamasını istediğim değerleri kıstas alır ve kendime sorardım:

- Ne yönde karar verirsem bu değerleri öğrencilerimle ilişkimde yaşatmış olurum?

Bu işlemi kendi içimde yaptım; vardığım sonuç, öğrencilerimden hediye kabul etmemek oldu.

Bu kararımı öğrencilerime ve velilere özenle ve dikkatle açıklar, bu kararıma saygı duymalarını isterdim. Bu, benim kendime olan saygımı zedelemeden öğretmenlik yapacağım bir durum olurdu.*

---

* Bu kitabı okuyup yukarıda saydığım değerleri sınıfta yaşatmayı kabul ederek öğrencilerinden iç rahatlığıyla hediye kabul etmeyi başaranlar var ise, bunu nasıl başardıklarını bana yazmalarını isterim. İkna olursam düşünüş tarzlarını, eğer izin verirlerse, hem sosyal medyada hem de kitabın ileriki baskılarında paylaşırım. iletisim@dogancuceloglu.net adresine yazabilirler.

Aşağıdaki mektup, öğretmene hediye vermenin ne kadar hassas bir konu olduğunu gösteriyor.

Öğretmenlerle ilgili bir kitap yazdığınızı öğrendiğimden dolayı kendi ilkokul öğretmenim ile ilgili naçizane bir anımdan bahsetmek istedim.

Benim babam şoförlük yaparak bizim geçimimizi sağlıyordu. Durumumuz ne kötü ne çok iyiydi. Bir öğretmenler gününde annem, öğretmenime hediye olarak elime, siyah bir bakkal poşeti içinde memleketten gelen fındığı tutuşturdu. Kara kara düşünerek okula vardım. Neyse, herkes sırasından tek tek ayağa kalkarak öğretmenin yanına gidip masasına hediyeyi bırakıyor, onun elini öpüyordu. Masanın rengârenk hediye paketleri ile dolmasının verdiği sıkıntıdan iyice sinmiştim.

Sıra bana geldi. Fındık poşetini, öğretmenin görmemesini dileyerek sıramın altına, yere bırakmıştım. Öğretmenim "Gelsene kızım," dediğinde utancımdan ne kafamı kaldırabildim ne de onun yanına gitmeye yeltenebildim.

Benim yüreği güzel öğretmenim durumu anladı. "Aa, bana mı o sıranın altındaki hediye? Getir bakalım, çok merak ediyorum," dedi. Mecburen kalktım, öğretmenime verdim siyah poşeti. Öğretmenim hiçbir hediyeyi açmamıştı. Lütfen benimkine de bakmasın diye dua ederken benim poşetimi açtı ve büyük bir sevinç gösterisi ile bana sarıldı. Çok teşekkür etti, fındığı çok sevdiğini söyledi. Bütün sınıf arkadaşlarımın sırasına birer avuç fındık bıraktı ve herkesten bana teşekkür etmesini rica ederek benim sayemde hepimizin fındık yiyeceğinden bahsetti. Sonra da beni alkışlattı.

Yerime oturduğumda çok mutluydum.

Böyle günlerde hediyelerin beğenilmemesi gibi konularda etraftan duyduklarım karşısında benim öğretmenimin nasıl naif olduğunu, aslında öğretmen kelimesinin içini tam anlamı ile doldurduğunu görebiliyorum. Benim kızım da inşallah böyle ince yürekli, yüreği sıcak bir öğretmene denk gelir.

Sevgiler...

Her öğretmen bu güzel öğretmenimiz tarafından gösterilen nazik anlayışı gösterecek durumda olmayabilir. Öğretmene hediye olarak altın set alma öyküsünü* ve öğrencinin ne hissettiğini unutmamamız gerektiğine inanıyorum.

Öğrenciye şiddet uygulamak

Ne mutlu bize ki toplum olarak şiddeti tasvip etmeyen bir tavır geliştirdik ve yasalarla bu tavrın hukuksal temellerini attık. Eşim Yıldız, hukukçu kimliği içinde kolları sıvadı ve araştırmasının sonucunda bana şu bilgilerle dönüş yaptı:

Türk Ceza Kanunu içinde şiddet ile ilgili şu iki madde konumuza ilişkin görünüyor:

- *İşkence*

  Madde 94- *(1) Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

  (2) Suçun;

  a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı, ... işlenmesi hâlinde, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

- *Eziyet*

  Madde 96- *(1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

  (2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;

  a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

---

* s. 139.

b) Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe karşı, işlenmesi hâlinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Bu alıntılarla altını çizmek istediğim temel mesaj şu: Artık anne babaların, öğretmenlerin ya da diğer güçlü pozisyonlarda bulunan insanların Denetim Odaklı Korku Kültürü anlayışı içinde istedikleri gibi şiddete başvurmaları yasaklanmıştır.

Peki, yasalar var diye okullarda şiddet tamamen yok olmuş durumda mı? Aşağıda verdiğim araştırma gösteriyor ki, önceleri öğretmen kaynaklı olan şiddet davranışları çeşitlenerek, veliden öğretmene ve öğrenciden öğretmene olmak üzere biçim değiştirerek devam etmektedir.

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi yayınlarından *Eğitim Bilimleri* dergisi tarafından Haziran 2015'te yayınlanan Doç. Dr. Mustafa Gündüz'ün "İlk ve Orta Öğretimde Uygulanan Şiddet Olaylarına Öğretmen Adayı Öğrencilerin Anlatılarından Bakmak" başlıklı araştırmasının özetini aşağıda sizinle paylaşıyorum.

> *Farklı amaçlarla bir başkasına istenmeyerek etkide bulunma eylemi olarak tanımlanan şiddetin, değişik sebep ve uygulama biçimleri vardır. Şiddet, hayatın hemen her döneminde ve çok farklı yerlerde görülebilmektedir. Bu dönem ve mekânlardan biri ve belki de en önemlisi okuldur. Eğitimde şiddet, sürekli gündemde olan bir problemdir. Kişiler üzerinde derin etkiler bırakmasına ve asla istenmemesine karşın, hâlâ varlığını devam ettirmekte ve giderek de artmaktadır. Eğitimdeki şiddete yönelik geniş, sağlıklı ve yeterli araştırmalar bulunmamaktadır. Bu araştırmada, öğretmen adayı olan 300 üniversite son sınıf öğrencisi bugüne kadar eğitim ortamlarında tecrübe ettikleri ya da şahit oldukları bir şiddet olayını yazılı olarak anlatmıştır. Anlatılanlar sayısal olarak ve nitelik açısından analiz edilmiştir. Öğrencilerin karşılaştıkları şiddet olayının özneleri, gerekçeleri, araçları, zaman ve mekânlarına ilişkin sınıflamalar yapılmıştır. Ayrıca şid-*

*detin tipolojileri, uygulama biçimleri ve şiddete verilen tepkiler analiz edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan temel sonuçlara göre, Türk eğitim sisteminin son seviyesine gelip de şiddet görmeyen öğrenci yok gibidir. Şiddet sebeplerinde ve uygulama biçimlerinde farklılıklar vardır. Şiddet öğrencilerin benlik, kişilik, iletişim becerisi ve öğrenme yeteneklerini derin biçimde etkilemektedir.**

Şiddetin okullarda hâlen var olduğu gerçeğinin farkında olup toplum olarak daha duyarlı olmamız gerekiyor. İlişkilerde sorunların şiddetle değil, iletişimle daha etkili ve verimli bir biçimde çözüleceğini öğrenmemiz gerekiyor. Öğretmenlerimize bu konuda önemli görevler düşmektedir.

Öğretmen okul müdürü ilişkisi

Kitabın taslağını okuyan, özellikle eğitim kademelerinde yönetici olarak bulunan eğitimci arkadaşlarımın çoğu, mektupların çoğunun olumsuz duygular yönünden baskın olduğuna dikkatimi çektiler ve bu durumun birçok öğretmen ve eğitimciyi olumsuz etkileyebileceğini belirttiler. Kitabın taslağını gözden geçirmesini istediğim, değer verdiğim, kıymetli bir okul müdürü dostum, bana yazdığı mektupta şöyle demiş:

Örneklerin daha çok ilkokul ve sınıf öğretmenliği üzerinden verilmesi dikkat çekmektedir. Branş öğretmenleri ve bir öğretmen olarak yöneticilerin de öğretmenin gücünü pekiştirme noktasında dikkate alınması konuyu destekleyecektir. Şahsen bir yönetici olarak verilen her örnekte Denetim Odaklı Korku Kültürü esaslı yöneticilerin dikkate alınmış olması göze çarpıyor. Zira okulun kalbi öğretmen, beyni ise yönetim kademeleri ve onların varlık katsayılarıdır.

---

* Araştırmanın tümü www.dergipark.gov.tr/download/article-file/157281 bağlantısından okunabilir.

Evet, öğretmen olmak bir iş değil; bir yaşam biçimidir. Öğretmenlik yapmaya çalışan öğretmenler tabii ki var. Kitap okuma oranlarımız istendiği gibi değil ve zayıf. Ama bunun yanında varlık mücadelesi veren, geleceği omuz omuza inşa etmeye çalışan okul yöneticileri ve öğretmenlerin birlikte mücadeleleri de var. Geleceğimizin daha iyi inşası için öğretmenin asıl gücünün mesleğini, önce insan olarak öğrencisini ve hayatı daima nefes alırcasına sevebilmesinden geleceğini sıklıkla vurgulamamız önemlidir.

Nitelikli, kendini daima geliştiren ve yaşamıyla model olabilen öğretmen güçlü öğretmendir. Toplum inşacısı olarak öğretmen güçlü olsun ki, toplum da uygar olabilsin.

Bu mektupta altını çizmek istediğim ana fikir, *okulun kalbi öğretmen, beyni ise yönetim kademeleri ve onların varlık katsayılarıdır* cümlesinde ifadesini bulmuştur. Bu ifadeye katılıyorum ve burada açık seçik belirtmek istiyorum: Güçlü öğretmen kadar güçlü okul müdürü de üzerine kitap yazılacak, kendi başına önemli bir konudur. Öğretmenin okul yöneticisi ile ilişkisi geliştirici olabileceği gibi kısıtlayıcı, hatta en kötüsü yozlaştırıcı da olabilir. Okul müdürünün hem makamından hem de taşıdığı değerler ve karakterinden gelen inkâr edilemez büyük bir gücü vardır. Allah ömür verir, nasip ederse bu kitapta kullandığım yöntemlerin aynısını kullanarak okul müdürünün gücüne dair bir kitap yazmak isterim. Böyle bir kitap için gelen mektup ve değerlendirmelerde, Denetim Odaklı Korku Kültürü müdürünün öyküleri mi, yoksa Gelişim Odaklı Değerler Kültürü müdürünün öyküleri mi baskın çıkacak, merak ediyorum.

Ama şunu bir kez daha ifade etmek isterim; bugün Türkiye'de barış ve güven içinde yaşıyorsak, bir gücümüz ve değerimiz varsa, bunu kitabı adadığım öğretmen ve yönetim kadrosuna borçluyuz. Evrensel değerler çerçevesinde parmakla gösterilecek öğretmen ve okul müdürlerimiz olduğuna inanıyorum. Bu kadrodan bazılarını da tanıma şansım oldu. Hepsini buradan sevgi, saygı ve şükranla selamlıyorum.

"Hiç kimse, ama hiç kimse, tesadüfen öğretmen olmamalıdır!"

Bu başlık kitabın taslağını gözden geçiren bakanlıkta üst düzey bir eğitimcinin bana yazdığı notlardan. Şöyle diyor:

> *Sonuç: Her şeyin başı sevgiyle yoğrulmuş öğretmen. Kitabı bitirince aklımda, dimağımda kalan tek şey: İyi yetiştirilmemiş bir öğretmen, atom bombasından daha tehlikeli olabiliyor.*

Ve ilave ediyor; "Acı veren tek gerçek, iyi yetişen öğretmenin tesadüfen yetiştiği." Daha sonra, şöyle devam ediyor: "İçi sevgi dolu öğretmenleri sistemin keşfetmesi çok önemli. Ulusal Güvenlik düzeyinde, alarm seviyesinde 'öğretmen yetiştirme' politikası ivedilikle ele alınmalıdır. Hiç kimse, ama hiç kimse, tesadüfen öğretmen olmamalıdır!"

Evet, bilinçli ve deneyimli bir uzmanın değerlendirmesini okudunuz. Eğitimde Finlandiya Modeli sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada çok konuşulan bir konu. Finlandiya'daki öğretmen adaylarının seçiminde nelere dikkat ediliyor? Değerli eğitimci Dr. Özgür Bolat, daha önce sözünü ettiğim Pasi Sahlberg'in Türkçeye çevrilen kitabına önsöz yazmış ve bir gazete yazısı ile kitabı tanıtmıştır.*

Sanıyorduk ki Finlandiya, öğretmen adaylarını akademik olarak başarılı öğrenciler arasından seçiyor. Kitabı okuyunca anlıyoruz ki bu doğru değil. Özgür Bolat'ın aktardığı gibi; "Finlandiya'da öğretmen adayları akademik olarak en iyi öğrenciler arasından seçilmiyor. Öğretmen adaylarında takım çalışması, meslek aşkı, iletişim becerisi, karakter gibi farklı özellikler aranıyor. Kişinin doğası, öğretmenliğe ne kadar uygun ona bakılıyor."

Kitabı okuyunca yine anlıyoruz ki Finlandiya'da öğretmen emir kulu değil; emir komuta sistemi içinde yönetilmiyor. Her bir öğretmen öğrencisi için, iyi olanı keşfetmek için araştırma yapan, araştıma bulgularını uygulayan ve meslektaşlarıyla sürekli ilişki içinde geli-

---

* Dr. Özgür Bolat'ın yazısı için: m.hurriyet.com.tr/yazarlar/ozgur-bolat/finlandiyadan-egitim-adina-ne-ogrenebiliriz-40903821

şip, aynı zamanda geliştiren, mesleğine gönül vermiş birisi. Böylece, "Okullarda ve farklı bölgelerde her çocuğa seviyesine ve bölgenin konumuna uygun eğitim veriliyor."

Önerim: Türkiye Öğretmen Akademisi kuralım

Binlerce öğretmenimiz var. Milli Eğitim bünyesi içinde biriken eğitim deneyimi, benim gözümde, paha biçilemeyecek değerde, araştırma konusu olacak bir bilimsel hazine.* Elimde olsa emekli olma süreci içinde olan her bir öğretmen, her bir okul müdürü, her bir ilçe milli eğitim müdürü ile uzun uzun sohbet eder, meslek yaşamları süresince kazandıkları önemli deneyimleri not ederdim. Elde edilen bu muhteşem veri tabanını çözümler ve ortak gözlem ve önerileri keşfederek yıllar içinde oluşan Türk Milli Eğitiminin Başarı Haritası'nı oluştururdum.

Pareto ilkesinin** farkındayım. Yani milli eğitim bünyesinde çalışanların %20'sinin daha deneyimli ve üretken olmasını beklerim. İşte bu %20'nin bilgi, görgü ve deneyim birikimini *Türkiye Öğretmen Akademisi* adını vereceğim bir bünye içinde toplayıp değerlendirmek isterdim.

Türk eğitiminin bünyesinde şimdi, hâlen dünyanın parmakla göstereceği öğretmenler ve yöneticiler olduğuna inanıyorum. Parmakla gösterilecek, dünya kalitesindeki bu öğretmen ve yöneticilerin birçoğu yabancı dil bilmeyebilir. Ama kendi sezgi, yaşam deneyimi ve akıllarıyla çok önemli eğitim ilkeleri geliştirip uyguladıklarını bana

---

* Milli Eğitim Bakanlığının bu kitap baskıya verilmeden hemen önce yürürlüğe koyduğu #1MilyonÖğretmen1MilyonFikir projesini bu çerçevede önemli bir adım olarak görüyorum. Açıklama şöyle: #BirMilyonÖğretmenBirMilyonFikir ülkemizin dört bir köşesinde görev yapan öğretmenlerimizin eğitim ve öğretim hakkında birbirinden değerli fikir, proje ve önerilerini Milli Eğitim Bakanlığı'na iletebilmeleri için hazırlanmış dijital bir platformdur. **Devlet okullarında görev yapan öğretmenlerimiz MEBBİS, özel okullarda görev yapan öğretmenlerimiz ise EOKUL kullanıcı bilgileriyle** sisteme giriş yaparak her türlü proje ve önerilerini paylaşabilecek ve sonrasında fikirlerinin ne aşamada olduğunu platform üzerinden takip edebileceklerdir.

** Pareto ilkesi der ki, çoğu olay için etkilerin kabaca %80'i, etkenlerin %20'sinden kaynaklanır. İş yönetimi düşünürü Joseph Juran bu ilkeyi önermiş ve İtalya'daki arazilerin %80'inin sahibinin, nüfusun %20'sini oluşturduğunu gözleyen İtalyan ekonomist Vilfredo Pareto'nun adıyla isimlendirmiştir.

anlatılanlardan duydum. Gedikli Anne öyküsünü hatırlayın.* Eğitim bünyesinde yüzlerce, onlarca, hatta binlerce Gedikli Anne'lerin bulunduğuna inanıyorum. Öğretmenlerin birbirini eğitebileceği bir yer olarak *Türkiye Öğretmen Akademisi* bünyesinde deneyimli usta öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini aktarabileceği bir ortam oluşmasını önemsiyorum.

Öğretmenler arasında usta çırak ilişkisinin kurulmasına ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Aşağıdaki mektup bu ihtiyacı duyan, mesleğe yeni başlamış birini, gerçekten önemli bir konuyu dürüstçe dile getiriyor.

> *Sevgili Doğan Bey,*
>
> *Instagram'da yeni bir kitap yazacağınıza dair gönderinizi gördüm. Belki istediğiniz şeyle alakasız olacak, ama benim sizin yardımınıza ihtiyacım var.*
>
> *Altı yıldır özel kurumlarda öğretmenlik yapıyorum. Aslında çok severek yaptığım bir meslek, fakat sınıf yönetimi konusunda kendimi çok yetersiz hissediyorum. Ders esnasında öğrencilerim çok fazla konuşuyor ve birbirlerine müdahale ediyorlar. İdareye yönlendiremiyorum, çünkü çocuk idareye gittiğinde öğretmen yetersiz bulunuyor ve tüm suç öğretmenin üstüne kalıyor. Özel bir kurum olduğu için de veliler genellikle öğrencinin arkasında duruyor.*
>
> *Kendimi çok çaresiz hissediyorum. Her sene farklı farklı kurumlarda çalıştım, sırf bu yüzden... Sınıfta dersin hâkimiyetini bozan bir öğrenciye nasıl davranmam gerekiyor? Bu arada oldukça yumuşak yüzlü olduğumdan hayır demesini çok fazla beceremiyorum. Bana verebileceğiniz bir tavsiye, bir çözüm önerisi olursa çok müteşekkir olacağım, inanın. İyi günler diliyorum size. Teşekkür ederim şimdiden.*

Bu öğretmene koçluk yapacak ve onu hem akıl hem duygu hem de davranış olarak mesleğinin rayına koyacak nice öğretmenlerimiz

---

* Öyküyü okumak için bağlantı: www.dogancuceloglu.net/yazilar/924/gedikli-anne/

var. Onların buluşacağı ve etkileşim kurup mesleki eğitimin içinde yer alacağı bir kurumsal ortamın önemli hizmetler vereceğine inanıyorum.

Aşağıdaki haberde bir okul müdürünün başarı öyküsü var.* Verilen habere göre ilçenin sonuncusu olan bir okul, okul müdürünün başlattığı bir proje sayesinde üniversite başarısını yüzde 300 artırdı. Bu tesadüfen elde edilecek bir başarı değil. Bu başarının arkasında kaliteli niyet-bilgi-beceri-sebat-işbirliği ve azim var. Hepimiz bu okul müdürü ve ekibinden hedef koyma, planlama, uygulama, takip etme ve proje yönetimi konusunda pek çok şey öğrenebiliriz.

Yeniden söylemek istiyorum: Tüm eğitim sisteminin varoluş amacı, öğretmeni ustalaştırmak ve usta öğretmene hizmet etmek olmalıdır. Eğitim sistemi öğretmen, öğretmen de öğrenci için vardır. Öğretmenin gücünü keşfetmiş bir eğitim sistemi, insanını geliştirme gücünü keşfetmiş bir eğitim sistemidir.

Kitabı sonlandırırken bana gelen bir mektubu paylaşmadan edemedim.

> *Sevgili Doğan Hocam Merhaba,*
>
> *Kitap çalışmanızı duyurduğunuz Instagram paylaşımınız sonrasında gerçekten çok heyecanlandım ve tüylerim diken diken oldu.*
>
> *Sebebi, beni ve sınıfımızda bulunan diğer 62 kişiyi özel olarak okutan canım öğretmenim A.P.'yi hatırlatmanızdır.*
>
> *Beni 34 yıl geriye götürdünüz.*
>
> *Ben 1976 Adana doğumluyum. İlkokula Adana merkezde başladım. Ancak ailemin işlerinin iyi gitmemesi sebebiyle 2. sınıfın başında 3-4 bin nüfuslu Tufanbeyli ilçesine taşındık.*
>
> *Aslında dezavantajlı gibi görünen bu durum, benim için müthiş bir avantaja döndü. Canım öğretmenimle diğer türlü tanışamayacaktım.*

---

* Haberin bağlantısı için: www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2018/04/04/ilcenin-sonuncusuydu-universite-basarisi-yuzde-300-artti/

Öğrencilik hayatım boyunca onlarca öğretmenin ışığından faydalandım, ancak bahsettiğim öğretmenim bir başkaydı. Hani gökte de milyonlarca yıldız vardır, ama birinin ışığı diğerlerinden fazladır ve size kutup yıldızı olur. İşte bu mektubun konusu olan öğretmenim de benim için öyledir.

Öğretmenimin benim gözümde niçin iyi bir öğretmen olduğunu anlatmak istiyorum:

1- Okuyan ve kendini geliştiren bir öğretmendi. Genç ve idealist bir öğretmendi, her gün gazete okurdu. Kendisini geliştirir, etrafındakilere de okuma alışkanlığı kazandırmaya gayret gösterirdi. Bir gün bana, 8 yaşında bir çocuğa, La Fontaine'den Masallar *isimli kitabı, ilk sayfasına birkaç güzel söz yazıp imzalayarak hediye etti. Benim hayal gücüm zengindir, buradan geliyor olabilir!*

2- Yaşadığı coğrafyanın zenginliğinden yararlanırdı. Başlarda da söyledim, 3-4 bin nüfuslu bir taşra kasabasında olmamızdan dolayı imkânlar kısıtlı gibi görünürken öğretmenim farklı bir bakış açısıyla alternatifler üretirdi.

Örneğin, bulunduğumuz ilçenin Şar isimli köyü (eski adı Komana) sınırları içerisinde tarihi eserler bulunmaktaydı. Sekiz dokuz yaşlarındaki çocukları toplayıp oraya gezi organize etmişti. (37 yaşımda, Roma şehrindeki Collesium'u gördüm. Onun minyatürünü de gezi sırasında Şar köyünde görmüştüm.) Ayrıca turu düzenlemek için belediye başkanından nasıl araç talep ettiğini hepimize anlatmış, insan ilişkileri ve iletişim teknikleri eğitiminin temelini o gün atmıştı bize.

Hepimizi ara sıra kısa yürüyüşlere çıkarır, sonrasında piknik yapmaya götürür, doğayla buluştururdu.

3- Liyakate inanırdı, kimseyi ötekileştirmezdi. 63 kişi olan sınıfımızdaki herkese eşit mesafede dururdu. Kimseyi kayırdığını hissetmezdik. "Temizlik kolu" seçimi yapılacaksa, o göreve gerçekten kişisel temizliğine özen gösteren kişilerin aday olmasını sağlardı. Kendi seçmezdi, sınıfın seçim yapmasını organize ederdi.

4- Sosyal aktiviteler yaptırırdı. Bizimle futbol, mendil kapmaca, koşu gibi çeşit çeşit spor aktivitesi yapardı. Kenarda durmaz, bizzat oyunların içinde olurdu. Hatta futbol oynadığımız sahanın taç çizgilerinin birinden açık kanalizasyon geçerdi. Top kanala düştüğünde bilin ki taç olmuştur. Bir gönüllü topu çıkartır ve birkaç kez yere vurarak suyu temizlemeye çalışırdı. Böyle anlarda öğretmenimizin yüzünü görmeliydiniz. Sonraki birkaç dakika topa dokunmakta isteksiz davranırdı, biraz zaman geçince oyuna o da devam ederdi.

Her sene sonu karne gününde sürpriz bir aktivite yaptırırdı. Bir sene herkes kendi seçtiği şarkıyı söyledi. Öğretmenimiz kayda aldı hepimizin sesini. Ben "Bir ilkbahar sabahı" şarkısını söylemiştim.

Sonraki sene karne gününde herkes bir şarkı eşliğinde oynadı. Şarkıların çoğunu öğretmenimiz canlı söylüyordu. Bizler de sıramız geldiğinde teker teker oynuyorduk. Ben "Karanfil deste gider" şarkısını seçmiştim. Kendisi şarkıyı bilmiyordu, diğer sınıftan şarkıyı bilen başka bir öğretmeni sınıfa davet etti. Diğer öğretmen söyledi, ben oynadım valla!

On yaşlarında sınıfta tiyatro gösterisi sahneledik. Kendimizin yazdığı bir parodiyi canlandırdık.

5- Vefalıydı. Sadece bir yıl öğretmenliğimi yapmış 1. sınıf öğretmenime hitaben, öğretmenler gününü kutladığım bir mektup yazdırdı. (Zorla değil, bir yöntem öğreterek!)

Bizler ilkokuldan mezun olduk, liseyi bitirdik ve hepimizi tekrar toplayıp Şar köyünde bir piknik organize etti. Yaptığı daha nice güzel şey, benim ve diğer arkadaşlarımın hayatına katkı sağladı.

Belki yaptığı şeyleri çok iyi ifade edememiş olabilirim, ama günün sonunda 34 sene sonra hâlâ en iyi ilkokul eğitimini aldığımı hissettiriyor bana. Özel olduğumu hissettiriyor.

Umarım katkısı olur hocam.

Sevgiler,

F.K.

Bir öğretmenin gücü bundan daha güzel ifade edilemezdi: *34 sene sonra hâlâ en iyi ilkokul eğitimini aldığımı hissettiriyor bana. Özel olduğumu hissettiriyor.*

Bitirirken bir kez daha, kitabı öğretmenlere adadığımı ifade etmek istiyorum:

Bu kitabı,

Aramızdan ayrılıp ebediyete intikal etmiş,
Mesleğine hizmet verip emekli olmuş,
Şu anda mesleğinde hizmet vermeye devam eden,
Mesleğe yeni başlamış,

Tüm öğretmenlere,

Sevgi, saygı, minnet ve şükran duygularımla

Adıyorum!

Teşekkür

Teşekkür listem uzun olacak, çünkü bu kitaba çok insanın emeği geçti.

Öğretmenlerle ilgili bir kitap yazmaya karar verdiğimi sosyal medyada duyurarak okurlarımdan öğretmenleriyle olan ve kendilerini derinden etkileyen anılarını benimle paylaşmalarını istedim. Üç binin üzerinde anı, öykü ve yorum geldi. Hepsini okudum. Bazılarını kitaba alabildim, ama hepsinin katkısı oldu. Çoğu kez takdir ve şükranla, ara sıra acı ve öfkeyle gözyaşlarımı tutamadım. Öncelikle benimle anılarını paylaşan okurlarıma teşekkür ediyorum; kendimi çocuklarımızın geleceğine hizmet etmek isteyen büyük bir ekibin değerli bir üyesi olarak hissettim. Umarım çocuklarımız için anlamlı, coşkulu ve güçlü bir gelecek yaratmakta bu kitabın bir katkısı olur.

Kitabı yazmaya başlamadan önce *iyi öğretmen, iyi yönetici, iyi öğrenci* konularında bir ön çalışma için Final Eğitim Kurumları yönetiminden yardım istedim. Yardımlarıyla çok değerli bir veri tabanı oluştu. Emeği geçen tüm yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilere teşekkür ediyorum.

Toplanan mektuplar, öyküler, yorumlar ve veriler o kadar fazlaydı ki tüm bunları analiz ederek sadeleştirmek ben ve ekibimi aylarca meşgul etti. Ekipte eşim Yıldız, güler yüzle yer aldı. Nilay Özen, takvimi çerçevesinde bir süre ekibe katıldı. Sekreterim Berna Azamak ofiste verdiği desteğin yanı sıra ekipte yer alarak katkıda bulundu. Şerafettin Can Polat ve yeğenim Mustafa Şahin, her fırsatta katkıda bulundu.

Değerli asistanlarım Emre Pekçetinkaya ve Gizem Çil özel bir teşekkürü hak ediyor. Kitap projesinin ilk gününden tamamlandığı son güne kadar, yaz tatillerini de vererek, canla başla çalışıp bana yardımcı oldular. Onlara buradan özel olarak teşekkür etmek bana ayrı bir haz veriyor.

Bir özel teşekkür de eşim Yıldız'ın anne ve babası değerli Tülin ve Adil Hacıevliyagil'e. Kitap yazmam için yazlık evlerinin üst katını bize tahsis ettiler. İki ay süreyle orada asistanlarım Emre ve Gizem'in de katılımıyla kamp kurduk. Geceli gündüzlü çalıştık, Tülin Hanım'ın güler yüzle pişirdiği lezzetli yemeklerini yedik. Adil Bey'le tavla oynadık. Sağ olsun pek ezilmeyeyim, kitap yazmam olumsuz etkilenmesin diye ara sıra benim kazanmama izin verdi. Bir anımı anlatmadan geçemeyeceğim. Bir sabah kahvaltıdan sonra benim çenem düştü ve kitapla ilgili biraz soyut ve kavramsal yapısı yüksek dozda bir konuşma yaptıktan sonra, "Bu güzel kahvaltı ve sohbet için çok teşekkürler," sözü ile masadan kalkarken Adil Bey, "Biz de teşekkür ederiz, ama biz hiç ağzımızı açmadık," dedi. Bu gerçekçi gözleme hepimiz kahkahalarla güldük. Unutamayacağımız bir anı olarak bizde kalacak.

Değerli Milli Eğitim Bakanı'mız Prof. Dr. Ziya Selçuk, yoğun programlarının içinde zaman ayırıp kitabın taslağını okuma nezaketini gösterdi. Kendilerine gösterdikleri anlayış ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Milli Eğitim Bakanlığı içinde değişik kademelerde hizmet veren değerli eğitimci dostlar var: Mücahit Akgün, Dr. Hamza Aydoğdu, Dr. Okan Çıkan, Dr. Cem Gençoğlu, Dr. Turgay Öntaş'ın değerlendirmelerinden çok yönlü yararlandım; kendilerine verdikleri emek ve zaman için teşekkür ediyorum.

Kitabın ilk taslağını okumasını istediğim hem öğretmen hem de yönetici olarak kendilerini kanıtlamış deneyimli, başarılı eğitimci dostlarım Emrullah Aydın, Adem Düzgün, Yıldız Güzel'e içten teşekkür ediyorum.

Hem akademik hayatta hem de yönetici olarak eğitim sistemi içinde kapsamlı ve derin deneyimi olan dostum Prof. Nevzat Battal yaz tatilinde kitabın taslağını gözden geçirdi. Nevzat Bey, alışık olmadı-

ğım bir şey daha yaptı; daha önce öğrencisi olan ve şimdi eğitimci olarak hizmet veren değerli Ecmel Yaşar ve Tülay Kızıl'ın da taslağı değerlendirmelerini istedi. Memnuniyetle kabul ettim. Yararlandığım değerlendirmeleri için kendilerine teşekkür ediyorum.

Daha önce birlikte kitap yazmış olduğum değerli eğitimci dostum Prof. Dr. İrfan Erdoğan, yaz tatilinde kitabın taslağını kendisine yoldaş yaptı, gözden geçirdi. Önemli gözlem ve katkıları için kendisine teşekkür ediyorum.

Kitabın taslağını değerlendirmesini istediğim değerli eğitimci arkadaşlarım Nurdoğan Arkış, Polat Doğru, Yavuz Durmuş ve Ömer Uzun tatillerinden fedakârlık ederek içeriğe önemli katkılarda bulundular. Bu arkadaşlarımın Türkiye'de birer eğitimci olarak hizmet veriyor olmaları beni gururlandırıyor. Değerli katkılarından dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

Şermin Yaşar kişiliğine ve yeteneğine değer verdiğim bir insan. Bu kitap projesiyle başından sonuna kadar ilgilenmeye, kitabın ismi ve kapağıyla ilgili öneriler vermeye devam etti.

Deniz Bayramoğlu'nu eğitimci, düşünür, sosyolog gazeteci olarak tanımlıyorum; kitabın taslağını okuma nezaketi gösterdiği için teşekkür ediyorum. Ve bu yaz tesadüfen tanışma olanağı bulduğum eğitimci Tuğba Asmazoğlu'na taslağı gözden geçirdiği için teşekkür ediyorum.

Eğitim alanında sahada öğretmen, yönetici ve kurucu olarak deneyim kazanmış olan değerli dostum İbrahim Taşel'e özel bir teşekkürüm var. Türkiye'de binlerce öğrencinin hayatına dokunmuş biri olarak kitabı değerlendirip bana geri bildirim vermesini anlamlı buluyorum. Aynı şekilde sahada öğretmen ve yönetici olarak deneyimli Murat Öztürk'e de kitabın taslağını değerlendirdiği için teşekkür ediyorum.

Kitabın yazılış süresi içinde eşim Yıldız'ın ve sevgili Umay'ın desteği ve katkısını bir kez daha dile getirmek isterim. Daha önce planlanmış bir gezide beraber olduğumuz kızlarım Ayşen ve Elif'e ve Elif'in eşi Matt'e gezi sırasında çalışmaya devam etmem konusundaki anlayışları, sabırları ve katkıları için teşekkür ediyorum.

Kitabı yayınlayan Final Kültür Sanat Yayınları'ndan teşekkür etmek istediğim kişilerin başında değerli dostum İhsan Özen var. Yıllar önce bana, "Hocam, öğretmenin gücünü ve önemini konu edinen bir kitap yazsanız ne iyi olur; hepimiz istifade ederiz," demişti. Bu isteği aklımın bir köşesine yazmıştım. Orada tohumlandı, yeşerdi ve büyüdü, şimdi kitap hâline dönüştü.

Final Kültür Sanat Yayınları Genel Koordinatörü değerli dostum Zeynep Özen Yavaş, projenin başından itibaren ilgisini, desteğini, güler yüzünü ve de özellikle sabrını hiç esirgemedi.

Ayrıca, yine Final Okulları ailesinden, projeye başından beri destek olup okullar ve velilerle ilgili veri tabanı oluşturmamız konusunda yardımlarını esirgemeyen sevgili öğretmenimiz Emine Kaya Eren'e de teşekkür ederim.

Kitabı titizlikle gözden geçiren editörler Belce Ünüvar ve Sena Danışman ile kitabın kapağını tasarlayan Zaide Eda Yıldız'a da ayrıca teşekkür ediyorum.

Evet, uzun bir teşekkür listesi oldu. Bu kişilerin katkısı olmadan kitap şimdiki kalitesine ulaşamazdı. Ne var ki, kitapta bulacağınız eksiklikler ve tutarsızlıklardan yazar olarak tamamıyla ben sorumluyum.

ÖĞRETMENİM BİR BAKAR MISIN? kitabı, umarım, öğretmenlerimizin meslek hayatının bir parçası olur.

Kavramlar Sözlüğü

Anlam verme süreci

Olayların anlamı yoktur, insan olaylara anlam verir. Çocuk içinde büyüdüğü toplumun anlam verme sürecini, konuştuğu dilin dilbilgisini öğrendiği gibi, farkına varmadan öğrenir. Anlam verme sürecinin bir tanımlama bir de değerlendirme sistemi vardır.

Tanımlama ve değerlendirme sistemlerinin her ikisinin de kendilerine ait üç alt boyutu vardır:

1. Gerçekle uyumluluk,
2. Kendi içinde bütünlük,
3. Aşkınlık: Kendini gözlemleme.

Değerler

Kişinin büyük resmi içinde yer alan öğeleri birbiriyle ilişkilendirmesinde "iyi", "doğru" ve "adil" olarak değerlendirmesinde yer alan inançlar, kanılar ve duygular.

İlişkilendirmesinde hangi seçenek daha "iyi", "doğru" ve "adil"? Örneğin, bir çocuğu işçi olarak çalıştırmak mı, yoksa okula gönderip okutmak mı; hangi seçenek daha "iyi", "doğru" ve "adil"? Bu sorunun cevabını aileden aileye, yöreden yöreye, toplumdan topluma değişen değerler belirler.

Denetim Odaklı Korku Kültürü (DOKK)

DOKK şu anlayış içinde oluşmuştur: Bir insanın güvende olabilmesi için ilişki içinde olduğu insanların davranışını denetleyebilmesi gerekir. Denetleyenin denetlenenden daha güçlü olması şarttır. DOKK içinde oluşan ilişkide "BEN bilirim", diyen bir güçlü; bir de

"Evet efendim, SEN bilirsin," diyen bir güçsüz vardır. Böyle bir kültür içinde oluşan ilişkilerde itici güç korku duygusudur. İlişkilerde insanın özüne değil, öncelikle sosyal kimliğine önem verilir. İlişkiler sosyal kimlikler temelinde hiyerarşiktir.

Disiplin

Kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü.

- *Dış disiplin:* Ortamda korkulacak biri olduğu zaman önlemlere uyulur; korku yoksa disiplin yok olur.
- *İç disiplin:* Birey, alınan önlemlerin temelindeki değer ve kurallara inanır ve ortamda bir kimse olsun ya da olmasın alınan önlemlerin tümüne uyar.

Etki alanı

Bireyin söz ya da davranışıyla *şimdi-burayı* ya da *geleceği* etkileme gücünü gösterebileceği alan etki alanıdır. Tüm şehrin temiz olmasıyla ilgilenebiliriz, ama etki alanımız şimdi-burada kendi evimizin önü ile ilgili ne yaptığımızdır.

Etkileme gücü

Denetim Odaklı Korku Kültürü'nde bireyin etkileme gücü ne kadar korkulacak biri olduğuna bağlıdır.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde bireyin etkileme gücü liyakatine bağlıdır.

Geleceği inşa etmek

Kişinin *gelecekte* ulaşmak istediği bir hedef oluşturması ve *şimdi-burada* yaptığı seçimleri kendini o hedefe götürecek şekilde seçmesi. Geleceğinden sorumluluk almayan, yaşamını tesadüflerin akışına bırakmış bir insanla, geleceğinden sorumluluk alan bir insan arasındaki fark en belirgin olarak *şimdi-burada yaptıkları seçimlerde* kendini gösterir.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü (GODK)

GODK içinde oluşan bakış tarzında yaşam, ilişkiler içinde gelişir ve insanın güvende olabilmesi için yaşam ekibindeki insanlarla *saygı, sevgi, hakkaniyet, hâlden anlama-empati, sorumluluk, işbirliği, dürüstlük* gibi kök değerleri paylaşıyor olması gerekir. İlişki içinde olan

BEN'ler, BİZ dedikleri daha büyük resmin içinde anlamını bulur. BİZ içinde hayatlarını anlamlandıran BEN'ler daha güçlüdür. İlişkide liyakat temelli bir hiyerarşi vardır; bilgi, beceri ve deneyim alanında üstün olan, daha üstün kabul edilir ve kendisine ona göre sorumluluk verilir. Gelişim Odaklı Korku Kültürü'nün itici gücü sevgidir. Sevgi, ilişki içindeki insanı olabileceğinin en iyisi olma yolunda desteklemek, bu amaçla ona zaman ve emek vermektir. İlişkilerde insanın sosyal kimliğine değil, öncelikle insan oluşuna ve özüne önem verilir.

Geliştiren öğretmen

Öğrencinin insan özüne öncelik vererek onu tanıyıp geliştirmeye yönelen öğretmendir. Öğretmen, öğrencinin özünü temel alarak içten dışarıya bir keşif yöntemi anlayışı içinde eğitimi süreçler.

Gözlemleyen bilinç

Kendi dışına çıkıp yargılamadan, sadece görmek ve anlamak için kendine bakabilme yetisi. Gözlemleyen bilinci gelişmiş insan kendi zihninin dışına çıkarak, zihnini ve duygularını gözlemleyebilir.

İletişim bilinci - İlişki - Can ve Yüz - Tanıklık

İki insanın birbirinin farkına vardığı andan itibaren aralarında mesaj alışverişinin başladığının farkında olmaya iletişim bilinci ya da farkındalığı denir.

İki insan sık sık aynı sosyal ortamı paylaşırsa, yani sık sık iletişim içinde olursa, birbirlerinin tanıdığı olurlar ve aralarında bir tanıklık ilişkisi oluşur. İlişki içindeki insanın iki doğası, mesajların kaynağı ve hedefi hâline gelir. Bunlardan biri CAN, diğeri de YÜZ'dür. Yüz, insanın içinde bulunduğu toplumsal ortamdaki sosyal kimliğini ifade eder. Örneğin okul ortamında öğrenci, öğretmen, müdür gibi... CAN, insanın özünü ifade eder. Böylece bir öğretmen ve bir öğrenci konuşurken şu iki tür ilişkiden birini baskın olarak bilinçlerinde ön planda tutabilirler: 1. Yüzlerin, sosyal kimliklerin ilişkisi: öğretmen öğrenci ilişkisi; 2. Özlerin, canların ilişkisi: insan - insan ilişkisi.

Sık sık birbirini gören, tanıdık olan insanlar ister istemez bir-

birlerine tanıklık yaparlar. Tanıklık, ilişkinin gıdasıdır ve altı boyutu vardır.

İlişkide güven

Denetim Odaklı Korku Kültürü içerisinde ilişkide güven, korku temellidir; korkan ve korkutan aynı olduğu sürece kişiler tutarlı davranır. Gelişim Odaklı Değerler Kültürü'nde güvenin temeli ilişkide paylaşılan değerlerdir.

Kalıplayan öğretmen

Öğrencinin insan özüne değil, sosyal kimliğine öncelik vererek onu toplumun beklentilerine göre kalıplamaya yönelen öğretmen. Öğretmen öğrencinin yüzünü, sosyal kimliğini temel alarak toplumun beklentileri doğrultusunda öğrencinin hâl ve hareketlerini düzene sokmayı hedefler; dıştan içe bir yönelim söz konusudur.

Kendi gözüne hesap vermek, iç tanıklık

İnandığı değerler çerçevesinde yaşamında kendi olarak var olmaya özen göstermek. "Şu davranışı yaparsam, başkası bana ne der?" yerine, "Şu davranışı yaparsam, ben kendime ne derim; bu davranış, bana yakışan bir davranış mı?" diye sormak.

Kendisiyle barışık bir insan olmak

Kendisiyle barışık bir insan, kendisine yaptığı tanıklıkta "kendiyle" şöyle bir ilişki içindedir: Ben varım, doğalım, değerliyim, kendime güvenirim, sevilmeye layık biriyim, büyük resmin vazgeçilmez bir parçasıyım ve hayatım anlamlı.

Kendisiyle barışık olmayan bir insan, kendisine yaptığı tanıklıkta "kendiyle" gergin bir ilişki içindedir: Ben varım, ama doğal kabul edilecek biri değilim, değersizim, kendime güvenmem, sevilmeye layık değilim ve hayatım anlamsız.

Kök değer - türev değer

Bazı değerler kendi başlarına ayakta durabilirler; onların anlamlı olarak var olabilmesi için başka hiçbir değere ihtiyaç yoktur. "Gerçeğe saygı" böyle bir değerdir. Kendi başına var olabilen değerlere *kök değer* denir. "Güven" değeri ise bir türev değerdir. İlişkide ya da bir ortamda güven oluşabilmesi için şu

kök değerlere ihtiyaç vardır: 1. Gerçeğe saygı; 2. Hakkaniyet; 3. Dürüstlük. Gerçeğe saygısı olmayan, haksızlığa göz yuman ve dürüst olmayan birinin, "Lütfen bana güvenin, bu ilişkide güven olmasını istiyorum," demesi gülünecek, saçma bir durumdur. Kök değerler yaşarsa, türev değerler kendiliğinden canlanır ve ilişkide var olur.

Kültürel şablonlar

Bir toplumun kültürüne ortak olan herkes tarafından farkında olunmadan paylaşılan düşünme, algılama ve davranma biçimleri. Leyleklerin kutsal olduğu ile ilgili görüş buna örnek olarak verilebilir.

Liyakate dayalı hiyerarşi

Bilgi, beceri ve deneyim alanında birikimi olanın olmayandan daha üstün tutulduğu ve kendisine ona göre sorumluluk ve ödül verildiği hiyerarşi.

Niyet

Niyet etmek, gelecekle ilgili bir amaç, bir hedef belirlemektir. Amaçlamak ve hedeflemekten farkı şudur: Niyetini seçmeden önce kişi düşünür, kafa yorar, zaman harcar; birçok seçeneğin farkına varıp içine sinen, inandığı değerlere uyan birini niyet olarak seçer.

Niyetin kaynağı

İnsan, biyolojik, psikolojik, sosyal ve aşkın varoluşu içinde niyetinin kaynağını bulur. Uyumaya, dinlenmeye, yemeye niyetlenen kişinin niyetinin kaynağı biyolojiktir. Bayramda büyüklerinin elini öpmeye niyetlenen bir çocuğun niyetinin kaynağı, el öptükten sonra alacağı şeker veya harçlık olabildiği gibi, sevgi ve takdir gibi psikolojik ve sosyal etkenler de olabilir. Niyet, kişinin büyük resmi, yani aşkınlığı içinde de oluşabilir. Sınıf öğretmeni olup köyde çalışmayı hedefleyen birinin niyetinin kaynağı, köy çocuklarının eğitimini içeren bir büyük resimdir. Bu örnekte kişi aşkınlığından kaynaklı bir niyet oluşturmuştur.

Niyetin saflığı

Niyetin kaynağı büyük resim içinde oluşup bireyin hayatının her yönünü etkileyecek gücü kazanınca, kişi niyetinin saflığına ulaşmış olur. "Savaşçının gücü niyetinin saflığındadır,"

sözü bu anlamda üzerinde durulması gereken önemli bir sözdür. Bütün zorluklara ve engellere rağmen bireyin yaşamında cesurca ve inatla inandığı değerler çerçevesinde kendi olarak var olma mücadelesi vermeye hazır olması, niyetinin saflığına ulaştığını gösterir.

Niyetini keşfetmek

İnsanın aynı anda yapmak istediği birçok şey, ulaşmak istediği birçok hedef olabilir. Zaman içinde bu hedeflerden biri ağır basmaya ve farklı bir anlam kazanmaya başlar. O artık sıradan bir hedef veya amaç olmaktan çıkıp kişinin gayesi hâline gelir. İşte bu sürece "niyetini keşfetmek" denir. "Gönlünün muradını keşfetmek" deyimi buna örnek verilebilir.

Otorite

1. Kişinin sorumluluğunu, sorumluluklarını başarılı bir şekilde yerine getirebilmesini mümkün kılan belirli bir iş, işlev veya pozisyonun doğasında bulunan kurumsallaşmış ve yasal güç.

2. Resmî olarak yetkilendirilmiş güç. Bir duruma komuta etme, kaynak sağlama, emir verme ve kendisine itaat edilmesini bekleme hakkına sahiptir. Kişinin gücü kadar sorumlulukları vardır.

Otorite anlayışı

Denetim Odaklı Korku Kültürü ortamlarında otorite anlayışı hiyerarşinin doğasına bağlıdır, liyakat temelli değildir. Değerler, kurallar ve yasalara değil, otorite durumunda bulunan kişinin bireysel kanı ve inançlarına bağlıdır. Ekibe değil, ancak kendi üstüne hesap verir.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü ortamlarında otorite, sorumluluk anlayışı içindedir ve liyakat temellidir. Değerler, kurallar ve yasalarla, hem üstüne hem altına hesap vermeye hazır bir tavır içinde yönetir.

Öğretmen olan - Öğretmenlik yapan

Öğretmen olan, özüyle öğretmenlik mesleğine bakar; niyetinin saflığını keşfetmiş biri olarak öğrencilerinin özünü ön planda tutarak ilişki kurar.

Öğretmenlik yapan, sosyal kimliğiyle öğretmenlik mesleğine bakar; niyetini tam keşfedememiş, niyetinin saflığına ulaşamamış biri olarak öğrencilerinin sosyal kimliğini ön planda tutarak ilişki kurar.

Öğretmenin olgunluğu

Kendini keşfetmiş, gözlemleyen bilincini geliştirmiş, kendine tanıklığını hayatının akışının temeline oturtmuş öğretmen, olgun bir öğretmendir.

Öğretmenin potansiyel gücü

Öğretmenin, öğrenciyle göz göze geldiği anda oluşan öğrenciyi etkileme gücü. Bu güç potansiyel olarak her zaman vardır. Öğretmenin potansiyel gücünün etkisini gösterip göstermemesinin koşulları bu kitabın konusudur.

Ön yargı

Bir şeyin ya da kimsenin isminden ya da görünümünden dolayı olumlu ya da olumsuz biçimde yargılanması. Bu tür tutumlar değişmeye dirençlidir ve mantıklı tartışmaya açık değildir.

Ötekileştirme

Bir şeyi veya bir kimseyi farklı ya da yabancı diyerek kendi ekibinden görmemek.

Sohbet

Birbirine saygılı iki insanın kendi yaşam gözlemleri ve deneyimleri üzerine iletişimi. Sohbette dinleme ve söyleme dans eder. Korku Kültürü içinde yetişenler sohbet edemezler; ya güçlü ya zayıf, ya korkutan ya da korkan durumunda oldukları için eşit ilişki yaşamaya alışık değillerdir. Sohbet ancak Değerler Kültürü'nde yer alabilir. Sohbet süregiden bir keşif ortamı oluşturur. İyisiyle kötüsüyle her yaşam olayında mutlaka keşfedilecek, anlam verilecek bir yön olduğuna inananlar birbirleriyle sohbet kurabilirler. Sohbetin olduğu sosyal ortamlar sağlıklıdır.

Sonuç odaklılık - Süreç odaklılık

Denetim Odaklı Korku Kültürü sonuç odaklıdır; bu bakış tarzı içinde öğrencinin sınavda aldığı not önemlidir. Eğitimin, öğretmenin amacı, çocuğun sınavda başarılı olmasına, bu şekilde istediği bir mesleğe girmesine yardımcı olmaktır.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü süreç odaklıdır; bu bakış tarzı içinde öğrencinin hedefinin bilincinde elinden gelenin en iyisini yapmaya gayret etmesi ve bunu yaparken şevk içinde olması önemlidir. Eğitimin, öğ-

retmenin amacı; çocuğun kendi gayret ve şevkinin kaynağını keşfetmesine ve sürdürmesine yardımcı olmaktır. Gayret ve şevki devam eden öğrenci yaşamının değişik aşamalarında istediği alanlarda başarılı olup anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşam sürecektir.

Sosyal kimlik

Sosyal kimlik bir kişinin toplumda nasıl var olduğunu tanımlar. Hem toplum hem de birey kendisini sosyal ilişkilerinde bu etiketle belirtir. Ben öğretmenim, ben öğrenciyim gibi. Sosyal kimlik, meslek, uğraş, tutum, cinsiyet, yaş, ilgi, yöre zeminli olabildiği gibi kişi aynı anda çok sayıda sosyal kimliğe de sahip olabilir. "Öğretmen" ve "öğrenci", birer sosyal kimliktir. "Erzurumlu muhafazakâr spor öğretmeni genç kadın" birçok sosyal kimliği birlikte ifade eden bir tanımlamadır. Dikkatli olmak gerekir; sosyal kimlikler ilişkilerde kişi ile ilgili ön yargılar oluşturabilir.

Şimdi-burada farkındalığı

Hayatı *şimdi-burada* yaşadığımızın farkında olarak yaşamak. Şimdi-burada *geçmişimiz* vardır. Şimdi-burada, zaman olarak *"şimdi"*yi ve hem fiziksel hem de sosyal bir ortam olarak *"bura"*yı içerir. Şimdi-burada aynı zamanda bir *gelecek*, yani hayallerimiz, beklentilerimiz, kaygılarımız, korkularımız vardır.

Tanıklığın altı boyutu

1. Var etme boyutu: Senin var olduğunun farkındayım; senin var olmanı önemsiyorum.

2. Kabul etme boyutu: Seni olduğun gibi, yargılamadan doğal buluyor; kabul ediyorum.

3. Değerli bulma boyutu: Aramızdaki ilişkide senin yerini alacak başka kimse yok; sen teksin.

4. Güvenme boyutu: Senin iyiyi, doğruyu, adil olanı bulup yaşayacak ve yapacak potansiyelin olduğuna güveniyorum.

5. Sevilmeye layık olma boyutu: Sen, ilişki içinde emek ve zaman vermeye değer bir insansın.

6. Ait olma - birey olma / Sınırlar ve sorumluluk boyutu: Bu ilişki içinde hem kendimiz hem de büyük resmi paylaştığımız bir ekibin üyesi olarak varız.

Tanıklığı ilişkide "can" baskın ya da "yüz" baskın yapışınıza göre ilişki kendine özgü bir gelişim içinde olacaktır. Öğretmen, öğrencisine "can" baskın tanıklık yaptığı zaman insan insana ilişki; "yüz" baskın tanıklık yaptığı zaman öğretmen öğrenci ilişkisi gelişecektir. Yaşamda hem can hem de yüz gereklidir. O nedenle en sağlıklı ilişki "yüz" ve "can"ın denge içinde olduğu bir ilişkidir.

Tanıklık bilinci gelişmiş insan

İlişki içinde karşısındaki kişiyle birbirlerine tanıklık yaptıklarının farkında olan birine "tanıklık bilinci gelişmiş"; ilişki içinde karşısındaki kişiyle birbirlerine tanıklık yaptıklarının farkında olmayan birineyse "tanıklık bilinci gelişmemiş" denir.

Varoluş mesajları - İçerik mesajları

Kişinin varoluşu, başkasının değil kendisinin kendine yaptığı tanıklıkla belirlenir. Kendi gözünde var olan, kendisiyle barışık biri, "Ben varım, doğalım, değerliyim, kendime güveniyorum, kendimi seviyorum, kendimi büyük ekibin bir parçası olarak görüyorum," mesajlarını verir. Karşıdaki bu mesajları hemen algılar; insanların bu konuda doğuştan sezgileri vardır. "Gözüm tutmadı bu insanı; bir türlü sevemedim," ya da "İlk görüşte kanım kaynadı, çok sevdim," gibi sözler bu sezgiyi ifade eder. Öğrenci ve öğretmenin tanışmasında en önemli mesaj, öğrencilerin öğretmenden aldıkları varoluş mesajlarıdır.

İçerik mesajları bir konu hakkında bilgi veren mesajlardır. "Mendil beyaz", "Yüzün gülüyor", "15 dakika geciktin", "Çorba sıcak" gibi mesajlar içerik mesajlarıdır. Öğretmenin anlattığı konuları önemsemesi için öğrencinin öğretmenin varoluş mesajlarını önemsemesi, öğretmene saygı duyması gerekir. O nedenle varoluşunda öğretmen olamamış insanların, etkili ve verimli bir şekilde öğretmenlik yapması çok zordur.

Yaşam başarısı

Yaşamında kendisi olarak var olmak; anlamlı, coşkulu, güçlü ve huzurlu bir şekilde yaşamak; pişmanlıklarla değil, şükürlerle dopdolu olmak.

Kaynakça

Abasıyanık, Sait Faik (2016). *Lüzumsuz Adam*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Arkış, Nurdoğan (2009). *Mümkün*. Final Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Banner, James M. Jr., Harold C. Cannon (1997). *The Elements of Teaching*. Yale University Press, New York.

Blazar, David, Matthew A. Kraft. "Matematik Dersinde Öğretmenin Öğrenciyle İlişkisinin Türü" www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5602565/#!po=53.3113

Bolat, Özgür (2016). *Beni Ödülle Cezalandırma: Mutlu ve başarılı çocuk yetiştirmek için rehber*. Doğan Kitap, İstanbul.

Bolat, Özgür. "Finlandiya'dan eğitim adına ne öğrenebiliriz?". Hürriyet, 21 Temmuz 2018, m.hurriyet.com.tr/yazarlar/ozgur-bolat/finlandiyadan-egitim-adina-ne-ogrenebiliriz-40903821

Bolman, Lee G., Terrence E. Deal (2002). *Reframing the Path to School Leadership*. Corwin Press, Inc., California.

Canfield, Jack, Mark Victor Hanssen (2002). *Chicken Soup for the Teacher's Soul*. Health Communications, Inc.

Ciaccio, Joseph (2004). *Totally Positive Teaching: A five-stage approach to energizing students and teachers*. ASCD, USA.

Clark, Ron (2004). *The Excellent 11: Qualities Teachers and Parents Use to Motivate, Inspire, and Educate Children*. Hyeperion, New York.

Coleman, Daniel (2000). *Duygusal Zeka*. Varlık Yayınları, İstanbul.

Coleman, Daniel (2014). *Odak*. Varlık Yayınları, İstanbul.

Covey, Stephen M.R., Rebecca R. Merrill (2009). *Güven: Her Şeyi Değiştiren Tek Şey* [The Speed of Trust]. Varlık Yayınları, İstanbul.

Csikszentmihalyi, Mihaly (2018). *Mutluluk Bilimi: Akış*. Buzdağı Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu, Doğan (2001). *İçimizdeki Biz*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2001). *Mış Gibi Yetişkinler*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2001). *Savaşçı*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2002). *İletişim Donanımları*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2006). *Başarıya Götüren Aile*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2008). *Korku Kültürü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2013). *İçimizdeki Çocuk*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2014). *Gerçek Özgürlük*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2016). *Geliştiren Anne Baba*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (2017). *Evlenmeden Önce*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan, Canan Dilâ (2015). *Damdan Düşen Psikolog*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan, İrfan Erdoğan (2013). *Öğretmen Olmak Bir Can'a Dokunmak*. Final Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan. "Gedikli Anne", 11 Temmuz 2014, www.dogancuceloglu.net/yazilar/924/gedikli-anne/

Çelen, Meral (2008). *Aziz Nesin'li Yıllar: Çelen'in Anıları-II*. Nesin Yayıncılık, İstanbul.

Demirel, Özcan, Zeki Kaya (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Pegem A. Yayıncılık, İstanbul.

Duckworh, Angela Lee. "Grit: The power of passion and perseverance". TED Eğitim Konuşmaları, Nisan 2013, www.ted.com/talks/angela_lee_duckworth_grit_the_power_of_passion_and_perseverance?referrer=playlist-tv_special_ted_talks_educatio

Erdoğan, İrfan (2008). *Eğitim ve Okul Yönetimi*. Alfa, İstanbul.

Erdoğan, İrfan (2008). *Sınıf Yönetimi*. Alfa, İstanbul.

Erdoğan, İrfan (2009). *Eğitime Dair: Yazılar, konuşmalar ve söyleşiler*. Pegem Akademi, Ankara.

Erdoğan, İrfan (2010). *Milli Eğitime Dair*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Erdoğan, İrfan (2015). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, İrfan (2017). *Gelenekten Geleceğe Eğitim Bilimi Kuram ve Uygulama*. Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, İrfan (2018). *İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Eğitim İnkılâpçısının Hayatı*. Alfa Yayınları, İstanbul.

Fay, Jim, David Funk (1995). *Teaching with Love and Logic: Taking control of the classroom*. Love and Logic Press, Inc.

Frederickson, Barbara L. (1998). "What Good Are Positive Emotions?". Rev Gen Psychol. www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3156001/

Fukuyama, Francis (1998). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Çeviren: Ahmet Buğdaycı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Gates, Bill. "Teachers need real feedback". TED Eğitim Konuşmaları, Mayıs 2013, www.ted.com/talks/bill_gates_teachers_need_real_feedback

Gazete Duvar (2018). "İlçenin Sonuncusuydu Üniversite Başarısı Yüzde 300 Arttı". www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2018/04/04/ilcenin-sonuncusuydu-universite-basarisi-yuzde-300-artti/

Gezer, İbrahim (2012). *Değişen Dünyada Eğitim*. Bilsam, Malatya.

Glaser, William (1992). *Okulda Kaliteli Eğitim*. Beyaz Yayınları, İstanbul.

Glasser, William (1990). *The Quality School: Managing Students Without Coercion*. Harper Perennial, New York.

Glasser, William (1992). *The Quality School Teacher*. HarperCollins, New York.

Gündüz, Mustafa (2015). "İlk ve Orta Öğretimde Uygulanan Şiddet Olaylarına Öğretmen Adayı Öğrencilerin Anlatılarından Bakmak". dergipark.gov.tr/download/article-file/157281

Harari, Yuval Noah (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. Kolektif, İstanbul.

Hunter, John. "Teaching with the world peace game". TED Eğitim Konuşmaları, Mart 2011, www.ted.com/talks/john_hunter_on_the_world_peace_game

Joubert, Talia (2013). "US Experiment on infants withholding affection". [Bebeğin ilk üç ay içinde sevgi ortamında büyümesiyle ilgili araştırmalar özeti] Values Exchange. stpauls.vxcommunity.com/Issue/Us-Experiment-On-Infants-Withholding-Affection/13213

Kane, Pearl (1996). *My First Year as a Teacher*. New American Library.

Karagözoğlu, Galip (1993). *The Policies and Models of Teacher Training in The Council of Europe Countries*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kozol, Jonathan (2007). *Letters to a Young Teacher*. Crown-Random House, New York.

Liesveld, Rosanne, Jo Ann Miller ve Jennifer Robinson (2005). *Teach with Your Strengths: How great teachers inspire their students*. Fallup Press, New York.

Maturana, Romesin, H. ve Verden-Zöller, G (2009). *The Origin of Humanness in the Biology of Love.* Imprint Academic, İngiltere.

McCutcheon, Randall ve Tommie Lindsey (2006). *It Doesn't Take a Genius: Five Truths to Inspire Success in Every Student.* McGraw-Hill, New York.

Montessori, Maria (1967). *The Discovery of the Child.* Random House.

Nelsen, Jane, Linda Escobar, Kate Ortolano, Roslyn Duffy ve Deborah Owen-Sohocki (2001). *Positive Discipline: A teacher's A-Z guide.* Three Rivers Press, New York.

Oğuz, Orhan, Ayla Oktay ve Halis Ayhan (2001). *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sitemi.* Sedar, İstanbul.

Oruç, Zeynel (2009). *Hayalimdeki Öğretmen.* Bulut Yayınları, İstanbul.

Palmer, J. P. (1998). *The Courage to Teach: Exploring inner landscape of a teacher's life.* Jossey-Bass, New York.

Petrov, Grigory (2017). *İdealist Öğretmen.* Koridor Yayıncılık, İstanbul.

Pierson, Rita. "Every Kid Needs a Champion". TED Eğitim Konuşmaları, Mayıs 2013, https://www.ted.com/talks/rita_pierson_every_kid_needs_a_champion?referrer=playlist-tv_special_ted_talks_educatio

Rios, Victor. "Help for the Kids the Education System Ignores". TED Eğitim Konuşmaları, Mart 2011, www.ted.com/talks/victor_rios_help_for_kids_the_education_system_ignores

Robinson, Ken (2008). *Yaratıcılık, Aklın Sınırlarını Aşmak.* Kitap Yayınevi, İstanbul.

Robinson, Ken (2018). *Öz: Eğitimde ve Hayatta Tutku Yaratmak.* Sola Unitas, İstanbul.

Robinson, Ken (2018). *Siz, Çocuğunuz ve Okul.* Sola Unitas, İstanbul.

Robinson, Ken (2018). *Yaratıcı Öğrenciler-Çocukların Geleceğini Düşünenler için Eğitimde Yaratıcılık Devrimi.* Sola Unitas, İstanbul.

Robinson, Ken. "How to Escape Education's Death Valley". TED Eğitim Konuşmaları, Nisan 2013, www.ted.com/talks/ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley?referrer=playlist-tv_special_ted_talks_educatio

Sahlberg, Pasi (2018). *Eğitimde Finlandiya Modeli.* Metropolis Yayıncılık, İstanbul.

Selçuk, Ziya (2006). *Okul Deneyimi ve Uygulama: Öğretmen ve öğrenci davranışlarının gözlenmesi.* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Selçuk, Ziya (2015). *Eğitim Psikolojisi.* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Selçuk, Ziya ve Enver Demirel Yılmaz (2016). *Ebeveyn Benim: Dokuz tip mizaç modeline göre ebeveyn-çocuk ilişkileri.* Elma Yayınevi, Ankara.

Siegel, Daniel (2010). *Mindsight: Transform your brain with the new science of kindness.* Oneworld Publications, İngiltere.

Siegel, Daniel (2012). *Pocket Guide to Interpersonal Neurobiology: The integrative handbook of the mind.* W.W. Norton & Co., New York.

Siegel, Daniel ve Tina Payne Bryson (2018). *Kaosu Yatıştırmak ve Çocuğunuzun Gelişen Beynini Güçlendirmek için Bütün Beyin Yaklaşımı.* Pegasus Yayınları, İstanbul.

Siegel, Daniel, Tina Payne Bryson (2015). *Bütün Beyinli Çocuk.* Koridor Yayıncılık, İstanbul.

Simons, Daniel, Christopher Chapris (1999). "Selective Attention Test" [Algıda Seçicilik Deneyi]. www.youtube.com/watch?v=vJG698U2Mvo

Sirota, Audrey J. (2006). *The Heart of Teaching.* Jossey Bas, New York.

Uluğ, Mücella, Melis Seray Özben ve Ahu Eryılmaz (2011). "The Effects of Teachers' Attitudes on Students' Personality and Performance" Procedia-Social and Behavioral Sciences, Cilt 30, s. 738-742. www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811019690

Whitaker, T., ve Annette L. Breaux (2010). *50 Ways to Improve Student Behavior: Simple Solutions to Complex Challenges.* Eye on Education, New York.

Whitaker, T., ve D. J. Fiore (2011). *Dealing with Difficult Parents: and with parents in difficult situations.* Eye on Education, New York.

Whitaker, Todd (2004). *What Teachers Do Differently.* Eye On Education, Larchmont.

Whitaker, Todd (2010). *Leading School Change.* Eye On Education, USA.

Wootan, Frederick C. ve Cathrine H. Mulligan (2007). *Not in My Classroom.* Addams Media, Massachusetts.

Yaşar, Şermin (2018). www.instagram.com/BnQ4VSQgQ_v/?taken-by=serminyasarofficial

Hangi eğitim sistemi içinde olursa olsun, teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, öğretmenin öğrenciyle göz göze geldiği bir an vardır. Bu kitap, öğretmenin öğrenciyle göz göze geldiği o anın gücünü anlatmaktadır.

O anda öğretmen, öğrencinin gönül kapısından girerek zihnine ulaşır. Ve işte o an eğitim başlar. Öğretmenin gücü binlerce yaşam inşa eder...

Deneyimli bir eğitimci dostumun dediği gibi, "Sadece eğitimin değil, ülkenin lokomotifi öğretmendir. Gücünün sınırı tahminlerin çok ötesindedir."

Öğretmenim Bir Bakar Mısın? öğretmenin kuşaklar boyu devam eden gücüne tanıklık yapmak için yazıldı.

"Öğrencilik hayatım boyunca onlarca öğretmenin ışığından faydalandım, ancak bahsettiğim öğretmenim bir başkaydı. Hani gökte de milyonlarca yıldız vardır, ama birinin ışığı diğerlerinden fazladır ve size kutup yıldızı olur. İşte bu mektubun konusu olan öğretmenim de benim için öyledir."

"Şimdi ben de öğrencilerime bunu öğretiyorum. Öğretmenimle de iletişimimi sürdürüyor ve onun desteğini her zaman hissediyorum. Çünkü sevginin bulaşıcı bir yönü vardır ve sevgi sonsuzluğa sahip bir güçtür."

"Hayatımda o önemli günü hiç unutamam. Öğretmenimin benim için verdiği mücadeleyi görmeseydim belki de okumanın benim için bu kadar önemli ve kutsal olduğunu anlamayacaktım. O benim hayata bakış açımı değiştirdi, bana mücadele için güç verdi, ondan aldığım güçle devam ettim."

ISBN: 978-605-374-883-0